

Aug 1

212

1881

2 0 0 0

Համ
212

165

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ

ԸՍՑ ՉՈՐԻՑ ԱԻՅՏԱՐԱՆՉԱՑ

Հանդերձ կարևոր բացատրութեամբ և Պաղեստինու աշխարհացուցիւ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՑՈՒԹԵԱՆ Տ. Տ. ԳԻՈՐԳԵՅ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՑ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱՑ ՊՕՊՈՎԵԱՆՑ

Կրճտ-սոյոյ Լալարեան Ճեմարանի

ԽՈՍԿԱԸ

Ի Տպարանի Ե. Գուրգենյանի

ՈՅԼ—1881

225
7-84

ՅԻՇԱՏԱԿ ՀՈԳԻՈՅ

ՔԱՁՄԵՐԱԽՏ

ՀՕՐ ԻՄՈՅ

ՏԷՐ ՅԱԿՈԲ ՔԱՀԱՆԱՅԻ

ՅՈՐԴԻԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀԱՊԱՐՏ ՄՐՏԷ

Յ. Ք. Պ.

(4035 1809
39950)

ՀՐԱՄԱՆԱԻ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ

28-211
(20194-60)

112-2001

Дозволено цензурою. Москва, Феврали 18 дня 1881 года.

Типография бывш. А. В. Кудрявцевой, Мясницкая домъ Сытова.

ՆԵՐՇՈՒԹԻՒՆ

Հրէական ազգի քաղաքական և կրօնական վիճակը
Յիսուսի Վրիստոսի ժամանակին¹⁾:

Յիսուսի Վրիստոսի ծնունդից վաթսուներորս տարի յառաջ Հրէաստանին տիրեցին Հռովմայեցիք: Մակարայեցւոց ցեղին միայն քահանայապետական իշխանութիւն տալով, Հրէաստանի ներքին կառավարութիւնը նորա յանձնեցին իւրեանց կուսակալներին: Այս կուսակալներից առաջինն էր Նիզովմայեցի Անտիպատրոսը, որին յաջորդեց նորա որդին՝ Հերովդէս: Սա Հռովմայեցւոց ծերակուտից ստացաւ Հրէաստանի թագաւորի պատուանունը և իւր երկարատեւ կառավարութիւնը նշանաւոր կացուց միայն բազմատեսակ անիրաւութիւններով. բնաջինջ արեց իշխանական ցեղը Մակարայեցւոց, իւր փառասիրութեամբ և շուայութեամբ մեծ թշուառութիւն պատճառեց Հրէաստանին և ներս բերեց շատ հեթանոսական սովորութիւններ: Հերովդէսի մեռանելուց յետոյ, Հռովմայեցւոց Օգոստոս կայսրը բաժանեց Հրէից թագաւորութիւնը նորա երեք որդւոց մէջ: Նոցանից առաջինին՝ Արքեղայոսին տուաւ ազգապետի պատուանուն և յանձնեց նորան Հրէաստանի, Սամարիայի և Նիզովի կառավարութիւնը, երկրորդին՝ Հերովդէս Անթիպատին տուաւ Ղալիլիան և Պերէան, երրորդին՝ Փիլիպպոսին — Տրաքոնացւոց, Իստուրացւոց ու Բասանու կողմերը:

Արքեղայոս, տասն տարի կառավարելով Հրէաստանը, իւր

¹⁾ Այս հասարակ գիտելիքը քաղուածօրէն հանած է Բուդակովի դասագրքից: (Св. Ист. Нов. Заб.)

խատարոյ և անգութ ընթացքի համար, Օգոստոսի հրամանով, աքսորուեցաւ Վաղղիա և նորա նահանգները, Ասորիքի հետ միացրած, շուրջմայեցւոյ դաւառ կոչուեցաւ: Ալքեղայոսից յետոյ նորա երկիրներն կառավարութիւնը շուրջմայեցիք յանձնեցին դատաւորների, որք Ասորւոց երկրի աւագ հիւպատոսի իշխանութեան ներքոյ էին և ապրում էին Պաղեստինու Աեսարիա քաղաքում: Այս դատաւորների պաշտօնն էր ա. Խաղաղութիւնը պահել, բ. շարկերը ժողովել, գ. Վայսեր տեղ դատաստան տեսնել: շանդիսաւոր տօներին Աեսարիայից գալիս էին նոքա Երուսաղէմ որ ժողովուրդի մէջ անկարգութիւններ չծագեն: Այս դատաւորների իշխանութեան ներքոյ շրէայք անտանելի նեղութիւններ էին կրում, մանաւանդ Պիղատոսի օրերով, որ հինգերորդ դատաւորն էր (28—37 թ. Վ. Վ.). որովհետեւ սա, անարգելով նոցա կրօնը, շատ դաւնացրեց նոցա սիրար: Բայց և ինքն չմնաց անպատիժ. ըստ որում, երբ նորա անիրաւութեանց չափն անցաւ, մանաւանդ երբ նա Յիսուս Վրիստոսն անիրաւ դատաստանով մահուան դատապարտեց, շուրջմայեցւոյ ծերակոյտը պատասխանատուութեան համար շուրջմայեցւոց նորան, և Պիղատոս, չկարողանալով այնտեղ արդարացնել իւր անձը, զրկուեցաւ իշխանութենից և աքսորուեցաւ Վաղղիա:

Արօնական ինդիքների քննութիւնը պատկանում էր այն ժամանակ Երուսաղէմի ծերակուտին (Սինեդրիոնին), որ ուներ 72 անդամ, որոց նախագահ էր քահանայապետը: Մակարայեցւոյ օրերում, ծերակոյտն էր զլխաւոր դատարանը ոչ թէ միայն կրօնական, այլ և քաղաքական գործերի համար: շերովդէս մեծը և նորա յաջորդները հետզհետէ հանցին նորա ձեռից քաղաքական իշխանութիւնը և թողին միայն կրօնականը: Այս դատարանը կարող էր քննել հաւատքին պատկանեալ գործեր, պատժել յանցաւորները, այլ և ի մահ դատապարտել, միայն յառաջուց ստանալով շուրջմայեցւոյ դատաւորի հաւանութիւնը: Բայ ի ծերակուտից, իւրա-

քանչիւր քաղաքում կային ստորին դատարաններ, եօթն անգամներից բաղկացած, ուր քննում և վճռում էին միայն թեթեւ գործեր:

Բաբելոնեան գերութենից վերադարձած շրէայքը ամուր և հաստատուն էին մնացած իւրեանց կրօնի վերայ. բայց դժբաղդաբար սակաւ ունէին նոքա բանադէտ և հանճարաւոր առաջնորդներ: Փարիսեցիք, որ համարվում էին ժողովուրդի դաստիարակիչք, իւրեանց բոլոր ոյժը և զօրութիւնը ամփոփած էին այն բանի մէջ միայն, որ հաստատուն պահեն հայրենական աւանդութիւնները. իսկ Սադուկեցիք ուսուցանում էին յատկապէս թէ պիտոյ էր լցուցանել օրէնքի բառացի իմաստը: Ազգա ոչ թէ միայն չկամէին հասու լինել օրէնքի էական խորհրդին, այլ և շատ անգամ մեկնում էին նորանց դէպի հակառակ կողմը: Ուստի, թէպէտ ժողովուրդը հաւատարմութեամբ պահպանում էր Մովսիսական օրէնքը, սակայն նորա մէջ իսկապէս օրէնքի հասկացող մարդիկ և հոգւով ու ճշմարտութեամբ Աստուած պաշտօններ շատ սակաւ կային: Եւ այս պատճառով սխալ և թիւր կարծիքներ յառաջացան շրէից մէջ գալոց Մեսիայի մասին. շատերը սպասում էին Մեսիային, ոչ թէ Նորանով իւրեանց մեղքերից փրկուելու համար և մոլորութիւններից ազատուելու և յաւիտենական կեանք ժառանգելու, այլ իւրեանց աշխարհասէր սրտին համեմատ մեկնելով մարգարէից գուշակութիւնքը, կարծեցին որ Փրկչի թագաւորութիւնը պիտոյ է աշխարհական թագաւորութիւն լինի, որ պէտք է ազատէ Խորայէլը շուրջմայեցւոյ բռնութեան լծից և իւր զէնքի զօրութեամբ աշխարհիս թագաւորութիւնները նուաճէ և շրէից թագաւորութիւնը փառաւորութեան վերջին ծայրը հասուցանէ: Ահա, այսպիսի մոլորութեամբ կուրացած, չընդունեցին շրէայք յայտնեալ Մեսիան, ուստի և յաւիտենաւ մերժուեցան Աստուծոյ երեսից:

ՀԱՄԱՐԱՆՈՑ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՉՈՐՍ ԵՒՆՏԵՐԵՆԻԶՆԵՐԻ ՎԵՐՆՅ

Նոր կտակարանի պատմութիւնը բովանդակումէ իւր մէջ քսանութեան գիրք: Եւաջին չորս գիրքը, որ մի բառով ասում ենք «ԵՒՆՏԵՐԵՆ», բուն աղբիւրն են մեր այս ձեռնարկութեան. ուստի և կարևոր ենք համարում դոյս մասին տալ համառօտ տեղեկութիւն:

ԵՒՆՏԵՐԵՆ ԸՍՏ ԽՆՏԹԷՈՒ

1. Մատթէոս Եւաքեալը և Եւետարանիչը իւր Եւետարանը գրեց Քրիստոսի համբարձմանէն ութ տարի անցած (41 թ. Վր.), ըստ խնդրոյ եկեղեցւոյն Երուսաղէմի, Եբրայեցւոց լեզուաւ: Կամենալով հասկացնել հաւատացեալ շրջանի թէ Յիսուս Քրիստոսն էր ճշմարիտ Մեսիան, իւր Եւետարանը սկսաւ Նորա ըստ մարմնոյ ազգաբանութենից և հաստատեց թէ ինչպէս հին ուխտի բոլոր մարգարէութիւնքը Մեսիայի համար Նորա վերայ կատարուեցան:

ԵՒՆՏԵՐԵՆ ԸՍՏ ԽՈՐԳՈՒՄ

2. Մարկոս Եւետարանիչը աշակերտ էր Սրբոյն Պետրոսի և ընթացակից Պողոսի: Ըստ խնդրոյ եկեղեցւոյն Հռոմայ և հրամանաւ Ս. Պետրոսի գրեց իւր Եւետարանը, Եղէքսանդրիա քաղաքում, Եգիպտացւոց լեզուաւ, Քրիստոսի համբարձմանէն տասներեք տարի յետոյ (48 թ. Վր.): Եյս Եւետարանի մէջ ցոյց տուաւ նա թէ Յիսուս Քրիստոս Տէր է Եւետարանի մէջ ցոյց տուաւ նա թէ Յիսուս Քրիստոս Տէր է և թագաւոր ամենայն աշխարհի և հետեւաբար նկարագրեց Նորա նշաններն ու մահուան վերայ ցուցած յաղթանակը:

ԵՒՆՏԵՐԵՆ ԸՍՏ ԴՈՒԿԵՍՈՒ

3. Ղուկաս Եւետարանիչը էր Ենտիոքացի՝ բժիշկ և պատկերահան, որ գնաց Երուսաղէմ և տեսանելով Յիսուսի սքանչելագործութիւնքը հաւատաց և միացաւ աշակերտաց հետ, եօթանասնից թուում: Իսկ յետոյ ուղեկից և գործակից եղաւ սրբոյն Պողոսի և սորա յորդորանքով իւր Եւետարանը գրեց Ենտիոք քաղաքում, Եստրուց լեզուաւ, Քրիստոսի համբարձմանէն տասներեք տարի անցած (50 թ. Վր.) և

ընծայեց մի թէոփիլոս անուն հաւատացեալի: Ղուկաս Եւետարանիչը, լինելով ճարտար գրիչ, գեղեցիկ կարգաբանութեամբ մանրամասնօրէն պատմեց, Օպարիայ քահանայութենից սկիզբն առնելով, Մեսիայի Փրկիչ լինելն և Նորա զթութիւնն ու ողորմութիւնն առ մարդկան ազգք և նորա փրկութեան համար զոհուիլն:

ԵՒՆՏԵՐԵՆ ԸՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

4. Յովհաննէս Եւաքեալը ու Եւետարանիչը, Յակոբոս մեծի եղբայրը, իւր Եւետարանը գրեց, ըստ խնդրոյ Լադիկոպոսաց փոքր Եսիոյ, Լաիեսոս քաղաքում, Յունաց լեզուաւ 97 թ. Վր.: Հրեքերու համար ժամանակակից հերետիկոսների մոլորութիւնքը, յատկապէս նկարագրեց այն գործերը և վարդապետութիւնքը Յիսուսի Քրիստոսի, ուր բացայայտ երեւումէ Նորա Եստուածութիւնը. և այս պատճառով կոչեցաւ նա Եստուածաբան Եւաքեալ:

ԾԱՆՈԸՆԴ Ե ԸՆԾԱՅՈՒՄՆ Ս. ԵՍՏՈՒԾԱԾՆԻ

Երբ որ հին աշխարհի բոլոր կրօնքը արդէն կորուսած էին իւրեանց կշիռը և խորհուրդը և մարդկութիւնը օր առօր սպասումէր բարոյական փոփոխութեան, մի վերանորոգող Մեսիայի, Հրեաստանի մէջ երեւեցաւ մի անարատ անձն, որ, իբրեւ սուրբ և պատուական անօթ ընտրութեան, սահմանել էր Նախախնամութիւնը մայր դառնալու աշխարհակեցոյց Մեսիային:— Եյդ անձն էր սուրբ կոյսն Մարիամ՝ դուստր Յովակիմայ և Եննայի, Գաւթի արքայական ցեղից:

Որովհետեւ անգաւակութիւնն մեծ նախատինք էր համալուած Հրեից մէջ, և Մարիամ սուրբ Կուսի ծնողքը անգաւակ էին, այս պատճառով ջերմեռանդօրէն աղօթումէին առ Եստուած բառնալ նոցանից այդ նախատինքը. ուխտ դրին որ, եթէ իւրեանց աղօթքը լսելի լինին Եստուծոյ, ծնեալ մանուկը ընծայեն տաճարին ի սպասաւորութիւն: Երկիւղած ծնողների աղօթքը լսելի եղան. ծնաւ նոցա մի դուստր, որ կոչեցաւ Մարիամ¹⁾

¹⁾ Սուրբ Եստուածածնի ծնունդն Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցին անփոփոխ տօնումէ Սեպտեմբերի 8-ին:

Ինչպէս հաւասար է կացուցանում մեզ հին աւանդու-
թիւնը, Մարիամ երեք տարեկան էր, երբ ծնողքը տարան
նորան տաճար և թողին այնտեղ սպասաւորելու համար:
Աստուծոյ նուիրած կուսանքը դաստիարակումէին տաճա-
րում և բնակումէին առանձին օթ-ևանների մէջ: Համաձայն
օրինաց Աստուծոյ, քահանայապետը ընդունումէր և օրհնում
էր ընծայուածքը առհասարակ տաճարի դրան մօտ. բայց
երբ բերին Մարիամը, քահանայապետը, աստուածային ազ-
դեցութեամբ, զիրկը առաւ մանուկը և տարաւ նորան ի
„սրբութիւն սրբոց,“ ուր ինքն տարին միանգամ միայն կարող
էր մտանել:¹⁾

Ղաստիարակուելով Աստուծոյ տաճարի մօտ, Մարիամ
Ս. կոյսը անդադար պարսպած էր աղօթքով և սուրբ գրքի
ընթերցանութեամբ. — այսպէս նորա սիրտը սուրբ և ան-
փորձ էր պահուած ամենայն արատաւոր խորհրդից: Եւ այս
սրբութիւնը և անարատութիւնը չէր շարժում նորա մէջ
ոչինչ դատապարտելի ամբարտաւանութիւն, այլ սորա հա-
կառակ, լինելով հեզ և խոնարհ, խելամուտ էր նա իւր անար-
ժանութեանը Աստուծոյ առաջ և անհամբեր սրտով փա-
փաղումէր սեւանել իւր Փրկիչը: Մինչ տաճարումն էր նա,
ուխտ էր դրել յաւիտեան կոյս մնալ. իսկ երբ տասներջորս տա-
ւին լրացաւ, տաճարի քահանայքը ըստ սովորութեան կամե-
ցան նորան ամուսնացնել²⁾. նա յայտնեց իւր ուխտը և քա-
ջանք նշանեցին նորան իւր ազգական ծերունի Յովսեփի
հետ. և մի և նոյն ժամանակ յայտնեցին Յովսեփին Մարիամ
Ս. կուսի ուխտադրութիւնը: Յովսեփ, թէպէտ Վաւրիթ ար-
քայի ցեղիցն էր, բայց աղքատ լինելով ճարումէր իւր ապրուստը
հիւանդութեամբ Ղալիլեայի Վազարէթ քաղաքում: Մարի-
ամ Ս. կոյսը տեղափոխուեցաւ Յովսեփի աղքատիկ բնակա-
րանը և օգնական էր նորան իւր ձեռքի աշխատութեամբ:

1) Ընծայումն սուրբ Աստուածածնի ի տաճարն Հայաս-
տանեայց սուրբ եկեղեցին անփոփոխ տնտումէ Վոյեմբերի 21-ին:

2) Ըստ այլոց կարծեաց ծնողքը առին նորան տաճարից և
նշանեցին Ս. Յովսեփի հետ:

ՊԵՏԱՌԻԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԿՏԵԿԵՐԵՆԻ

§ 1. Օւքարիա, Լոդիսաբեթ և Վաբրիէլ հրեշտակը:

(ՂԱԿ. Ե. 5—26.)

Զերովդեաի թագաւորութեան օրերով, Հրէաստանի լեռ-
նային կողմերում բնակումէր մի բարեպաշտ քահանայ՝ Օւ-
քարիա անուն, իւր կնոջ Լոդիսաբեթի հետ միասին: Աղքա-
տ երկուքն ևս արդար և անարատ էին Աստուծոյ առաջ և
արժանաւոր Վորա ողորմութեանը: Թէպէտ և խաղաղ ու
անխռով անցուցել էին նոքա իւրեանց օրերը և արդէն ծե-
րացած հասակով, սակայն մի վեշտ տանջումէր նոցա սիրտը. —
ամուսնակիցքը անգաւակ էին մնացած:

Միանգամ երբ Օւքարիա, Լորուսաղեմի տաճարի Ար-
բութիւնը մտանելով, խուսկ էր մատուցանում Աստուծոյ,
յանկարծ սեղանի աջակողմում երևեցաւ նորան Աստուծոյ
հրեշտակը: Սարսափ եկաւ Օւքարիայի վերայ, բայց հրեշ-
տակը քաջալերեց նորան և ասաց. „մի երկնելի, Օւքարիա,
աղօթք քո լսելն եղին Աստուծոյ. քո Լոդիսաբեթ կինը կը
ծնանի քեզ որդի և կանուանես նորան Յովհաննէս. նա կըլի-
նի քեզ ցնծութեան պատճառ և շատերը նորա ծննդեան վե-
րայ կ'ուրախանան. նա կըլինի մեծ Աստուծոյ առաջ և
դեռ ևս իւր մօր արգանդի մէջ կը լըուի Հոգւով սրբով. կը գայ
Աստուծոյ առաջ և հոգւով և զօրութեամբ Լոդիայի, որպէս
զի մատուցանէ նորան պատրաստ ժողովուրդ“:

§ 3. Ծնունդ Յովհաննու Մկրտչի:

(ԼՈՒԿ. Ա. 57—80.)

Որպէս ասած էր Ղաւթիէլ Տրեշտակապետը՝ Նղիսաբէթը ծնաւ որդի: Այս լսելով նորա ազգականները և բարեկամները ժողովուեցան Օւքարիայի տուն, և ի սրտէ ուրախակից լինելով փառք էին տալիս Աստուծոյ, որ արժանացուցել էր նորանց իւր ողորմութեանը: Մովսիսական օրէնքով ութերորդ օրին թրիատեցին մանուկը և կամենումէին անուն տալ նորան: Ազգականները խորհուրդ առնելով պատշաճ էին տեսնում անուննել մանուկը, իւր հօր անունով, Օւքարիա: Բայց Նղիսաբէթ հաւան չէր դորան, այլ ասումէր. «Յովհաննէս պիտի կոչուի դա»: Ամենեքեան զարմացան նորա օտարոտի ցանկութեան վերայ, որովհետեւ նոցա ազգականների մէջ ոչ ոք չկար այդպիսի անունով: Անարկեցին Օւքարիային որ նա յայտնէ իւր կամքը. և նա վեր կալաւ տախտակ և գրեց նորա վերայ «Յովհաննէս է անուն դորա»: Նոյն ժամայն նորա համբ լեզուն բացուեցաւ և նա զովաբանական երգով յայտնեց թէ ով պիտի լինի Յովհաննէսը. «Դու, ասաց, կը կոչուիս մարգարէ Բարձրեղոյն. յաւաքնութաց (կարապետ) կը լինիս Աստուծոյ և կը պատրաստես Նորա ճանապարհը»: Այս հրաշալի ծննդեան համբաւը շուտով տարածուեցաւ բոլոր Հրէաստանի լեռնակողմը և ամենեքեան զարմացած ասումէին միմեանց. «Ի՞նչ պիտի լինի այդ մանուկը, որովհետեւ Աստուծոյ ձեռքը նորա հետն է»:

Յովհաննէսը աճումէր և զօրանումէր հոգեով և բնակումէր անապատում մինչև երեկը Խորայի ժողովուրդին:

§ 4. Ծնունդ Յիսուսի Քրիստոսի:

(ԼՈՒԿ. Բ. 1—21.)

Ահա մօտեցել էր Փրկիչ աշխարհ գալու ժամանակը. Միքիէ մարգարէի դուշակութեամբ, Նա պէտք է ծնանէր Ինթընէմում, ուր ծնած էր Ղաւթիթ արքայն. բայց Մարիամ

կոյսը բնակումէր այն միջոցին Ինթընէմից հեռի Նապարէթ քաղաքում: Սակայն Նախախնամութիւնը այնպէս էր անօրինել, որ Մարիամ կոյսը ստիպուեցաւ գնալ Ինթընէմ: Հռովմայեցեաց Օգոստոս Այսորը հրաման էր հանել աշխարհագիր առնել Հրէաստանին. այս պատճառով իւրաքանչիւր հրէայ պարտական էր վերադառնալ այն քաղաքը, ուր ծնած էին նորա նախնիքը և գրել տալ իւր անունը: Յովսէփը և Մարիամը, որք Ղաւթի արքայական տանից էին, կատարելով կայսերական հրամանը, գնացին Ինթընէմ, որ կոչվումէր «քաղաք Ղաւթի»: Երբ հասան այն տեղ, ժողովուրդի խուռն բազմութեան պատճառով, իջևանելու տեղ չգտան, վասն որո հարկադրուած էին բնակել քաղաքի շրջակայքում, մի այրի (գոգաւոր տեղ քարափի) մէջ, ուր սովորաբար հովիւները անձրևի երեսից պատսպարումէին իւրեանց ոչխարները: Ղաւթի վերայ հասաւ. եղանակը սարով էր, ուստի և հովիւները մնացել էին դաշտում և անհանգիստ չէին առնում վաստակած ճանապարհորդները: Նոյն իսկ գիշերին պատահեցաւ մի պանչելի անցը—Վերանորոգողն տիեզերքի, Փրկիչն աշխարհի, Որդին Աստուծոյ մարմին առած յայտնեցաւ մարդկութեան մէջ. Մարիամ Ս. Այսոր ծնաւ իւր անդրանիկ որդին, պատեց նորան խանձարուքով և դրեց մուրի մէջ:

Ինթընէմի հովիւները, որոց այրի մէջ ծնած էր մի նոր արքայ—աշխարհի Փրկիչը, առաջինքն էին, որ արժանացան լսել նորա ծննդեան ուրախարար համբաւը: Նոյն Ինքն Աստուած յայտնեց նոցա այս մեծ և պանչելի խորհուրդը. կէս գիշերին տեսան նոքա երկնային լուսով պատած հրեշտակն Աստուծոյ և ահաբեկուեցան. բայց հրեշտակը քաջալերեց նորանց և ասաց. «Մի երկնչեք, ես աւետումեմ ձեզ մեծ ուրախութիւն, որ պիտոյ է լինի և բոլոր ժողովուրդի համար. այսօր Ղաւթի քաղաքում ծնաւ Փրկիչ, որ է Օծեալ Տէր (Մեսիա, Քրիստոս): Եւ այս լինի ձեզ նշանակ. կը գտանէք մի մանուկ խանձարուքով պատած և մուրի մէջ դրած»:

Եւրբ աւարանց հրեշտակը իւր խօսքը, երևեցան դասք հրեշտակներ, որք օրհնումէին Աստուած և երգումէին. «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»։ Հրեշտակները վերացան երկինք և հովիւները, խորհուրդ ի մէջ առնելով, որոշեցին դիմել դէպի Բեթղէհէմ և տեսանել թէ ի՞նչ է պատահել այն տեղ, որ Աստուած հրաշքով յայտնել էր նոցա։ Հրեշտակը ասել էր նոցա թէ կը գտանէք մանուկը մնուրի մէջ. նոքա գիտէին թէ մնուրները ոչխարների համար գտանվումէին միայն այրերի մէջ, քաղաքի մօտ, ուստի և ուղղակի գնացին այնտեղ, ուր և գտան մի այրի մէջ խանձարութեամբ պատած նորածին մանուկը, երկրպագեցին նորան և պատմեցին Յիսուսին ու Մարիամին իւրեանց լսած ու տեսածը. և ապա վերադառնալով տուն հոգակեցին ամենայն տեղ այս հրաշալի իրողութիւնը։

Աթերորդ օրը ըստ օրինաց թրիառեցին մանուկը և կոչեցին նորան Յիսուս (Փրկիչ)։

ՏԵՄ Մոգերի դաւուստը արեւելքից և ընծայաբերութիւնքը նորածին աստուածեղէն մանուկին։

(ՄԱՏԹ. Բ. 1—12.)

Յիսուսի ծննդեան համբաւը դեռևս մի քանի անձինք միայն լսած էին և ուրախացած. բայց թագաւորը, քահանայապետը և դպիրքը, որք Ս. Գրքին քաջ տեղեակ էին, և այլ շատերը տակաւին չգիտէին։ Տէր Աստուած զարմանալի կերպով և նոցա ևս յայտնեց, ցոյց տալով միանգամայն որ Իւր Միածին Որդին առ հասարակ Հրէից և հեթանոսաց փրկութեան համար եկած էր աշխարհ։ Աստուածեղէն մանուկը դեռ Բեթղէհէմումն էր, երբ Արուստղեմի մէջ երեւեցան երեք մոգ (աստեղագէտք) ¹⁾, որ յայտնի էին բոլոր Ա-

¹⁾ Ըստ հին աւանդութեան այս երեք մոգերի անունքն էին Մեղգոն, Գասպար և Բաղդասար։

սիայի մէջ իւրեանց խմաստութեամբ և հարստութեամբ։ Սոքա եկած էին արեւելքի հեռաւոր կողմերից և հարցանումէին թէ՛ «ուր է Հրէից նորածին թագաւորը, որովհետեւ մեք տեսանք նորա աստղը մեր աշխարհում և եկած ենք երկրպագութիւն մատուցանել նորան»։ Այս լուրը մեծ խռովութիւն ձգեց Արուստղեմի մէջ և Հրէաստանի Հերովդէս թագաւորը մեծ երկիւղի մէջ ընկաւ, մի գուցէ նորածին թագաւորը յափշտակէր նորանից իւր արքայական թագը։ Ուստի ժողովեց իւր մօտ Հրէից բոլոր քահանայապետքը և դպիրքը և, հարց ու փորձ առնելով նոցանից, տեղեկացաւ թէ Մեսիան պիտոյ է ծնանի Հրէաստանի Բեթղէհէմ քաղաքում, ինչպէս յառաջուց գուշակած էր Միքիէ մարգարէն։ Այնուհետեւ Հերովդէսը ծածուկ կոչեց իւր մօտ երեք մոգերը և ստուգեց նոցանից այն նշանաւոր աստղի երևելու ժամանակը։ Արձակելով նորանց դէպի Բեթղէհէմ, ասաց նոցա, «գնացէք, ստուգեցէք մանուկի մասին, և երբ որ կը գտանէք նորան, իմաց տուէք ինձ որ և ես գամ և երկրպագեմ նորան»։ Բայց Հերովդէսի սրտում յղացած էր մի չար և վատթար խորհուրդ. որպէս զի չկորուսանէր իւր արքայական թագը, նա մտադիր էր սպանել աստուածեղէն մանուկը։

Մոգերը ճանապարհ ընկան դէպի Բեթղէհէմ. նոյն աստղը, որ տեսած էին արեւելքում, առաջնորդեց նոցա և դադարեցաւ, հասնելով այնտեղ, ուր գտանվումէր Յիսուս մանուկը։ Անպատմելի ուրախութեամբ ներս մտան նոքա և գտան Յիսուս մանուկը Իւր Մօր հետ միասին, խոնարհութեամբ երկրպագեցին Աստուածորդուն, բաց արին իւրեանց գանձերը և մատուցին նորան ոսկի՝ կնդրուկ և զմուռ ¹⁾։ Այնուհետեւ տեսնան մէջ հրաման ստացան մոգերը չվերա-

¹⁾ Խորհրդաւոր էին մոգերի բերած ընծաները. ոսկին՝ նուիրեցին Յիսուսին իբրեւ թագաւորի, կնդրուկը՝ իբրեւ Աստուծոյ, և զմուռը՝ իբրեւ մարդոյ, որ մեռանելու էր աշխարհի փրկութեան համար։

դառնալ առ Հերովդէս, վասն որոյ նորա մի այլ ճանապարհով գնացին իւրեանց աշխարհը:

§ 6. Տեառնընդառաջ. Սիմէոն ծերունի:

(ՂԱԻԿ. Բ. 21—40)

Մովսիսական օրէնքով Խաւքելացիք պարտական էին իւրեանց արու անդրանիկ զաւակները ծննդեան քառասներորդ օրին նուիրել Աստուծոյ ¹⁾: Այս օրէնքը կատարվում էր այսպէս. մայրը, առնելով իւր մանուկը, գալիս էր տաճարը և այնտեղ, իբրև փրկանք իւր մանուկի համար, զոհ էր մատուցանում Աստուծոյ մի տարեւոր գառն. իսկ աղքատ մարդիկ, որ չունէին կարողութիւն գառն բերելու, զոհումէին երկու տասուրակ կամ երկու աղանու ձագեր:

Երբ Յիսուս քառասներեայ եղաւ, Յովսէփ և Մարիամ, երկու աղանի առած իւրեանց հետ, տարան նորան Նշուսաղեմի տաճարը որ ընծայեն Աստուծոյ: Այն ժամանակ Նշուսաղեմի մէջ գտնվում էր մի արդար և երկիւղած մարդ, Սիմէոն անուն, որ վաղուց հրաման էր ստացել Հոգին սուրբից մահ չտեսանել, մինչև որ տեսանէ Տիրոջ Օծեալը: Ազդեցութեամբ Հոգւոյն սրբոյ եկաւ նա տաճար, առաւ իւր զիրկը աստուածային մանուկը և ասաց. «Տէր, այժմ արձակիր ինձ, քո ծառայող, ըստ քո բանի, զէպի հանգիստ խաղաղութեան. վասն զի տեսան իմ աչքերս քո փրկութիւնը՝ որ պատրաստեցիր բոլոր ժողովուրդների առաջ, այն լոյսը, որ պիտի յայտնուէր հիշմանոսներին և փառքը՝ Խաւքելի ժողովուրդին»: Յովսէփը և Տիրամայրը զարմացած էին ծերունու խօսքերի վերայ: Այնուհետև Սիմէոն օրհնեց նորանց, ասելով Մարիամին այս մարգարէական խօսքերը. «Ահա սա (մանուկը) կը լինի Խաւքելի մէջ շատերի գործման և կանգնման պատճառ. և քո սրտի մէջ ևս սուր կ'անցանէ»:

¹⁾ Եւբ ժդ, 12. Ղ ևտ. ժբ, 6—8.

Այն տեղ էր և Աննա մարգարէ այրի կինը, մօտ ութսուն և չորսամեայ հասակում: Սա, իւր ամուսնու մահուց յետոյ, նուիրել էր իւր անձը Աստուծոյ սպասաւորութեան. երբէք չհեռանալով տաճարից, զիշեր ու ցերեկ պահքով և աղօթքով պաշտում էր Տէրը: Երբ տեսաւ Աստուածորդին, փառք տուաւ Աստուծոյ և սկսաւ խօսել Յիսուսի վերայ այն մարդերի հետ, որ սպասումէին Նշուսաղեմի փրկութեանը ¹⁾:

§ 7. Փախուստ Նգիպոս:

(ՄԼՏԹ. Բ. 13—23.)

Հերովդէսը, տեսնելով որ մոգերը չդարձան Բեթղէհէմից առ ինքը, և մի այլ ճանապարհով դուրս են գնացած իւր սահմանից, սաստիկ բարկացաւ և հրաման արձակեց կոտորել Բեթղէհէմի և նորա բոլոր սահմանների մէջ մանր տղայքը, մինչև երկու տարեկան, ի հարկէ կարծելով թէ Յիսուս ևս նոցա հետ մեռանելու էր: Բայց Աստուած Իւր Օծեալը փրկեց այդ վտանգից: Յառաջագոյն արդէն Աստուծոյ հրեշտակը տեսնան մէջ երևեցաւ Յովսէփին և, յայտնելով նորան Հերովդէսի չար խորհուրդը, հրամայեց առնուլ Յիսուս մանուկը և նորա մայրը և փախչել Նգիպոս: Յովսէփը կատարեց ինչ որ Աստուած հրամայել էր նորան. և երբ զիշերով հեռացել էին նորա Բեթղէհէմից, իսկոյն կատարուեցաւ թագաւորի անողորմ հրամանը: Նորա ուղարկած դահիճները անխնայ կոտորեցին տասնչորս հազար անմեղ մանուկներ Բեթղէհէմի մէջ ²⁾:

Հերովդէսը, լուցանելով իւր արիւնտա խորհուրդը, շուտով հիւանդացաւ ծանր ախտով և, յետ երկարատև չարտ-

¹⁾ Յիսուսի Քրիստոսի քառասներեայ ընծայումն ի տաճարն Հայաստանեայց Ս. Նկեղեցին կատարումէ անփոփոխ Փետրվարի 14-ին:

²⁾ Այսպէս կատարուեցաւ Նրեմիայի մարգարէութիւնը, որ

չար տանջանքի, մեռաւ: Նորա մահուց յետոյ, Աստուծոյ հրեշտակը դարձեալ տեսիլքի մէջ երևեցաւ Յովսէփին և հրամայեց վերադառնալ իւր հայրենիքը: Յովսէփը Յիսուսի և Նորա մօր Մարիամի հետ Նզիպատոսից դարձաւ Հրէաստան: (Ուխ. բ. 1.): Բայց երբ ընց թէ Հերովդէսի որդի՝ խստասիրտ Աբքեղայոսը թագաւորել էր Հրէաստանին, երկիւղ կրեց այնտեղ մնալու, վասն որոյ վերստին իւր տունը հաստատեց Վալիլիայի Նազարէթ քաղաքում, որ Հերովդէս Անթիպատի իշխանութեան ներքոյ էր:

§ 8. Երկու տասնամեայ Յիսուսը տաճարի մէջ:
(ՂԱԻԿ. Բ. 41—52.)

Նզիպատոսից վերադառնալուց մինչև իւր մկրտութիւնը Յիսուս ապրումէր Ս. Յովսէփի տան մէջ, Նազարէթ քաղաքում: Նա աճումէր ու զօրանումէր լն՝ իմաստութեամբ և Աստուծոյ շնորհքը Նորա վերայ էին:

Յիսուսի ծնողքը սովորութիւն ունէին ամենայն տարի երթալ Նշրուսաղէմ, Չատկի տօնը կատարելու: Երբ Յիսուսը երկու տասնամեայ էր, նորան ևս ծնողքը առան իւրեանց հետ և գնացին Նշրուսաղէմ: Տօնի օրերը կատարելուց յետոյ, ամենեքեան յետ դարձան տուն, բայց Յիսուս մնաց Նշրուսաղէմում: Յովսէփ և Մարիամ կարծումէին թէ իւրեանց մանուկը ուղեկիցների հետ էր. և երբ մի օրի ճանապարհ անցած էին, սկսան որոնել նորան իւրեանց դրացիների և ծառայողների մէջ, բայց չգտան և մեծ անհանգստութեամբ վերադարձան Նշրուսաղէմ, որոնելու նորան:

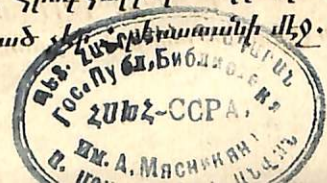
ասումէր. «Չայն լուեցաւ Հռամից, լաց ու աղաղակի, Հռաքէլը լաց էր լինում իւր որդիների համար, որովհետև չկային նոքա»: Հռաքէլ ասելով հասկանալի է Յակոբ նահապետի կենը, որոյ գերեզմանը մօտ էր Բեթղէհէմին: Հռամը քաղաք էր, տասնըջորս մղոն հեռու Բեթղէհէմից:

Երեք օրից յետոյ գտան նորան տաճարի մէջ, նստած վարդապետների հետ, որոց լսումէր Նա և հարցանումէր այնպիսի իմաստութեամբ որ լսողները ամենեքեան զարմանումէին Նորա իմաստութեան և պատասխանիքի վերայ: Երբ տեսաւ գործեցիւր դու մեր հետ. ահա՛ քո հայրը և ես տառապանքի մէջ որոնումէինք քեզ»: Յիսուս պատասխանեց նոցա. «Ընդէր որոնումէիք ինձ. միթէ չգիտէիք որ ինձ պարտ էր լինել իմ Հօրս տանը»: Բայց ծնողքը ՀՀասկացան այդ բանի խորհուրդը: Յիսուս գնաց նոցա հետ միասին Նազարէթ և միշտ հնազանդ էր նոցա. Նա զարգանումէր իմաստութեամբ և հասակով, շնորհ գտանելով Աստուծոյ և մարդկան առաջը:

§ 9. Քարոզութիւնք Յովհաննու Սկրտէի.
Սկրտութիւն Յիսուսի:
(ՄԱՅՔ. Գ. 1—17. ՄԱԻԿ. Ա. 1—11. ՂԱԻԿ. Գ. 1—18.)

Մինչդեռ Յովհաննէսը բնակումէր անապատի մէջ ճգնաւորական կեանքով և պատրաստումէր իւր անձը արժանապէս կատարելու այն պաշտօնը, որ սահմանած էր նորան ի վերուստ, հասանումէր արդէն և ժամանակը երբ Յիսուս, իբրև աստուածեղէն վարդապետ, իւր աւետարանական քարոզութեամբ, պիտի սկսանէր լլուցանել մարդկային ազգի փրկութեան գործը:

Հռովմայեցւոց կայսեր՝ Տիրերիոսի թագաւորութեան տան և հինգերորդ տարում, Չաքարիայի որդի Յովհաննէսին հրաման հասաւ աստուածակոյս կողմից, նոյն իսկ անապատում, գնալ Յորդանանի կողմը և քարոզել ժողովրդին մկրտութիւն և ապաշխարութիւն, մեղքի թողութեան համար, որով և պատրաստէր նոցա արժանապէս ընդունելու Մեսիան: Համարեա թէ հինգհարիւր տարի էր անցել որ ոչ մի մարդարէ յայտնուած չէր:

212-2001

լուեցաւ մարգարէական ձայնը Յովհաննէսի, մեծ բազմութիւն ժողովողի Երուսաղեմից և բոլոր Հրէաստանից գնումէին Յորդանանի եզերքը, նորա քարոզութիւնքը լսելու: «Ապաշխարեցէք, ասում էր Յովհաննէսը, որովհետեւ մօտեցել է Աստուծոյ թագաւորութիւնը»: Եւ ապաշխարողներին, որ խոստովանումէին իւրեանց մեղքը, մկրտումէր նա Յորդանան գետի մէջ:

Այս միջոցում և Յիսուս Գալիլեայի Նազարէթ քաղաքից եկաւ Յորդանան և հասարակ ժողովողեան հետ մկրտութիւն էր խնդրում Յովհաննէսից: Սա, անարժան համարելով իւր անձը այդ պատուին, ասաց. «Ինձ պիտոյ է Վեցանից մկրտուիլ, դո՞ւ ես առիս գալիս»: «Թող տուր այժմ, պատասխանեց Յիսուս, որովհետեւ այսպէս վայել է մեզ կատարել ամենայն արդարութիւն». ապա թոյլ տուաւ Յովհաննէսը, և Յիսուս մկրտուեցաւ Յորդանան գետի մէջ: Երբ Նա դուրս եկաւ ջրից և կանգնեց աղօթքի, երկնքը բացուեցաւ, Հոգին սուրբ աղանակելով իջաւ Նորա վերայ և երկնքից ձայն լսուեցաւ, որ ասումէր. «Գա է Որդի Իմ սիրելի, ընդ որ հաճեցայ»:

Յիսուս Վրիստոս սկսաւ իւր սուրբ և նուիրական պաշտօնը, երբ լրացած էին նորա հասակի երեսուն տարիքը:

§ 10. Յիսուսի փորձութիւնը անապատում:
(ՄԱՏԹ. Դ. 1—11. ԼՈՒԿ. Դ. 1—13.)

Մկրտութենից յետոյ, Հոգւոյն սրբոյ ազդեցութեամբ, վարուեցաւ Յիսուս դէպ ի անապատ, ուր քառասուն օր փորձուեցաւ սատանայից. և այդ քառասուն օրը ոչինչ կերած ու խմած չէր: Այնուհետեւ մարդկային բնութեամբ քաղցեցաւ. և մօտենալով Նորան փորձիչ սատանան, ասաց. «Եթէ դու Աստուծոյ Որդի ես, ասա որ այս քարերը հաց դառնան»: Պատասխանեց նորան Յիսուս, ասելով. «Գրած է Սուրբ գրքի

մէջ, թէ մարդս ո՛չ հացով միայն կենդանի է, այլ ամենայն բանով Աստուծոյ». (Լւկ. օր. Ը. 3.): Յետոյ փորձիչը հանեց Նորան մի բարձր սարի գլուխ, ցոյց տուաւ նորան աշխարհի բոլոր թագաւորութիւնքը, և ասաց նորան. «Վեզ կը տամ այս ամենայն իշխանութիւնը և փառքը, որ ինձ են տուած, որ և ես կարող եմ շնորհել ում կամիմ. եթէ դու, խոնարհելով, երկրպագես ինձ, քեզ կը լինի այդ բոլորը»: Պատասխանեց Յիսուս, ասելով. «Գրած է. երկրպագիր միայն Աստուծոյ և պաշտիր Նորան միայն»: Այնուհետեւ սատանան տարաւ նորան Երուսաղէմ և կացուց տաճարի աշտարակի վերայ և ասաց. «Եթէ դու Աստուծոյ Որդի ես, վայր ձգիր քեզ այս տեղից, որովհետեւ Ա. գրքի մէջ գրած կայ, թէ Աստուած պատուիրել է հրեշտակներին պահել քեզ, և բարձրացնել իւրեանց ձեռների վերայ, որ դու ոտքդ չզարկես քարի». (Սաղմ. զ. 11—12.): Պատասխանեց Յիսուս. «Գրած է. «մի համարձակուիր փորձել քո Տէր Աստուածը». (Լւկ. օր. զ. 16.): Ապա հեռացաւ փորձիչը Յիսուսից և հրեշտակները եկան և սպասաւորումէին Նորան:

§ 11. Յովհաննէս Մկրտչի վկայութիւնը Յիսուսի Վրիստոսի մասին:
(ՅՈՒԷ. Բ. 19—34.)

Երբ որ Յիսուս Վրիստոս անապատումն էր, Յովհաննէս Մկրտիչը Յորդանանի եզերքում քարոզելով ժողովողին, «մեկընդմիջ ամաշխարութեան ի թողութիւն մեղաց», յարգարումէր Մեսիայի ճանապարհը: Նորա բարի վարքը, սիրտ շարժող քարոզութիւնքը այնպիսի խոր տպաւորութիւն ազդեցին Հրէից վերայ որ շատերը կարծումէին թէ նա է Մեսիան: Այդ կարծիքը ստուգելու համար, երբ Հրէից ծերակոյտը Երուսաղեմից ուղարկեց իւր քահանայքը և Ղեւտացիքը հարցանել Յովհաննէսից թէ դու ո՞վ ես, Յովհաննէս

պատասխանեց նոցա. «Ես Մեսիան չեմ, այլ Նորս կարս-
պետն (յառաջընթաց, ճանապարհ բացողն) եմ. ինչպէս և
գրած է իմ մասին Նսայի մարգարէն. «Չայն բարբառոյ յա-
նապատի, պատրաստ արարէք զճանապարհ Տեառն» (Նս.
խ. 3.)¹⁾ «Ապա ընդէր մկրտումես դու, եթէ Մեսիան չես»,
հարցրին նոքա: «Նս մկրտումեմ ձեզ ջրով, (որ պարզապէս
ապաշխարութեան արտաքին միջան է), պատասխանեց Յով-
հաննէսը, բայց կայ մինը ձեր մէջ, որ դուք չէք ճանաչում.
Նա գալիս է իմ ետեւից և ես արժանի չեմ Նորս կոչելնեւրի
կապերը արձակել. Նա կը մկրտէ ձեզ Հոգւով սրբով և հրով»:

Միւս օրը Յովհաննէսը տեսանելով Յիսուսը, որ գալիս
էր առ ինքը, ասաց. «ահա գառն Աստուծոյ, որ վեր է առել
իւր վերայ աշխարհի մեղքը. Սա է՝ որոյ մասին ես ասում
էի թէ իմ ետեւից գալիս է մինը, որ ինձանից յառաջ էր: Նս
չգիտէի Նորան, բայց Նա, որ ուղարկեց ինձ ջրով մկրտելու,
ասաց ինձ՝ «որոյ վերայ կը տեսանես Հոգին իջանելով և դա-
դադարելով, Նա է, որ կը մկրտէ Հոգւով սրբով. և ես տե-
սայ և վկայեցի թէ Սա է Որդին Աստուծոյ»:

§ 12. Յիսուսի առաջին աշակերտները:

(ՅՈՒԷ. Ա. 35—51.)

Միւս օրին վաղ առաւօտուն Յովհաննէս Մկրտիչը կանգ-
նած էր Յորդանան գետի եզերքում իւր երկու աշակերտնե-
րով: Երբ տեսաւ Յիսուսը, ասաց նոցա. «ահա գառն Աս-
տուծոյ»: Աշակերտները, լսելով իւրեանց վարդապետի վկա-
յութիւնը Մեսիայի մասին, գնացին Յիսուսի հետեւից: Սո-
ցանից մինը Ննդրէասն էր: Յիսուսը, տեսանելով նորանց,
ասաց. «Ի՞նչ կամիք»: Նոքա պատասխանեցին. «Վարդա-

¹⁾ Այսինքն՝ ես իբրեւ մարդ քարոզելով անապատի մէջ յոր-
դորումեմ ամենքին նորոգել իւրեանց սրտերը, որպէս զի Աս-
տուծոյ բնակութեան համար արժանաւոր օթեան լինին:

պետ՝ ո՞ւր էօթեանդ»: «Նկէք և տեսէք». ասաց Յիսուս:
Գնացին նոքա Յիսուսի հետ և այն օրը անցուցին Նորս մօտ:
Յետոյ Ննդրէասը հանդիպումէ իւր եղբօր Սիմոնին և
ասումէ նորան. «գտանք մէք Մեսիան»: Սիմոնը ցանկացաւ
տեսանել Փրկիչը և Ննդրէասի հետ միասին գնաց Նորս մօտ:
Երբ Յիսուս տեսաւ նորան՝ ասաց. «դու ես Սիմոն՝ Յօնա-
նի որդին. դու կը կոչուիս Աբիսա, որ թարգմանի Պետրոս»
(Վ. 15): Միւս օրին, Գալիլեա գնալու ժամանակ, ճանա-
պարհին տեսաւ Յիսուս Փիլիպոսը, որ Բեթսայիցա քաղա-
քից էր, և ասաց նորան. «եկ իմ հետեւից». Փիլիպոսը հե-
տեւեց Նորան: Սա փոքր ինչ ժամանակից յետոյ գտնուումէ
իւր բարեկամ Նաթանայէլը և ասումէ նորան. «գտել ենք
Մեսիան, որոյ մասին գրած էին Մովսէսը և մարգարէքը, նա
Յիսուսն է՝ Յովսէփի որդին, Նազարէթ քաղաքից»: «Միթէ
կարելի՞ է Նազարէթից մի բարի բան յուսալ», հարցրեց Նա-
թանայէլը: Պատասխանեց Փիլիպոս. «եկ և կը տեսանես»:
Յիսուս, տեսանելով Նաթանայէլը, ասաց. «Նհա արդարեւ
Խարայեւացի, որոց մէջ չկայ նենդութիւն»: Այս խօսքը զար-
մանք բերեց Նաթանայէլի վերայ, որ և հարցրեց Յիսուսից.
«ուստի՞ ճանաչումես ինձ»: Պատասխանեց Յիսուս. «Տա-
կաւին Փիլիպոսը չէր կոչել քեզ, ես տեսայ քեզ, մինչ դու
թզնուռ տակն էիր»: Ոչ որ չհասկացաւ այս խօսքը բաց ի
Նաթանայէլից, որ հիացած Յիսուսի ամենազէտ լինելով վե-
րայ, բացազանչեց. «Վարդապետ, դու ես Որդի Աստուծոյ,
դու ես թագաւորն Խարայելի»: Յիսուս ասաց նորան. «դու
հաւատումես այն պատճառով, որ ասացի՝ թէ տեսայ քեզ
թզնուռ տակ, բայց դու առաւել մեծամեծ բաներ կը տե-
սանես»¹⁾:

¹⁾ Այս Նաթանայէլն է, որ յետոյ Բարթոլոմէոս կոչուե-
ցաւ և եղաւ առաքեալ Հայաստանեայց:

§ 13. Պալէլիայի Աննա քաղաքի հարսանիքը:
(ՅՈՒՆ. Բ. 1—11.)

Յիսուս Վրիստոս, ընդունելով Վաթանայէլը իւր աշակերտների կարգը, գնաց Պալէլիա: Աննա քաղաքի մէջ այն ժամանակ հարսանիք էր, ուր և հրաւիրուեցաւ Յիսուս իւր աշակերտների հետ միասին. այն տեղ էր և Տիրամայր Աղոյն: Հարսանիքի հացկերութեան միջոցին պակասեց գինին: Ասաց մայրը Յիսուսին. «գինու պակասութիւն կայ» և կոչնականք կամին ուրախ լինել: Թէպէտ Յիսուս պատասխանեց թէ նորա ժամանակը տակաւին հասած չէ, այնու ամենայնիւ Մարիամ Ս. կոյսը հաւատարի էր որ իւր Արդին մի աս. տուածեղէն հրաշագործութեամբ կարող էր լցուցանել այդ պակասութիւնը, վասն որոյ և ասաց սպասաւորներին որ կատարեն ինչ որ պատուիրելու էր նոցա Յիսուսը: Այն տեղ կային վեց հատ կճեայ թակոյկ ջրի, հրէից մէջ սովորական մաքրութեան համար. Յիսուս Վրիստոս հրամայեց ջրով լցուցանել այդ թակոյկները մինչև բերանը և ապա առնուլ և տանել տաճարապետին: Այդ որ տաճարապետը ճաշակեց ջրուրը գինի դարձած, զարմացաւ և չգիտէր, ուստի է այդ ազնիւ գինին. ապա երեսը դարձուցանելով դէպի փեսան, խօսեց տաճարապետը. «Ամենայն մարդ հիւրերին յառաջագոյն մատուցանումէ անոյշ գինի, իսկ երբ լիացած էին նոքա, այնուհետև վատ գինին. բայց դու անոյշ գինիդ պահեցիր մինչև այժմ»: Այս Աննա քաղաքի մէջ արած հրաշագործութիւնը սկիզբն էր նշանների, որով Յիսուս յայտնեց իւր աստուածային փառքը և Վորա աշակերտները հաւատացին իւրեանց աստուածեղէն Վարդապետի ի վերուստ կոչմանը¹⁾:

¹⁾ Ս. Յովսէփ Լստուածահօր անունը յիշուած չէ ոչ այս հարսանեաց մէջ և ոչ ևս սորանից յետոյ: Հասարակաց կարծիքով գեռևս Վրիստոս չէր սկսել իւր քարոզութիւնը նա արդէն մեռած էր:

ՅԻՍՈՒՍԻ ՎՐԻՍՏՈՍԻ ՎԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՈՒՆ
ԳԻՆ ՏՆՐԻՆ.

§ 14. Յիսուս տաճարից արտաքսումէ վաճառականները:
(ՅՈՒՆ. Բ. 12—21.)

Պալէլիայուց Աննա քաղաքից Յիսուս, իւր մօր և աշակերտների հետ միասին, գնաց Ափառնառում քաղաքը, և մի քանի օր յետոյ ճանապարհ ընկաւ դէպ ի Նրուսաղէմ, որովհետև Չատկի տօնը մօտեցած էր արդէն: Այդ մտաւ Վա Նրուսաղէմի տաճարը, այս նուիրական տեղում դտաւ մի անարժան տեսարան. տաճարի (հեթանոսաց) սրահի մէջ արջառներ (եղն ու կով), ոչխարներ և աղաւնիք էին վաճառում, իբրև զոհեղի անասունք. լոմայափոխները նստած այն տեղ վաստակումէին արծաթ, առնելով և տալով: Այս սրբապղծութիւնը շարժեց Յիսուսի արդարացի բարկութիւնը. Վա շինեց չուանեայ խարազան և ծեծելով դուրս հանեց տաճարից այդ վատթար մարդիկը, ոչխարները և արջառները, ցրուեց հատավաճառների արծաթը և կործանեց նոցա սեղանները. և ապա ասաց աղաւնեվաճառներին. «Հեռացրէք այդ բաները այս տեղից և իմ Հօր տունը մի շինէք վաճառատուն»: Տեսանելով Յիսուսի այսպիսի իշխանաբար վարմունքը տաճարի մէջ, ամբարհաւած և չարամիտ շրէայքը զայրացան սաստկապէս և ասացին Վորան. «Ի՞նչ նշան կալոդ ես Վու ցուցանել մեզ, որ ունէիր իշխանութիւն այդպէս վարուելու»: Պատասխանեց Յիսուս. «Քակեցէք այդ տաճարը, և ես երեք օրի մէջ վերստին կը կանգնեմ դորան»: շրէայք, Յիսուսի պատասխանը նիւթական կերպով հասկանալով, տապալին. «Քառասուն և վեց տարուան մէջ շինուած է այս տաճարը, և դու երեք օրի մէջ կամիս կանգնել դորան»:

բայց, տաճար ասելով Յիսուս ակնարկումէր դէպի իւր մարմնի տաճարը, որ բնակարան էր Նորա Աստուածութեանը: Այս պատասխանը Յիսուսի ունէր այդ խորհուրդը. երբ որ դուք կը մեռուցանէք իմ մարմինը, ես երեք օրից յետոյ յարութիւն կ'առնում. այն ժամանակ կը ճանաչէք իմ Աստուածութիւնը և իշխանութիւնս տաճարի մէջ:

§ 15. ՏԻՐՈՋ ԽՕՍԷՐ ՆԻԿՈՂԻՄՈՍԻ ՀԵՄ:
(ՅՈՎՀ. Գ. ՄԱՐԿ. Զ. 17—20. ՄԱՅԹ. ԺԴ. 3—5. ՂԱՒԿ. Գ. 19—20.)

Օտակի տօնին շատերը տեսանելով Յիսուսի հրաշագործութիւնքը, հաւատացին Նորան: Նոյն հաւատացողների կարգումն էր և Նիկողիմոս Փարիսեցին, որ Հրէից իշխան էր: Սա կամեցաւ առանձին խօսիլ Յիսուսի հետ և լսել Նորա վարդապետութիւնը. բայց, զգուշանալով միւս Փարիսեցիներից, միանգամ գիշերով եկաւ Յիսուսի մօտ և խօսեց այսպէս. «Ուրբի՛ գիտե՞նք, որ Աստուծոց առաքուած վարդապետ ես, որովհետեւ ոչ ոք կարող է այդ նշանները առնել, որ դու առնումես, եթէ Աստուած չլինի նորա հետ»: Յիսուս, նախատես լինելով թէ Նիկողիմոսը կամէր ծանօթանալ այն պայմաններին, որ հարկաւոր էին Մեսիայի թագաւորութիւնը մտանելու համար, ասաց նորան. «Ճշմարիտն ասեմ քեզ, եթէ մի մարդ նորից չծնանի, կարող չէ Աստուծոյ արքայութիւնը տեսնել»: Նիկողիմոսը, Յիսուսի պատասխանի վերայ տարակուսուած, հարցրեց թէ «Ի՞նչպէս կարող է մարդ երկու անգամ ծնանիլ»: Պատասխանեց Յիսուս. «Եթէ մի մարդ չէ ծնանում ջրից և Հոգուց (մկրտութեամբ և Հոգւոյն սրբոյ շնորհօք), կարող չէ Աստուծոյ արքայութիւնը մտանել. վասն զի մարմնից ծնածը՝ մարմին է, և Հոգուց ծնածը՝ հոգի է»: Նիկողիմոսը չէր կարող ըմբռնել որ Յիսուսի խօսքը հոգւոր ծննդեան վերայ էր և ոչ մարմնաւոր, ուստի, երբ տարակուսանքով և զարմացմամբ ասաց

թէ՝ «Այդ Ի՞նչպէս կարող է լինել», այն ժամանակ Յիսուս յանդիմանեց նորա թանձրամտութիւնն որ, ամէն բան նիւթական կողմից քննելով, Հոգւոյն սրբոյ գործքը, որով մարդն նորից հոգւոր կեանքով ծնանումէ, չէր կարող հասկանալ:

Նիկողիմոսը, որպէս և միւս Փարիսեցիքը, կարծումէին թէ Մեսիան այս աշխարհի թագաւոր պէտք է լինի, փառքով և մեծութեամբ զարդարուած. այս թիւր և մոլոր կարծիքը հերքելու համար, Յիսուս պարզապէս տեղեկութիւն տուաւ Նիկողիմոսին, թէ ով է Մեսիան և ինչպէս լինելու էր Նորա վիճակը. «Որպէս Մովսէս բարձրացրեց օձն անապատի մէջ, ասաց Նա, այնպէս պիտի բարձրանայ (խաչի վերայ) և Որդին մարդոյ. որպէս զի ամենայն մարդ հաւատաւով Նորան չկորնչի, այլ ընդունի յաւիտենական կեանք: Վասն զի Աստուած այնպէս սիրեց աշխարհը որ չինայեց տալ նորան իւր Միածին Որդին, որ ամենայն ոք, որ կը հաւատայ Նորան, չկորնչի, այլ ընդունի յաւիտենական կեանք»: Յիսուսի խօսուածքը խորին տպաւորութիւն գործեցին Նիկողիմոսի սրտում. նա ծածուկ աշակերտ դարձաւ Յիսուսին և վերջին ժամանակներում յայտնապէս պաշտպան էր Նորան Հրէից ծերակուտի առաջը:

Երուսաղեմից Յիսուս իւր աշակերանների հետ գնաց Յորդանանու կողմերը, այն տեղ ուսուցանումէր և մկրտումէր ժողովուրդը: Այդ բանի համար Յովհաննէս Մկրտչի աշակերտքը տեղեկութիւն տուին իւրեանց վարդապետին: Յովհաննէսը ասաց նոցա, թէ «Յիսուսը ճշմարիտ Մեսիան է և ես Նորա կարապետը, որպէս միշտ քարոզել էի ձեզ. այժմ պարտ է Նորան աճել և զօրանալ և ինձ մեղմիլ (Նորան փառաւորուիլ և ինձ նուազել): Ապա շատ միջոց չանցաւ որ Յովհաննէս Մկրտիչը բանա զրուեցաւ, որովհետեւ Հերովդէսին յանդիմանութիւն էր արել նորա սպօրէն ընթացքի համար:

§ 16. Սա մարացի կինը:

(ՅՈՒՆ. Դ. 1—43.)

Փարիսեցիք, լսելով թէ Յիսուս իւր վարդապետութեամբ աւելի մեծ բազմութիւն գրաւումէ զէպի Լնքն քան թէ Յովհաննէս Մկրտիչը, վառուեցան նախանձով և կամենումէին հարածել Նորան. այս պատճառով Յիսուս թողեց Հրէաստանը և միւսանգամ գնաց Վալիլիա: Ճանապարհին, անցանելով Սամարիայից, դադարեցաւ Նա Սաբար (Սաբբա) քաղաքի շրջակայքում մի ջրհորի մօտ, որ Յակոբ նահապետի փորել տուածն էր. ուր և խորհրդաւոր խօսակցութիւն ունեցաւ մի Սամարացի կնոջ հետ:

Երբ ճանապարհից վաստակած հանգստանումէր Յիսուս ջրհորի մօտ և աշակերտքը քաղաք էին գնացել կերակուր գնելու, եկաւ այն տեղ մի Սամարացի կին ջուր տանելու: Յիսուս Վրիստոս, դառնալով զէպի այդ կինը, ասաց. «տուր ինձ ջուր ըմպել»: Սամարացի կինը, միտ բերելով թէ ինչ անհաշտ ատելութիւն կար Սամարացւոյ և Հրէից մէջ՝ զարմացած մնաց. «այդ որպիսի բան է, ասաց նա, որ դու լինելով Հրէայ, խնդրումես ջուր Սամարացի կնոջից»: «Եթէ դու գիտէիր Աստուծոյ պարգեքը և խմանայիր թէ ո՞վ էր քեզանից ջուր խնդրողը, պատասխանեց Յիսուս, արդարեւ դու կը խնդրէիր նորանից և Նա կը տար քեզ կենդանի ջուր (այսինքն՝ Հոգւոյն սրբոյ շնորհքը)»: Սամարացի կինը, չհասկանալով Յիսուսի խօսքի խորհուրդը, ասաց նորան. «Տէր, Վու, որ դոյլ անգամ չունիս, և այս ջրհորս խոր է, ապա ի՞նչպէս կարող ես հանել կենդանի (աղբիւրի) ջուր. միթէ Վու աւելի մեծ ես, քան մեր հայր Յակոբը, որ թորել է մեզ այս ջրհորը: Նա ինքն այս տեղից է ջուր ըմպել և նորա որդիքը և խաչիկներ»: «Ո՛վ որ այս ջրից ըմպումէ, պատասխանեց Յիսուս, Նա միւսանգամ կը ծարաւի, բայց իմ տուած ջրից խմողը երբէք ծարաւելու չէ. իսկ այն ջուրը, որ ես կը ասամ

նորան, կը լինի նորա համար մի այնպիսի ջրի աղբիւր, որ բըրձ խումէ զէպ ի յաւիտենական կեանքը»: Սամարացի կինը, չըհասկանալով թէ այն կենդանի ջրի աղբիւրը Լնքն էր Յիսուս Վրիստոս և Նորա վարդապետութիւնը, «Տէր, ասաց, տուր ինձ այն ջրից որ ես միւսանգամ չծարաւիմ և չգամ այս տեղից ջուր հանելու»: «Գնա՛ կոչիր քո այրը (աղամարդը) և եկ այս տեղ, ասաց նորան Յիսուս: «Նա այր չունիմ», պատասխանեց կինը: «Ճշմարիտ է ասածդ թէ չունիս, կրկնեց Յիսուս, որովհետեւ հինգ այր փոխել ես արդէն, և որ այժմ ունիս, քո այրը չէ»: Հիացաւ կինը, լսելով Յիսուսից իւր կեանքի գաղտնիքը. «Տէր, ասաց, տեսնում եմ որ Վու մարգարէ ես», ապա յանկարծ խօսքը փոխեց և մատնացոյց առնելով զէպի Վարիզին սարը, ուր երևումէին Սամարացւոյ տաճարի աւերակները, ասաց. «Մեր հայրերը այս սարի վերայ Աստուած պաշտեցին, բայց դուք Հրէայքդ ասումէք թէ Երուսաղեմի մէջ միայն արժան էր Հօր Աստուծոյ երկրպագել»: «Արեւ դու, հաւատա՛ ինձ, պատասխանեց Յիսուս, որ դուրս է մի ժամանակ, երբ ոչ այս լեռան վերայ և ոչ Երուսաղեմի մէջ կ'երկրպագեն Աստուծոյ¹⁾. այլ մօտ է այն ժամանակը, երբ ճշմարիտ երկրպագութեամբ հոգւով և ճշմարտութեամբ կ'երկրպագեն Աստուծոյ, որովհետեւ Երկնաւոր Հօրը հաճոյ են միայն այսպիսի երկրպագութեամբ. Հօգի է Աստուած, և Նորան երկրպագողները ևս պէտք է հոգւով և ճշմարտութեամբ երկիր պագանեն»: Սամարացի կինը, ուշադրութեամբ լսելով Յիսուսի խօսքը, միտք բերեց Մեսիան, որ պիտի գար և ճշմարիտ աստուածապաշտութեան լոյսը տարածէր ամենայն տեղ, ուստի և ասաց. «Վիտեմ որ պիտի գայ Մեսիան՝ Վրիստոս

1) Այս խօսքով Յիսուս հասկացրեց որ Սամարացւոյ աստուածային պաշտամունքը ուղիղ չէ. իսկ Հրէից պաշտաման տեղ մի ներքին հոգեւոր պաշտամունք պէտք է հաստատուի, որ տեղի հետ կապուած լինելու չէ, այլ աշխարհիս ամեն կողմը պիտի տարածուի:

անուանեալ, և Նա ամենայն բանը կը պատմէ մեզ: Պատասխանեց Յիսուս. «Ն'ս եմ'այն Մեսիան, որ այժմ խօսումեմ քեզ հետ»: Այս լսելով, Սամարացի կիներ ջրհորի մօտ թողնց իւր սավորը և շտապով գնաց քաղաք, այսպէս խօսելով իւր քաղաքացիներին հետ. «Նկէք և տեսէք այն մարդը, որ իմ կեանքի գաղտնի բաները ասաց ինձ. մի՞գուցէ Նա է Վրիստոն»: Այս միջոցին աշակերտքը, յետ դառնալով քաղաքից և բերած կերակուրը մատուցանելով Յիսուսին, ասումէին. «Վարդապետ, հաց կեր». ասաց նոցա Յիսուս. «Նս կերակուր ունիմ ուտելու, որ դուք չգիտէք. իմ կերակուրս այն է, որ կատարեմ Նորա կամքը, ով որ ուղարկել է ինձ»:

Սամարացիք այն կողմ հետ միասին եկան Յիսուսի մօտ և խնդրեցին Նորան մի քանի օր մնալ իւրեանց քաղաքում. և Յիսուս մնաց այն տեղ երկու օր: Հասնելով Նորա քարոզութիւնքը, հաւատացին Նորան և յայտնապէս խոստովանումէին թէ Նա է Վրիստոս—Փրկիչը աշխարհի:

§ 17. Թաղաւորազնի որդւոյ բժշկութիւնը:
(Յովհ. Դ. 43—54.)

Սամարիայից գնաց Յիսուս Վալիւիա: Վալիւիայիք ուրախութեամբ ընդունեցին Նորան, որովհետեւ ականատես էին եղած այն հրաշքներին, որ գործել էր Յիսուս զատկի տօնին Նշուաղեմի մէջ:

Այլք որ Յիսուս Անա քաղաքումն էր, ուր մի ժամանակ ջուրը գինի էր փոխել, Նորա մօտ եկաւ մի թաղաւորացն, որ աղաչումէր Նորան գալ Վափառնաում և բժշկել իւր որդին, որ մերձ ի մահ հիւանդ էր: «Մինչև որ հրաշք չտեսնէք, չէք հաւատում», ասաց նորան Յիսուս: Բայց թաղաւորացնը շտապեցնումէր Նորան, ասելով. «Տէր՝ համար, քանի որդիս չէ մեռած»: «Չնա, որդիդ կենդանի է», ասաց նորան Փրկիչը: Թաղաւորացնը ի սրտէ հաւատալով Յիսուսի խօսքին, մեծ յուսով դարձաւ Վափառնաում: Տախալին տուն

չէր հասած նա, երբ նորա ծառայքը, հանդէպ գալով նորան, աւետիք տուին, ասելով թէ «Որդիդ կենդանի է»: Թաղաւորացնը հարցրեց, թէ ե՞րբ առողջացաւ. պատասխանեցին, «Նրէկ եօթներորդ ժամին». իմացաւ հայրը թէ նոյն ժամին է, առողջացել, երբ Յիսուսը ասած էր թէ որդիդ կենդանի է. ուստի և հաւատաց Յիսուսին իւր բոլոր գերդաստանով:

§ 18. Յիսուսի քարոզութիւնքը, Նազարէթ քաղաքում:

(Ղուկ. Դ. 15—30. ՄԱՅՔ. Դ. 13—17. ՄԱՐԿ. Ե. 14—15.)

Յիսուս Վրիստոս, շրջելով Վալիւիայի զանազան քաղաքներում և գիւղերում, ուսուցանումէր ժողովուրդը: Այլք եկաւ Նա Նազարէթ, ուր մնած ու դաստիարակուած էր, ըստ իւր սովորութեան, շաբաթ օրին գնաց ժողովուրդանոց (չրէից աղօթարանը, Սիւնագոգա): Այն տեղ Նորա ձեռքը Նսայի մարգարէի գիրքը առին կարգալու. Նա բացեց գիրքը և գրտաւ այս խօսքերս. «Տիրոջ Հոգին իմ վերայ է, այս իսկ պատճառով և օծեց Նա ինձ. առաքեց ինձ աղքատներին աւետարանելու, սրտով վշտացածները բժշկելու, գերիններին ազատութիւն քարոզելու և կոյրերի աչքը լուսաւորելու». (Նա. կա. 1—2.). յետոյ խփեց գիրքը, տուաւ ծառային և նստաւ: Բոլոր ժողովուրդը նայումէին Նորան. «Այսօր ահա կատարուեցաւ Սուրբ գրքի մէջ պարունակուած այս խօսքը», ասաց նոցա Յիսուս: Եմենեքեան զարմանումէին այն շնորհալի խօսքերի վերայ, որ լսումէին Նորա բերանից. բայց ծանր էր նոցա Մեսիայ խոստովանել այն մարդը, որ երկար ժամանակ կացած էր նոցա մէջ իբրեւ մի հասարակ մարդ. այս պատճառով տախալուսուած հարցանումէին միմեանցից. «Միթէ սա Յովսեփի որդին չէ». և կարծումէին թէ Յիսուսը, իւր հայրենի քաղաքը նախապատիւ համարելով քան թէ միւս քաղաքները, աւելի մեծամեծ հրաշքներ կը գործէ նոցա հաճոյքի և զօրանքի համար: Բայց այս անմտութիւնը նոցա յանդիմանեց

Յիսուս, ասելով. «Ոչ մի մարգարէ իւր գաւառում պատիւ գտած չէ: Ճշմարիտն ասեմ ձեզ, որ շատ այրիներ կային Իսրայելացւոց մէջ Լեւիա մարգարէի օրերում, երբ փակուեցաւ երկինքը երեք տարի և վեց ամիս, և բոլոր երկիրը մեծ սով եղաւ. բայց մարգարէն միայն Սիդոնացւոց Սարեփի թաղաքը ուղարկուեցաւ մի այրի կնոջ մօտ: Եւ շատ բորոտներ կային Իսրայելացւոց մէջ Լեւիա մարգարէի ժամանակին, և ոչ ոք չարութեցաւ նոցանից բայց միայն «Կէսման Եսորին»: Եւս խօսքերով Յիսուս հասկացրեց նոցա որ ոչ թէ մարդերի, այլ Եստուծոյ ազատ կամքով լինումեն հրաշագործութիւնքը: Եւս յանդիմանութեան վերայ սաստկապէս զայրացան Հրէայք և քաղաքից դուրս հանելով «Նորան», տարան այն սարի գլուխը, որոյ վերայ «Նազարէթ» քաղաքը շինուած էր և կամէին այն տեղից վայր ձգել «Նորան». բայց Յիսուս անմիտ անց կացաւ նոցա միջից, գնաց Վափառնառում, որ Ղեննեսարէթ (Տիբերիական կամ Ղալիլիայի) ծովակի մօտ էր, և այն տեղ հաստատեց իւր բնակութիւնը:

§ 19. Հրաշալի ձկնորսութիւն:

(ՂՈՒԿ. Ե. 1—11. ՄԱՅՔ. Դ. 18—22. ՄԱՐԿ. Ե. 16—20.)

Միանգամ, երբ Յիսուս Վրիստոս կանգնած էր Ղալիլիայի Ղեննեսարէթ ծովակի մօտ, մեծ բազմութիւն ժողովրդի եկած էր Եստուծոյ բանը լսելու: Յիսուս, տեսանելով ծովակի ափում երկու նաւ, մտաւ նաւերից մինի մէջ, որ պատկանումէր Սիմօն Պետրոսին և ասաց նորան որ նաւը փոքր ինչ հեռացնէ ցամաքից. և նաւի միջից սկսաւ ուսուցանել ժողովուրդը: Եւրբ աւարտեց քարոզը, հրամայեց Սիմօնին յառաջ վարել նաւը դէպ ի խորը և ձգել գործիքը ձուկ որսալու: Սիմօնը պատասխանեց «Նորան», «Վարդապետ, մեք այս բոլոր դիւերս աշխատեցանք և ոչինչ չկարողացանք ձեռք բերել. բայց որ կատարենք քո խօսքը, ահա՛ կ'ձգենք մեր գործիքը»: Եւս ասելով ձգեցին ուռկանը և այնչափ բազմութիւն ձկների ներս

փակեցին, որ ուռկանը պատռւիւմէր: Նոքա ստիպուած էին ձայն տալ իւրեանց որսակիցներին՝ Յակոբոսին և Յովհաննէսին, որք Օւրեղեայ որդիքն էին, որ իւրեանց նաւով օգնութեան հասնեն. ձկները այնչափ շատ էին որ երկու նաւն ևս ընկղմելու մօտ էին: Սիմօն Պետրոսը, տեսանելով այս հրաշքը, զարհուրեցաւ, և ընկնելով Յիսուսի ոտքը, ասումէր. «Տէր, հեռի կաց ինձանից, որովհետեւ ես մի մեղաւոր մարդ եմ», նոյնպէս երկիւղի մէջ էին և նորա որսակիցքը: Բայց Յիսուս քաջալերեց նորանց, ասելով. «Մի՛ վախենաք, այսուհետեւ մարդիկ պիտի որսաք դէպի կեանք»: Յետոյ քարշեցին նոքա նաւը դէպի ցամաք. թողին իւրեանց ձկնորսական գործիքը և հետեցին Յիսուսին ¹⁾:

§ 20. Յիսուս բժշկումէ գիււհարը, Սիմօնի զոքանչը, բորոտը և այլ հիւանդներ:

(ՄԱՅՔ. Դ. 23—25. Ը. 2—4. 14—17. ՄԱՐԿ. Ե. 21—45. ՂՈՒԿ. Դ. 31—44. ՂՈՒԿ. Ե. 12—16.)

Ղեննեսարէթ ծովակի մօտից Յիսուս Վրիստոս աշակերտների հետ եկաւ Վափառնառում, և, որպէս սովոր էր, շաբաթ օրին գնաց Հրէից ժողովարանը և սկսաւ ուսուցանել: Ժողովուրդը զարմանումէր «Նորա վարդապետութեան վերայ, որ իշխանութեամբ էր ուսուցանում և ոչ՝ որպէս դպիրքը: Եւս միջոցին ժողովարանում բազմութեան մէջ մի գիււհար մարդ կար, որ յանկարծ բարձրաձայն աղաղակեց. «Յիսուս «Նազովրէցի, թող մեզ. ինչ բան ունիս մեզ հետ, եկել ես կորուսանելու մեզ»: Սաստեց նորան Յիսուս, և ասաց. «Պաճանձուիր, դուրս եկ դորանից»: Պիղծ ոգին գետին զարկեց հիւանդը և, մեծաձայն աղաղակելով, դուրս եկաւ նորանից:

¹⁾ Սինչև այս ժամանակ Յիսուսի աշակերտքը երբեմն բաժանւումէին նորանից և պարապումէին ձկնորսութեամբ. բայց այս հրաշագործութենից յետոյ, նոքա խալառ թողին իւրեանց գործը և միշտ շրջումէին Յիսուսի հետ:

Սարսափ եկաւ ամենեցուն վերայ և զարմացած հարցանումէին միմեանց. «Այս ի՞նչ նոր վարդապետութիւն է, որ իշխանութեամբ սաստումէ չար ոգիներին և հնազանդումն սորան»:

Ժողովարանից դուրս գալով, Յիսուս գնաց Արմովնի տունը. սորա զգանչը ջերմամբ ախտացած մահճի մէջ էր: Տէրը մօտենալով բռնեց նորա ձեռքից և իսկոյն փարատուեցաւ տենդը: Այս հրաշագործութեան համբաւը շուտով տարածուեցաւ քաղաքի մէջ. և երեկոյեան արևամալին քաղաքացիք բոլոր հիւանդները և դիւահայրները բերին Յիսուսի մօտ: Փըրկիչը, որ միշտ պատրաստ էր օգնել տառապեալներին, ձեռքը դնելով հիւանդներին վերայ, բժշկումէր նորանց պէսպէս անտերից:

Միւս օրին ալօթքից յետոյ, Յիսուս Վրիստոս սկսաւ ծանապարհորդել Վալիլիայի քաղաքները և դիւղերը: Այս ժամանակ հանդիպեցաւ Նորան բորոտ մի ¹⁾, որ, ծունըր դնելով Յիսուսի առաջը, աղաչումէր ասելով. «Տէր, եթէ կամիս՝ կուրօղ ես զիս սրբել»: Տէրը մօտենալով նորան ձգեց ձեռքը և ասաց. «Ամիմ՝ սրբուիր»: և այն ինչ այս խօսքը ասաց, իսկոյն բորոտութիւնը գնաց սրբուեցաւ: Ապա զգուշացրեց նորան Յիսուս որ ոչ դիւ չպատմէ թէ ինչպէս էր բժշկուել. «Բայց գնա՛, ասաց, ցոյց տուր քեզ քահանային և սրբուելուդ համար պատարագ մատուցիր Աստուծոյ, որպէս հրամայել է Մովսէս»: Բայց բորոտը ուրախութեամբ գնաց և ամենայն տեղ հռչակեց իւր հրաշալի բժշկութիւնը:

1) Բորոտութեան մարմինը ծածկուած է լինում վերքով. աչքերը ճարձումն, երեսը և լեզուն ուռած են լինում, բերանից ու բոլոր մարմնից անտանելի գարշահոտութիւն է գալիս: Եթէ բորոտութիւնը առաւելանում է մինչև վերջին աստիճանը, այն ժամանակ հիւանդի բոլոր մաշկը թափվումն, խոցերը փտումն մինչև ոսկերքը և անգամները բաժանվումն մարմնից: Որովհետև այդ հիւանդութիւնը վարակիչ էր, ուստի և Մովսիսական օրէնքով բորոտութեանը հալածվումն քաղաքից և դիւղերից. նոքա բնակումն անտանելի մէջ և կերակրվումն մութացկանութեամբ: Բորոտութենից բժշկուածը պարտական էր գնաւ քահանայի մօտ և իւր առողջութեան համար վկայական խնդրել նորանից. և ապա Աստուծոյ շնորհակալութեան պատարագ բերելուց յետո, կարող էր բնակիլ առողջների հետ:

§ 21. Անդամալուծի բժշկութիւնը Ապիառնանում քաղաքում:

(ՄԱՏԹ. Թ. 1—8. ՄԱՐԿ. Բ. 1—12. ԼՈՒԿ. Ե. 17—26.)

Երբ որ Յիսուս Վրիստոս դարձաւ Ապիառնանում և քաղաքումէր մի տան մէջ, մեծ բաղնիքիւն ժողովուած էր Նորա չորս կողմը, մինչև դրան մօտ ևս կանգնելու տեղ չկար: Այս միջոցին չորս մարդ, ուսերի վերայ բարձած, բերումէին Նորա մօտ մի անդամալոյծ, բայց որովհետև ամբոխի պատճառով չկարողացան մօտենալ Նորան, հիւանդը հանեցին տանիքի վերայ և, բանալով առաստաղը, իջուցին նորան Յիսուսի առաջը: Յիսուսի սիրտը շարժեցաւ, երբ տեսաւ նոցա հաւատքը և դառնալով դէպի անդամալոյծը, ասաց. «Ո՛րդեակ, թողեալ լիցին քեզ մեղքք»: Փարիսեցիք և դպիրք, որ եկած էին Հրէաստանից, Նրուսաղեմից և Վալիլիայից և նստած էին այն տեղ, լսելով այս խօսքը, մտածումէին իւրեանց մէջ. «Այս ի՞նչ հայհոյութիւն է, որ խօսումէ սա. ո՞վ կարող է մեղք թողուլ, եթէ ոչ՝ Աստուած միայն»: Յիսուս իմացաւ նոցա խորհուրդը. «Ի՛նչ էք մտածում, ասաց. որքաւ եւելի հեշտ է ասել անդամալուծին. թողեալ լիցին քեզ մեղքք, թէ ասել՝ առ զմահիւնքս և երթ ի տունքս: Բայց որպէս զի գիտենաք դուք, թէ մարդոյ Որդին իշխանութիւն ունի մեզաց թողութիւն տալու. Ահա քեզ ասեմ, դառնալով անդամալուծին շարունակեց Նա, վեր կաց, առ մահիճդ և գնա՛: Հիւանդը իսկոյն ոտքի վերայ կանգնեցաւ, վերկալաւ մահիճը և, Աստուծոյ փառք տալով, գնաց տուն: Ամենեքեան զարմացան և փառաւորումէին Աստուած, ասելով. «Այդպիսի մի բան երբեք տեսած չէինք»:

§ 22. Մատթէոս Առաքելոյ կոչումը:

(ՄԱՏԹ. Թ. 9—17. ՄԱՐԿ. Բ. 13—22. ԼՈՒԿ. Ե. 27—36.)

Անդամալոյծը բժշկելուց յետոյ, Յիսուս Վրիստոս դուրս եկաւ տանից և գնաց դէպի Վալիլիայի ծովեզրը: Ճանապարհ

Հին տեսաւ ‘Նա մի մաքսաւոր Ղ. Լի (Մատթէոս) անուն, որ նստած էր մաքսատան մօտ. »Եւ Խմ հետեւից“ ասաց նորան: Իսկոյն վեր կացաւ Ղ. Լին և հետեւեց Յիսուսին: Բայց նախքան հրաժարուիլ իւր սովորական գործից, նա իւր տանը սեղան պատրաստեց Յիսուսի համար, ուր և հրաւիրեց իւր ազգականքը և մաքսաւոր բարեկամքը: Ղալիքը և Փարիսեցիք, որ Յիսուսը դատաւարտելու առիթ էին խնդրում, տեսնելով որ ‘Նա ուսումէ մաքսաւորների ու մեղաւորների հետ միասին, ասացին ‘Նորա աշակերտներին. »Ընդէ՞ր ձեր վարդապետը, ուսումէ մաքսաւորների ու մեղաւորների հետ:“ Տէրը լսեց այդ և պատասխանեց. »Եւոդ ջնեքին բժիշկ պէտք չէ, այլ՝ հիւանդներին. և Ես եկած եմ, ոչ թէ արդարները, այլ մեղաւորները կոչելու դէպի ապաշխարութիւն:“ »Եւս վասն է՞ր. քո աշակերտքը պահք չեն պահում, հարցրին Փարիսեցիք, բայց Յովհաննու աշակերտքը և Փարիսեցիքը պահումեն“:

Պատասխանեց Յիսուս. »Միթէ կարելի՞ է հարսանիք հրաւիրուածներին պահք պահել. քանի որ փեսայն նոցա հետ է, ոչ. այլ կը դան օրեր, երբ կը վերանայ նոցանից փեսայն, այնուհետեւ կը պահեն“:

ՅԻՍՈՒՄԻ ԿՐԻՍՏՈՍԻ ԿԵՐՈՉՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԳՆԵՐԻՆ:

§ 23. Երեսունըութամեայ անդամալոյժը
Բեթհեզդդա աւազանի մօտ:

(804. 6.)

Յիսուս Վրիստոս, իւր քարոզութեան երկրորդ տարումը, Ջատիկի տօնէն պատճառով, միւսանդամ գնաց Ալուսաղէմ: Վաղաքի Պրոքսանիէ ¹⁾ ասուած դրան մօտ կար առողջութեան աղբիւր մի, որոյ ջուրը հաւաքվումէր մի աւազանի մէջ, և Ալբրայեցերէն Քիթհեդդա, այսինքն՝ տուն ողորմութեան էր կոչվում: Այս աւազանի չորս կողմում, հինգ սրահով մի մեծ

1) «Պրոբատիկէ» յունական բառ է և նշանակումէ խաշնային, ոչխարներէ պատկանեալ, ուր լուացվումէին զոհելի ոչխարքը:

չէր էր շինած, ուր անպակաս գտանելու մէծ բազմութիւն ամէն տեսակ հիւանդների, կոյրերի, կաղերի և գոսացածների, որ սպասումէին աւազանի ջրերի շարժողութեանը: Արովհետեւ Աստուծոյ հրեշտակը, սահմանեալ միջոցներում, իջանուէր աւազանը և խառնում էր նորա ջրերը, տալով նոցա մի առանձին բժշկական զօրութիւն. և ո՞վ որ ամենից յառաջ իջանուէր այդ աւազանի մէջ, բոլորովին բժշկվումէր, ոչինչ նշան հիւանդութեան կրելով իւր վերայ: Այդ տեղ ցաւազարներ ի բազմութեան մէջ գտանվումէր նոյնպէս մի անդամալոյծ, որ երեսուն և ութ տարի աննջվումէր հիւանդութեամբ, երբ տեսաւ սորան Յիսուս, հարցրեց. «Ասմի՞ս ողջ լինե՞լ»: «Ատառախանեց անդամալոյծը. «Տէր, մի մարդ չունիմ, որ ջրերի շարժողութեան միջոցին ձգէ ինձ աւազանը. մինչև ես կամաց կամաց տեղից շարժուեմ, մի այլ որ ինձանից յառաջ իջանումէ աւազանը և բժշկվումէ»: «Ա՛յ երկաց, ա՛ռ մահի՛ճը և գնա՛», ասաց նորան Փրկիչը: Այն ժամայն առողջացաւ անդամալոյծը, ուրախութեամբ վեր կացաւ, առաւ մահի՛ճը և գնաց: Այդ օրը շաբաթ էր և Հրէայք ազատ էին ծառայական գործերից, ուստի տեսանելով առողջացած անդամալոյծը՝ մահի՛ճը ձեռին, ասացին նորան. «Օրը շաբաթ է՝ և արժան չէր քեզ առնուլ քո մահի՛ճը»: Իժշկուածը պատասխանեց. «Այն մարդը, որ բժշկեց ինձ ասաց, «առ քո մահի՛ճը և գնա՛»: Հարցանումէին նորան թէ ո՞վ բժշկեց քեզ. բայց նա չգիտէր թէ ո՞վ էր իւր Բարերարը, որովհետեւ Յիսուսը, ամբոխի պատճառով, հեռացած էր այն տեղից: Այս անցքից յետոյ, Յիսուս հանդիպեցաւ նորան տաճարի մէջ, և ասաց. «Ահա՛ ողջացար, այլ ևս չմեղանչես, որ աւելի վատ չլինի քեզ»: Պնաց այդ մարդը և պատմեց Հրէից թէ Յիսուսն էր որ բժշկել էր նորան: Աւ ծիսամեր, ո՛չ կրօնի իսկութեանը, այլ նորա արտաքին ձևերին ու շողիլը և ծառայող Հրէայքը հալածումէին Յիսուսը, որովհետեւ այդ բարեգործութիւնքը լցուցանումէր շաբաթ օրում: Տէրը, կամե-

նալով հերքել նոցա սխալ հասկացողութիւնը շաբաթ օրի նշանակութեան մասին, հասկացրեց նոցա որ եթէ եօթներորդ օրը հանգստացաւ Աստուած ստեղծագործութեանից, այդ չէ նշանակում թէ ոչինչ չգործեց «Կա այն օրում: Կա միշտ գործումէ իբրեւ նախանշանող Հայր, կառավարում և պահպանումէ աշխարհը»: «Իմ Հայրս մինչև այժմ գործումէ, ասաց, և Ես գործումեմ»: Այս բանի վերայ Հրէայք, ևս առաւել զայրանալով, հնար էին որոնում սպանել Յիսուսը, պատճառ բերելով, որ «Կա ոչ թէ միայն լուծանումէր շաբաթ օրերը, այլև զԱստուած իւրեան Հայր էր կոչում, հաւասարելով իւր անձը Աստուծոյ:

§ 24. Այլ օրինակք Յիսուսի բարեգործութեան շաբաթ օրերի մէջ:

(ՄԱՏԹ. ԺԲ. 1—14. ՄԱՐԿ. Բ. 23—28. Գ. 1—7. ԼՈՒԿ. Զ. 1—11.)

Օտակի տօնից յետոյ, Յիսուս Քրիստոս ճանապարհ ընկաւ դէպի Գալիլեա: Փարիսեցիք միշտ շրջումէին Յիսուսի ետեւից և առիթ էին խնդրում պարտաւորելու Նորան ժողովրդի առաջ: Պատահեցաւ այնպէս, որ Յիսուս մի շաբաթ օր գնաց դէպի արտորայքը և աշակերտքը, անօթի լինելով, սկսան հասկ. քաղել և ուտել: Այդ բանը օրէնքին հակառակ տեսնելով, Փարիսեցիք իսկոյն ասացին Նորան. «Տես՝ աշակերտքդ գործումեն այն, ինչ որ արժան չէ գործել շաբաթ օրին»: Յիսուս պատասխանեց նոցա. «Եթէ իմանայիք դուք Աստուծոյ պատգամը թէ՛ Ողորմութիւն կամի՞մ և ո՛չ գոհ, (Ովս. Գ. 6.) ապա դուք դատապարտելու չէիք անպարանորդ. շաբաթն է սահմանուած մարդոյ համար և ո՛չ մարդը՝ շաբաթի համար»:

Միւս շաբաթ օրը Յիսուս գնաց նոցա ժողովարանը և ուսուցանումէր ժողովուրդը: Այս տեղ կար մի մարդ, որոյ ձեռք գօսացած էր: Կալիք և Փարիսեցիք սպասումէին որ Յիսուս բժշկէ այդ մարդը շաբաթ օրում, որպէս զի կարողանան չարա-

խօսել նորա մասին ժողովրդի առաջ: Տէրը, իմանալով նոցա վատթար խորհուրդը, հրամայեց ցաւագարին յառաջ գալ. և ապա երեսը դարձուցանելով դէպի Փարիսեցիքը, հարցրեց նոցա. «Ի՞նչ արժան էր շաբաթ օրին՝ բարի՞ գործել թէ չար. մի մարդ փրկել թէ կորուսանել. և եթէ ձեր ոչխարը շաբաթ օրին ընկած լինէր փոսի մէջ, մի թէ շտապելու չէ՞իք հանել նորան. բայց մարդ մը քան առաւել է ոչխարից»: Փարիսեցիք լռեցին. յետոյ լի՝ բարկութեամբ, ցաւելով նոցա սրտերի կուրծեան վերայ, ասաց ցաւագարին. «Չգիր ձեռք», և նա ձգեց. որ և ողջացաւ և հաստատուեցաւ իբրեւ միւսը: Նախանձաբեկ Փարիսեցիք, յայտնապէս տեսնելով այդ սքանչելիքը, փոխանակ Մեսիա խոստովանելու Նորան, ևս առաւել բորբոքուեցան բարկութեամբ և դուրս գալով, խորհուրդ էին անում թէ որպէս կորուսանեն Յիսուսը:

§ 25. Երկոտասան Առաքեալներ ընտրութիւնը:

(ՄԱՏԹ. Ե—Է. ԼՈՒԿ. Զ.)

Նախ քան առաքեալների ընտրութիւնը, Յիսուս Քրիստոս Գալիլեայի մի լերան գլուխը բարձրացաւ և այն տեղ անցուց բոլոր զիշերը, աղօթելով առ Հայրն Աստուած: Այդ առաւօտուն բոլոր աշակերտքը իւր մօտ կանչեց, և նոցա միջեց երկոտասան անձինք ընտրեց այն խորհրդով որ նոքա միշտ իւր մօտ լինելով, լսեն իւր վարդապետութիւնքը, ականատես լինին իւր տուած բարի օրինակներին, և յետոյ ուղարկէ նորանց Աստուծոյ բանը քարոզելու, իշխանութիւն տալով նոցա ցաւեր բժշկելու և դևեր հանելու: Այդ քրիստոսընախոր անձինքը, որ ասուեցան «Առաքեալք», կոչվումէին այսպէս. Աիմոն (որ և Պետրոս) և Եղըբէսս եղբայր նորա, Յակոբոս և Յովհաննէս, Փիլիպպոս և Բարթողիմէոս (կամ՝ Նաթանայէլ), Թովմաս և Մատթէոս, Յակոբոս Երփեայ, Դեբէոս (որ և Թագէոս) Աիմոն Ամանացի և Յուդա Իսկարիովտացի:

Այս ընտրութիւնը աւարտած, առաքեալների հետ միա-

սին սարից ցած եկաւ Յիսուս և մի տափարակ տեղ նստաւ։
Եւ յն տեղ մնացեալ աշակերտներն ժողովն ու մեծ բազմութիւն ժողովրդի, որ եկած էին զանազան հեռաւոր կողմերից, պատեցին Նորա չորս կողմը։ Եւ մենքեան փափագումէն լսել Նորա աստուածային վարդապետութիւնը, որպէս և շատերը՝ բժշկուիլ իւրեանց հիւանդութիւններէն։ Տեսաւ Յիսուս այդ բազմութիւնը և, աչքը դէպի աշակերտքը դարձցնելով, սկսաւ խօսիլ այսպէս.

«Նրանք աղքատաց հոգւով, վասն զի նոցա համար է երկնքի արքայութիւնը։— Նրանք սգաւորաց, վասն զի նոքա կը մխիթարուին։— Նրանք հեղոց, վասն զի նոքա պիտի ժառանգեն երկիրը։— Նրանք նոցա, որ քաղցած և ծարաւի են արդարութեան, վասն զի նոքա պիտի կշտանան։— Նրանք ողորմածաց, վասն զի նոքա պիտի ողորմութիւն գտանեն։— Նրանք նոցա որ սուրբ են սրտիւք, վասն զի նոքա զԱստուած կը տեսնեն։— Նրանք խաղաղարարաց, վասն զի նոքա որդիք Աստուծոյ պիտի կոչուին։— Նրանք նոցա որ արդարութեան համար կը հալածուին, վասն զի նոցա է երկնքի արքայութիւնը։— Նրանք ձեզ որ պիտի նախատուիք և հալածուիք Իմ համար, խնդացէք և ուրախացէք, վասն զի ձեր վարձքը շատ կը լինի երկնքում»։

Եւ աքեալք աղ են երկրի և լոյս աշխարհի։—
«Դուք երկրի աղն էք, ասաց, թէ որ աղն անհամի, ինչով պիտի աղուի, այնուհետեւ անգործածելի է, պիտի դուրս ձգուի և ոսնակովս լինի։

«Դուք աշխարհի լոյսն էք, այն քաղաքը որ սարի վերայ է կարող չէ թաքնուիլ։ Այլ որ վառած ձրագը գրուանի տակ դնելու չէ, բայց աշտանակի վերայ կը դնէ որ լոյս տայ ամենեցուն, ասն մէջ դանդաղեցնելն, այնպէս և ձեր լոյսը պիտի լուսաւորէ մարդիկը, որպէս զի տեսնեն նոքա ձեր բարի գործերը և փառաւորեն ձեր շայրը որ երկնքումն է»։

Պէտք է պահել ամենայն օրէնքն երբ։— «Մի՛ կարծէք որ ես եկած եմ օրէնքը և մարգարէները (գրուածքը)

լուծանել։ Եւ ձեր եկած չեմ, այլ կատարելու։ Ճշմարիտն ասեմ ձեզ, մինչև որ երկնքն ու երկիրս անցանեն, օրէնքից և մարգարէներից մի կէտ անցանելու չէ որ չկատարուի։ Ով որ այս պատուիրաններից նաև փոքրը լուծէ և այնպէս ուսուցանէ մարդիկը, փոքր կը կոչուի արքայութեան մէջ. իսկ նա որ կը կատարէ և կ'ուսուցանէ, մեծ կը կոչուի երկնքի արքայութեան մէջ»։

Պէտք է բարկանալ բնկերի վերայ։— «Լսեցէք՝ առաջին մարդկանց ասուեցաւ թէ «Մի՛ սպանաներ»։ Բայց ես ասեմ ձեզ, թէ ով որ զուր տեղ բարկանայ եղբոր վերայ, պարտական կը լինի դատաստանին. և ով որ իւր եղբորը յիմար ասէ՝ պարտական կը լինի ատենին. և ով որ իւր եղբորը մորոս (μαρὸς) ասէ՝ պարտական կը լինի դեհենի (դժժովքի) կրակին։

«Սեղանի վերայ պատարագ մատուցած ժամանակդ, եթէ յիշումես որ եղբայրդ վերադ խէթ ունի. թող պատարագդ սեղանի առաջ և զնա նախ հաշտուիր եղբորդ հետ և ապա դարձիր որ պատարագդ մատուցանես»։

Պէտք է ողջ ախոհ լինել։— «Լսեցէք՝ որ առաջին մարդկանց ասուեցաւ թէ «Մի՛ շնար»։ Բայց ես ասեմ ձեզ, թէ ով որ կնոջ վերայ աչք ձգէ ցանկանալու մտքով, անդէն շնացաւ նա իւր սրտի մէջ»։

Երբէք պէտք չէ երդնուլ։— «Լսեցէք՝ առաջին մարդկանց ասուեցաւ թէ «Սուտ մի՛ երդուիր, այլ Տիրոջ առաջ երդուածդ կատարիր»։ (Թիւք. Լ 2.)։ Բայց ես ասեմ ձեզ, ամենեւին չերդնուք. ոչ երկնքով, վասն զի Աստուծոյ աթոռն է. և ոչ երկրովս, վասն զի Նորա ոտքի պատուանդանն է. և ոչ Նրուաղէմով, վասն զի մեծ թագաւորի քաղաքն է. և ոչ գլխովդ, վասն զի չես կարող մի մագդ սպիտակ առնել կամ թուխ, այլ ձեր խօսքը այնն՝ այո լինի, և ոչն՝ ոչ»։

Չարին բարի հասուցանել։— «Լսեցէք որ ասուեցաւ. «Աչքը աչքի տեղ և առամբ առամբ տեղ»։ (Լւու. իդ. 20. Բ. Օր. ժթ. 24. Եւք. իա. 24.)։ Բայց ես ասեմ ձեզ, չարին հակառակ չգնաք. ապա թէ որ մինը ապտակ զարկէ աջ ծնօտիդ՝ դարձրու նորան և միւսը։ Թէ որ մինը դատաստան բանայ և կամենայ շապիկդ առնուլ՝ թող նորան և վերարկուդ։ Եթէ մինը բռնութեամբ մի մըն ճանապարհ տանէ քեզ, դու

նորա հետ երկու մղոն գնա: Ով որ քեզանից մի բան ուզէ տուր. և ով քեզանից փոխ (պարսաք) ուզէ՝ երեսդ յետ մի՝ դարձնել:՝

Թ՛ շնա միքը սիրել: — «Վսեցէք՝ առաջին մարդկանց ասուեցաւ. «Սիրիւր ընկերդ և թշնամիդ ատիր» (Վ. Լու. ԺԺ. 17, 18. Եւք. 14. 12.): Բայց ես ասեմ՝ ձեզ սիրեցէք ձեր թշնամիները, որ հնեցէք ձեզ անիծողները. բարի արեք ձեզ ատուրներին. և աղօթք արեք նոցա համար, որ ձեզ չարչարու-մեն և հալածուան: Որպէս զի արժանի որդիք լինիք ձեր օ-րին, որ երկնքումն է, որ Եւր արեգակը անխափր ծագումէ չա-րերի և բարիների վերայ. և ածումէ անձրև արդարների և մե-ղաւորների վերայ: Բայց եթէ դուք կը սիրէք նորանց որ ձեզ սիրումեն, ի՞նչ վարձք կ'ունենաք. միթէ և մաքսաւորք նոյնը չե՞ն դործում: Թ՛ որ միայն ձեր բարեկամներին ողջոյն տաք, ի՞նչ օգուտ ձեզ. միթէ և մաքսաւորք նոյնը չե՞ն դործում: Ու-րեմն կատարեալ եղիք դուք, ինչպէս ձեր երկնաւոր Հայրն կա-տարեալ է:՝

Ողորմութիւն տալ աղօթել և պահք պա-հել բայց ոչ մարդկանց ցոյց տալու համար: — «Օգոյշ կացէք որ ձեր ողորմութիւնը մարդկանց ցոյց տալու համար չլինի, ապա թէ ոչ ձեր երկնաւոր Հօրից վարձք չէք ընդունիր: Ողորմութիւն տալու ժամանակ փող մի փչիր առաջնդ, ինչպէս սովոր են առնել կեղծաւորները ժողովարան-ների ու հրապարակների մէջ, որպէս զի փառաւորութիւն մար-դերից. ճշմարիտն ասեմ՝ ձեզ, այն է միայն նոցա վարձքը: Իսկ դու երբ ողորմութիւն տաս, թող չխմանայ ձախ ձեռք թէ ինչ է դործում աջդ ¹⁾» որպէս զի քո ողորմութիւնը ծածուկ լինի, և քո Հայրը, որ ծածուկ տեսնումէ, քեզ յայտնապէս կը հասուցանէ:՝

«Երբ որ կանգնես աղօթքի, մի լինիր կեղծաւորների նման, որք սիրումեն ժողովարանների մէջ և հրապարակների անկիւն-ներում աղօթել որ մարդկանց երևին: Երբ ասեմ ձեզ, այն է նոցա վարձքը: Բայց դու՝ երբ կանգնես աղօթքի, մտիր սե-

¹⁾ Եւսիւնքն՝ ով որ կամի ողորմութիւն տալ, Աստուծոյ փառ-քը և ընկերի օգուտը պէտք է ունենայ իւր՝ մտքում, և ոչ իւր անձին փառաւորութիւնը մարդկան առաջն, կամ որ և իցէ մար-մնաւոր շահ և ակնկալութիւն:

նեակդ, փակիր դուռը և ծածուկ աղօթիր դէպի քո Հայրը, և Հայրն քո որ ծածուկ տեսնումէ՝ յայտնապէս կը հասու-ցանէ քեզ: Աղօթելու ժամանակ շատախօս մի լինիք հեթա-նոսների նման, որ կարծումեն թէ իւրեանց շատ խօսելու հա-մար Աստուած կը լսէ նոցա: Ուրեմն նոցա նման մի լինիք. ո-րովհետև դեռ Նորանից բան չինդրած՝ ձեր Հայրը գիտէ, ինչ պիտոյ է ձեզ: Եւ արդ այսպէս աղօթեցէք:

«Հայր մեր որ յերկինս, սուք եղեցի անուն քո: Եկեցէ աղքայութիւն քո. եղեցին կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի: Օհայ մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր: Եւ թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողուիք մերոց պարտապանաց: Եւ մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ զմեզ ի չա-րէ. զի քո է աղքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւի-տեանս. ամէն:

«Եթէ դուք ներէք միմեանց յանցանքին, և ձեր երկնաւոր Հայրը ձեզ կը ներէ. բայց եթէ դուք չներէք, ձեր Հայրը ևս ներելու չէ ձեզ:

«Ինչ ժամանակ ծով կամ պահք պահէք՝ կեղծաւորների պէս տրտում մի լինիք, որ իւրեանց երեսը ակրեցնումեն, որ-պէս զի իմանան մարդիկ թէ ծով են պահում: Ճշմարիտն ա-սեմ ձեզ, այն է միայն նոցա վարձքը: Բայց դու, երբ ծով կամ պահք պահես, գլուխդ իւղով օծիր, երեսդ լուս որ մարդ-կանց առաջն պահք պահեցող չերեխս, և քո Հայրը, որ ծա-ծուկ տեսնումէ, յայտնապէս կը վարձատրէ քեզ:՝

Երջանկութիւնը անցաւ որ հարստութեան մէջ չէ: — «Երկրիս վերայ ձեր համար գանձ մի ժողովէք, ուր ցեց և ուտի՛ճ ապականումեն, և գողերը հանում են և գողա-նում: Ձեր համար գանձ ժողովեցէք երկնքում. ուր չեն ապա-կանում ոչ ցեց և ոչ ուտի՛ճ, և ոչ գողերը հանում են ու դո-ղանում: Վասն զի ուր ձեր գանձն է՝ այն տեղ է և ձեր սիր-տը: Ոչ որ կարող չէ երկու տիրոջ ծառայել. կամ մինը կ'ա-տէ և միւսն կը սիրէ, կամ մինը կը մեծարէ և միւսն կ'արհա-մարհէ: Չէք կարող Աստուծոյ և միանգամայն մամոնային (հարստութեանը) ծառայել:՝

Ուրիշը չգատել: — «Մի դատէք (մի բամբասէք) որ դուք ևս չդատուիք, վասն զի ինչ դատաստանաւ որ դատէք՝ դուք ևս կը դատուիք, և ինչ չափով կը չափէք՝ ձեզ ևս կը

չափեն: Դնչո՞ւ եղբորդ աչքի միջի շիւղը տեսնումես, և քո աչքիդ գերանը չես տեսնում: Ամբի՞նչպէս ասումես եղբորդ, թո՞ղ աչքիդ շիւղը հանեմ, մինչդեռ քո աչքի մէջ գերան կայ: Անճաւոր, առաջ քո աչքիդ գերանը հանիր և յետոյ նայիր որ եղբորդ աչքի շիւղը հանես:

»Դնչ որ կամենում էք որ մարդիկ ձեզ անեն, նոյնը արեք և դուք նոցա«:

Ջերմեռանդ աղօթքով խնդրել զԱստուած: »Խնդրեցէք և կը ստանաք, որոնեցէք և կը գտանէք, դուռը զարկէք և կը բացուի ձեզ: Վասն զի ո՞վ որ կը որոնէ՝ կը գտանէ, և ո՞վ որ դուռը կը զարկէ՝ կը բացուի նորան: Ո՞վ արդեօք ձեզանից իւր որդւոյն քար կը տայ՝ երբ նա հաց խնդրէ նորանից, կամ եթէ ձուկ խնդրէ, օձ կը տայ նորան: Ուրեմն եթէ դուք, որ չար էք, գիտէք լաւ պարգևներ տալ ձեր որդիներին, որչափ ևս առաւել ձեր երկնաւոր Հայրը բարի պարգևներ կը տայ նոցա, որ խնդրումեն Նորանից«:

Պէտք է ընտրել փրկութեան նեղ ճանապարհը: — »Մտէք նեղ դռնից, վասն զի ընդարձակ է դուռն (չար ցանկութիւններին) և լայն ու համարձակ ճանապարհն, որ տանումէ դէպի կորուստ, և շատերը այն տեղից են մտնում: Բայց դէպի կեանք տանող դուռը անձուկ է և ճանապարհը նեղ, և սակաւ մարդիկ գտանումեն նորան«:

Պէտք է զգուշանալ սուտ վարդապետներէ: — »Չգուշացէք սուտ մարգարէներէ, որ ոչխարի շորերով ձեր մօտ են գալիս և նեցից յափշտակող դայերն են: Իւրեանց պտղից նոցա ճանաչեցէք: Միթէ կարելի՞ է փշերից խաղող քաղել, կամ տատասկից՝ թուզ: Այսպէս ամենայն բարի ծառ բարի պտուղ է բերում, և չար ծառը՝ չար պտուղ: Ամենայն ծառ, որ չէ բերում բարի պտուղ, կտրվում է և կրակի մէջ է ձգվում«:

Աատարել Աստուծոյ կամքը և նորա սուրբ պատուիրանները: — »Ոչ ամենայն մարդ որ կ'ասէ ինձ՝ Տէր Տէր՝ կը մտանէ երկնքի արքայութիւնը, այլ նա՞ որ կը կատարէ իմ երկնաւոր Հօր կամքը: Ո՞վ որ այս խօսքերս լսէ և կատարէ՝ նա նման է այն իմաստուն մարդուն, որ իւր տունը քարի վերայ շինեց: Անձրեւներ եկան, գետերը վազեցին, քամիներ փչեցին և տունը զարկեցին, բայց չկործանուեցաւ, վասն

զի քարի վերայ հաստատած էր: Իսկ ո՞վ որ այս խօսքերս լսէ և չկատարէ՝ նա նման է այն յիմար մարդուն, որ իւր տունը աւազի վերայ շինեց: Անձրեւներ եկան, գետերը վազեցին, քամիներ փչեցին, տունը զարկեցին և ընկաւ, և նորա կործանումը շատ սաստիկ էր«:

Այս սրտառու լարդապետութիւնը աւարտելուց յետոյ, Յիսուս Վրիստոս ցած եկաւ սարից: Ժողովուրդը որ սովոր էր լսել միշտ Փարիսեցւոց ու դպրաց կեղծուպատիր խօսքերը, հիացած մնացել էր Նորա վերայ, որ իշխանութեամբ ուսուցանում էր իբրեւ Տէր և Օրէնադիր:

§ 26. Հռովմայեցի հարիւրապետը:
(ՄԱՏԹ. Ը. 5—13. ՂԱԻԿ. Է. 1—10.)

Ատիառնաում քաղաքի մէջ մի Հռովմայեցի հարիւրապետ ունէր մի պատուական և սիրելի ծառայ, որ մերձ ի մահ հիւանդ էր: Երբ լսեց նա թէ Յիսուս եկել է Ատիառնաում, ցանկացաւ Նորա հրաշագործ զօրութեամբ փրկել իւր ծառայի կեանքը: Սակայն ինքն, հեթանոս մարդ լինելով, անարժան համարեց իւրեան գնալ Յիսուսի մօտ, ուստի և խնդրեց շրջից իշխաններից որ գնան նոքա և աղաչեն Յիսուսը գալ և բժշկել իւր ծառան: Նոքա եկան և թախանձանօք աղաչումէին Յիսուսը, ասելով. »Արժանի է որ այդ շնորհը առնես նորան, որովհետեւ սիրում է նա մեր ազգը, և ժողովրդանոց ևս շինել տուած է մեր համար«: Յիսուսը նոցա հետ միասին գնաց դէպի հարիւրապետի տունը: Բայց շատ հեռի չէր նորանից, երբ խոնարհամիտ հարիւրապետը իւր բարեկամը ուղարկեց Յիսուսի առաջ, որ ասեն Նորան այսպէս. »Տէր, արժանի չեմ ես ընդունել Քեզ իմ տան մէջ. ասա՛ խօսքով և իմ ծառաս բժշկուած կը լինի«: Չարմացաւ Տէրը հեթանոսի այդքան ամուր հաւատի վերայ, դարձաւ դէպի ժողովուրդը, որ գնումէին Նորա հետ, և ասաց. »Ճշմարիտն ասեմ ձեզ, որ Իսրայելացւոց մէջ այդչափ հաւատ չգրտայ«: Յետոյ պատասխանեց հարիւրապետին. »Որպէս հաւատացել ես՝ այնպէս ևս կը լինի քեզ«: Տունը դարձան պատգամաւորքը և տեսան ծառան բոլորովին առողջացած:

§ 27. Այլի կնոջ միամօր որդին՝ Նային քաղաքում։ Յիսուսի վկայութիւնը Յովհաննու վերայ։

(ԳՈՒԿ. Է. 11—29. ՄԱՏԹ. ԺԸ. 2. 12.)

Հարիւրապետի ծառան բժշկելուց յետոյ, Յիսուս Քրիստոս աշակերտներին Լեփղովզի բազմութեան հետ գնաց Նային քաղաք։ Այլ որ քաղաքի դրան մօտեցաւ, տեսաւ որ մի մեռեալ քաղաքից դուրս էին տանում, և մի այլի կին դադաղի հետեւից գընալով անմխիթար լալիս էր, որովհետեւ նորա մի հատիկ զաւակն ու մխիթարութիւնն էին գերեզման տանում։ Այս խեղճ մօր անբաղդ վիճակի վերայ զթացաւ մարդասէր Փրկիչը, զընաց դադաղի մօտ և ասաց մօրը. «Լաց մի լինիր»։ յետոյ դառնալով դէպի մեռեալը, ձայն արձակեց. «Պատանի դու՝ քեզ ասեմ, վեր կաց»։ Այն ամենակարող հրամանով նոյն ժամայն կենդանացաւ մեռեալը, նստաւ ու սկսաւ խօսիլ, և Յիսուս յանձնեց նորան իւր մօրը։ Այս մեծ սքանչելիքը բոլոր ժողովրդի վերայ ահ ու սարսափ ձգեց. ամենեքեան փառաւորումէին Աստուած, որ այցելութիւն էր արել իւր ժողովրդին, յարուցանելով նոցա մէջ մի այսպիսի սքանչելագործ և մեծ Մարգարէ։

Այս հրաշագործութեան համբաւը շուտով տարածուեցաւ բոլոր Հրէաստանի մէջ։ Յովհաննէս Մկրտչի աշակերտքը ևս, լսելով այս, գնացին և պատմեցին իւրեանց վարդապետին, երբ նա բանտի մէջ էր։ Հաւաստի կացուցանելու համար իւր աշակերտներին թէ Յիսուսն է խոստացեալ Մեսիան, Յովհաննէսը նոցանից երկուսը ուղարկեց Յիսուսի մօտ որ հարցանեն «Նորան»՝ «Դ՞նե ես Մեսիան, որ պիտի գայ, թէ ուրիշն սպասե՞ք»։ Այլ եկան տքաւ և հարցրին, Յիսուս, իսկոյն չպատասխանեց, այլ աւելի զօրաւոր կերպով նոցա համոզեց. «Համար, նոցա առաջն շատ հիւանդներ բժշկեց՝ դեւեր հանեց, կոյրերի աչքը լուսաւորեց և սպառ դարձաւ և ասաց նոցա. «Ի՞նչ որ տեսաք ու լսեցիք գնացէք պատմեցէք Յովհաննէսին. կոյրերը տեսնումեն, կաղերը գնումեն, բորոտ-

ները սրբվումեն, խուլերը լսումեն, մեռեալները յարութիւն են առնում և աղքատներին աւետարանն է քարոզվում. և երանի նորան ով որ գայթակղուելու չէ իմ մասին»։

Այլ Յովհաննու երկու պատգամաւորքը գնացել էին դարձաւ Յիսուս դէպի ժողովուրդը և Յովհաննու համար այսպէս վկայեց. «Ի՞նչ տեսնելու անապատ գնացիք. մի եղէ՞քն որ հողմից շարժվումէ։ Ի՞նչ տեսնելու գնացիք, մի մաքր փափուկ շորերով զարդարուած. փառաւոր հանդերձներով և փափուկութեան մէջ ապրողները թագաւորների պալատումն են ¹⁾։ Ուրեմն ի՞նչ տեսնելու գնացիք, մի մարգարէ՞, իրաւ ասումեմ՝ ձեզ, առաւել ևս քան զմարգարէ։ Ասն զի սա է որից համար գրուած է, թէ «Ահա ուղարկում եմ իմ հրեշտակը քո առաջ, որ քո առաջիկ ճանապարհդ պատրաստէ»։ (Մաղ. գ. 1.)։ Ամէն ասեմ ձեզ, կանանց ծնունդների մէջ Յովհաննէսից մեծ մարգարէ չկայ, բայց Աստուծոյ արքայութեան մէջ փոքրիկը նորանից մեծ է»։

§ 28. Փրկիչը Սիմոն Փարիսեցւոյ տան մէջ։

(ԳՈՒԿ. Է. 36—50.)

Սիմոն անունով մի Փարիսեցի հրաւիրեց Յիսուսը իւր տունը ճաշ ուտելու։ Ընդունեց Յիսուս նորա հրաւերը, գնաց և սեղան բազմեցաւ։ Նոյն քաղաքում մի վատահամբաւ կին կար. սա երբ լսեց թէ Յիսուս Փարիսեցւոյ տանն է, մի շիշ ագնիւ և մեծագին իւղ ձեռքին եկաւ այն տեղ, ընկաւ Յիսուսի ոտքը, սկսաւ լալ իւր մեղքերի վերայ և արտասուքով թրջել Նորա ոտքը, սրբել իւր գլխի մազերով և մեծ յարգանքով համբուրել և իւղով օծել։ Փարիսեցին երբ տեսաւ այս՝ խօսեց իւր մօքում. «Եթէ Սա մարգարէ լինէր՝ կ'իմանար թէ որպիսի մեղաւոր կին մօտենումէ իւրեան»։ Հասկացաւ Յիսուս նորա միտքը և ասաց. «Սիմոն՝ մի բան հարցանեմ քեզ. Սի փոխատու մարդ երկու պարտաւորան ունէր. մինը պարտ-

¹⁾ Որպէս զի ժողովուրդը չկարծէր թէ Յովհաննէսը երկմտութիւն է ունեցել Մեսիայի վերայ որ ուղարկել էր հարցանելու, այս վկայութեամբ Յիսուս կամեցաւ յայտնել թէ Յովհաննէսը փոփոխամիտ և անձնասէր մարդ չէ. և թէ նա իւր հաստատ բնաւորութեամբ և խոսակրօն առաքիլութեամբ չէր կարող անհաստատ լինել հաւատքի մէջ։

էր հինգ հարիւր դահեկան, իսկ միւսը յիսուն: Փոխատուն, տեսնելով որ նոքա կարողութիւն չունին հատուցանելու, երկուսի պարտքը ևս շնորհեց: Այժմ ասա ինձ՝ այն երկուսից ի՞նչը աւելի սիրելու էր նորան: « Ինձ այնպէս է երեւում, պատասխանեց Սիմոն, թէ նա՝ որ շատ էր պարտ: « Ուղիղ դատեցիր, ասաց Յիսուս. և դառնալով այն կնոջը, տեսնումես, ասաց, այս կինը, ես քո տունդ եկայ և դու ոտքիս ջուր չտուիր, բայց սա իւր արտասուքով թրջեց ոտքս և իւր մազերով սրբեց. համբոյր մի չտուիր ինձ, բայց սա՝ քանի որ քո տանդ եմ՝ ոտքս համբուրելուց չդադարեց. գլուխս իւղով չօծեցիր, բայց սա անոյշ իւղով ոտքերս օծեց: Այս պատճառով ասում եմ քեզ, թողած լինին սորա բազմատեսակ մեղքերը, վասն զի շատ սիրեց՝. և ապա դառնալով դէպի կինը, ասաց. « Թողեալ լիցին քեզ մեղք քո: Բազմակամք զարմացած խօսում էին միմեանց հետ՝ « Ո՞վ է սա որ թողնում է մեղքերը: Բայց Յիսուս, առանց միտ դնելու նոցա, դարձաւ դէպի ապաշխարող կինը, « Հաւատքդ քեզ վրիկեց, ասաց, գնա խաղաղութեամբ¹⁾ »:

§ 29. Բժշկութիւն դիւահարի, որ միանգամայն կոյր էր և համր:

(ՄԱՏԹ. ԺԲ. 22—50. ՄԱՐԿ. Գ. 20—35. ԼՈՒԿ. ԺԱ. 14—29.)

Այսին քաղաքից ելանելով, Յիսուս Վրիստոս իւր աշակերտներին հետ գնաց Ղալիլեայի քաղաքները և գիւղերը, քաղաքներ և աւետարանելու Աստուծոյ արքայութիւնը: Նորա հետ շրջումէին մի քանի բարեպաշտ կանայք, որոց մէջ էր նոր դարձած աղաշխարողն—Մարիամ Մագդաղենացին, Յովն հաննա՝ որ Հերովդէսի հազարապետի կինն էր, Էռնան և այլք, որք սրտի յօժարութեամբ ծառայում էին Յիսուսին և նորա աշակերտներին և իւրեանց արծաթով հոգ էին տանում նոցա կեանքի պիտոյքի մասին:

Երբ դարձաւ Յիսուս Սափառնաւում, Նորա մօտ բերին մի

¹⁾ Հաւանական կարծիք է սուրբ հարց Եկեղեցւոյ թէ այս մեղաւոր կինը Մարիամ Մագդաղենացին էր:

դիւահար մարդ, որ միանգամայն կոյր էր և համր: Յիսուս Վրիստոս իսկոյն բժշկեց նորան. և նա սկսաւ խօսիլ և տեսնել: Այս հրաշագործութեան վերայ ժողովուրդը զարմացաւ և հարցանումէր. « Մինթէ ամ է Մեսիան, Վաւթի որդին: Ըմբարտաւան Փարիսեցիք չէին կարող ուրանալ Յիսուսի աստուածային զօրութիւնը, վասն զի ականերն ժողովրդի առաջ գործեց Նա այդ հրաշքը. ուստի նախանձով բորբոքուած սկսան ժողովրդի մէջ տարածել թէ Նա դեերի իշխանի՝ Իւնդիբուղի զօրութեամբ հանում է դեերը: Յիսուս Վրիստոս յայտ յանդիման խայտառակեց նոցա կամակորութիւնը և յետին ստութիւնը. « Ամենայն մեղք և հայհոյութիւնք, ասաց, ներել են մարդկան, բայց ո՞վ որ սուրբ Հոգւոյն դէմ հայհոյէ, նորան թողութիւն չենելու չէ, ոչ այս աշխարհում և ոչ այն: Մինչդեռ այսպէս խօսումէր Յիսուս, մի կին, զմայլած Նորա սքանչելի վարդապետութեան վերայ, բազմութեան միջից սկսաւ բարձրաձայն երանի տալ նորա մօրը, ասելով. « Նրանի որովայնին, որ դքեզ կրեց և ստեանց, որ դքեզ դիեցուցին: Լսեց Յիսուս և ասաց. « Մանաւանդ երանի նոցա, որ Աստուծոյ բանը լսում են և կատարում են. և ապա շարունակելով իւր առաջին խօսքը յանդիմանեց չարասիրտ դավրքը և Փարիսեցիքը և ասաց. « Ծնունդդ ի՞նչից, ի՞նչպէս կարող էր բարի խօսել, մինչդեռ ինքեանքդ չարութեամբ լի էր. բարի մարդը իւր սրտի բարութեան զանձից հանում է բարի խօսքեր, բայց չար մարդը իւր սրտի չարութեան զանձից հանում է չար խօսքեր: Բայց ասեմ ձեզ, որ վերջին դատաստանի օրը, իւրաքանչիւր դատարկ խօսքի համար, մարդիկ հաշիւ պիտք է տան Աստուծոյ. և դատապարտուին կամ վարձատրուին ո՞չ միայն գործերի՝ այլև խօսքերի համար: »

Երբ այսպէս խօսումէր Յիսուս, մայրն ու եղբայրը¹⁾ եկան, և ժողովրդի բազմութեան պատճառով չէին կարող մօտենալ Նորան. ուստի և ոմանք եկան և ասացին Յիսուսին, թէ « Մայրդ և եղբայրդ դուրսը կանգնած են և կամենում են քեզ տեսնել: Ո՞վ է իմ մայրը կամ ո՞վ են իմ եղբայրք, պատասխանեց Յիսուս. և ձեռքը մեկնելով դէպի աշակերտքը, ասաց.

¹⁾ Սուրբ Գիորգը ըստ Եբրայական սովորութեան՝ մերձաւոր ազգականքը կոչում է եղբարք:

„Ահա իմ մայրս և իմ եղբայրս, վասն զի ով որ կատարում է իմ երկնաւոր Հօր կամքը, նա է իմ եղբայրս, քոյրս և մայրս¹⁾“:

§ 30. Ս ե ռ մ ան ա ջ ան ի առ ա կ ը:

(ՄԱՏԹ. ԺԳ. 1—23. ՄԱՄԳ. Դ. 1—21. ՂԱՌԿ. Ը. 4—15.)

Միանգամ, երբ Յիսուս Վրիստոս կանգնած էր Վեննեսարէթ ծովափի մօտ, մեծ բազմութիւն ժողովրդի եկան շըրջապատեցին Նորան և փափագումէին լսել Նորա աստուածային վարդապետութիւնը: Տէրը, մտանելով մի նաւի մէջ, փոքր ինչ հեռացաւ ցամաքից և սկսաւ ուսուցանել ժողովուրդը առաւինելով²⁾, և ասաց. «Մի սերմանացան դուրս եկաւ դաշտը սերմանելու: Սերմանելու ժամանակ քանի մի սերմեր ընկան ճանապարհի վերայ և թռչնոց կերակուր եղան. մի քանիսը ընկան ապառաժի վերայ, ուր ամենեւին հող չկար, և թէպէտ շուտ բուսան, բայց որովհետեւ երկրի հիւթը նուազ էր, արեւի տաքութենից իսկոյն չորացան: Ոմանք ևս փշերի մէջ ընկան և բուսան, բայց փշերը մեծանալով խեղդեցին նորանց. մի քանիսը ևս լաւ երկրի վերայ ընկան և պտուղ տուին, ոմանք մէկին հարիւր, ոմանք վաթսուն և ոմանք երեսուն: Ո՛վ որ լսելու ականջ ունի՝ թող լսէ“:

Երբ ժողովուրդը ցրուեցաւ, աշակերտքը՝ խնդրեցին Յիսուսից այս առակի մեկնութիւնը, և Յիսուս մեկնեց այսպէս. «Սերմն, ասաց, Աստուծոյ բանն (խօսքերն) է. ճանապարհի վերայ ընկած սերմերը նշանակում են՝ Աստուծոյ բանը քարոզուած փոփոխամիտ մարդերին, որ թէեւ լսումեն՝ բայց ոչ մտադրութեամբ, ուստի դալիս է չարը և նոցա սրտից յափշտակում է այն: Ապառաժի վերայ սերմանաձը նոքա են՝ որ

1) Այս խօսքով Յիսուս քրիստոս ոչ թէ կամենում էր յայտնել թէ այլք նախապատու են քան թէ իւր Մայրը, այլ իբրեւ իրատ աւանդում էր թէ՛ Աստուծոյ սերն առաւել բարձր պէտք է համարել քան թէ սերը արեան և աղբականութեան:

2) Քարոզութեանց մէջ Յիսուս քրիստոս յաճախ դուրս էր անում առաւինել, որ շարունակ այլաբանութիւնք էին կամ նմանութիւնք, և ունէին իւրեանց խորհրդաւոր միայն ու իմաստը:

թէպէտ Աստուծոյ բանը լաւ ժամանակին ուրախութեամբ ընդունումեն, բայց, արմատ կամ հաստատուն հաւատք չունենալու պատճառով, նեղութիւն և հալածանք կրելու ժամանակին իսկոյն դալթակովումեն և թողնումեն այն: Փշերի մէջ սերմանաձը նոքա են՝ որ լսումեն Աստուծոյ բանը և ընդունումեն, բայց աշխարհիս հոգը, հարստութիւնն ու վայելչութիւնքը՝ խեղդումեն նոցա մէջ այն և մնում է անպտուղ: Իսկ լաւ երկրի վերայ սերմանաձը նոքա են՝ որ լսումեն Աստուծոյ բանը, և ներքին պատրաստութեամբ ընդունումեն և կատարումեն, և համբերութեամբ պտուղ են տալիս, ոմանք՝ աւելի և ոմանք՝ նուազ“:

§ 31. Որ ո մ ն ա ջ ան ի առ ա կ ը:

(ՄԱՏԹ. ԺԳ. 24—30. 34—43.)

Սերմանացանի առակից յետոյ, Յիսուս ասաց ժողովրդին և այս առակը. «Երկնքի արքայութիւնը նման է այն մարդուն, որ իւր ազարակում լաւ սերմեր ցանեց. և երբ ծառայքը քնած էին, եկաւ նորա թշնամին և ցորենի մէջ որոմն ցանեց և դնաց: Երբ բուսաւ ցորենը և պտուղ տուաւ, ապա երեւեցաւ և որոմն: Աւան ծառայքը և ասացին նորան. «Տէր՝ միթէ ագարակիդ մէջ բարի սերմն չցանեցիր. ուստի՞ ուրեմն բուսաւ այն որոմն“: «Թշնամի մարդու արած բան է“, պատասխանեց նա: Եւ երբ ծառայքը հրաման խնդրեցին նորանից որ գնան քաղեն որոմն և դուրս ձգեն, «Ո՛չ, ասաց ագարակի տէրը, որովհետեւ կարելի է ցորենն ևս քաղէք: Թողէք որ երկուքն ևս աճին, մեծանան մինչև հունձքի ժամանակը. և այն ժամանակ կը հրամայեմ հնձողներին որ առաջ որոմն քաղեն՝ և խուրձ խուրձ կապեն այրելու, և ապա ցորենը իմ շտեմարաններին մէջ ժողովին“: Երբ Յիսուս ժողովուրդը թողեց և տուն եկաւ, աշակերտքը խնդրեցին մեկնել նոցա առակին իմաստը: «Բարի սերմն սերմանողը, ասաց Յիսուս, Որդի մարդը (Վրիստոս) է. և ագարակն աշխարհս է. սերմն բարի՝ արքայութեան որդիքն

են, իսկ որոմն՝ չարի որդիքն են. որոմնացան թշնամին՝ սատա-
նան է. հունձի ժամանակը՝ աշխարհիս կատարածն է. և հըն-
ձողքը հրեշտակներն են: Ինչպէս որ որոմն ժողովելով կրակի
մէջ կը ձգուի, նոյնպէս պէտք է լինի և աշխարհիս վերջին:
Այն ժամանակ հրեշտակները կը բաժանեն մեղաւորքը ար-
դարներէից, և կը ձգեն նորանց կրակի մէջ, ուր յաւիտեան պի-
տի լան և ատամները կը ծնեն. իսկ արդարք արեգակի պէս կը
փայլեն երկնքի արքայութեան մէջ:

§ 32. Ինքնաբոյս ցորենի, մանանխի հատի,
խմորի, ագարակի մէջ ծածկած գանձի, մար-
գարիտի և ուռկանի առաւինքը:

(ՄԱՏԹ. ԺԳ. 31—35. 44—52. ՄԱՐԿ. Դ. 26—34.)

Սերմանացանի առակով յառաջագոյն ուսուցել էր Յիսուս
թէ ինչպէս արժան էր լսել Աստուծոյ բանը. ապա, կամենա-
լով ցուցանել թէ քարոզութիւնը երբեք անպտուղ մնալու չէ
մարդերի սրտում, այլ կ'աճէ և հետզհետէ կը աճի իւր արժա-
նաւոր պտուղը, ասաց այս առակը. «Երկնքի արքայութիւնը
(Աստուծոյ բանը) նման է այն սերմին, որ եթէ մի մարդ ձգե-
լով նորան հողի մէջ, ինքն այնուհետեւ չմտածէ նորա մասին և
չխմանայ թէ սերմանիքը ինչպէս կը բուսանին և կ'աճին և
երկիրը ինքն պտուղ կը առայ. յառաջուց խորը և ապա հասկը
և յետոյ լըուած ցորենը հասկի մէջ: Իսկ երբ պտուղը պատ-
րաստ կը լինի, իսկոյն մանգաղ կ'ուղարկէ, որովհետեւ հունձ-
քի ժամանակն է»: —

Մի այլ առակով յայտնեց Յիսուս թէ ինչպէս եկեղեցին
փոքրիկ սկզբունքներից ընդարձակ ծաւալումն պիտի ստանայ,
և նմանեցրեց նորան մանանխի հատին, որ սերմերի մէջ փոք-
րագոյնն է համարուած, բայց երբ աճումէ, բարձրանումէ բո-
լոր բանջարներից և դառնումէ ծառ, մինչև երկնքի թռչուն-
ները գալիս են և հանգստանում են նորա ոստերի վերայ: —

Եկեղեցւոյ ծաւալումն յայտնեց նաև խմորի նմանու-

թեամբ, որ մի կին խառնեց երեք չափ ալիւրի մէջ, մինչև որ
բոլորը խմորուեցաւ: —

Մարդ իւր հոգւոյ փրկութեան համար պէտք է ամենայն
հնար գործ դնէ որ արժանի լինի երկնքի արքայութեան:
Այս ճշմարտութիւնը յայտնի կացուց Յիսուս այն մարդոյ
նմանութեամբ, որ, իմանալով թէ մի ագարակի մէջ մեծ գանձ
է ծածկած, գնումէ բոլոր իւր ունեցածը վաճառումէ և ձեռք է
բերում այն ագարակը: «Նաև նմանեցրեց այն վաճառականին,
որ, գտանելով մի պատուական մարգարիտ, բոլոր իւր ունեցա-
ծը վաճառումէ և գնումէ այն մարգարիտը: —

Աշխարհիս մէջ խառն են ապրում՝ բարիք և չարք, բայց
այնպէս չէ երկնքում, ուր միայն արդարք պիտի թագաւորեն:
Այս միտքը բացատրեց Յիսուս նմանութեամբ ուռկանի, որ,
ձգած լինելով ծովի մէջ, ժողովեց իւր մէջ լաւ և վատ ձկներ.
երբ լըուեցաւ՝ նորան ցամաքը հանեցին և նստան լաւերը ժո-
ղովեցին ամանների մէջ, իսկ վատերը և անպիտանները դուրս
ձգեցին: Այնպէս պէտք է լինի և աշխարհիս վերջին. կ'ելա-
նեն հրեշտակները և կը բաժանեն չարերը արդարներից և կը
ձգեն նորանց հնոցը, ուր կ'լինի լաց և ատամների կը ծնումն»: —

Խօսքը աւարտելուց յետոյ, Յիսուս հարցրեց աշակերտնե-
րին. «Հասկացա՞ք այս ամէն բաները»: Ասացին. «Այո՛ Տէր»:
«Այս պատճառով, ասաց, ամենայն կարդացող, որ տեղեակ է
երկնքի արքայութեան խորհուրդներին, նման է այն տանտի-
ւոջը, որ իւր գանձից հանումէ նորը և հինը ¹⁾»:

§ 33. Յիսուս հանդարտեցնումէ ալէկոծութիւնը.
Գերգեսացւոյ երկրի դիւահարի բժշկութիւնը:

(ՄԱՏԹ. Ը. 23—34. ՄԱՐԿ. Դ. 35—40. Ե. 1—20. ՂԱԿ. Ը. 22—39.)

Միանգամ Յիսուս իւր աշակերտների հետ միասին նաև

¹⁾ Այսինքն՝ ամենայն վարդապետ, իւր քարոզութեան ժամա-
նակ, պիտի գործ դնէ մարգարէութիւնը և վարդապետութիւնը
հին կտակարանից և միանգամայն մեկնէ և հաղորդէ նորերը, որը
ինքն Քրիստոս բերեց աշխարհ:

մտաւ և կամեցաւ անցանել Վերնեսարէթ ծովակի միւս կողմին: Արբ ճանապարհ ընկան, Յիսուս գլուխը բարձին դրեց և քուն մտաւ: Այն ճանապարհին յանկարծ սաստիկ մրրիկ բարձրացաւ, և ծովը սկսաւ ալէկոծուիլ. կատաղեալ ալքերները ծածկումէին նաւը: Աշակերտքը, մեծ երկիւղի մէջ, շտապեցին արթնացնել Յիսուսը. «Տէր՝ փրկիր մեզ, սասցին, ահաւասիկ կորնչումենք»: Աւեր կացաւ Յիսուս, աչքը դարձուց փրկարդէզ ալքերների վերայ, և յանդիմանաբար սասաց աշակերտներին. «Նստեալ այդպէս վատասիրտ էք, սակաւահաւատներ»: յետոյ սաստեց հողմին և խռովեալ ջրերին. «Ծովի ալքերները դադարեցան և եղաւ խաղաղութիւն: Չարմացան ամենեքեան և ասումէին միմեանց. «Ո՛վ է արդեօք սա, որ հողմերին ու ծովին հրամայումէ և հնազանդումեն իւրեան»:

Մըրիկը դադարեց յետոյ, սոքա խաղաղութեամբ նստեցին և եկան Վերդեսացուոց երկիրը, ուր պատահեց Յիսուսին մի դիւահար մարդ, որ բնակումէր գերեզմանների մէջ, և արտաքոյ կարգի կատաղեալ լինելու պատճառով՝ մարդ չէր կարող մօտենալ նորան: Հաստ անգամ շրթաներով կապած էին նորա ոտքը, բայց նա խորատակում ու մանրումէր այն և փախչումէր գերեզմանների մէջ: Արբեմն դուրս էր գալիս այն տեղից և, վայրենի ձայներ հանելով, սարսափ էր ձգում շրջակայ բնակիչների վերայ. անցաւորների վերայ յարձակվումէր գազանաբար, ուստի և ոչ ոք չէր վտահանում անցանել այն ճանապարհով: Արբ տեսաւ նա Յիսուսը, վազեց և ընկաւ «Նորա առաջը, աղաղակելով. «Խմհեա ի՞նչ բան ունիս Յիսուս՝ Ուրդի Աստուծոյ, աղաչումեմ քեզ մի տանջեր ինձ»: «Ի՞նչ է քո անունը»: Հարցրեց նորան Յիսուս. «Ագգէն, պատասխանեց, վասն զի շատ եմ»: «Վաւերը, որ խօսումէին ցաւագարի բերանով, աղաչեցին Յիսուսը որ եթէ նորանց կամենումէ հանել՝ դժոխք չուղարկէ, այլ հրաման սույ մտանել խողերի երամակը, որ այն տեղից փոքր ինչ հեռի արածում էին: Յիսուս թոյլ տուաւ նոցա, և նոքա թողնելով այն մարդը մտան

խողերի մէջ: Խողերը, որ երկու հազարի չափ էին, դիւահարութեամբ ընկան ծովը և խեղդուեցան: Խողարածները ահ ու դող ընկած շտապեցին քաղաք և պատմեցին այս անցքը: Վաղաքացիք մեծ բազմութեամբ դուրս եկան Յիսուսի առաջ, և, տեսնելով որ կատաղեալ ու մերկ դիւահարը զգեցած և զգաստացած համեստութեամբ նստած էր իւր Աղատարարի մօտ, սաստիկ վախեցան և աղաչեցին Յիսուսը հեռանալ նոցա սահմաններից: Յիսուս նաև մտաւ և դարձաւ Ապիստոնաում: Թէպէտ առողջացած դիւահարը խնդրեց Յիսուսից որ առնու նորան իւր հետ, բայց Յիսուս չթողեց. այլ, «Վնաս տուն, սասց, և պատմիր թէ ինչպէս ողորմեց քեզ Աստուած»: Վնաց նա և սկսաւ քարոզել Յիսուսի մասին Վեկապոլի մէջ, այսինքն՝ բոլոր տան քաղաքներում, որ գտանվումէին Յորդանանի արևելեան կողմում:

§ 34. Յիսուս բժշկումէ մի հիւանդ կին. յարուցանումէ Յայրոսի դուստրը. լուսաւորումէ երկու կողմերի աչքերը և բժշկումէ մի համր դիւահար:

(ԽԱՐԿ. Ե. 21—43. ԱՌԿ. Ը. 40—56. ՄԱՏԹ. Թ. 18—34.)

Վերդեսացուոց երկրից Յիսուս Վրիստոս նաև մտանելով կրկին անց կացաւ Ապիստոնաումի ծովեզերքը, ուր ժողովրդի բազմութիւնը ուրախութեամբ ընդունեց «Նորան: Այն միջոցին, ժողովրդանոցի իշխաններից մինը, Յայրոս անուն, մօտեցաւ Յիսուսին, ընկաւ «Նորա ոտքը և աղաչումէր դալ իւր տունը և բժշկել իւր տաններկու տարեկան մի հատիկ դուստրը, որ մերձ ի մահ հիւանդ էր: «Նորա թախանձազին աղաչանքը լսելով մարդասէր Տէրը յօժարութեամբ վեր կացաւ, զնաց նորա հետ, և բազմութիւնը հետեւեց «Նորան: Այս բազմութեան մէջ գտանվումէր մի խեղճ կին, որ տաններկու տարի տեղատեղութեամբ չարչարուած, բոլոր ունեցածը տուած էր բժիշկների և ոչ միայն օգուտ չէր ստացել այլ հիւանդութիւնն ևս առաւել զայրացել էր: Սա, լսելով Յիսուսի հրա-

շագործութեան համբաւը, սրտով հաւատաց 'Նորա աստուածային զօրութեանը և մեծ հաւատքով մտածեց որ եթէ 'Նորա հանդերձի ծայրը շոշափէ՝ կը բժշկուի, անցաւ ամբոխի միջեց, մօտեցաւ Յիսուսին և շոշափելով 'Նորա հանդերձի ծայրը, իսկոյն առողջացաւ: Սակայն ծածուկ չմնաց այդ ամենագէտ Տիրոջեց. դարձաւ 'Նա դէպի ամբոխը և ասաց. «Մի մարդ մերձեցաւ ինձ», և չորս կողմը նայումէր որ գտանէ նորան: Իեղձ՝ կինը, տեսնելով որ իւր արարքը չթագնուեցաւ, դողալով եկաւ ընկաւ Յիսուսի ոտքը և հրապարակաւ պատմեց ինչ որ եղած էր: Յիսուս քաջալերեց նորան և ասաց. «Դուստր, հաւատքդ քեզ փրկեց, գնա խաղաղութեամբ»:

Մինչդեռ այսպէս խօսումէր Յիսուս, եկան ոմանք Յայրոսի տանից և ասացին. «Դուստրդ մեռաւ, ուրեմն աւելորդ է աշխատութիւն տալ Վարդապետին»: «Մի երկնչեր, ասաց Յայրոսին Յիսուս, բայց միայն հաւատա՛: Ապա առնելով իւր հետ աշակերտաց միջեց Պետրոսը, Յակոբոսը և Յովհաննէսը գնաց նորա տունը և տեսաւ մեծ ամբոխ, լալականներ, լաց ու սուգ: «Ի՞նչէ՛ր շփոթուած էք և լաց էք լինում, ասաց, աղջկը մեռած չէ, այլ քնած է»: 'Նոքա ծիծաղումէին այդ խօսքի վերայ, ըստ որում հաստատ գիտէին թէ մեռած էր: Ապա հրամայեց Յիսուս դուրս հանել տանից բազմութիւնը, և Ինքն, առնելով իւր հետ երեք աշակերտքը և աղջկան ծնողքը, մտաւ այն սենեակը, ուր դրած էր մեռեալը: Մօտեցաւ նորան, բռնեց ձեռքից և ձայն արձակեց. «Տախթա կու՛մի», այսինքն՝ աղջկ ի դու, քեզ ասեմ, վեր կաց»: 'Նոյն րոպէին վեր կացաւ մեռեալը և սկսաւ գնալ: Յիսուս պատուիրեց ծնողներին ուտելու բան տալ նորան և ոչ ոքի չպատմել այդ անցքը:

Երբ Յիսուս դառնումէր Յայրոսի տանից դէպի Վափառնաում, պատահեցան 'Նորան երկու կոյր, որ գնալով 'Նորա ետեից անդադար աղաղակումէին. «Ողորմի՛ր մեզ, Որդի՛ Վաւթի»: Յիսուս գնաց տուն մտաւ, նոքա ևս 'Նորա հետ ներս մտան և աղաչումէին 'Նորան: «Հաւատումէք որ կարող եմ բանալ ձեր աչքը»,

հարցրեց Յիսուս. ասացին, «Այո՛ Տէր»: Ապա մերձեցաւ նոցա աչքերին և ասաց. «Ըստ հաւատոց ձերոց եղեցի ձեզ». նոյն ժամայն բացուեցան նոցա աչքերը և տեսան: Սաստեց նոցա Յիսուս որ ոչ ոքի չպատմեն այդ հրաշքը. բայց նոքա շնորհակալութեան մտքով բոլոր այն կողմերը հռչակեցին այդ սքանչելիքը:

Այն ինչ հեռացել էին կոյրերը, բերին Յիսուսի մօտ մի համր դիւահար մարդ: Փրկիչը հանեց նորանից դէր և համրը սկսաւ խօսիլ ժողովուրդը, հիացած այս հրաշքների վերայ, ասումէին թէ՝ «Երբէք այդպէս բան եղած չէ Խորայէլի մէջ»: Բայց նախանձոտ և չարամիտ Փարիսեցիքը այդ սքանչելիքը վերագրումէին դեւերի գործակցութեանը:

§ 35. Յիսուս հրաշագործութեան և քարոզչութեան իշխանութիւն է տալիս առաքեալներին:

(ՄԵՏԹ. Թ. 35—38. Ժ. ՄԵԼԿ. 2. 7—13. ԳՈՒԿ. Թ. 1—6.)

Մինչդեռ Յիսուս քարոզումէր արքայութեան Աւետարանը զանազան քաղաքների և գիւղերի մէջ և բժշկումէր ցաւագարները, տեսաւ ժողովուրդը որ, վաստակած ու ցրուած իբրեւ ոչխարք առանց հովուի, փափագումէր լսել Աստուծոյ բանը, ցաւեցաւ նոցա վերայ և ասաց առաքեալներին. «Հունձը շատ է, բայց մշակները սակաւ. ուրեմն աղաչեցէք հունձի Տիրոջը՝ որ իւր հունձի համար մշակներ ուղարկէ»: Ապա կանչեց իւր մօտ տասներկու առաքեալները, սկսաւ զանազան հարկաւոր խրատներ և պատուէրներ տալ նոցա, թէ ինչպէս պիտոյ էր նոցա վարուիլ իւրեանց առաքելական պաշտօնի մէջ: Հրամայեց նոցա որ երթան քարոզեն, միայն թէ հեթանոսաց ու Սամարացւոց քաղաքները չերթան, այլ «Գնացէք, ասաց, աւելի առ կորուսեալ ոչխարքը տանն Խորայէլի. քարոզեցէք և ասացէք, թէ մօտեցած է երկնքի արքայութիւնը. բժշկեցէք հիւանդները, սրբեցէք բորոտները, հանեք դեւերը. ձրի առած էք (այդ շնորհը), ձրի տուէք: Ոսկի, արծաթ և պղինձ մի կրէք ձեր վերայ. մի պարկ ճանապարհի համար, մի երկու հանդերձ, մի կօշիկներ, մի գաւազան. վասն զի արժանի է մշակը իւր կերակրին: Ինչ քաղաք որ մտանէք, հարցրէք թէ

նվայնտեղ արժանի է. նորա մօտ կացէք, մինչև դուրս կը գաք այն քաղաքից: Ինչ տուն կը մօտանէք, ասացէք. Ողջոյն տանս այսմիկ: Ինչ քաղաք չընդունի ձեզ և չլէ ձեր վարդապետութեանը, այն տանից կամ քաղաքից դուրս գալու ժամանակ թօթափեցէք ձեր ոտքի փոշին: Իրաւ ասումեմ՝ ձեզ որ դատաստանի օրը Սողոմ և Գոմոր քաղաքներից աւելի թշուառ լինելու էր այն քաղաքի վիճակը: Ահա ուղարկում եմ ձեզ իրրեւ ոչխարք գայլերի մէջ. եղի՛ք այսուհետեւ խորագէտք որպէս օձերը և միամիտ իրրեւ աղաւնիք: Գզոյշ եղեք մարդերից. դժբա կը մատնեն ձեզ դատաստանի, կը տանջեն ձեզ, դատաւորների և թագաւորների առաջը կը տանեն ձեզ, որ դուք վիայէք վաան իմ: Բայց դուք մի հոգաք, թէ ի՞նչ պիտոյ էր ձեզ խօսիլ ատենի առաջը. որովհետեւ երկնաւոր Հօր Հոգին կը խօսի ձեր մէջ: Գուք ամենեցուն ատենի կը լինիք վաան իմ անուան. բայց նա որ կը համբերէ մինչև վերջը, կը ստանայ կեանք: Աշակերտը առաւել չէ քան զվարդապետը, ծառայն՝ քան զտէրը. եթէ տանուէրը Բէեղզբուրդ կոչեցին, որչափ ևս առաւել նորա ընտանիքը: Մի վախենաք նոցանից, որ սպանումեն մարմինը, բայց կարող չեն սպանել հոգին, այլ վախեցէք առաւել նորանից որ կարող է հոգին ու մարմինը ձգել զհենի մէջ: Մի երկմոխք ձեր կեանքի վերայ. Աստուած, որ թուել է ձեր գլխի ամեն մի մազը, կը պահպանէ ձեզ: Ով ինձ կը խոստովանէ մարդերի առաջը, նորա մասին կը խոստովանեմ և Աս առաջի իմ Հօր, որ երկնքումն է. ով ինձ կ'ուրանայ մարդկան առաջը, և Աս նորան կ'ուրանամ երկնաւոր Հօրս առաջը: Ով որ իւր հայրն ու մայրը Ինձանից աւելի սիրէ, նա Ինձ արժանի չէ. և ով իւր որդիքը Ինձանից աւելի սիրէ, նա Ինձ արժանի չէ. ով որ իւր խաչը չառնու և չգայ իմ հետեւից, Ինձ արժանի չէ: Ով որ Ինձ կ'ընդունի, կ'ընդունի իմ Առաքիչս: Եւ ով որ ձեզանից մէկին մի բաժակ ցուրտ ջուր տայ ըմպելու, իմ աշակերտի անունով, ճշմարիտն ասեմ՝ ձեզ, այնպիսին կորուսանելու չէ իւր վարձքը՝:

§. 36. ՎԻՃԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԿՐՈՋԻ:

(ՄԱՏԹ. ԺԴ. 3—12. ՄԱՐԿ. Զ. 17—29.)

Վալիլիայի չորրորդապետ՝ Հերովդէս Անթիպատը անիրաւութեամբ խլել էր իւր եղբոր՝ Փիլիպպոսի Հերովդիադա կինը և ամուսնացել էր նորա հետ: Որովհետեւ Յովհաննէս Մկրտիչը անաչառ կշտամբումէր նորան ասելով, թէ «Արժան չէ եղբորդ կինը քեզ կին առնուլ», այդ մասին, Հերովդիադա, ռիս պահելով նորա վերայ, ամեն հնար գործ էր դրնումի կերպով սպանելու նորան. և մնումէր մի յարմար միջոցի: Հերովդէսը, որ ճանաչումէր Յովհաննէսը իբրեւ արդար և սուրբ մարդ, և շատ անգամ յօժարամիտ լսումէր նորա խրատական խօսքը, չէր վստահանում կատարել Հերովդիայի ապօրինի պահանջը. մանաւանդ երկիւղ էր կրում ժողովրդից, որ Յովհաննէսը իբրեւ մարգարէ յարգումէին: Բայց որպէս զի չտիրեցներ և իւր կինը, միջին ճանապարհ ընտրեց նա՝ ուղարկեց բռնել տուաւ Յովհաննէսը և բանտ դրեց¹⁾: Հերովդիայի սիրտը չհանգստացաւ սորանով, նա կամենումէր Յովհաննէս մահը. և ահա պատահեցաւ մի քաջադէպ միջոց, որով հասաւ նա իւր չար դիտաւորութեանը: Հերովդէս իւր ծննդեան օրին հացկերոյթ պատրաստեց. ուր հրաւիրեց նախարարները, հազարապետները և Վալիլիայի մեծամեծքը: Ուրախութեան ժամանակին ներս մտաւ Հերովդիայի դուստրը՝ Սողոմէ, և իւր կաքաւելով այնպէս զբաւեց բազմականների և Հերովդէսի սիրտը որ սա իսկոյն խոստացաւ տալ նորան ինչ որ խնդրէր, մինչև իւր թագաւորութեան կէսը. և այս խոստմունքը երգմամբ հաստատեց: Իսկոյն գնաց աղջիկը և հարցրեց մօրը. «Ի՞նչ խնդրեմ»: «Յովհաննէս Մկրտիչ գլուխը» ասաց նորան մայրը: «Ներս մտաւ Սողոմէ և ասաց թագաւորին. «Ամիմ որ այս սկուտեղի վերայ պարգևես ինձ Յով-

¹⁾ Անմեղ նահատակը տանեալէց ամիս արգելած մնաց Մաքբերճափ ամրոցի մէջ, որ Մեռեալ ծովի հիւսիսային ափերէն կողմն էր:

Հաննու Մկրտչի գլուխը: Այդ բանի վերայ շատ արամե-
ցաւ Հերովդէս, բայց, չկամենալով հրապարակաւ ժխտել իւր
երդունը բաղմանքներն առաջ, հրամայեց դահճին գնալ և
բերել Յովհաննու գլուխը: Հրամանը կատարուեցաւ: Յով-
հաննու գլուխը սկուտեղն վերայ բերեց դահճը տուաւ աղջ-
կան և նա սարաւ մօրը պարգեւեց: Յովհաննու աշակերտքը,
լսելով իւրեանց վարդապետի գլխատումը, գնացին նորա մար-
մինը թաղեցին և եկան պատմեցին Յիսուսին ¹⁾:

§ 37. Յիսուս հինգ հացով կերակրուեմէ հինգ
հազար մարդ:

(ՅՈՎՀ. Զ. 1—15. ՄԱՏԹ. ԺԴ. 13—22. ՄԱՐԿ. Զ. 30—44. ԼՈՒԿ. Թ. 10—17.)

Յովհաննու Մկրտչի մահուց յետոյ, առաքեալք դար-
ձան քարոզութենից և պատմեցին Յիսուսին ինչ որ գործել
էին և ուսուցել էին: Յիսուս Քրիստոս, կամենալով առ ժա-
մանակ մի հեռանալ ժողովուրդից, որ փոքր ինչ հանգստանան
աշակերտքը, նոցա հետ միասին նաւ մտաւ և անցաւ Բեթ-
սայիդա անապատը: Բայց այս ևս ծածուկ չմնաց ժողովու-
րդի աչքից. խմանալով թէ ուր գիտումէր նաւը, նոքա ևս ցա-
մաքով ճանապարհ ընկան այն կողմը և Յիսուսից յառաջ
հասան անապատ: Արք տեսաւ Յիսուս բազմութիւնը գթա-
ցաւ նոցա վերայ և սկսաւ խօսիլ նոցա հետ երկնքի արքայու-
թեան մասին և բժշկել նոցա հիւանդները: Արք երեկոյ եղաւ
աշակերտքը մօտեցան Նորան և ասացին. «Տեղս անապատ է
և օրը մթնումէ, արձակիր ժողովուրդը որ երթան շրջակայ
գիւղերում կերակուր գնեն իւրեանց համար»: «Վաճառու է
նոցա ուտելը», պատասխանեց Յիսուս: «Այդ մեծ բազմու-
թիւնը կերակրելու համար հազիւ թէ բաւական էր եր-
կու հարիւր դահեկանի հաց, թէև իւրաքանչիւրը սակաւ

¹⁾ Յովհաննու Մկրտչի գլխատման յիշատակը Հայաստա-
նեայց Ս. Աղեղեցին կատարումէ անփոփոխ Օգոստի եօթնե-
րորդ օրը, այսինքն՝ առաջիկայ շաբաթ օրը:

ինչ ուտել», ասաց Փիլիպպոսը: Յիսուս հրամայեց նո-
ցա գնալ տեղեկանալ թէ ո՞րքան հաց կայ: Նշդէասը տե-
ղեկութիւն տուաւ թէ մի տղայ հինգ զարեղէն հաց և երկու
ձուկ ունի: Տէրը հրամայեց որ բերեն այդ ուտելիքը և ժո-
ղովուրդը խումբ խումբ խոտի վերայ նստեցնեն: Յետոյ վեր
առաւ հացը և ձուկը, դէպի երկնքը նայեց, օրհնեց և ման-
րելով տուաւ աշակերտներին որ բաժանեն ժողովուրդին: Ամե-
նեքեան կերան և կշտացան: Յետոյ հրամայեց աշակերտներին
ժողովել մնացած կոտորները և նոքա տասներկու սակաւի (սե-
բեթ) լցուցին: Բազմութիւնը հինգ հազարի չափ էր բաց ի
կանանց և տղայոց: Այդ սքանչելեաց վերայ հիացած մնաց
ժողովուրդը. «Սա է ճշմարիտ մարգարէն, ասումէին, որ զարոյց
էր յաշխարհ». և խորհուրդ ի մէջ առնելով կամեցան թա-
գաւոր կացուցանել Նորան իւրեանց վերայ: Բայց Յիսուս,
խմանալով նոցա դիտաւորութիւնը, հեռացաւ նոցա աչքից և
բարձրանալով մի լեւան վերայ սկսաւ աղօթել:

§ 38. Յիսուս գնումէ ջրերի վերայ և ազատումէ
Պետրոսը վտանգից:

(ՄԱՐԿ. Զ. 45—53. ՄԱՏԹ. ԺԴ. 23—34. ՅՈՎՀ. Զ. 16—21.)

Ժողովուրդը կերակրելուց յետոյ, Յիսուս Քրիստոս հրա-
մայեց աշակերտներին շուտով նաւ մտանել և յառաջ քան
գնան անցանել ծովակի միւս կողմը—Բեթսայիդա. իսկ Ննքն
առանձնացաւ լեւան գլուխը աղօթելու: Արք գիշերը վերայ
հասաւ, վեր կացաւ հակառակ հողմը, ծովը ալեկոծուեցաւ և
աշակերտքը, թիերի օգնականութեամբ ալեքների հետ մրցե-
լով, չէին կարող ցամաք դուրս գալ: Աւաճա յանկարծակի չոր-
րորդ պահուն գիշերի ¹⁾, տեսան նոքա մի մարդ, որ ջրերի վե-

¹⁾ Ըստ սովորութեան Հռովմացեաց, Հրեաստանի մէջ գիշերապահ զօրականները
չորս անգամ փոխումէին, երեկոյեան վեց ժամից սկսած, իւրաքանչիւր պահը համա-
րելով երեք ժամ:

բայ քայլերով մօտենումէր նաւին. և, կարծելով թէ այդ մի երեւոյթ էր, զարհուրեցան և սկսան աղաղակել: «Վաջալերուեցէք, ձայն տուաւ նոցա Յիսուս, Եւս եմ, մի վախենաք»: Պետրոսը, որ առաւել ջերմութեամբ աւերա էր, լսելով Յիսուսի ձայնը, պատասխանեց նաւից. «Տէր, եթէ Վու ես, հրամայիր ինձ ջրերի վերայով գալ Վո մօտ»: Եւ երբ Յիսուս ասաց. «Եւ», թռաւ նաւից և սկսաւ գնալ ջրերի վերայ. բայց երբ յանկարծ մի նոր մրրիկ բարձրացաւ, վախեցաւ և ընկղմելու վերայ էր, աղաղակեց. «Տէր, փրկիր ինձ»: Զեռը ձգեց Յիսուս և, բռնելով նորան, ասաց. «Թերահաւատ, ինչո՞ւ երկմտեցիր». երբ նաւ մօտան, նոյն ժամայն հանդարտեց հողմը: Եւ յհ հրաշքի վերայ հիացած էին նաւի մէջ գտանաող մարդիկը, նոքա մօտեցան Յիսուսին և երկրպագութիւն տալով ասումէին. «Եւրդարեւ Որդի Աստուծոյ ես Վու»:

§ 39. Յիսուսի վարդապետութիւնը և աղօթի գործեան խորհուրդի մասին:
(ՅՈՎ. Զ. 22—71.)

Միւս օրը ժողովուրդը մեծ բազմութեամբ դիմեց դէպի անապատը, ուր օր մի յառաջ Յիսուս բազմացրել էր հացը և ձուկը: Եւրբ երկար ողջնելուց յետոյ չգտան Յիսուսը, նաւ մօտան և գնացին Պափառնաու: Եւս տեղ տեսան նորան ժողովուրդի մէջ և զարմացած հարցրին. «Ուրբ, երբ եկար այս տեղ»: «Ղշմարիտն ասեմ ձեզ, պատասխանեց նոցա Յիսուս, դուք որոնումէք ինձ ոչ թէ հրաշագործութեանս համար, որ տեսաք, այլ որովհետեւ կերպք և կշտացաք: Չնայէք աշխատեցէք գտանել ոչ կորստական կերակուրը, այլ այն՝ որ մնայ ի կեանս յաւիտենականս». (հոգի անուշանող աստուածային կերակուրը): «Բայց Վու ի՞նչ նշան կը դործես, ասացին, որ տեսնենք և հաւատանք Վեդ. մեր հայրերը անապատի մէջ մանանայ կերան, որպէս և զրած է. Եւրկնքից հաց տուաւ նոցա ուտելու»: Պատասխանեց Յի-

սուս. «Ոչ թէ Մովսէսը տուաւ ձեզ այն հացը երկնքից, այլ իմ և այլն է որ ճշմարիտ հացը տալիս է ձեզ երկնքից: Որովհետեւ Աստուծոյ հացն է, որ իջանումէ երկնքից և կեանք է տալիս աշխարհին: Եւս եմ կենաց հացը, ով որ Ինձ մօտ գայ՝ սոված մնալու է. և ով որ Ինձ հաւատայ՝ երբէք ծարաւելու է»: Եւրեայք արանջումէին Յիսուսի վերայ, որ ասաց թէ՛ Եւս եմ երկնքից իջած հացը, և ասումէին միմեանց. «Միթէ Սա Յիսուսը է՞ Յովսէփի որդին, որոյ հայրն ու մայրը գիտենք. ապա ի՞նչպէս է ասում թէ երկնքից է իջած»: «Մի քրթմնջէք միմեանց հետ», ասաց Յիսուս. «Ճշմարիտ ասում եմ ձեզ, ով որ Ինձ հաւատայ կ'ընդունի յաւիտենական կեանքը. Եւս եմ կենաց հացը. ձեր հայրերը մանանան կերան անապատում և մեռան, այս այն հացն է, որ երկնքից է եկած. ով որ ուտէ սորանից՝ չմեռանիր. Եւս եմ կենդանի հացը երկնքից իջած. եթէ մինը այս հացից ուտէ՝ յաւիտեան կ'ապրի: Եւս հացը որ Եւս պիտի տամ, Իմ մարմինս է, որ աշխարհի կենաց փրկութեան համար պէտք է տամ»: Վ իճումէին միմեանց հետ Եւրեայք և ասումէին. «Ի՞նչպէս կարող է Սա Եւր մարմինը տալ մեզ ուտելու»: Յիսուս ասաց նոցա. «Ղշմարիտ եմ ասում ձեզ. եթէ մարմինը Որդւոյ մարդոյ չուտէք և Վորա արիւնը չըմպէք, չէք կարող ապրիլ: Իմ մարմինս ուտողը և արիւնս ըմպողը յաւիտենական կեանք կ'ունենայ և Եւս, վերջին դատաստանի օրը, կը յարուցանեմ նորան: Ով կ'ուտէ Իմ մարմինը և կ'ըմպէ Իմ արիւնը, Վա Իմ մէջ կը բնակի և Եւս նորա մէջ»:

Եւս կերաներից շատերը, չհասկանալով Յիսուսի խօսքը, ասացին. «Վժուար է այդ խօսքը. ով կարող է լսել դորան»: Իմացաւ Յիսուս թէ աշակերտքը այս մասին արանջումէն, ասաց. «Եւրդ է դալթակեցնում ձեզ. ապա ի՞նչ պիտի ասեք, երբ տեսնէք Մարդոյ Որդին Եւր առաջին տեղում: Եւրդին է կենդանացնողը, մարմինը միայն օգուտ չունի. այս խօսքերը որ ասացի ձեզ՝ հոգի է և կեանք: Բայց կան ոմանք ձե-

զանից որ չեն հաւատում“։ որովհետեւ յառաջուց գիտէր Յիսուս թէ ոյր են Նորան չհաւատացողքը և ով պիտի մնա- նէր Նորան. ուստի և յաւելացրեց թէ «Այս պատճառով ասացի ձեզ՝ թէ ոչ ոք կարող է ինձ մօտ գալ, մինչև որ չայրս կարողութիւն չտայ Նորան“։ Այդ բանից յետոյ աշակերտնե- րից շատերը հեռացան Յիսուսից և այլ ևս չէին շրջում Նո- րա հետ։ Վարձաւ Յիսուս դէպի երկոտասան առաքեալքը, և ասաց. «Միթէ և դուք կամիք գնալ“։ «Տէր, ո՞ւր մօտ գնանք, պատասխանեց Պետրոսը, Վո խօսքերը յաւիտենա- կան կենաց վերայ է. և մեք հաւատացինք և ճանաչեցինք թէ Վոու ես Վրիստոսը, Որդին Աստուծոյ“։

ՅԻՍՈՒՍԻ ՎՐԻՍՏՈՍԻ ՎԵՐՈՋՈՒԹԵԱՆ ԵՐՐՈՐԻ ՏԵՐԻՆ.

§ 40. Յիսուս յանդիմանուեալ քարիսեցւոց նա- խան ձայնու զութիւնը։
(ՄԱՏԹ. ԺԵ. 1—20. ՄԱՐԿ. Է. 1—23.)

Յիսուսի Վրիստոսի քարոզութեան երրորդ Օւտիկն էր. բայց այս անգամ ըստ սովորութեան չգնաց Նա Նորուսաղէմ, որովհետեւ գիտէր որ չըէայք կամենումէին սպանանել Նո- րան։ Չարամիտ դպիրք և Փարիսեցիք Նորուսաղէմից Նո- րա մօտ Վալիւիա եկան և, տեսնելով որ Նորա աշակերտնե- րից մի քանիսը անյուայ ձեռքով հաց էին ուտում, բամբասե- ցին նորանց։ Չըէից մէջ աւանդութիւն կար, կերակուր ուտե- լուց յառաջ ձեռք լուանալու, այս պատճառով Փարիսեցիք ասացին Յիսուսին. «Ինչո՞ւ աշակերտդ ծերերի աւանդու- թիւնը չեն պահում և հաց կերած ժամանակին ձեռք չեն լուանում“։ «Իայց դուք, պատասխանեց Յիսուս, ինչո՞ւ մարդ- կան աւանդութիւնների համար Աստուծոյ պատուիրանը չէք պահում։ Աստուած ասաց. Պատուիր քո հայրդ և մայրդ, և նա որ բամբասէ իւր հայրը կամ մայրը, թող մահուամբ մե- ոանի. իսկ դուք ասումէք. Բաւական է որ մի մարդ իւր աղքատ ծնողներին ասէ թէ՝ Աստուծոյ տուած նուէրս աւե-

լի օգտակար է ձեզ քան թէ ինձանից սպասած որ և իցէ օգ- նութիւնը։ Եւ այսպէս ձեր աւանդութեան համար անար- գումէք Աստուծոյ պատուիրանը։ Անդձաւորք, բարեղ մար- դարեացաւ ձեր վերայ Նսայի, ասելով. Այս ժողովուրդը շրթունքներով պատվումէ ինձ, բայց նոցա սիրտը հեռացած է ինձանից“։ Յետոյ Յիսուս կանչեց ժողովուրդը Եւ մօտ և ասաց նոցա. «Լսեցէք ինձ և իմացէք որ մարդուս բերանից ներս մտածը չէ կարող պղծել մարդը. բայց ինչ որ դուրս է գալիս բերանից, այն է պղծում նորան։ Որովհետեւ մարդկան սրտից դուրս են գալիս չար խորհուրդներ, շնութիւնք, պոռն- կութիւնք, գողութիւնք, սպանութիւնք, աղահալութիւնք, սուտ վկայութիւնք, հայհոյութիւնք, ամբարտաւանութիւնք. ահա սոքա են որ պղծում են մարդը և ոչ անյուայ ձեռքով հաց ուտելը“։

§ 41. Վանանացի կինը։
(ՄԱՏԹ. ԺԵ. 21—28. ՄԱՐԿ. Է. 24—30.)

Յիսուս Վրիստոս, կամենալով առ ժամանակ մի հեռա- նալ նախանձաբեկ դպիրներից և Փարիսեցիներից, թողեց Վա- լիւիան և գնաց Տիւրոսի և Սիդոնի սահմանները։ Այն տեղ մի քանանացի կին, որ լսած էր Յիսուսի հրաշագործութեան համբաւը, եկաւ և աղաչումէր Յիսուսը, ասելով. «Ողորմիր ինձ, Տէր, Որդի Վաւթի, իմ դուստրը չարաչար դիւահար- վումէ“։ Իայց Յիսուս, կամենալով ցոյց տալ աշակերտներին այդ հեթանոս կնոջ ամուր հաւատը, պատասխան չտուաւ նորան, այլ յառաջ էր տանում իւր ճանապարհը։ Աշակերտ- քը, լսելով խեղճ կնոջ աղաղակը, աղաչումէին Նորան որ կա- տարէ նորա խնդրուածքը։ Պատասխանեց նոցա Յիսուս. «Ես ուղարկած եմ միայն Խարայէլ տան կորուսած ոչխարնե- րի համար“։ Վանանացի կինը կրկին մօտեցաւ և երկը- պագութիւն տալով աղաչումէր Նորան. «Տէր, օգնիր ինձ“։ «Լաւ չէ, ասաց Յիսուս, երեխաների հացը խել և շներին տալ“։ Ծանր էր խեղճ կնոջ համար լսել այդ, սակայն ան- յոյս չեղաւ նա, և հեզութեամբ պատասխանեց. «Այո՞ Տէր,

բայց շները ևս կերակրվումեն իւրեանց տիրոջ սեղանից ընկած փշանքներով: Վարձաւ Յիսուս և ասաց. «Ո՛վ կին դու, մեծ էքո հաւատը, թող լինի քեզ, ինչպէս կամենում ես».
և նոյն ժամայն առողջացաւ նորա դիւահար դուստրը:

§ 42. Յիսուս բժշկուեմէ մի խուլ և համր մարդ և եօթն հացով կերակրուեմէ չորս հազար հոգի:
(ՄԱՏԹ. ԺԵ. 29—39. ՄԱՐԿ. Է. 31—37. Ը. 1—10.)

Տիւրոսի և Սիդոնի կողմերից Յիսուս Վրիստոս զնաց Վեկապօլի սահմանները: Բնակիչքը, լսելով այդ, բերին Նորա մօտ մի խուլ և համր մարդ, և աղաչումէին որ ձեռքը դնէ նորա վերայ: Յիսուս փոքր ինչ հեռացրեց նորան ամբոխից, և ապա մատները տարաւ նորա ականջներին մէջ և թփելով բռնեց նորա լեզուից, աչք ձգեց դէպի երկինքը, յողոց հանեց և ասաց. «Եփփաթա՛, այսինքն՝ բացուիլ: Նոյն բոպէին բացուեցան նորա ականջները, արձակուեցան լեզուի կապերը և սկսաւ համարձակ խօսիլ:

Այն տեղից Յիսուս բարձրացաւ մի լեւան գլուխ և նըստաւ. ամէն կողմից բազմաթիւ ժողովուրդ եկան Նորա մօտ, իւրեանց հետ բերելով կաղեր, կոյրեր, համրներ, միակողմանիներ և այլ շատ հիւանդներ, դրին Յիսուսի ոտքը և Նա բժշկեց ամենքը: Մեծ էր ժողովրդի զարմանքը, երբ տեսնում էր թէ ինչպէս համրները խօսումէին, կաղերը գնում էին, միակողմանիք բժշկվումէին, կոյրերը տեսնումէին և փառաւորումէին Խրայէլի Աստուածը: Տեսնելով ժողովրդի բազմաթիւնը, Յիսուս իւր մօտ կանչեց աշակերտքը և ասաց. «Խնայուեմ այդ խեղճ ժողովուրդը, ահա երեք օր է որ սոքա իմ հետ են, բայց ուտելու բան չունին. անօթի արձակել չկամիս՝ դուցէ սովածութենից թուլանան ճանապարհին»: «Այս անասպատիս մէջ, ասացին աշակերտքը, ուստի՞ կարելի է այնքան հաց դասնել որ կշառցենք այդչափ բազմութիւնը»: «Բանի՞ հաց ունիք», հարցրեց Յիսուս: Ասացին, «Եօթն, և մի քանի ձուկ»: Ապա հրամայեց ժողովրդին որ գետնի վերայ նստեն, և Ինքն առաւ հացը և ձկները, գոհացաւ, կտրեց, տուաւ աշակերտներին, և նոքա՝ ժողովրդին: Աերան ամենքեան և կշառցան. և եօթն զամբիւղ լի հաւաքեցին

մնացած կոտորները: Ուտողները չորս հազար հոգի էին, բաց ի կանանց և ի տղայոց: Յետոյ Յիսուս արձակեց ժողովուրդը, առաքեալների հետ նաւ մտաւ և զնաց Մաղդաղեայ կողմերը:

§ 43. Յիսուս յանդիմանուեմէ Փարիսեցիքը և զգուշացնուեմէ աշակերտքը նոցա աղանդից:
(ՄԱՏԹ. ԺԶ. 1—12. ՄԱՐԿ. Ը. 11—21. ԳՈՒԿ. ԺԲ. 54—57.)

Մաղդաղեայ կողմերում եկան Յիսուսի մօտ Փարիսեցիքը և Սադուկեցիքը և սկսան վիճել Նորա հետ, և փորձելով Նորան, ինդրում էին որ մի նշան կամ հրաշք ցոյց տայ նոցա երկնքից: Պատասխանեց նոցա Յիսուս. «Վուք երկնքի երեսը զիտէք քննել և բնական փորձով գուշակել եղանակը, բայց այս ժամանակիս նշանը ինչո՞ւ չէք կարող հասկանալ. այս չար և շնացող ազգը նշան է ինդրում, բայց նշան տեսնելու չէ, բաց ի նշանից Յովնան մարգարէի ¹⁾»: Այս ասելով, թողեց նոցա և կրկին նաւ մտաւ աշակերտների հետ և զնաց ծովակն միւս կողմը: Հասանելով արևելեան ծովեզերքին, Յիսուս ասաց աշակերտներին. «Տեսեք և զգոյշ կացեք Փարիսեցւոց և Սադուկեցւոց խմորից»: Նոքա մտածումէին իւրեանց մէջ և ասումէին, երևի թէ հացի համար է ակնարկում Տէրը, որ մոռացանք առնուլ մեր հետ: Իմացաւ Յիսուս նոցա միտքը և ասաց. «Թերահաւատներ, ինչո՞ւ էք անհանգիստ հացի համար. միթէ չէք յիշում որ սակաւ հացով քանի հազարներ կերակրուեցան, և չէք իմանում որ հացի համար չստացի ձեզ, այլ որ զգոյշ լինեք Փարիսեցւոց և Սադուկեցւոց խմորից»: Այն ժամանակ հասկացան աշակերտքը թէ Յիսուս զգուշացնումէր նոցա ոչ թէ խմորից, այլ Փարիսեցւոց և Սադուկեցւոց սուտ և մոլոր վարդապետութենից:

§ 44. Տիրոջ գուշակութիւնը իւր չարչարանաց և մահուան մասին:
(ՄԱՏԹ. ԺԶ. 13—28. ՄԱՐԿ. Ը. 27—38. ԳՈՒԿ. ԺԲ. 18—27.)

Աեսարիա—Փիլիպպեայ քաղաքի շրջակայ գիւղերը երթալու ժամանակ, ճանապարհին Յիսուս հարցրեց աշակերտներ

¹⁾ Այս խօսքով Յիսուս նախագուշակումէր Իւր երեքօրեայ թաղումն և փառաւոր յարութիւնը:

րին. Ի՞նչ կարծիք ունին մարդիկ իմ վերայ, ով եմ Ես, :
 ‘Նորա ասացին. „Ոմանք ասումեն Յովհաննէս Մկրտչին է,
 միւսները—Լւղիան է, այլք—Ներմիան կամ մարգարէներէից
 մինը“ : „Ապա դուք ի՞նչպէս էք կարծում, ով եմ Ես“, կրկ-
 նեց Յիսուս : Յառաջ զնաց Պետրոսը և, լի ջերմեռանդ հա-
 ւատով, պատասխանեց բոլոր աշակերտներէ կողմից. „Դու ես
 Վրիստոսն, կենդանի Աստուծոյ Որդին“ : „Նրանի քեզ Մի-
 ման, Յովնանի որդի, ասաց Տէրը, որովհետեւ ոչ թէ մարմին
 և արիւնը (մարդ) յայտնեց քեզ այդ, այլ Հայրս՝ որ երկնքումն
 է. և Ես քեզ ասեմ, դու ես Պետրոս (վէմ), և այդ վիմի վե-
 րայ, (այսինքն, այդ խոստովանութեանդ վերայ թէ՛ Ես եմ
 Վրիստոսն, կենդանի Աստուծոյ Որդին), կը շինեմ իմ Եկե-
 ղեցին, և դժոխքի դուռները (սատանայի իշխանութիւնը)
 չեն կարող յաղթահարել նորան. և քեզ պիտի տամ երկնքի ար-
 քայութեան փականքը. ինչ որ կապես երկրի վերայ, կապուած
 կը լինի երկնքում. և ինչ որ արձակես երկրի վերայ, արձակ-
 ուած կը լինի երկնքում¹⁾“ : Այդ բանից յետոյ, Յիսուս բա-
 ցայայտ խօսեց աշակերտներէ հետ, Իւր չարչարանաց մասին,
 որ պիտի կրէր Նշուադէմի մէջ ծերերից, քահանայապետ-
 ներից և դպիրներից, և թէ ինչպէս պէտք է մեռանէր և եր-
 րորդ օրը յարութիւն առնէր : Զկարաց Պետրոսը համբերել
 այդ սոսկալի բաներին. „Վա՛ւ լեցի Վե՛զ, Տէր, ասաց, այդպիսի
 բան չէ կարող պատահել Վե՛զ“ : Բայց Յիսուս ասաց նորան.
 „Վնա՛ ինձանից սատանայ, իմ դալթակողութիւնն ես. վասն
 զի դու չես մտածում ըստ Աստուծոյ, (այսինքն, ինչ որ համա-

¹⁾ Թէպէտ այս անգամ Յիսուս միայն Պետրոսին Իւր Եկե-
 ղեցոյ հիմնաքար անուանեց և իշխանութիւն տուաւ նորան, սա-
 կայն այդ խօսքերը վերաբերումէին և միւս առաքեալներին, ըստ
 որում մի քանի ժամանակից յետոյ Յիսուս Վրիստոս մի և նոյն
 իրաւունքը և իշխանութիւնը տուաւ և միւս առաքեալներին, և
 նոքա նոյնպէս հիմունք եղան քրիստոնէական Եկեղեցւոյ, որոյ
 անկեան գլուխն Ինքն է Յիսուս Վրիստոս : (Յայտ. իա. 10—14),

ձայն էր Աստուծոյ կամբին), այլ ըստ մարդկան : Յետոյ դար-
 ձաւ դէպի Իւր աշակերտքը և ասաց. „Ո՛վ որ կամենում է իւր
 անձը ապրեցողանել (աշխարհի վայելչութեան համար), նա
 կորուսանելու է նորան (յաւիտենական կեանքում). և ո՛վ
 որ կորուսանէ իւր անձը (անցաւոր վայելչութեանց զրկուի)
 Իմ սիրց համար, նա գտանելու է նորան (յաւիտենական ե-
 րանութեան մէջ) : Ի՞նչ շահ մարդուն, եթէ բոլոր աշխար-
 հը ձեռք բերէ և իւր անձին վնաս տայ : Վասն զի գալոց է
 Մարդոյ Որդին Իւր Հօր փառքով, Իւր հրեշտակների հետ
 միասին, և այն ժամանակ կը վարձատրէ իւրաքանչիւրին իւր
 գործերին համեմատ“ :

§ 45. Պայծառակերպութիւն Վրիստոսի :
 (ՄԵՏԹ. ԺԷ. 1—13. ՄԱՐԿ. Թ. 1—14. ԳՈՒԿ. Թ. 28—36.)

Թէ և շատ անգամ աշակերտքը ականատես էին եղած Յի-
 սուսի հրաշագործութիւններին և սրտով հաւատացած էին
 ‘Նորա աստուածային զօրութեանը, սակայն կարող էին թու-
 լանալ հաւատի մէջ և յուսահատիլ, երբ տեսնէին Տիրոջ
 կրելու նախատինքը, չարչարանքն ու մահը : Որպէս զի հա-
 տատ մնային նոքա հաւատի մէջ, Փրկիչը չարչարանքից յա-
 ռաջ կամեցաւ ցոյց տալ նոցա Իւր աստուածային փառքը :

Նրբ Փրկիչպէս — Սեսարիայից Յիսուս եկաւ Վալիլեա,
 առաւ Իւր հետ Պետրոսը, Յակոբոսը և Յովհաննէսը, և վեր
 ելաւ Թաբոր լեռան գլուխը : Աղօթելու ժամանակ, յանկարծ
 ‘Նորա կերպարանքը փոխուեցաւ և երեսը արեգակի պէս լու-
 սաւորուեցաւ, և հանդերձքը ձիւնի պէս սպիտակացան : Մի-
 անգամայն Մովսէս և Նղիա մարգարէքը երկնային փառքով
 երևեցան և սկսան խօսիլ Յիսուսի հետ՝ ‘Նորա փրկագործ
 չարչարանաց և մահուան վերայ, որ պիտի կրէր ‘Նա Նշու-
 ադէմի մէջ : Այս փառաւորութեան վերայ հիացած մնացել
 էին աշակերտքը. Պետրոսը, տեսնելով որ Մովսէս և Նղիան
 կամենումէին հեռանալ Յիսուսից, իւր սովորական ջերմու-

Թեամբ աշխատեց երկարել այդ սքանչելահաշիւ հանդէսը, ուստի և ասաց. «Տէր, բարեօք է մեզ այստեղ մնալ. եթէ կամիս՝ երեք տաղաւար շինենք. մինը Վեդ, մինը Մովսէսին և միւսը Նղիային»: Այս խօսքի մէջ մի լուսաւոր ամոլ հովանի եղաւ նոցա վերայ և ամալից ձայն եկաւ. «Ղա է Որդի իմ ընտրեալ, ընդ որ հաճեցայ, Ղան լուարուք»: Այդ երկնացին ձայնը սարսափ ձգեց աշակերանների սիրար և նոքա երկիւղեց երեսի վերայ ընկան: Յիսուս քաջալերեց նորանց, ասելով. «յոսն կացէք, և մի երկնէք». նոքա վեր կացան և տեսան ոչ ոք չկար բաց ի Յիսուսից: Սարից իջանելու ժամանակ, Տէրը հրամայեց նոցա որ այդ տեսիլքը մինչև իւր յարութիւնը ոչ ոքի չպատմեն:

§ 46. Ղիւա հար լուսնոտի բժշկութիւնը:

(ՄԵՏԹ. ԺԷ. 14—21. ՄԵԼԿ. Թ. 14—30. ՂՈՒԿ. Թ. 37—43.)

Պայծառակերպութենից յետոյ, երբ Յիսուս իջանումէր սարից, տեսաւ որ միւս աշակերտքը մեծ հակաճառութեան մէջ էին ժողովողի և դպիրների հետ: Արք կամեցաւ իմանալ այդ հակառակութեան պատճառը, ժողովողի միջեց մի մարդ յառաջ գնաց Նորան և ծունկ չոքած խօսեց այսպէս. «Վարդապետ, ողորմիր որդւոյս, որ չարաչար տանջվումէ դիւահարութեամբ. ամենայն անգամ, երբ բռնվումէ այդ հիւանդութեամբ, փրփուր է արձակում բերանից, կրճտումէ ատամները, այլև շատ անգամ ձգումէ իւրեան կրակը կամ ջուրը. բերի նորան աշակերտներիդ մօտ, բայց նոքա չկարողացան բժշկել»: Տէրը հրամայեց որ հիւանդը իւր մօտ բերին: Այն ինչ դիւահարը աչք ձգեց Յիսուսի վերայ, սաստիկ կատաղեցաւ. ընկաւ գետնին և թաւալւումէր, փրփուր թափելով բերանից: Փրկիչը հարցրեց հիւանդի ծնողից թէ՝ «Ղանի՞ ժամանակ է որ պատահել է դորան այդ հիւանդութիւնը»: «Մանկութենից, պատասխանեց վշտազին հայրը, և եթէ կարող ես Տէր, օգնիր մեզ, գթալով մեր վերայ»: «Հաւատացո-

ղին ամէն բան կարելի է», ասաց նորան Յիսուս: Տառապեալ հայրը, արտասուքը աչքերում, բոլորովին վստահացած Յիսուսի աստուածային զօրութեան վերայ, աղաղակեց. «Հաւատումեմ, Տէր, օգնիր անհաւատութեանս»: Փրկիչը սաստեց պիղծ դէին և ասաց. «Ո՛վ համր և խուլ դե, դուրս եկ դորանից և այլևս չմտանես դորա մէջ»: «Եղի բոպէին դէր այնպէս սաստիկ կատաղութեամբ թափ տուաւ հիւանդը և աղաղակելով դուրս եկաւ նորանից, որ նա բոլորովին թուլացած մեռելի նման տարածուեցաւ գետնին, մինչև շատերը կարծեցին թէ մեռաւ: Բայց Յիսուս բռնեց նորա ձեռքը բարձրացրեց և իսպառ առողջացած պատանին յանձնեց հօրը: Այդ բանից յետոյ, Յիսուս հեռացաւ ամբոխից և տուն գնաց. աշակերտքը առանձին հարցրին թէ ինչո՞ւ ինքեանք չկարողացան բժշկել դիւահարը: «Ձեր թերահաւատութեան համար, պատասխանեց Յիսուս, բայց այս ազգը (դիւաց) հալածվումէ միայն աղօթքով և պահով»:

§ 47. Օրմանալի հարկատուութիւն յօգուտ տաճարի:

(ՄԵՏԹ. ԺԷ. 24—27.)

Մովսիսական օրէնքով իւրաքանչիւր մարդ, երբ քսան տարին լրացած էր, պարտական էր երկու դրամ հարկ տալ յօգուտ վկայութեան խորանի. այդ օրէնքը հաստատ պահվումէր և տաճարը շինելուց յետոյ, և նշանակած հարկահանները շրջումէին ամենայն տեղ այդ հարկը ժողովելու:

Երբ Յիսուս պայծառակերպութենից յետոյ դարձել էր Վափառնաում, այդ հարկապահանքը մօտեցան Պետրոսին և ասացին. «Ձեր Վարդապետը կը տայ արդեօք երկդրամեանը»: «Այո՛ կը տայ», պատասխանեց Պետրոսը. և ինքն տուն մտաւ Յիսուսին ասելու: Սակայն Պետրոսի խօսելուց յառաջ, Տէրը հարցրեց նորան. «Ի՞նչպէս է թվում քեզ, Սիմոն, երկրի թափառքը ումի՞ց են հարկ առնում, իւրեանց որդիներին թէ օտարներից»: «Օտարներից», պատասխանեց Պետրոս: «Ապա

ուրեմն ազատ են որդիքը ¹⁾, ասաց Տէրը. բայց որ գայթակ-
ղութեան պատճառ չլինինք նոցա, դնա՛ ծով, կարթ ձգիր և
առաջին ձուկը որ բռնես, վեր առ բացիր բերանը և այն տեղ
կը դառնես մի սատեր (չորս դրամ), բեր այն և վճարիր հար-
կը Խմ և քո տեղ ²⁾:

§ 48. Խորատ և օրինակ խոնարհութեան և նե-
րողամտութեան:

(ՄԵՏԹ. ԺԸ. 1—10. 21—35. ՄԱՐԿ. Թ. 32—47. ՂԱԻԿ. Թ. 46—48. ԺԼ. 1—4.)

Թաքորից Կափառնառում գնալու ժամանակ, ճանապարհ-
հին Յիսուսի աշակերտքը ծածուկ վիճումէին միմեանց հետ
թէ ո՞վ նոցանից մեծ պէտք է լինի երկնքի արքայութեան մէջ:
Ելբ որ տուն եկան, Յիսուս հարցրեց նոյա. «Ի՞նչ վէճ ու-
նէիք ճանապարհին»: Աշակերտքը, տեսնելով թէ իւրեանց
խորհուրդը յայտնի էր ամենագէտ Տիրոջը, չէշտեցին խօսիչ
պատասխանել, բայց յետոյ հարցրին. «Մեզանից ո՞վ մեծ կը
լինի երկնքի արքայութեան մէջ»: Յիսուս այսպէս պատաս-
խանեց. «Ո՞վ որ կամենումէ առաջինը լինել, թող լինի նա
ամենից վերջինը և ամենեցուն ծառայ»: Այս խօսքը առա-
ւել բացայայտ կացուցանելու համար Խոր մօտ կանչեց մի մա-
նուկ, առաւ գիրկը և ասաց աշակերտներին. «Ճշմարտն ա-
սեմ ձեզ, եթէ այդ մանուկի պէս խոնարհ ու անմեղ չլինիք,
չէք կարող մտանել երկնքի արքայութիւնը. ո՞վ որ իւրեան այդ
մանուկի պէս կը խոնարհեցնէ, նա մեծ կը լինի երկնքի ար-
քայութեան մէջ. և ո՞վ մի այսպիսի մանուկ ընդունի Խմ անու-
նով, նա Խնձ կ'ընդունի ³⁾: Ապա այլևս կարեւոր խրատներ ա-

1) Եթէ երկրի թագաւորքը հարկ չեն առնում իւրեանց որդիներէր, ապա ուրեմն
ես ևս, որպէս Որդի Աստուծոյ, ազատ եմ այն հարկէր, որ Աստուծոյ անունով ժո-
ղովումն տաճարի համար:

2) Այս խօսքերը երկու հարկաւոր և ծանրակշիռ պարտականութիւն են դնում մեր վե-
րայ: Առաջինը՝ հոգ տանել մեր մանուկների բարեք դաստիարակութեան մասին, նոյն
խիկ նոցա մատաղ հասակէր սկսած: Երկրորդը՝ մեծ զգուշութիւն ունենալ որ չլի-
նի թէ գործով կամ խօսքով գայթակղութեան պատճառ լինէինք նոցա, որով և քնա

ւանդեց նոցա զգուշանալ և հեռանալ գայթակղութեան որ
և իցէ պատճառներէր: «Եթէ մի մարդ, ասաց, գայթակղեց-
նէ Խնձ հաւատացողներէր մինը, լաւ է որ մի ջաղացի քար
կախուի նորա վզէր և ծովի խորքում խեղդուի: Վայ այն
մարդուն, որոյ ձեռքով գայթակղութիւն կը գայ: Թէ որ ձեռք
կամ ոտք քեզ գայթակղեցնումէ, կտրիր և ձգիր քեզանից. լաւ
է քեզ միաձեռանի կամ կաղ մտանես կեանքը, քան թէ երկու
ձեռք և երկու ոտք ունենաս և յաւիտենական կրակի մէջ ընկ-
նիս. և թէ որ աչքդ քեզ գայթակղեցնումէ, հանիր նորան և
ձգիր քեզանից. լաւ է միականի մտանես կեանքը, քան թէ եր-
կու աչք ունենաս և գեհենի կրակը ընկնիս ⁴⁾: Օգուշացէք
որ այդ փոքրներից մինը չանարգէք. ասումեմ ձեզ որ նոցա
հրեշտակները երկնքում միշտ տեսնումեն Խմ երկնաւոր և օր
երեսը ⁵⁾:

Այն ժամանակ մօտեցաւ Կորան Պետրոսը և, կամենալով
իմանալ թէ մինչև ո՞ր աստիճան երեխայական անմեղութիւն
և խոնարհութիւն պէտք է ունենալ, ասաց. «Տէր, եթէ եղ-
բայրս ընդդէմ իմ մեղանչէ, քանի՞ անգամ թողութիւն տամ
նորան. կարելի՞ է մինչև եօթն անգամ»: «Ո՛չ թէ եօթն ան-
գամ, պատասխանեց Յիսուս, այլ եօթանասուն անգամ եօթն
(անթիւ) ⁶⁾: Բայց որպէս զի խոր տպաւորութիւն նոցա մտքում
այդ ճշմարտութիւնը, թէ պէտք է ողորմած ⁷⁾ և ներող լինել
դէպի ընկերք, պատմեց Յիսուս հետեւեալ առակը. «Մի թա-
ղաւոր, ասաց, կամեցաւ հաշիւ առնուլ իւր ծառաներից:

սէինք նոցա մատաղ հասակին, որովհետեւ նոքա դիւրապատրաստ են ամենայն բան ըն-
դունել և խոր տպաւորել իւրեանց մտքում: Կայնպէս օրորականութիւն են դնում մեր
վերայ, դաստիարակել նորանց համբերութեամբ և քաղցրութեամբ: Վասն զի ո՞վ որ այս
մեծ և աստուածահաճող գործը բարեխղճութեամբ կատարէ, պէտք է իմանայ որ Քրիս-
տոսի պատուէրն է կատարում:

1) Այդ խօսքերէր հասկանալի է ոչ թէ մարմնի անդամները պէտք է կտրել այլ
նոյն խիկ կրքերը, որ ձգումն մեզ մեղքի մջ: Պէտք է հաստատ ու վճռական կամ-
բով հեռանալ այն ամենայն պատճառներից, որք կարող էին արգելք լինել մեր հա-
ւատին կամ մեր բարեպաշտութեանը. թէև դժբա լինէին սիրելի, հարկաւոր կամ օգ-
տակար. ինչպէս զորօրինակ մեր աչքը, ձեռքը կամ ոտքը:

Նոյանից մինը պարտական էր նորան տաան հազար քանքար. և որովհետև սա կարողութիւն չունէր պարտքը վճարելու, տէրը հրամայեց վաճառել նորան անով տեղով, որպէս զե կարող լինի պարտքը հատուցանել: Բայց ծառան ընկաւ թաղաւորի ոտքը և աղաչումէր որ փոքր ինչ համբերէ, մինչև որ կարողանայ պարտքը վճարել: Թաղաւորի գութը շարժեցաւ, ներեց նորա պարտքը և արձակեց: Այս պարտապանը, դուրս գալով թաղաւորի մօտից, հանդիպեցաւ իւր ծառայակիցնե-րից մինին, որ պարտ էր նորան հարկւր դահեկան. բռնեց նո-րան և խեղդելով պահանջումէր պարտքը: Պարտապանը ըն-կաւ նորա ոտքը և աղաչումէր, ասելով. Սակաւ ինչ համբե-րիր, բոլորը կը հատուցանեմ: Բայց սա անգթութեամբ չկամեցաւ սպասել, տարաւ նորան բանտ դնել տուաւ: Այս որ տեսան նորա ծառայակիցքը շատ ցաւեցան և գնացին մի առ մի իւրեանց տիրոջը պատմեցին: Բարկացաւ թաղաւորը. հրամայեց բերել նորան իւր առաջ և խօսեց այսպէս. Ծառայ չար, ես լսեցի աղաչանքդ և ներեցի. քո բոլոր պարտքը միթէ չէ՞իր կարող օրինակ առնուլ ինձանից և ողորմել քո ընկերին: Ապա տուաւ նորան դահիճների ձեռքը և հրա-մայեց որ չթողուն, մինչև որ բոլոր պարտքը վճարէ: Յետոյ յաւելացրեց Յիսուս. «Նոյնպէս պիտի առնէ ձեզ խմորնաւոր չարք, թէ որ դուք ձեր եղբոր յանցանքին առ ի սրտէ թողութիւն չտաք»:

§ 49. Տօն տաղաւարահարաց. Եթե տեսնուեն և երկու աշակերտներ ընտրութիւնը:

(Գ. Ու. Կ. Թ. 51—56. ՅԱՎ. Է.)

Տաղաւարահարաց տօնը, որ չիւրից մէջ կատարվումէր եօթն օր, արդէն մօտեցած էր: Ոմանք Յիսուսի ազգականնե-րից, որ չէին հաւատացած նորա Աստուծութեանը, յորդո-րումէին Նորան երթալ Նշրուսաղէմ և այնտեղ յայտնել իւր անձը աշխարհին: «Ժամանակս դեռ հասած չէ, պատասխա-նեց նոյա Յիսուս, բայց ձեր ժամանակը միշտ պատրաստ է:

Աշխարհը չէ կարող ձեզ տալ, բայց ինձ ատումէ. որովհետև ես վկայումեմ նորա համար թէ նորա գործերը չար են. դուք գնացէք այն տօնը, բայց ես գնալու չեմ»: Սակայն նոյա գնա-լուց յետոյ, Խնքն ևս աշակերտների հետ ճանապարհ բռնեց Սամարիայի միջով դէպի Նրէաստան. և յառաջագոյն իւր աշակերտներից երկուսը՝ Յակոբոսը և Յովհաննէսը մի քաղաք ուղարկեց որ իջեաննելու տեղ պատրաստեն: Իսկ Սամարացիք չընդունեցին Նորան, վասն զի զիտէին որ զիմում էր Նա դէպի Նշրուսաղէմ¹⁾: Այս մերժումը ծանր թուեցաւ Ջերեզիայի որդիներին. նոյա բոլորքուած բարկութեամբ հրաման խնդրե-ցին Յիսուսից որ երկնքից կրակ իջեցնեն և այրեն նորանց: Բայց Յիսուս արդար յանդիմանութեամբ պատասխանեց նո-յա. «Չգիտէք դուք թէ ինչ ոգւոյ էք. (քրիստոնէութեան հոգին՝ է հոգի հեղութեան և ներողամտութեան). մարդոյ Որդին եկած չէ կորուսանել մարդկան հոգիքը, այլ՝ կեցուցա-նել». և գնացին մի այլ գիւղ:

Այս ճանապարհորդութեան ժամանակ Յիսուս հաւատացեալ-ների միջից ընտրեց այլևս եօթանասուն և երկու աշակերտ. և երկու երկու ուղարկեց նորանց ամենայն քաղաքներ և գիւղեր աւետարանելու երկնքի արքայութիւնը, հրահանգելով նոյա նոյն իսկ խրատները, որ մի ժամանակ տուած էր երկոտասան առաքեալներին:

Տաղաւարահարաց տօնի չորրորդ օրը գնաց Յիսուս Նշրու-սաղէմի տաճարը, սկսաւ հրատարակաւ քարոզել և ուսուցա-նել ժողովուրդը: Ամենեքեան մեծ զարմանքով լսումէին Նո-րան և ասումէին. «Աւստի՞ գիտէ Սա Սուրբ Գիրքը որ բնաւ ուսած չէ»: Իմ վարդապետութիւնը իմն չէ, պատասխանեց նոյա Յիսուս, այլ Նորանն է՝ որ ուղարկեց ինձ: Ո՞վ որ կամի կատարել Նորա կամքը, նա կ'իմանայ թէ իմ վարդապետու-թիւնս արդեօք Աստուծոց է թէ ես ինձանից եմ խօսում: Ո՞վ որ իւր անձնից է խօսում, իւր անձին համար փառք է ո-րոնում. բայց նա, որ իւր Աւաքողի փառքն է որոնում՝ ճշմա-

1) Թէպէտև Հրէայք պիտի թիւն էին համարում Սամարացւոց հետ խառնուիլը, սա-կայն Գալիլէայից երուսաղէմ գնալու ժամանակին, նոյա երկրի միջով էին անցանում, այն մտքով թէ կարող էին տաճարում սրբուիլ: Բայց շատ սակաւ էր պատահում նոյա նոյն ճանապարհով յետ դառնալ, որպէս զի կրկին չպիտէին, նորա անցանումէին Յորդանանի արեւելեան կողմով: Եւ այս շատ վշտացնումէր Սամարացիքը:

րիտ է և անիրաւութիւն չկայ նորա մէջ: Տօնի վերջին օրը, որ աւելի մեծահանգէս տօնախմբումէին Հրէայք, Յիսուս կրկին գնաց տաճարը և, որպէս զի բազմութեանը լսելն լինէր իւր խօսքը, բարձրաձայն աղաղակեց. «Եթէ որ ծարաւի է, ասաց, թող գայ իմ մօտ և ըմպէ. և Նորանից կենդանի ջրերի գետեր կը բղխեն ¹⁾»: Դառնալով միջեց շատերը, լսելով Նորա երկնաւոր վարդապետութիւնը, հաւատացին Նորան, և ասումէին. «Սա է ճշմարիտ մարգարէն». ոմանք ասումէին. «Սա է Վրիստոսն». իսկ այլք ասումէին. «Միթէ Ղալիլիայից պիտի գայ Վրիստոս. միթէ չէ՞ վկայում Ս. Ղալիլէր որ Ղաւթի զաւակից և Բեթղէմիցի, ուր ծնած էր Ղաւթիթ, պէտք է գայ Վրիստոս»: Եւս պատճառով տարաձայնութիւն ծագեցաւ ժողովրդի մէջ. և այս առաւել գրգռեց նախանձամիտ Փարիսեցիների և քահանայապետների բարկութիւնը: Նորա իսկոյն սպասաւորներ ուղարկեցին որ բռնեն Յիսուսը և բերեն ծերակուտի առաջ: Եւսն այդ սպասաւորքը, բայց չհամարձակեցան ձեռք բարձրացնել Յիսուսի վերայ. յետ դարձան, և ասացին քահանայապետներին և Փարիսեցիներին. «Ոչ երբեք այնպէս խօսած է մի մարդ, որպէս այն մարդը»: Բարկացան Փարիսեցիք. «Միթէ և դժբ մոլորութեցաք, ասացին, միթէ իշխաններից կամ Փարիսեցիներից մինը հաւատաց նորան. բայց միայն այն ուսմիկ ժողովուրդը, որ օրէնքին տեղեակ չէ և նորմած են»: Նիկողիմոսը, որ արդէն յառաջագոյն եկած էր ծածուկ Յիսուսի մօտ և Նորա աստուածային վարդապետութիւնը լսած ու հաւատացած էր, պաշտպան հանդիսացաւ իւր Վարդապետին, և ասաց նոցա. «Մեր օրէնքով անկարելի է դատաւարտել մի մարդ առանց լսելու նորան և քննելու նորա գործերը»: «Միթէ և դու Ղալիլացի՞ ես, ծաղրելով պատասխանեցին նորան, քննիւր և տես որ Ղալիլիայից երբեք մարգարէ եղած չէ»: Եւս խօսքի վերայ ժողովը արձակուեցաւ: Իսկ Յիսուս հեռացաւ զնաց դէպի Զիթենեաց սարը:

¹⁾ Եւս խօսքերով Յիսուս պարանորէն հասկացնումը Հոգւոյն սրբոյ յորդաւատ շնորհների մասին, որ յետ իւր համառոտաւորն ընդունելը էին հաւատացեալքը:

§ 50. Արինն մեղաւոր: (ՅՈՒՃ. Ը.)

Տաղաւարահարաց տօնի միւս օրը առաւօտուն Յիսուս գնաց տաճարը և սկսաւ իշխանաբար ուսուցանել ժողովուրդը: Ղալիլք և Փարիսեցիք, կամենալով փորձել Նորան, բերին և յանդիման կացուցին Նորան մի կին, ծանր մեղքի մէջ բռնուած, և ասացին. «Վարդապետ, Մովսէսը օրէնքի մէջ պատուիրեց մեզ այսպիսի մեղաւորքը քարկոծել. դու ի՞նչ կ'ասես այս մասին»: Նորա մտածումէին որ եթէ Յիսուս, որ միշտ ողորմած էր դէպի թշուառացեալքը, ազատէ այդ մեղաւոր կինը, այն ժամանակ իբրեւ օրէնքի հակառակող՝ մահուան դատաւարտեն Նորան: Իսկ Յիսուս նենգամիտ Փարիսեցիներին չպատասխանեց. այլ ցած նայելով գրումէր գետնի վերայ: Իսկ երբ շատ ստիպեցին Նորան, գլուխը բարձրացրեց և ասաց. «Չգնանից ո՞վ որ անմեղ է՝ թող առաջին քարը նա ձգէ դուրս վերայ». և դարձեալ ցած նայելով գրումէր գետնի վերայ ¹⁾: Եւս պատասխանի վերայ չփութուեցան ամենեքեան, ծերերից սկսած մինչև վերջինը, և ամօթապարտ եղած մի ըստ միջէ հեռացան այն տեղից. և մնաց Յիսուս միայնակ և մեղաւոր կինը նորա առաջև կանգնած: Ղարձաւ Յիսուս և ասաց. «Արին դու, ո՞ր են նոքա. միթէ ոչ ոք քեզ չդատաւարտեց»: «Ո՛չ որ Տէր», զողալով պատասխանեց թշուառ կինը: «Եւ Ես չեմ դատաւարտում քեզ, ասաց Փրկիչը, զնա՛ և այսուհետեւ մի մեղանչեր»:

Մի այլ անգամ Փրկիչը, կանգնած լինելով տաճարի գանձատանը, ասաց. «Ե՛ս եմ լոյս աշխարհի»: Եւս բանի վերայ Փարիսեցիք ասացին նորան. «Ղալիլ ես քո անձիդ համար վկայում. քո վկայութիւնդ ճշմարիտ չէ»: Յիսուս պատասխան տուաւ և ասաց. «Ե՛ս եմ որ վկայում եմ իմ համար և վկայումէ չայրը, որ ուղարկեց ինձ»: «Ո՛ր է քո չայրը», հարց-

¹⁾ չաւանական կարծիք է Սուրբ Հարց թէ Յիսուս գրումէր ամբաստանող Փարիսեցիների գաղտնի մեղքերը:

րին նորան: «Գուր ոչ ինձ գիտէք և ոչ իմ Հայրը, պատասխանեց Յիսուս: Ես գնում եմ և դուք կը որոնէք ինձ, և ձեր մեղքի մէջ կը մեռանիք: Երբ որ կը բարձրացնէք մարդոյ Որդին (խաչի վերայ), այն ժամանակ կ'իմանաք թէ Ես եմ (Սեսիան) և թէ Ինքս ինձանից ոչինչ չեմ գործում, այլ խօսում եմ այն՝ ինչպէս սովորեցրեց ինձ Հայրս»: Եւ յիշատակեց յետոյ շատերը հաւատացին Նորան. և Յիսուս ասաց այս նոր հաւատացողներին. «Եթէ դուք հաստատ կը մնաք իմ խօսքիս մէջ, իմ ճշմարիտ աշակերտներս էք. կը ճանաչէք ճշմարտութիւնը և ճշմարտութիւնը կ'աղատէ ձեզ»: Փարիսեցիք դարձեալ մէջ մտան և յանդգնաբար ասացին. «Մեք Լերազամի զաւակներն ենք և երբէք մի մարդու ծառայ եղած չենք, ապա ինչպէս ես ասում թէ աղատ կը լինիք»: «Ճշմարիտն ասեմ ձեզ, ասաց Յիսուս, ամէն մարդ որ մեղք է գործում՝ ծառայ է մեղքի: Եթէ դուք Լերազամի զաւակները լինէիք՝ Լերազամի գործերը կը գործէիք. բայց այժմ կամիք սպանանել ինձ, որովհետեւ յայտնեցի ձեզ այն ճշմարտութիւնը որ լսեցի իմ Հօրից, բայց Լերազամը այդ բանը չարեց. Գուր (ձեր) հայր սատանայից էք և ձեր հօր ցանկութիւնը կամիք կատարել. նա սկզբից մարդասպան էր և չմնաց ճշմարտութեան մէջ, որովհետեւ ճշմարտութիւն չկայ նորա մէջ. նա սուտ է և ստուգեալ հայր: Իսկ Ես որ ճշմարտութիւն եմ խօսում՝ չէք հաւատում ինձ: Ճշմարիտն ասեմ ձեզ, թէ որ մինը պահէ իմ խօսքը՝ յաւիտեան մեռանելու չէ»: Հրէայք ասացին նորան. «Եւ իմանաք որ Վո մէջ դե կայ: Լերազամը որպէս և մարգարէքը մեռան, բայց դու ասում ես թէ ով իմ խօսքը պահէ՝ յաւիտեան մեռանելու չէ. մի՞թէ դու աւելի մեծ ես քան թէ մեր հայր Լերազամը, որ մեռաւ և մարգարէքը նոյնպէս մեռան, ապա Գու քեզ ի՞նչ ես կարծում»: Եթէ Ես փառաւորում եմ իմ անձը, պատասխանեց Յիսուս, իմ փառքը ոչինչ է. ապա Հայրն է, որ ինձ փառաւորում է, որը, ասում եք, թէ մեր Եստուածն է: Չեր Լերազամ հայրը ցանկացաւ տեսնել իմ օրը, տեսաւ և ուրախացաւ»: Եւ յիշատակեց յետոյ ասացին նորան. «Գեռ ևս յիսուն տարեկան չկաս, և Լերազամը տեսել ես»: «Ճշմարիտն ասեմ ձեզ, պատասխանեց Յիսուս, յառաջ քան զինչ Լերազամը եմ ես» (յաւիտեանական գոյութեամբ իբրեւ Որդի Եստուծոյ): Եւս խօսքի վերայ կատարեցան Փարիսեցիք և կամեցան քարկոծել Նորան. բայց Յիսուս ամենակարող զօրութեամբ անցաւ նոցա միջով և դուրս գնաց տաճարից:

§ 51. Սամարացւոյ առակը:
(ԳՈՒԿ. Ժ. 25—37)

Մի օրինական, կամենալով փորձել Յիսուսը, մօտեցաւ Նորան և ասաց. «Վարդապետ՝ ի՞նչ պիտի գործեմ որ յաւիտեանական կեանքը ժառանգեմ»: Յիսուս ասաց. «Օրէնքի մէջ ի՞նչ է գրած»: Օրինականը պատասխանեց. «Սիրեսցես զՏէր Եստուած քո յամենայն սրտէքումդ... և սիրեսցես զընկերքո իբրեւ զանձնք»: «Ուղիղ պատասխանեցիր, ասաց Տէրը, կատարիր այդ, կը ստանաս յաւիտեանական կեանքը»: Օրինականը հարցրեց. «Ո՞վ է իմ ընկերը»: Յիսուս, իմանալով կարծիքը օրինականի, որ իւրեան ընկեր ճանաչում էր միայն իւր հաւատակիցքը, հետեւեալ սրտաշարժ առակով յայտնեց նորան որ անխտիր ամենայն մարդ պէտք է ճանաչէր մեզ ընկեր: «Մի մարդ, ասաց, Երուսաղեմից գնում էր Երիքով. ճանապարհին նորա վերայ աւաղակներ յարձակուեցան, մերկացուցին նորան, վերաւորեցին և կիսամահ թողին ու գնացին: Նոյն ճանապարհով անցանում էր մի քահանայ, որ տեսաւ այդ ողորմելին և, առանց մի հոգ տանելու, թողեց ու գնաց: Ետոյ անցաւ մի Վատացի, և սա նոյնպէս անհոգութեամբ զանց արեց ու գնաց: Վերջապէս մի Սամարացի, անցանելու ժամանակ, տեսաւ նորան, գութը շարժեցաւ. մօտեցաւ, վերքերի վերայ ձէթ և գինի ածեց ու կապեց և, ղնելով իւր գրաստի վերայ, տարաւ նորան պանդոկ և դարմանեց: Երկրորդ օրը պանդոկից երթալու ժամանակ պանդոկապետին երկու զահեկան տուաւ և ասաց. «Գարման տար սորան, և եթէ աւելի ծախք ունենաս սորա վերայ, միւսանդամ դալստեանս կը հատուցանեմ քեզ»: Եւարտելով այս առակը Յիսուս հարցրեց օրինականին. «Ուրեմն այս երեքից ով մերձաւոր ընկեր եղաւ վերաւորուածին»: «Ո՞վ որ ողորմեց նորան», պատասխանեց օրինականը: «Ուրեմն գնա, ասաց Յիսուս, և դու արա՛ այնպէս ¹⁾»:

¹⁾ Եւս բարերար Սամարացւոյն առակը, ըստ մեկնութեան

§ 52. Մարթա և Մարիամ:

(ԼՈՒԿ. Ժ. 38—42.)

Տաղաւարահարաց տօնից յետոյ, Յիսուս Քրիստոս գնաց Բեթանիա գիւղը, ուր մի բարեպաշտ կին, Մարթա անուն, մեծ յարգանքով ընդունեց Նորան իւր տունը, և սկսաւ մեծ պատրանտութիւն տեսնել որ արժանապէս պատուասիրէ իւր գերադոյն Տէրը: Իսկ նորա քոյր Մարիամը անշարժ նստած էր Յիսուսի ոտքերի մօտ և ականջ էր դնում Նորա աստուածային վարդապետութեանը: Մարթան, տհաճութիւն ցոյց

Սուրբ Հարց Եկեղեցւոյ, յայտնապէս ցուցանումէ մարդկային ազգի փրկութիւնը ի ձեռն միածնի Որդւոյն Մատուցող Յիսուսի Քրիստոսի: Եւ ի մարդը, որ Երուսաղեմից գնումէր Երիւքով և աւազակների ձեռքն ընկաւ, նշանակումէ մարդկութիւնը, որ նախահօր մեղքով հեռացաւ զրախտի երանական կեանքից և մերկացաւ աստուածային շնորհից, ինքնօրէն յօժարութեամբ մատնուեցաւ աւազակներին, այսինքն՝ իւր կիրքերին, որ մեղաց վերքերով վերաւորեցին նորա հոգին և թողին կիսամահ: Ոչ քահանայապետութիւնն և ոչ Ղ. ետական կամ այլապէս ասել Մովսիսական օրէնքը և մարգարէից գրուածքը ձեռնհաս գտանուեցան մարդկութեան հոգեկան վէրքերը բժշկելու մինչև եկաւ Միածին Որդին Մատուցող և կատարեց նորա փրկութիւնը: Սամարացի կոչեց Նա իւր անձը, որով նախատում էին Նորան Հրէայք. գիծացաւ թշուառացելոյն վերայ, պատեց նորա վէրքերը, ձէթ և գինի ածելով վերան, որ նշանակումէր թէ հոգին պիտի օծուէր շնորհօք որդեգրութեան և առողջանար Նորա Կենարար արիւնով: և ապա Խաչի վերայ տարաւ նորան իւր սուրբ Եկեղեցին: Յետոյ Ինքն համբառնալով առ Հայր յանձնեց նորան եկեղեցւոյ առաջնորդներին, վերակացու, տեսուչ և խնամակալ լինել նորան, որպէս զի միւսանգամ աւազակները չտիրեն և իսպառ չսպանեն նորան: Իբրև հրահանգ տուաւ նոցա ձեռքը Հին և Նոր Կտակարանը և խոստացաւ որ եթէ նոքա, բաց ի այդ տիրահաստատ միջոցներից, իւրեանց յատուկ խոհականութեամբ և ջերմեռանդութեամբ կ'աշխատին այլևս առանձին միտթարութիւն պատրաստել մեղաւորին և կ'գիւրացնեն նորա փրկութեան ճանապարհը, Նա, միւսանգամ գալստեանը, վերջին դատաստանի օրը, փոխարէնը առատօրէն կը հատուցանէ նոցա:

տալով այդ մասին որ Մարիամը հիւրի սպասաւորութիւնը թողել էր միայն իւր վերայ, եկաւ և ընտանեբար գանգատեց Յիսուսին, ասելով. «Տէր՝ ոչինչ փոյթ չէ՞ Վեղ որ իմ քոյրը տնտեսութեան գործը թողել է ինձ միայն, ասա որ դայ օգնէ ինձ»: Մարթա, Մարթա, պատասխանեց Յիսուս, դու մեծ հոգացողութիւն ունիս և շատ բաներով զբաղած ես. մինչդեռ միայն մի բան է հարկաւոր (հոգ փրկութեան): Մարիամը ընտրել է իւր համար աւելի օգտակար և հարկաւոր մասն, որ միշտ իւր հետ կը մնայ»:

§ 53. Ի ծնէ կուրի բժշկութիւնը:

(ՅՈՒՆ. Թ. 1—38.)

Փրկիչը, Երուսաղեմի փողոցների միջով անցանելու ժամանակին, հանդիպեցաւ մի մարդու, որ ի ծնէ կոյր էր: Եւ շակերտքը հարցրին նորան. «Ուրբի, ի՞նչ, թէ հօր ու մօր մեղքն է, որ այդ մարդը կոյր է ծնած»: «Ոչ իւր և ոչ հօր ու մօր մեղքն է, պատասխանեց Յիսուս, այլ կոյր ծնաւ՝ որպէս զի Մատուցող գործքը յայտնի լինին դորա վերայ»: Եւս ասելով, թքեց գետնին, կաւ շինեց, ծեփեց կուրի աչքերը: «Գնա, ասաց, Սելովամի աւազանի մէջ լուացուիր»: Գնաց կոյրը լուացուեցաւ և յետ դարձաւ լուսաւոր աչքերով: Նորա դրացիները և ծանօթները, զարմանալով այդ բանի վերայ, չէին կարող հաւատալ թէ նա մի և նոյն մարդն է, որ յառաջուց տեսել էին իբրև կոյր մուրացկան: Ոմանք հաստատումէին, թէ «Նա է», իսկ այլք՝ «Ոչ, նա չէ, այլ նման է նորան»: Բայց ինքն կոյրը ասումէր թէ «Նա եմ»: «Ուրեմն ի՞նչպէս բացուեցան աչքերդ», հարցրին նորան: Պատասխանեց կոյրը. «Մի մարդ, որ Յիսուս են ասում, կաւ շինեց, ծեփեց աչքերս և ասաց ինձ. գնա Սելովամի լուացուիր. գնացի, լուացուեցայ և ահա տեսնում եմ»: Որովհետև այս հրաշագործութիւնը պատահած էր շաբաթ օրի մէջ, Հրէայք առան աչքը բացած կոյրը և տարան Փարիսեցւոց մօտ: Փարիսեցիք հարցրին նո-

լան թէ ինչպէս սկսաւ տեսնել: „Ասա զրեց աչքերիս վերայ, պատասխանեց, լուսացուեցայ և տեսնուեմ“: Փարիսեցիք սկսան վիճել իւրեանց մէջ Յիսուսի մասին. ոմանք ասումէին. „Այն մարդը Աստուծոց չէ, ըստ որում շաբաթ օրերը չէ պահում“. այլք ասումէին. „Ի՞նչպէս կարող է մեղաւոր մարդը հրաշքներ գործել“. և այս մասին հերձուած կար նոցա մէջ: Արևին հարցրին բժշկուած իւրիւն. „Իսկ դու ի՞նչ կ'ասես նորա մասին, որովհետեւ նա լուսաւորեց քո աչքերդ“. և նա ասաց թէ „Մարգարէ է“: Բայց շրէյք չէին հաւատում որ նա երբեմն կոյր էր և այժմ տեսնուեմ. մինչև որ կոչեցին ծնողքը և հարցրին. „Սա ձեր որդին է, ճշմարիտ է որ կոյր էր ծնած, ապա ի՞նչպէս է տեսնում: Ծնողքը, երկիւղ կրելով շրէյաներից, որ թշնամի էին Յիսուսին, պատասխանեցին. „Վիտենք որ սա մեր որդին է և թէ կոյր ծնաւ. բայց թէ այժմ ինչպէս է տեսնում—կամ թէ ո՞վ է նորա աչքը բաց արել, չգիտենք. իւրեան հարցրէք, նա ինքն չափահաս մարդ է, թող ինքն խօսի իւր տեղ“: Վարձեալ կոչեցին խեղճ մարդը և ասացին. „Աստուծոյ փառք տուր (քո բժշկութեանդ համար), մէք գիտենք որ այն մարդը մեղաւոր է“: „Մեղաւոր լինելն ես չգիտեմ, պատասխանեց նա, այս միայն գիտեմ որ կոյր էի և այժմ տեսնուեմ“: Արևին հարցրին նորան. „Ի՞նչ արեց քեզ, ի՞նչպէս բացաւ աչքերդ“: „Արդէն ասացի ձեզ, պատասխանեց նա, ինչո՞ւ էք միւսանդամ հարցանում. միթէ և դ՞ուք կամիք աշակերտ լինել նորան“: Այս պատասխանի վերայ զայրացան Փարիսեցիք, սկսան հայցոյել նորան և ասել. „Վո՞ւ եղեր նորան աշակերտ, մէք Մովսեսի աշակերտ ենք: Վիտենք որ Աստուած Մովսեսի հետ խօսեց, բայց սորան չգիտենք թէ ուստի՞ է“: „Նիշդ այդ է զարմանալին, պատասխանեց նա, որ դուք չգիտէք թէ ուստի է նա, բայց իմ աչքերը լուսաւորեց: Վիտենք որ Աստուած մեղաւորներին չէ լսում, բայց լսում է նորան, որ աստուածապաշտ է և կատարում է Նորա կամքը: Յաւիտեան լսուած չէ որ մի մարդ,

ի ծնէ կուրի աչքը բացած լինի: Եթէ այն մարդը չլինէր Աստուծոյ առաքեալ, չէր կարող այդ գործը գործել“: Փարիսեցիք, ամաչելով յանձն առնուլ իւրեանց ակն յանդիման տկարութիւնը, զայրացած պատասխանեցին. „Վու, որ բոլորովն մեղքի մէջ ծնած ես, կամիս վարդապետ լինել մեզ“. և դուրս վարեցին նորան: Արք այդ անցքը լսեց Յիսուս, գտաւ նորան և ասաց. „Վու հաւատումես Աստուծոյ Որդւոյն“: „Տէր, ո՞վ է, որ հաւատամ Նորան“, պատասխանեց նա: „Վու տեսած ես Նորան, ասաց Յիսուս, և Նա է քեզ հետ խօսողը“: „Հաւատումեմ, Տէր“, ասաց նա, խոնարհեց և երկրպագութիւն տուաւ Նորան:

§ 54. Հոգիւն քաջ:
(ՅՈՒՆ. Ժ. 1—21.)

Ի ծնէ կոյրը բժշկելուց յետոյ, Յիսուս, յանդիմանելով Փարիսեցիքը, կոյր առաջնորդներ կոչեց նոցա և առակով հասկացրեց թէ նա է ճշմարիտ և քաջ հովիւը, որ պատրաստ է իւր անձը զոհել հօտի փրկութեան համար: „Ճշմարիտն ասեմ ձեզ, ասաց, նա գող է և աւաղակ, որ մտանում է ոչխարների գաւիթը այլ ճանապարհով և ոչ դռնով. բայց նա, որ ազատաբար մտանում է դռնով, հովիւ է ոչխարների. դռնապանը նորա համար բացում է դուռն և ոչխարքը լսում են նորա ձայնին. նա անուշով կոչում է իւր ոչխարքը և դուրս է հանում նոցա. և երբ բոլորը դուրս էին եկած, ինքն գնում է նոցա առաջից և ոչխարքը հետեւում են նորան, ըստ որում ճանաչում են նորա ձայնը: Օտարին չեն հետեւում, այլ փախչում են նորանից, որովհետեւ չեն ճանաչում նորա ձայնը“: Այս առակի նշանակութիւնը ոչ որ չհասկացաւ, և այս պատճառով Յիսուս ինքն մեկնեց, ասելով. „Ես եմ ոչխարների դուռն. ամենքեան՝ որ Ինձանից յառաջ եկան՝ գողեր ու աւաղակներ էին. և ոչխարքը չլսեցին նոցա: Աս եմ դուռն. ով որ Ինձանով ներս մտանէ, կ'ապրի, կ'մտանէ և կ'ելանէ և արօտ կ'գտա-

նէ: Վորը գալիս է որ գողանայ և սպանէ և կորուսանէ. իսկ Նս եկայ որ նոքա առաւելութեամբ կեանք ստանան: Նս եմ քաջ հովիւը, որ իւր անձը դնումէ ոչխարներէ վերայ: Իսկ վարձկանը՝ որ հովիւ և տէր չէ ոչխարներէ՝ երբ տեսնումէ թէ գայլը գալիս է, թողնումէ ոչխարքը և փախչումէ և դոյլը յափշտակումու ցրվումէ նորանց: Նս եմ քաջ հովիւը. ճանաչումեմ իմ ոչխարքս և նոքա ինձ են ճանաչում. և իմ անձս դնումեմ ոչխարներէ վերայ: Նաև ունիմ այլևս ոչխարներ (հեթանոսք), որ այս գաւթից չեն (Նբրայեցւոց), և նորանց նոյնպէս պէտք է այս տեղ բերեմ, որ իմ ձայնիս լսեն և լինին մի հօտ և մի հովիւ ¹⁾“:

Յիսուսի այս վարդապետութեան վերայ, Փարիսեցւոց զրգուլութեամբ, դարձեալ հերձուած ծագեցաւ ժողովուրդի մէջ, նոցանից շատերը առումէին Յիսուսի համար թէ դիւահար է և խնդուխելաւ է խօսում, և յորդորումէին չտել Նորան: Ոմանք ևս ասումէին թէ այս խօսքերը դիւահարի խօսքեր չեն. միթէ դէր կարող է կուրի աչքերը բանալ:

§ 55. Յիսուս յանդիմանումէ Փարիսեցիքը և օրինականքը:
(ՂԱԻԿ. ԺԵ. 37—51.)

Մի Փարիսեցի հրաւիրեց Յիսուսը իւր մօտ ճաշ ուտելու և զարմացաւ երբ Նա ընդդէմ հրէական աւանդութեան, ա-

1) Այս առակով ուսուցանումէ Յիսուս որ մէք սիրայօժար կամբով պէտք է հնազանդ լինիք Նորա փրկարար վարդապետութեանը. և մի և նոյն ժամանակ պարտական ճանաչենք մեզ լսել այն բարի հովիւներին և վարդապետներին, որ Եկեղեցւոյ ընտրութեամբ սրժանի են լինում ընդունել այս սրբազան կոչումը: Եւ ընդհակառակն պատուիրումէ մեզ զգուշանալ այն վարձկաններից, որ թէպէտ հովիւ են կոչվում, բայց չունին սէր և խնամք իւրեանց հաւատացած հօտի վերոյ. այլ միայն իւրեանց անձնական օգուտներով են զբաղած: Իսկ ճշմարիտ հովիւքը, որպէս զի իւրեանց անհոգութեամբ նման չլինին այդ վարձկաններին և յափշտակող գայլերին, հետեւելով զբազայն Հովուապետի օրինակին, պարտական են առաջնորդել ժողովուրդը դէպի ճշմարտութիւն և արդարութիւն. և ստուգանքին բանի բոլոր զօրութեամբ զնուորուել ըրիստոսական հօտի թշնամիների դէմ. և եթէ հաւատացեալների փրկութեան համար հարկը պահանջէ, պարտաւոր լինին անգամ իւրեանց կեանքը զոհելու:

ռանց յառաջագոյն լուացուելու, եկաւ բազմեցաւ: Այս պատճառով և Յիսուս խառութեամբ յանդիմանեց Փարիսեցւոց կեղծաւորութիւնը, ասելով նոցա. „Վուք աւելի մտածումէք արտաքին սրբութեան վերայ և արհամարհումէք ներքինը— հոգեւոր սրբութիւնը. ամենայն մանր բաներից տասանորդ էք տալիս, բայց ինքեանքդ անհոգ էք Նստուծոյ արդսպութեան և սիրոյ մասին. Ժողովարանների մէջ սիրումէք բարձր տեղեր բռնել և հրապարակներում առաջին ողջոյնները ընդունել“: Այդ բանի վերայ օրինականներից մինը ասաց նորան. „Վարդապետ՝ այսպէս խօսելով և մեզ վերաւորումես“: „Նա ձեզ վայ օրինականներիդ, ասաց, որ ծանր ծանր բեռներ էք բարձում մարդերի վերայ, բայց ինքեանքդ և մատով չէք մօտենում նոցա. դուք ձեր հայրերի նման հակուած էք մարդարեւներ սպանելու. դուք թաքուցանումէք զիստութեան բանալին, ինքեանքդ չէք մտանում և ցանկացողներին արգելումէք մտանել“: (ի զիստութիւն ճշմարտութեան):

§ 56. Նր ջանկութիւնը անցաւ որ հարստութեան մէջ չէ:
(ՂԱԻԿ. ԺԲ. 13—21.)

Միանգամ երբ Յիսուս ուսուցանումէր, ժողովուրդի միջեց դուրս եկաւ մի մարդ և ասաց Նորան. „Վարդապետ, աստեղծօրս որ բաժանէ իմ հետ ժառանգութիւնը“: Պատասխանեց Յիսուս. „Ո՛վ մարդ, ինձ ո՞վ կարգեց ձեր վերայ դատաւոր կամ բաժանարար“: Այս խօսքով յայտնեց Յիսուս թէ ինքն եկած չէր աշխարհային գործերի մէջ դատաւոր լինելու. բայց և պատճառ գտաւ սորանով զգուշացնել աշակերտքը ազահոլութենից, վասն զի մարդուս կեանքը, ասաց, կախուած չէ նորա հարստութենից: Նա այս մասին հետեւեալ առակը ասաց. „Մի մեծատուն մարդու արտերը առատ պտուղ տուին, և նա մտածումէր էր այսպէս. ի՞նչ անեմ, բերքս ժողովելու տեղ չունիմ. և երկար խորհելուց յետոյ ասաց, զիտեմ ի՞նչ պէտք է արած. կ'ընեմ շտեմարաններս և աւելի ընդարձակ կ'ընեմ, և նոցա մէջ կ'ժողովեմ ցորենս և մնացեալ

բարութիւնս և իմ անձիս կ'ասեմ. Ա՛նձն, շատ տարիների համար ժողոված պաշար ունիս. հանգստացիր, կե՛ր, խմիր և ուրախացիր: Բայց Աստուած ասաց նորան. Ա՛նձիտ, այս դի- շեր հոգիդ քեզանից պիտի պահանջեն, իսկ պատրաստած բա- րութիւնդ ու՛մ կ'մնայ: Այնպէս պէտք է լինի և այն մարդու հետ, յաւելացրեց Յիսուս, որ գանձ ժողովելով միայն իւր անձին համար՝ չէ հարստանում Աստուծով: (այսինքն մար- մնաւորի վերայ խորհելով կորուսանումէ հոգին):

§ 57. Անպտուղ թղենու առակը. Կարկամեալ կնոջ բժշկութիւնը:
(ԴՈՒԿ. ԺԳ. 1—34.)

Մինչդեռ Յիսուս քարոզումէր ժողովողին, յորդորելով մե- ղաւորքը ապաշխարութեամբ հաշտուիլ Աստուծոյ հետ, ե- կան ոմանք և պատմեցին Վորան թէ ինչպէս Հռովմայեցւոյ դատաւոր՝ Պիղատոսը, Արուսաղէմի տաճարի մէջ, սպանել էր մի քանի Պալելիացիք և նոցա արիւնը խառնել էր նոցա բերած զոհերի արիւնի հետ: Այդ բանի վերայ Յիսուս ա- սաց ժողովողին. «Միթէ կարծումէք թէ այն Պալելիացիքը, որ այնպէս սպանուեցան, աւելի մեղաւոր էին, քան թէ բո- լոր Պալելիացիքը. չէ՞, ասումեմ ձեզ, եթէ դուք ևս չապաշ- խարէք, ամէնքդ նոյնպէս կ'կորչեք»: Մի և նոյն ժամանակ Սե- լովամ աւագանի մօտ, աշտարակը ընկել էր և իւր փրատակնե- րի տակ տանութը մարդ էր մեռուցել. ուստի և յաւելացրեց Յիսուս. «Միթէ կարծումէք թէ այն մարդիկը, որ սպանուե- ցան Սելովամի աշտարակի տակ, աւելի մեղապարտ էին քան բոլոր Արուսաղէմի բնակիչքը. չէ՞, ասումեմ ձեզ, եթէ չա- պաշխարէք, ամէնքդ նոյնպէս կ'կորչեք»: Յետոյ ասաց հետե- ւեալ առակը. «Մի մարդ իւր այգիում թղենի տնկեց. ապա եկաւ պտուղ քաղելու նորանից, բայց ոչինչ չգտաւ, և ասաց այգեպանին. Ահա՛ երեք տարի է որ ես գալիս եմ պտուղ քա- ղելու դորանից և չեմ գտանում. ուրեմն կտրիր դորան, ինչու

զուր տեղ խախնումէ երկիրը: Այգեպանը պատասխանեց. Տէ՛ր, թող մնայ մի տարի ևս, մինչև որ լաւ մշակեմ դորան, գուցէ պտուղ բերէ, ապա թէ ոչ՝ մի տարուց յետոյ կտրիր դո- րան»: Այս առակով յատնումէր Յիսուս թէ Աստուած եր- կայնամիտ է դէպի մեղաւորքը և ամենայն հնարներով ուղ- ղումէ նորանց դէպի ապաշխարութիւն. բայց եթէ նոքա յա- մառուած մեան իւրեանց մեղքերի մէջ և չտան պտուղ ար- ժանի ապաշխարութեան, այն ժամանակ չորացած ու ան- պտուղ թղենու նման կտրումէ նորանց (մահուամբ) և ձգումէ յաւիտեանական կրակի մէջ:

Այդ բանից յետոյ Յիսուս, ըստ սովորութեան շաբաթ- օրը, մտաւ ժողովողանոցը ուսուցանելու. այն տեղ կար մի կին, որ տանութը տարի կարկամեալ էր (կծկուած), և չէր կարող գլուխը բարձրացնել դէպի վեր նայիլ: Յիսուս իւր մօտ կանչեց նորան և ասաց. «Ո՛վ կին՝ արձակուած ես հիւան- դութենիցդ». ձեռքը դրեց նորա վերայ և հիւանդը իսկոյն ուղղեցաւ և սկսաւ փառք տալ Աստուծոյ: Ժողովողապետը սաստիկ բարկացաւ որ Յիսուս շաբաթ օրը բժշկեց, դարձաւ առ ժողովուրդը և ասաց. «Վեց օր կայ գործելու համար, այն օրերը եկէք բժշկուեցէք և ո՛չ թէ շաբաթ օրը»: Յիսուս, չկամենալով թողուլ ժողովուրդը մոլորութեան մէջ, պատաս- խանեց ժողովողապետին. «Ահա՛ դուք, միթէ իւրաքանչիւ- րը ձեզանից շաբաթ օրը իւր եղը կամէ՞ չը չէ՞ արձակում մնու- րից և տանում ջուր տալու. իսկ այդ Աբրահամի դուստրը, որը ահա տանութը տարի է որ կապել էր սատանան, միթէ արժան չէ՞ր շաբաթ օրին կապանքից արձակել»: Հակառա- կորդքը ամօթով մնացին. իսկ ժողովուրդը ուրախանումէր Յի- սուսի փառաւոր հրաշքների վերայ:

Վաթկատեաց տօնին Արուսաղէմ գնալու ժամանակ, մի մարդ հարցրեց Յիսուսին. «Տէ՛ր, մի թէ սակաւ մարդիկ պիտի փր- կուին»: Այս բանին պատասխանելով, Յիսուս հասկացրեց թէ փրկութիւնը դժուարութեամբ է ձեռք բերվում և թէ փոխա- նակ Հրէից հեթանոսները կ'մտանեն Աստուծոյ արքայութիւ-

նը: «Չանք արէք, ասաց, նեղ դռնով ներս մտանել (երկնքի արքայութիւնը), վասն զի շատերը կ'խնդրեն մտանել բայց չեն կարող: Երբ տանուտէրը ներս կ'մտանէ և կ'փակէ դուռն, այն ժամանակ և դուք դուրսը կանգնած կ'զարկէք դուռն, ասելով. Տէր Տէր՝ բաց մեզ: բայց Նա կ'պատասխանէ՝ Ոչ գիտեմ զձեզ ուստի էք: Եւ տեղ կ'լինի լաց և ատամների կրճատումն. երբ կ'տեսանէք Լըրա համը, Խաչակը և Յակոբը և բոլոր մարգարէքը երկնքի արքայութեան մէջ և ձեզ դուրս հանած: Եւ կ'գան արեւելքից և արեւմուտքից, հիւսիսից և հարաւից և կ'բաղմեն Լստուծոյ արքայութեան մէջ»:

Եւս խօսքերը անհաճոյ թուեցան Փարիսեցւոց. նոքա, կամենալով որ և է նարբով հեռացնել Յիսուսը Վալիլիայից, մօտեցան և ասացին Նորան. «Վնա՛ այս տեղից, որովհետեւ շնորովդէսը կամենումէ սպանելքեզ»: Պատասխանեց նոցա Յիսուս. «Վնացէք ասացէք այն աղուէսին, թէ Լհա հանում եմ դեւեր և կատարումեմ բժշկութիւններ. այսօր և վաղը և երրորդ օրը կ'վերջացնեմ: Բայց և պէտք է գնալ, ըստ որում անկարելի բան է որ մարգարէն Երուսաղեմից դուրս սպանուի»:

§ 58. Յիսուս Վրիստոս համագոյակից է շօր Լստուծոյ:
(ՅՈՒՆ. Ժ. 22. 42.)

Նաւակատեաց տօնին ¹⁾ երբ Յիսուս շրջումէր Սողոմոնի սրահի մէջ ²⁾, շրէպք եկան շրջապատեցին Նորան և ասացին. «Մինչև երբ մեր սիրտը մաշես. եթէ դու ես Վրիստոսն՝ ասա՛ մեզ համարձակ»: Պատասխանեց նոցա Յիսուս. «Եսացի ձեզ և չէք հաւատում ինձ. բայց այն գործքերը որ ես գործումեմ իմ շօր անունով կ'վկայեն իմ համար: Վուք չէք հաւատում, որովհետեւ իմ ոչխարներից չէք. իմ ոչխարքս ձայնիս լսումեն, և ես ճանաչումեմ նորանց և յաւիտեանական կեանք եմ տալիս նոցա. և ոչ ոք կարող է յափշտակել նորանց իմ ձեռից: Իմ շայրս, որ նորանց տուաւ ինձ, ամենից մեծ է: Եւս և շայրս մի ենք»: Եւս խօսքի վերայ քարեր առին շրէ-

1) Եւս տօնը սահմանուած էր ի յիշատակ նորոգութեան տաճարի, որ կատարուեցաւ Յուդա Մակաբէի ձեռքով: Ընտիրքոս Եպիփանիոս յաղթելուց յետոյ
2) Տաճարի վերջին շրջապատը, որ կոչւում էր «Սրահ Սողոմոնի»:

այք որ քարկոծեն Նորան: Փրկիչը, առանց շփոթուելու, հանդարտութեամբ ասաց նոցա. «Շօրս անունով շատ բարեգործութիւն եմ արել ձեզ. նոցանից որ գործի համար էք քարկոծում ինձ»: «Բարի գործքերիդ համար չենք քարկոծում քեզ, պատասխանեցին շրէպք, այլ հայհոյութեանդ համար. որովհետեւ դու մարդ ես, բայց քո անձդ Լստուած ես անուանում»: Պատասխանեց Յիսուս. «Եթէ շօրս գործը չեմ գործում մի հաւատաք ինձ, ապա եթէ գործումեմ, թէ և ինձ չէք հաւատում՝ սակայն գործքերիս հաւատացէք, որպէս զի իմանաք թէ շայրը իմ մէջ է և Եւս՝ շօրս մէջ»: Վարձեալ կատարեցան շրէպք և կամեցան բռնել Նորան և քարկոծել: Բայց Յիսուս անցաւ նոցա միջից և գնաց Յորդանանու միւս կողմը, ուր մի ժամանակ Յովհաննէսը մկրտումէր. և այն տեղ շատերը հաւատացին Նորան:

§ 59. Չորգողեալ մարդու բժշկութիւնը.
շրաւիրեալների առաւել:
(ՂԱԻԿ. Ժ. 1-28.)

Փարիսեցի իշխաններից մինը մի շաբաթ օր Յիսուսը իւր տունը ճաշի հրաւիրեց: Նորա կոչնականքը, որ նոյնպէս Փարիսեցիք էին, առիթ էին որոնում մի կերպով մեղադրելու Նորան: Եւ ահա այնտեղ դուրս եկաւ Նորա յառաջ մի ջրգողեալ մարդ. և Յիսուս, տեսնելով նորան, հարցրեց օրինականներին և Փարիսեցիներին թէ՝ «Երժամ է շաբաթ օրը մարդ բժշկել». նոքա լուռ կացան: Յիսուս մօտեցաւ հիւանդին, բժշկեց նորան և արձակեց. և ապա, դառնալով դէպի սնապաշտ Փարիսեցիքը, ասաց. «Եթէ ձեզանից մինի էլը կամեղը շաբաթ օրը բնկնի ջրհորի մէջ, միթէ իսկոյն հանելու չէր նորան». այդ բանին նոքա չկարողացան պատասխանել: Սեղան բազմելու ժամանակ, Փրկիչը, տեսնելով կոչնականների փառասիրութիւնը, որ իւրեանց նստելու համար բարձր տեղեր էին ընտրում, ասաց. «Երբ որ մինը քեզ հար-

ասնիք կամ հացկերոյթ հրաւիրէ, առաջին տեղում մի նստիր. գուցէ քեզանից աւելի պատուաւոր մարդ հրաւիրուած լինի, և տանուտէրը գայ և ասէ քեզ. Տեղ տուր սորան. և դու ստիպուած լինիս ամօթով յետին տեղում նստիլ: Բայց երբ հրաւիրուած լինիս, գնա յետին տեղում նստիր, որ քեզ հրաւիրողը գայ և ասէ քեզ. Բարեկամ՝ բարձր տեղ նստիր. և այն ժամանակ փառք կ'լինի քեզ բոլոր նստողների առաջ. վասն զի՝ Որ բարձրացուցանէ զանձն, խոնարհեցի. և որ խոնարհեցուցանէ զանձն, բարձրացի: Յետոյ դառնալով դէպի տանուտէր Փարիսեցին, ասաց. «Երբ որ ճաշ կամ ընթրիք պատրաստես, մի հրաւիրեր քո բարեկամքդ և ոչ եղբարքդ և ազգականքդ, և ոչ մեծատուն դրացիքդ. որ չլինի թէ նոքա ևս հրաւիրեն քեզ և այդ լինի քեզ հատուցումն: Եւ լի կոչեր աղքատ, խեղ (մարմնով պակասաւոր), կաղ և կոյր մարդիկ. որովհետեւ նոքա չեն կարող հատուցանել քեզ. և դու փոխարէնը կ'ստանաս արդարների յարութեան ժամանակին»: Սեղանակիցներից մինը, ինչպէս լսեց այդ, բարձրաձայն ասաց. «Երանի՜ նորան, որ ճաշ կ'ուտէ Աստուծոյ արքայութեան մէջ». և Յիսուս պատասխանեց նորան հետեւեալ առակով. «Մի մարդ մեծահաց ընթրիք պատրաստեց, ասաց, և հրաւիրեց շատերը. և երբ հասաւ ընթրելու ժամը, ուղարկեց իւր ծառայն կոչել հրաւիրեալքը, ասելով. Եկէք, ամենայն ինչ պատրաստ է. բայց նոքա մի ըստ միոջէ սկսան հրաժարուիլ: Առաջինն ասաց. Ագարակ գնեցի, պէտք է գնամ տենեմ. աղաչումեմ ներես ինձ: Միւսն ասաց. Էինգ զոյգ եղ գնեցի, պիտի գնամ փորձելու. աղաչումեմ ներես ինձ: Իսկ երրորդը, Սին առի, ասաց, և այս պատճառով չեմ կարող գալ: Արջ նստէրը, լսելով այս հրաժարական պատասխանիքը, բարկացաւ և ասաց ծառային. Իսկոյն գնա՛ քաղաքի հրապարակներն ու փողոցները և որչափ աղքատ, խեղ, կաղ և կոյր գտանես, առ և բեր այստեղ: Ծառայն կատարեց հրամանը և յայտնեց տիրոջը թէ այլ ևս տեղ կայ: Չհա, ասաց կոչնաւորը, ճա-

նապարհների վերայ և ցանգերի մօտ եղած մարդիկը ներս կանչիր որ տունս լցուի: Իմացած լինիք որ ոչ ոք հրաւիրեալներից ճաշակելու չէ իմ սեղանից ¹⁾»:

Եւ այդ առակից յետոյ երբ Յիսուս սկսաւ գնալ, Նորան հետեւեց մեծ բազմութիւն ժողովրդի: Տէրը յայտնեց նոցա թէ աշակերտ լինելու համար հարկ է հրաժարուիլ աշխարհային զբաղմունքներից և տանել իւր խաչը: «Ով որ կամենում է խնձ մօտ գալ, ասաց, և պատրաստ չէ ատել իւր հայրն ու մայրը, կիներ և որդիքը և եղբարքը և քոյրերը, և նոյն իսկ իւր անձը, նա չէ կարող իմ աշակերտ լինել ²⁾»: Եւ ով որ իւր խաչը չառնու և իմ հետեւից չգայ՝ նա չէ կարող իմ աշակերտ լինել ³⁾»:

§ 60. Մոլորեալ ոչ խարի, կորուսեալ գրամի և անառակ որդւոյ առակները:

(ԼՈՒԿ. ԺԵ.)

Ամբարտաւան Փարիսեցիքը ու դպիրքը միշտ բամբաստումէին Փրկիչը, թէ ինչո՞ւ Նա ընտանեբար վարվումէր մաքսաւորների ու մեղաւորների հետ և սեղանակից էր լինում նոցա: Եւս մասին Յիսուս խօսեց նոցա հետ հետեւեալ առակներով: «Ձեզանից ո՞ր մարդը, ասաց, որ հարիւր ոչխար ունենայ և նոցանից մինը կորուսանէ, չէ թողնելու իննսուն և իննը անապատի մէջ և գնալու կորածի հետեւից: Եւ երբ որ գտանէ՝ ուրախութեամբ զնումէ ուսերի վերայ և բերումէ տուն. կանչումէ իւր բարեկամքը և դրացիքը որ խնդակից լինին իւրեան, կորուսած ոչխարը գտա-

1) Առակի իմաստը այս է. Տէր Աստուած արքայութեան մէջ պատրաստեց ընթրիքը յաւիտենական ուրախութեան. և ուղարկեց իւր միածին Որդին յառաջագոյն հրաւիրել հրեայքը այդ ուրախութիւնը վայելելու. բայց նոքա, զբաղած լինելով աշխարհային հոգսերով, մերժեցին այդ հրաւերը: Ուստի և Աստուած փոխանակ նոցա կոչեց մաքսաւորները ու չեմփանոսները:

2) Ոչ թէ թշնամութեամբ ատել պէտք է ազգականքը, այլ հեռանալ նոցանից, եթէ նոքա արգելք էին լինում հաւատքին և քրիստոնէական բարեպաշտութեանը:

3) Ամենայն մարդ համբերութեամբ, և հնազանդելով աստուածային կամքին, պիտի տանէ այն խաչը (կեանքի վիշտերը և նեղութիւնները), որ սեպհական էր իւր վեճակին:

ներու համար: Ասեմ ձեզ, թէ այսպիսի ուրախութիւն կ'ըն-
նի և երկնքում մի մեղաւորի համար, որ կ'ապաշխարէ. քան
թէ իննսուն և ինն արդարներ ի համար որ ապաշխարութեան
պէտք չունին: « Ասամ հր կ'ինը, որ տաւն դրամ ունենայ և նո-
ցանից մինը կորուսանէ, ճրագ վառած չէ որոնելու մինչև որ
գտանէ: Աւ երբ գտանէ՝ կանչումէ բարեկամքը և դրացիքը.
ուրախացէք իմ հետ, ասումէ, վասն զի գտայ իմ կորուսած
դրամը: Ասեմ ձեզ, այնպէս ևս Աստուծոյ հրեշտակներն են
ուրախանում մի մեղաւորի վերայ, որ ապաշխարումէ: »

Յետոյ աւելի բացայայտ օրինակով խօսեց Փրկիչը այս մա-
սին. « Մի մարդ, ասաց, երկու որդի ունէր. կրտսերը ասաց
հօրը. « Զայր, ինձ բաժին տուր կայքիդ » ինչքան որ կ'ընկնի:
« Զայրը կատարեց նորա խնդիրը և ստացուածքը բաժանեց նո-
ցա մէջ: Եւ ատ օր չանցաւ, այս կրտսեր որդին ժողովեց իւր բո-
լոր ունեցածը և գնաց հեռաւոր աշխարհ, և այն տեղ բոլոր
վասնեց անառակութեամբ: Արբ այն աշխարհում սաստիկ
սով էր, նա, յետին չբաւորութեան մէջ լինելով, գնաց մտաւ
քաղաքացիներից մինի մօտ և սա ուղարկեց նորան իւր ագա-
րակը խոզեր արածելու: Այն տեղ փափագումէր նա փորը
կշտացնել խոզերի կերած եղջերով, բայց այն ևս տուող չկար
նորան: Այս թշուառութեան մէջ հասկացաւ նա իւր յան-
ցաւորութիւնը և խօսեց իւր մտքում այսպէս. « Վասնի՞ քանի
վարձկաններ իմ հօր տանը լիանումեն հացով, իսկ ես այս տեղ
սովից մեռանումեմ: Վեր կենամ գնամ հօրս մօտ և ասեմ
նորան. « Զայր, մեղայ յերկինս և առաջիք, արժանի չեմ որդի
կոչուելու քեզ. ընդունիր ինձ որպէս քո վարձկաններից մինը:
Աւ ճանապարհ ընկաւ դէպի հօր տունը: Վառ ևս տուն չէր
հասած՝ երբ հայրը հեռուից տեսաւ իւր որդին, զթացաւ,
վազեց նորա առաջ, ընկաւ նորա վզովը և համբուրեց նորան:
« Զայր, մեղայ յերկինս և առաջիք, գոչեց զգնացած որդին,
արժանի չեմ որդի կոչուելու քեզ: Վթասիրտ հայրը իսկոյն
հրամայեց ծառաներին բերել առաջին պատմութեանը և հագ-

ցնել նորան, մատանի անցուցանել ձեռքը և կօշիկներ՝ ոտքը:
Իւրեք, ասաց, մորթեցէք պարարակ եղը, ուտենք և ուրախա-
նանք. վասն զի այս որդիս մեռած էր և կենդանացաւ, կորած
էր և գտանուեցաւ: Աւ սկսան ուրախանալ: Արեց որդին, որ
այն միջոցին ագարակից տուն էր դառնում, երգերի և պարի
ձայներ լսելով, կոչեց ծառաներից մինը և հարցրեց ուրախու-
թեան պատճառը: Պատասխանեց ծառայն. եղբայրդ եկել է,
և հայրդ նորան ողջ առողջ ընդունելու համար հրամայեց
պարարակ եղը մորթել և խնջոյք պատրաստել: Բարկացաւ
երեք որդին և չէր կամենում ներս մտնել. մինչև որ հայրը
դուրս եկաւ և աղաչումէր նորան. բայց նա նեղացած պա-
տասխանեց հօրը. Այս քանի՞ տարի է որ ծառայումեմ քեզ
և երբեք քո պատուիրանից անցած չեմ, բայց մի ուր ևս տուած
չես ինձ, որ ես բարեկամներիս հետ վայելէի: Իսկ երբ այդ ու-
ղիդ եկաւ, որ բոլոր ստացուածքդ վասնել է, դու պարարակ
եղը մորթեցիր նորա համար: Որդեակ իմ, ասաց նորան հայրը,
դու միշտ իմ հետ ես, ամէն ունեցածս քեզ է պատկանում:
Բայց ուրախ լինել և խնդալ պէտք էր, որովհետեւ եղբայրդ
մեռած էր և կենդանացաւ, կորած էր և գտանուեցաւ: »

§ 61. Անիրաւ տնտեսի առակը:

(ԼՈՒԿ. ԺԶ. 1—14).

Անառակ որդւոյ առակից յետոյ, Յիսուս հետեւեալ առա-
կով կամեցաւ հասկացնել թէ աշխարհիս մարդիկը որքան
ճարտար և հնարագէտ են իւրեանց ժամանակաւոր շահախն-
դութիւնների մէջ, այնքան ևս պէտք է արիութեամբ ջանա-
դիր լինին ձեռք բերել հոգեւորը և յաւիտենական բարիքը եր-
կնքի արքայութեան: Աւ ասաց. « Մի մեծատուն մարդ մի
տնտես ունէր, լսելով սորա մասին թէ շուայլութեամբ վասնու-
մէ իւր ստացուածքը, կոչեց այդ տնտեսը և ասաց. Այս ի՞նչ
եմ լուում քո վերայ. տուր տնտեսութեանդ համարը, որովհե-
տեւ այլեւս չես կարող լինել ինձ տնտես: Տնտեսը մտածումէր

որ պաշտօնից ընկնելով պիտի զըկուէր հացից, վասն զի աշխատելէն կարող, իսկ մեւրանալ կ'ամաչէր: Այս տարակուսանաց մէջ ասաց նա իւր մտքում. գիտեմ ինչ պէտք է արած, որպէս զի երբ տնտեսութենիցս զըկուիմ՝ մարդիկ ընդունեն ինձ իւրեանց տունը: Տիրոջ պարտապանները մի մի կոչեց իւր մօտ, և ասաց առաջինին, Վու ճրջափ պարսք ունիս տիրոջս, և նա պատասխանեց, Հարիւր մար ձէթ: Վիրդ ան, ասաց, նստիր իսկոյն գրիր՝ յիսուսն մար: Ապա հարցրեց միւսին. Վու ճրջափ պարսք ունիս, Հարիւր քող ցորեն, պատասխանեց նա: Վիրդ ան, ասաց, նստիր ութսուս գրիր: Արբ այդ իմացաւ տէրը, գովեց անիրաւ տնտեսը, որ իմաստութեամբ հոգացել էր իւր գործը: Վասն զի այս աշխարհի որդիքը, յաւելացրեց Յիսուս, իւրեանց ցեղի մէջ աւելի իմաստուն են լուսոյ որդիներէից: Եւ Աս ասումեմ ձեզ. Անիրաւ մամոնայից ձեզ բարեկամներ պատրաստեցէք, որպէս զի երբ այն պակասի (ձեր մահուց յետոյ), յաւիտենական օթեւանների մէջ ընդունեն ձեզ: Ով որ փոքր բանի մէջ հաւատարիմ է՝ շատի մէջ ևս հաւատարիմ է, և ով որ փոքր բանի մէջ անիրաւ է՝ նա և շատի մէջ անիրաւ է: Ոչ մի ծառայ չէ կարող երկու տիրոջ ծառայել. ինչպէս և դուք չէք կարող Աստուծոյ ծառայել և միանգամայն մամոնային (հարստութեանը)՝:

§ 62. Ենողորմ մեծատան և աղքատ Վաղարոսի առակը:

(ԼՈՒԿ. ԺԶ. 14—31.)

Արծաթաձէք Փարիսեցիքը, լսելով Յիսուսի Քրիստոսի փրկարար վարդապետութիւնը, արհամարհումէին և ծաղը էին անում՝ Նորան: Այն ժամանակ ասաց նոցա Յիսուս. «Վուք ձեր անձը արդարացումէք մարդկան առաջև. սակայն Աստուած գիտէ ձեր սրտերը. որովհետև ով որ առաջին մարդկան բարձր է՝ նա պիղծ է (կեղծաւոր է) առաջին Աստուծոյ: Յետոյ մեծատան և Վաղարոսի առակով յայտնեց Վաթէ հանդերձեալ կեանքում ինչ հատուցումն պիտի ստանան այն

անողորմ մեծատունները, որ իւրեանց բոլոր վստահութիւնը դրած են անցաւոր հարստութեան վերայ: «Մի մեծատուն մարդ կար, ասաց, որ ափիւ բեհեզ ու ծիրանիներ էր հագնում, և ամենայն օր փառաւոր ինջոյքներով ուրախանումէր: Նորա դրան մօտ խոցերով պատած ընկած էր մի աղքատ մարդ՝ Վաղարոս անուն, որ փափագումէր մեծատան սեղանից ընկած փշրանքով կերակրուիլ, բայց այն ևս տուող չկար նորան, շները գալիս էին և լիզումէին այս թշուառականի վերքերը: Մեռաւ աղքատը, և հրեշտակները տարան նորան Աբրահամի գոգը. մեռաւ և մեծատունը և թաղուեցաւ: Վժռիքի չարաչար տանջանաց մէջ աչքը բարձրացրեց մեծատունը և հեռուից տեսաւ Աբրահամը, և Վաղարոսը նորա մօտ նստած: «Հայր Աբրահամ, աղաղակեց նա, ողորմիր ինձ, և ուղարկիր Վաղարոսը որ գոնէ մատի ծայրը թաթախէ ջրի մէջ և զովացնէ լեզուս ըստ որում այստեղ կրակի մէջ սաստիկ պապակումեմ: Աբրահամը պատասխանեց նորան. «Ո՛րդեակ, միտքդ բեր որ դու կենդանութեանդ ժամանակ վայելեցիր աշխարհի բարիքը, բայց Վաղարոսը չարչարվումէր. ուրեմն սա այստեղ կ'մխիթարուի, և դու այնտեղ կ'պապակիս: Բաց յայսմանէ, մեր և ձեր մէջ մեծ վեհ կայ. ոչ այս տեղից կարելի է ձեր մօտ անցանել, և ոչ ձեզանից՝ մեր մօտ»: «Ապա աղաչումեմ քեզ, ով հայր, ձայն տուաւ մեծատունը, արձակիր Վաղարոսը իմ հօր տունը, որ այն տեղ վկայութիւն տայ իմ հինգ եղբայրներին, որպէս զի մի գուցէ նոքա ևս գան այս տանջանաց տեղը»: Պատասխանեց Աբրահամ. «Նոքա ունին Մովսէսը և մարգարէքը, թող նոցա լսեն»: «Ոչ, հայր Աբրահամ, ասաց մեծատունը, եթէ մեռածներից մինը գնայ նոցա մօտ՝ այն ժամանակ կ'ապաշխարեն»: «Եթէ Մովսէսին և մարգարէներին լսող չեն, կրկնեց Աբրահամը, ուրեմն և չեն հաւատալու՝ եթէ մեռածներից մինը յարութիւն առնէր»:

§ 63. Տասն բորոտների բժշկութիւնը:

(ՂԱԻԿ. ԺԷ. 11—19.)

Եւրուսաղէմ գնալու ժամանակ, երբ Յիսուս անցանումէր Սամարիայի և Գալիլեայի միջով, մի գիւղի մօտակայքում պատահեցան Եւրան տասն բորոտ մարդ, որք իւրեանց տաւրափոխիկ ցաւի պատճառով հեռուից բարձրաձայն աղաղակումէին, «Յիսուս վարդապետ, ողորմիր մեզ»: «Գնացէք ցոյց տուէք ձեր անձը քահանաներին», ասաց Յիսուս, գնացին և ճանապարհին իսկոյն սրբուեցան: Սոցանից մինը, որ Սամարացի էր, տեսնելով իւր անձը հրաշքով սրբուած, երախտագէտ սրտով յետ դարձաւ իւր Բարերարի մօտ, սկսաւ մեծաձայն փառք տալ Աստուծոյ, ընկաւ Յիսուսի ոտքը և շնորհակալ եղաւ: Փրկիչը, տեսնելով այս Սամարացու երախտագիտութիւնը, և նորա (հրէայ) ընկերների ապերախտութիւնը, ասաց. «Սոքա տասն հոգի չսրբուեցա՞ն, ապա միւսները ո՞ւր են, որ չդարձան փառք տալ Աստուծոյ. բայց եկաւ միայն այս այլազգին»: Յետոյ դարձաւ և ասաց նորան. «Ա՛յ եր կաց դնա՛, հաւատքդ քեզ փրկեց»:

§ 64. Ենիւրաւ դատաւորի և Փարիսեցւոյ ու մաքսաւորի առակները:

(ՂԱԻԿ. ԺԸ. 1—14.)

Ենիւրաւ դատաւորի առակով Յիսուս Քրիստոս յայտնեց թէ պէտք է միշտ աներկմիտ յուսով աղօթք անել և չձանձրանալ: «Մի դատաւոր կար, ասաց, մի քաղաքի մէջ, որ Աստուծուց չէր երկնչում և մարդկանցից չէր ամաչում: Եւնիւր քաղաքում մի այրի կին ևս կար, որ անդադար գալիս էր այդ դատաւորի մօտ և աղաչումէր՝ ասելով. Աղատիր ինձ իմ ոսոխի ձեռքից: Գատաւորը երկար ժամանակ չէր կամենում լսել նորա աղաչանքին վերջապէս ասաց իւր մտքի մէջ, թէ և Աստուծուց չեմ երկնչում և մարդկանցից չեմ ամաչում, բայց որովհետեւ այս այրի կինը այսքան անհանգիստ է առնում ինձ,

կ'տեսնեմ սորա դատաստանը, որպէս զի միւսանգամ չկայ և իւր աղաչանքով չձանձրացնէ ինձ: Յետոյ ասաց Յիսուս, լսումէք ինչ էր ասում անիրաւ դատաւորը: Իսկ Աստուած միթէ վրէժխնդիր լինելու չէ՞ իւր ծառաների համար, որ գիշեր ու ցերեկ աղաղակումէն առ նա: Այո՛, ասումեմ ձեզ, շուտով վրէժխնդիր կ'լինի նոցա համար»:

Փարիսեցւոյ և մաքսաւորի առակը ասաց Յիսուս այն կեղծաւորների համար, որք առանց հասու լինելու օրէնքի էական խորհրդին, միայն բառացի իմաստը կատարելով, իւրեանց անձը արդար էին ճանաչում, պարծենումէին և արհամարհումէին շատերը: Յիսուս Քրիստոս այս առակով հասկացրեց թէ պէտք է առանց հպարտանալու ջերմեռանդութեամբ, հեղ և խոնարհ սրտով աղօթել, որպէս զի լսելի լինին խնդրուածքը: «Եւրկու մարդ, ասաց, տաճար գնացին աղօթելու. մինը Փարիսեցի և միւսը մաքսաւոր: Փարիսեցին առանձին կանգնած աղօթք էր մատուցանում այսպէս. Աստուած իմ, շնորհակալ եմ Բեզմանից որ ուրիշ մարդերի պէս յափշտակող, անիրաւ և շնացող չեմ, կամ թէ այս մաքսաւորի պէս: Այլ շաբաթը երկու անգամ պահէ եմ պահում և իմ բոլոր ստացուածքի տասանորդը տալիս եմ: Իսկ մաքսաւորը առանձին հեռու կանգնած չէր համարձակում և աչքը անգամ դէպի երկինքը բարձրացնել, այլ իւր կուրծքը կոծելով ասումէր. Աստուած՝ քաւեա՛ զիս զմեղաւորս: Ասեմ՝ ձեզ թէ այս մաքսաւորը աւելի արդարացեալ գնաց իւր տունը, քան թէ Փարիսեցին, վասն զի՝ Որ բարձրացուցանէ զանձն իւր, խոնարհեացի. և որ խոնարհեցուցանէ զանձն, բարձրացի»:

§ 65. Յիսուս Քրիստոս օրհնումէ մանր տղայքը:

(ՄԱԹԿ. Ժ. 13—16. ՂԱԻԿ. ԺԸ. 15—17. ՄԱՅԹ. ԺԺ. 13—15.)

Հրէաստանի սահմաններում երբ Յիսուս Քրիստոս ըստ սովորութեան ուսուցանումէր ժողովուրդը և բժշկումէր ցաւադարները, Եւրա յառաջ բերին մանր տղայք, և աղաչում

էին որ Լւր աստուածային ձեռքը դնէ նոցա վերայ և օրհնէ: Բայց աշակերտքը, չկամենալով մանուկների պատճառով նեղութիւն տալ Վարդապետին, սաստեցին նոցա մայրերին որ չբերեն: Այս բանը տեսնելով, բարկացաւ Յիսուս, սաստեց աշակերտներին և ասաց. «Թող տուէք այդ մանուկներին դալ իմ մօտ, և մի արգելուք, վասն զի այդպիսեաց է արքայութիւնն Աստուծոյ: Ճշմարիտն ասեմ ձեզ. Ով որ Աստուծոյ արքայութիւնը չընդունի որպէս մանուկ (պարզմտութեամբ, խոնարհութեամբ և անմեղութեամբ), նա մտանելու չէ նորա մէջ»: Եւ առնելով տղայքը Լւր գիրկը, ձեռքը դրեց նոցա վերայ և օրհնեց նորանց ¹⁾:

§ 66. Մեծատուն պատանին:

(ՄԱՐԿ. Ժ. 17—27. ՄԱՅԹ. ԺԹ. 16—26. ՂԱԻԿ. ԺԸ. 18—27.)

Մանուկները օրհնելուց յետոյ, մի մեծատուն պատանի յառաջ եկաւ Յիսուսին, և, յարգութեամբ ծուկը դնելով, հարցրեց. «Վարդապետ բարի, ասաց, ի՞նչ գործեմ որ յաւիտենական կեանքը ժառանգեմ»: Յիսուս պատասխանեց նորան. ինչո՞ւ ես ինձ բարի կոչում. ոչ ոք բարի չէ՝ (կատարելութեամբ) բայց միայն Աստուած (որ աղբիւրն է ամենայն բարութեան). իսկ եթէ կամիս ընդունել յաւիտենական կեանքը՝ պահիր պատուիրանները»: «Ո՞ր պատուիրանները», հարցրեց մեծատուն պատանին: Պատասխանեց Յիսուս. «Մի սպանաներ, մի շնար, մի գողանար, մի սուտ վկայեր, պատուեա՛ զհայր. քո և զմայր, և սիրեսցես զընկեր. քո իբրեւ զանձն քո»: «Այդ ամենայն պահել եմ իմ մանկութեան օրերից սկսած, ասաց պատանին, ուրեմն ի՞նչ է պակասում ինձ»: Այս պարզամիտ խոստովանութեան համար սիրեց նորան Փրկիչը, և ասաց. «Մի բան պակաս է քեզ. եթէ կամիս կատարելալ լինել, զնա՛ ինչ որ ունիս վաճառիր (եթէ միայն հարստու-

1) Աւանդութիւն կայ թէ այդ մանուկների թուումն էր և Մարկոս Աւետարանիչը, որ աւելի ընդարձակ նկարագրում է այդ անցքը, և Իգնատիոս աստուածագէտը:

թեան սէրը հանած ես սրտիցդ) և տուր աղքատներին, և եկ իմ հետեւից»: Այդ խօսքը ծանր թուեցաւ պատանուն, վասն զի շատ ասացում էր ունէր. գլուխը կախեց և տրամեւթեամբ հեռացաւ դեպ: Այն ժամանակ դարձաւ Յիսուս դէպի աշակերտքը և ասաց. «Որչափ դժուարին է մեծատանց Աստուծոյ արքայութիւնը մտանել: Աւելի դիւրին է որ մալուխը ասեղին ծակից անցանէ ¹⁾, քան թէ մեծատունը Աստուծոյ արքայութիւնը մտանէ»: Այդ բանի վերայ շատերը զարմացած հարցանումէին միմեանց. «Ապա ո՞վ կարող է ապրիլ». «Ինչ որ մարդերի համար անհնարին է երեւում, պատասխանեց Յիսուս, Աստուծոյ օգնականութեամբ հնարաւոր է ²⁾»:

§ 67. Յիսուս Քրիստոս խոստանում է առաքելաւորին վարձատրութիւն: Այդու մշակներին հաւասար վարձատրութեան առակը:

(ՄԱՅԹ. ԺԹ. 27—30. Խ. 1—16. ՄԱՐԿ. 28—31. ՂԱԻԿ. ԺԸ. 28—30.)

Երբ որ մեծատուն պատանին հեռացել էր, այն ժամանակ Պետրոսը հարցրեց Տիրոջը. «Ահա մէք թողնեք մեր ամենայն բաները և եկանք քո հետեւից. ուրեմն ի՞նչ վարձք պէտք է լինի մեզ»: «Ղուք, որ իմ հետեւից եկիք, պատասխանեց Յիսուս, վերջին դատաստանի օրը, երբ Որդին մարդոյ իւր փառաց աթոռը կը նստի, այն ժամանակ և դուք երկոտասան աթոռ նստած պիտի դատէք Խորայէլի երկոտասան ազգը: Ով որ իմ անուն կամ աւետարանի համար թողեց տունը, կամ եղբարքը, կամ քոյրերը, կամ հոյրը, կամ մայրը, կամ կինը, կամ որդիքը և կամ ազարակը, հարկւրապատիկ վարձատրութիւն պիտի ստանայ այս աշխարհիս մէջ, և հանդերձեալ կեանքում յաւիտենական կեանք պիտի ժառանգէ: Բազումք

1) Մալուխ նշանակում է հաստ չուան և ուղտ. իսկ ծակ ասումն էր կոշիկումը Երուսաղեմի դռներից մինը, որ այնչափ նեղ ու փոքր էր, մինչ գրեթէ անհնարին էր բեռնաւորած ուղտին այդ դռնով անցանել:

2) Ուրեմն և մեծատունները կարող է Աստուած արժանի առնել արքայութեան, միայն թէ և նորա կամենան:

եղեցին առաջինք՝ յետինք. և յետինք՝ առաջինք՝: Այս վարդապետութիւնը հաստատեց Յիսուս յետագայ առակով. «Երկնքի արքայութիւնը, ասաց, նման է այն տանտիրոջը, որ առաւօտուն կանուխ գնաց իւր այգու համար մշակներ վարձեց, իւրաքանչիւրին օրական մի դահեկան վարձ նշանակելով: Երեք ժամին (առաւօտ. 9. ժ.) դուրս եկաւ տեսաւ որ պարապ մշակներ կային հրապարակում և ասաց նոցա. «Եւ դուք գնացէք այգիս, ինչ որ արժանն է, կ'ստանաք. գնացին և նոքա: Վեցերորդ (12 ժ.) իններորդ, (3 ժ.) ժամին դարձեալ գնաց և վարձեց այլ մշակներ: Մետասաներորդ ժամին դուրս եկաւ և գտաւ ուրիշ մշակներ, որ պարապ կանգնած էին, և ասաց նոցա. «Ինչո՞ւ այստեղ օրը ցերեկ պարապ կանգնած էք: Որովհետեւ ոչ ոք չվարձեց մեզ, պատասխանեցին: Ղանացէք, ասաց, և դուք իմ այգին և ինչ որ արժանն է՝ կ'ստանաք: Երբ երեկոյ եղաւ, այգու տէրը ասաց իւր գաւառապետին (վերակացուին). «Մշակները կոչիր և վարձ տուր նոցա, յետիններկց սկսած մինչև առաջինները: Մետասաներորդ ժամին վարձած մշակները եկան և ստացան մի մի դահեկան: Յետոյ եկան առաջինները և կարծումէին թէ աւելի կ'ստանան. բայց երբ ինքեանք նոյնպէս մի մի դահեկան ստացան, սկսան տրանջել և ասել. «Այն վերջինները մի ժամ միայն գործեցին, և մեզ նոցա հետ հաւասար վարձատրեցիր, որ օրի ծանրութիւնը ու տաքութիւնը կրեցինք: Տանուտէրը պատասխանեց մշակներկց մինին և ասաց. «Ինկեր՝ ես չեմ զրկում քեզ. մի դահեկանով վարձած չեմ, առ ինչ որ կ'պատկանի քեզ և գնա: Միթէ իշխանութիւն չունիմ իմ ունեցածիցս տալ ում ինչքան կ'կամենայի. ինչո՞ւ նախանձու մեռնոցս արած բարերարութեանս վերայ»: Այսպէս, կրկնեց Յիսուս, Եղեցին յետինք՝ առաջինք և առաջինք՝ յետինք. զի բազումք են կոչեցեալք, և սակաւք են ընտրեալք ¹⁾»:

¹⁾ Առակի իմաստը այս է. նոքա, որ իւրեանց մանուկ հասա-

§ 68. Ղազարոսի հիւանդութիւնը և մահը:
(ՅՈՒՀ. ԺԵ. 1-16.)

Բեթանիա գիւղի մէջ բնակող Մարթա և Մարիամ քոյրերը ունէին մի եղբայր՝ Ղազարոս անուն, որ սիրելին էր Յիսուսի. սա ծանր հիւանդացած էր, և քոյրերը պատգամաւոր ուղարկեցին Յիսուսին, ասելով. «Տէր՝ ահա ասիկ քո սիրելի Ղազարոսը հիւանդ է»: Պատասխանեց Յիսուս. «Այդ հիւանդութիւնը մահաբեր չէ, այլ Աստուծոյ փառքի համար է, որպէս զի նորանով փառաւորուի Որդին Աստուծոյ». և ապա Խնքն իսկոյն չգնաց Բեթանիա, այլ մնաց այն կողմերում երկու օր: Երրորդ օրը ասաց աշակերտներին. «Եկէք կրկին երթանք Հրէաստան»: Աշակերտքը զարմացած ասացին Վերան. «Ուրբեի, չէ՞ որ փոքր ինչ յառաջ Հրէայք կամենումէին քարկոծել Վահ և Ղուկ կրկին գնումես այնտեղ»: «Ո՞չ ապաքէն օրը տաններկու ժամ ունի, ասաց Յիսուս. ով որ գնումէ ցերեկով՝ չէ զայթակղվում, վասն զի տեսնումէ աշխարհի լոյսը. բայց ով որ գնումէ գիշերով՝ զայթակղվումէ, վասն զի լոյս չկայ նորա հետ»: (Այսինքն՝ Աստուծուց նշանակած չարչարանացս ժամանակը տակաւին լրացած չէ, ուրեմն աներկիւղ պէտք է յառաջ տանեմ Խմ գործը): Ապա յայտնեց նոցա Բեթանիա գնալու պատճառը, ասելով. «Մեր բարեկամ՝ Ղազարոսը ննջեց, գնամարթնացնեմ նորան»: Աշակերտքը, չհասկանալով այդ խօսքը, ասացին. «Տէր՝ եթէ հիւանդը ննջել է ուրեմն կ'ապրի»: Այն ժամանակ Յիսուս

կից ընդունած էին քրիստոնէութիւնը և ապրել էին բարեպաշտութեամբ, պէտք չէ պարծենան ու հպարտաբար արհամարհեն տանու մէկ ժամին եկողները, այսինքն ծերութեան հասակի մէջ հրաւիրուածները գէպի քրիստոնէութիւն. ըստ որում սոքա, թէ և կարճ ժամանակ հանգիստացան քրիստոնէական առաքինութեանց մէջ, սակայն լստուած, Իւր անհուն ողորմութեամբ, տեսնելով նոցա ջերմեռանդ բարեպաշտութիւնը, երեկոյին, այսինքն վերջին դատաստանի օրը, կ'վարձատրէ նոցա ամբողջ օրի վարձատրութեամբ:

յայտնապէս խօսեց. «Վաղարարք մեռաւ և Դս ուրախ եմ որ ներկայ էի նորա մահունը, որովհետեւ այժմ կ'հաստատուիք դուք հաւատքի մէջ. եկէք գնանք նորա մօտ»: Եւ ճանապարհ ընկան դէպի Հրէաստան:

§ 69. Յիսուս յայտնապէս խօսումէ աշակերտաց հետ Իւր չարչարանաց, մահուն և յարութեան վերայ. Սաղոմէ խնդրումէ իւր որդւոց համար առաջին տեղը:

(ՄԱՏԹ. Ի. 17—28. ՄԱՐԿ. Ժ. 32—45. ԼՈՒԿ. ԺԸ. 31—34.)

Յառաջ տանելով իւր ճանապարհը դէպի Հրէաստան, Յիսուս իւր մօտ կանչեց տասներկու առաքեալքը և յայտնապէս խօսեց նոցա հետ իւր մօտալուտ չարչարանաց մասին: «Ահա ես եմ ձեզ հետ, և Որդւոց մարդոց համար բոլոր մարդարէների գրուածքը պիտի կատարուին: Որովհետեւ Նա կ'մատնուի քահանայապետների և դպիրների ձեռքը և կ'դատապարտեն Նորան ի մահ, կ'մատնեն հեթանոսներին և սոքա կ'ծաղեն, կ'ծեծեն և խաչ կ'հանեն Նորան և երրորդ օրը Նա յարութիւն կ'առնու». բայց առաքեալք ոչինչ չհասկացան այդ խօսքերից:

Եւ յի միջոցին Յակոբոս և Յովհաննէս առաքեալների մայրը՝ Սաղոմէ մօտեցաւ Յիսուսին, երկրպագութիւն տուաւ և կամենումէր մի բան խնդրել Նորանից: «Ի՞նչ կամիս», հարցրեց նորան Յիսուս: Եւ յի ժամանակ ասաց Սաղոմէ. «Վարդապետ՝ ասա որ իմ երկու որդիքս մինը աջ կողմից և միւսը ձախ կողմից նստեն Քո արքայութեան մէջ»: «Չգիտեք թէ ի՞նչ էք խնդրում, քաղցրութեամբ պատասխանեց Յիսուս, կարող էք արդեօք ընդել այն բաժակը, որ Դս պիտի ընդունէ, կամ մկրտուիլ այն մկրտութիւնը որ Դս պիտի մկրտուիմ»: Սաղոմէ ասաց, «պատասխանեցին Օրդիւրի որդիքը: «Իմ բաժակը կ'ըմպէք, ասաց Յիսուս, և իմ մկրտութիւնը կ'մկրտուիք. բայց Իմ աջ ու ձախ կողմը նստեցնել ձեզ—իմ իրաւունքը է, այլ ում որ պատրաստած է Իմ Հօրից»: Միւս առաքեալքը

լսելով այդ, բարկացան Յակոբոսի և Յովհաննէսի վերայ. բայց Յիսուս կանչեց նոցա Իւր մօտ և ասաց. «Ձեզանից ով որ կամենումէ մեծ լինել, թող ձեզ պաշտօնեայ լինի. և ով որ կամենումէ առաջինը լինել, թող ձեզ ծառայ լինի: Որպէս և Որդին մարդոց եկաւ ոչ թէ այն մասին որ Իւրեան ծառայեն, այլ որ Ինքն ծառայէ և շատերի փրկութեան համար Իւր անձը զոհ բերէ»:

§ 70. Սոյն Երեքովի. Չաքէոս:

(ԼՈՒԿ. ԺԸ. 35—43. ԺԹ. 1—10.)

Երբ որ Յիսուսը առաքեալների հետ մօտենումէր Երեքով քաղաքին, ճանապարհի վերայ նստած մի կոյր մուրացկան, լսելով բազմութեան ձայնը, հարցրեց. «Ո՞վ է անցանում». և երբ ասացին նորան թէ Յիսուս Նաղովրդեցին է, սկսաւ աղաղակել. «Ողորմեա ինձ Յիսուս Որդի Վաւթի»: Եմբոխը սաստումէր նորան որ լռէ, բայց նա ևս առաւել աղաղակումէր, ասելով. «Որդի Վաւթի ողորմեա ինձ»: Կանգնեց Յիսուս, հրամայեց որ Իւր մօտ բերեն նորան, և ասաց. «Ի՞նչ կամիս»: «Տէր, պատասխանեց կոյրը, բաց աչքս որ տեսնեմ»: Գլթացաւ Փրկիչը նորա վերայ, «Աչքդ բաց, ասաց, հաւատքդ բեզ փրկեց». և խնայեց աչքը բացուեցաւ տեսաւ, գնումէր Նորա հետեից, փառաւոր առնելով զՍտուած: Եւ ժողովուրդը ևս, տեսնելով այդ հրաշքը, օրհնումէր զՍտուած:

Երբ Յիսուս Քրիստոս անցանումէր Երեքովի միջով, մի հարուստ մաքսապետ՝ Չաքէոս անուն, ցանկանումէր տեսնել Նորան, բայց որովհետեւ բազմութիւնը չորս կողմից պատել էր Յիսուսը, և ինքն կարճահասակ մարդ էր, յառաջ վազեց և բարձրացաւ մի ժանտաթիւնու վերայ, որ այն տեղից տեսնէ Նորան: Երբ ծառին մօտեցաւ Փրկիչը, դէպի վեր նայեց և ասաց. «Չաքէ, շտապիր իջիր այդ տեղից, վասն զի այսօր պիտի քո տանդ իջնանում»: Նոյն ժամայն վայր իջաւ Չաքէոսը և ուրախութեամբ ընդունեց Նորան: Բայց ժո-

դովուրդը տրանջուձէր թէ ինչո՞ւ Յիսուս զնաց այդ մեղաւորի տունը. (որովհետեւ Հրէից մէջ մաքսաւորը մեղաւոր էր համարուած): Այն մեծ շնորհի համար որ հասարակաց Բարեւրարը եկած էր իւր տունը, Օւաքէոսը, անպատմելի ուրախութեամբ լցուած, մօտեցաւ Տիրոջը և ասաց. «Տէր, ահա կայքիս կէսը կ'տամ աղքատներին և եթէ մի մարդ զըլել եմ չորեքսպատիկ կ'հատուցանեմ»: Պատասխանեց Յիսուս. «Այսօր եղև փրկութիւն տանս այսմիկ. քանզի և սա Աբրահամի որդին է. Որդին մարդոյ եկած է որ գտանէ և ապրեցնէ կորուսեալը»:

§ 71. Ղազարոսի յարութիւնը:

(ՅՈՒՀ. ԺԱ. 17—46.)

Ղազարոսը արդէն չորս օր էր որ մեռած էր և գերեզմանի մէջ ամփոփած, երբ Յիսուս մօտեցելէր Բեթանիա գիւղին: Մարթա, ինչպէս լսեց թէ գալիս է Տէրը, իսկոյն յառաջ զնաց Նորան և գանգատելով, ասաց. «Տէր՝ եթէ այստեղ հանդիպած լինէիր, իմ եղբայրը մեռանելու չէր. բայց և այժմ գիտեմ թէ ինչ որ խնդրես Աստուծուց՝ կ'տայ Վեղ Աստուած»: Յիսուս Վրիստոս, մխիթարելով վշտացած քոյրը, ասաց. «Վո եղբայրդ յարութիւն կ'առնու»: «Գիտեմ, որ յարութիւն կ'առնու վերջին օրում»: պատասխանեց Մարթա. «Ես իսկ եմ յարութիւն և կեանք ¹⁾, ասաց Յիսուս, ով որ հաւատում է ինձ՝ թէ և մեռանի, կ'ապրի. հաւատում ես սորան»: «Այո՛ Տէր, ես հաւատացի թէ Դու ես Վրիստոս՝ Որդին Աստուծոյ, որ գալոյ էիր աշխարհ», պատասխանեց Մարթա. և ինքն իսկոյն տուն զնաց և ասաց իւր Մարիամ. քրոջը. «Ղազարոս պետք է և կանչու՞մք եղ»: Ասելով Յիսուսի անունը, Մարիամը իսկոյն վեր կացաւ և ջերմեռանդ սրտով զնաց Նորա մօտ: Ծանօթներից շատերը, որ եկած էին մխիթարելու վշտացած քոյրերը, տեսնելով թէ Մարիամը շտապով

¹⁾ Աղբիւր կամ պատճառ յարութեան և կենաց:

դուրս եկաւ տանից, զնացին նորա հետեւից: Մարիամը ընկաւ Յիսուսի ոտքը և արտասուալից դռնեց. «Տէր՝ եթէ այստեղ լինէիր, եղբայրս մեռանելու չէր»: Խռովեցաւ Տիրոջ սիրտը այս ցաւագին տեսարանի վերայ. «Ո՛ր տեղ էր դրել Ղազարոսի մարմինը», հարցրեց, ասացին «Տէր՝ եկ և տես». և արտասուեց Փրկիչը: Հրէայք խօսումէին միմիանց հետ. Տեսէք, ասումէին, որչափ սիրումէր նորան. ոմանք ևս ասումէին՝ Մի՞թէ Սա՛ որ ի ծնէ կուրի աչքը լուսաւորեց, չէ՞ր կարող այնպէս առնել որ սա ևս չմեռանէր: Ա՛ երջապէս եկաւ Յիսուս այն այրի մօտ, ուր դրած էր Ղազարոսի մարմինը, հրամայեց գերեզմանի քարը առնուլ վերայից: Բայց Մարթան ասաց. «Տէր՝ այժմ մարմինը հոռած կ'լինի, որովհետեւ արդէն չորեքօրեայ է»: Պատասխանեց Յիսուս. «Չասացի՞ք եղ որ եթէ հաւատաս, կ'տեսնես Աստուծոյ փառքը»: Երբ վեր առան քարը, Յիսուս աչքը դէպի վեր բարձրացրեց և ասաց. «Հայր՝ շնորհակալ եմ Վեղանից որ լսեցիր ինձ. և ես գիտէի որ ամենայն ժամանակ լսում ես ինձ. բայց այդ ասումեմ այստեղ կանգնած ժողովուրդի համար որ հաւատան թէ Դու ուղարկեցիր ինձ»: Յետոյ, դառնալով դէպի գերեզմանը, բարձրաձայն գոչեց. «Ղազարէ՛ արի եկ արտաքս»: Մեռեալը իսկոյն դուրս եկաւ, ոտները և ձեռները երիզով փաթաթած և երեսը վարշամակով պատած: Արձակեցէր դորան, ասաց Տէրը, և թողէր որ զնայ»:

Հրէաներից շատերը, տեսնելով այդ հրաշքը, հաւատացին Նորան, ոմանք ևս զնացին Նրուստդեմ և այդ անցքը պատմեցին Փարիսեցիներին:

§ 72. Հրէից ծերակոյտը վճռում է մեռուցանել Յիսուսը:

(ՅՈՒՀ. ԺԱ. 47—57.)

Ղազարոսի յարութեան հռչակաւոր համբաւը և շատերի հաւատաւը Յիսուսին բորբոքեց չարանախանձ քահանայապետների ու Փարիսեցիների սիրտը. նոքա իսկոյն ատեն հա-

Լաքուեցան և սկսան մտածել ու ասել. «Ի՞նչ պիտի անենք: Այդ մարդը շատ հրաշքներ է գործում: Թէ որ Վորան այսպէս թողնենք, ամէնքը կ'հաւատան Վորան. և (թէ որ Վորան ազգը Մեհիա—Թազաւոր ճանաչէ՝ այն ժամանակ) Հռովմայեցիք կ'գան մեր ազգը և մեր երկիրը բնաջինջ կ'անեն»: Այդպէս տարակուսած խօսումէին, Ապիափա անունով մէկը, որ այն տարու քահանայապետն էր, ասաց նոցա. «Վուք բնաւ բան չգիտէք և չէք հասկանում թէ՝ լաւ է որ մի մարդ մեռանի ժողովրդի վերայ, քան թէ բոլոր ազգը կորնչի»: Թէպէտ և՛ Ապիափա քահանայապետը այս խօսքերը անգիտակցաբար ասաց, սակայն այս յայտնի մարգարէութիւն էր թէ Յիսուս Վրիստոս պիտի մեռանէր մարդերի փրկութեան համար: Եւ այսպէս քահանայապետի խորհրդով ժողովը վճռեց սպանել Յիսուսը: Բայց Յիսուս Վրիստոս հեռացաւ իւր ուսուցիչի դարանագործութենից, ըստ որում դեռ լրացած չէր նորա ժամանակը աշխարհիս վերայ, և զնաց Ափրայիմ քաղաքը, որ անապատի մօտ էր, և աշակերտների հետ բնակուեցաւ այնտեղ: Այնուհետեւ քահանայապետը ու Փարիսեցիքը հրաման հանեցին որ եթէ մինը իմանայ թէ ինչ տեղ է Յիսուսը՝ գայ իմաց տայ նոցա որ բռնեն Վորան:

§ 73. Տասն մնասի առաւել:
(ՂԱԻԿ. ԺԹ. 11—28.)

Աշակերտքը կարծումէին թէ Տէրը մօտենալով Արուստղէմին իսկոյն պիտի յայտնէր Եւր փառաւոր Թազաւորութիւնը, ուստի և Յիսուս Վրիստոս հետեւեալ առակով հասկացրեց նոցա թէ Եւր Թազաւորութիւնը յայտնելուց յառաջ, Ինքն պիտի համբառնայ առ Հայր և Թազաւորէ. և ապա վերադառնալով պիտի աշխարհ գայ և Եւր հաւատացեալներից հաշիւ պահանջէ և իմանայ թէ ինչպէս էին գործ դրել նոցա Եւր պարգեւած երկնային շնորհը. և ջերմեռանդ աշխատաւորքը վարձատրէ, իսկ ծոյլերը և անհոգները դատապարտէ:

«Մի ազնուական մարդ, ասաց, զնալու էր հեռու աշխարհ որ իւր Թազաւորական իշխանութիւնը առնու և յետ դառնայ. կոչեց իւր ծառայքը և տուաւ նոցա տասն մնաս, և ասաց որ շահեցնեն այն՝ մինչև իւր դարձը: Բայց որովհետեւ քաղաքացիքը ատուակին այդ մարդը, պատգամաւորներ ուղարկեցին նորա հետեւից, ասելով. Չենք կամենում որ նա մեր վերայ Թազաւորէ: Սակայն նա առաւ Թազաւորութիւնը. և յետ դառնալով կանչեց այն ծառայքը, որ ստացել էին արծաթով, որպէս զի իմանայ թէ ով ինչքան շահ էր բերած: Ակաւ առաջինը և ասաց. Տէր՝ մնասդ տասն մնաս բերեց: Եւ ասաց նորան տէրը. Ազնիւ և բարի ծառայ, որովհետեւ այդ փոքր բանի մէջ հաւատարիմ եղար, իշխանութիւն ունեցիր տասն քաղաքի վերայ: Ակաւ երկրորդը և ասաց. Մնասդ՝ հինգ մնաս բերեց. և դու հինգ քաղաքի վերայ իշխան եղիր, ասաց: Ակաւ և միւսը. Տէր՝ ասաց, ահա քո մնասը, որ շորի մէջ փաթաթած պահել էի. վախճումէի քեզանից, ըստ որում դու մի խիստ մարդ ես, առնումես այն՝ ինչ որ դրած չես. և հնձումես՝ ինչ որ սերմանած չես: Պատասխանեց նորան տէրը. Վո բերանով կ'դատեմ քեզ. անհաւատ ծառայ, եթէ գիտէիր որ ես խիստ մարդ եմ, առնումեմ այն՝ ինչ որ դրած չեմ, և հնձումեմ՝ ինչ որ սերմանած չեմ, ապա ընդէ՞ր իմ արծաթովը չտուիր սեղանաւորներին, որպէս զի եկած ժամանակս տոկոսով ստանայի այն: Յետոյ, դառնալով դէպի սպասաւորքը, ասաց. Առէք զորանից մնասը և տուէք նորան ով որ տասն մնաս ունի: Բայց այն թշնամիքս, որ չէին կամենում իմ Թազաւորելը, բերէք այստեղ և իմ առաջև սպանեցէք»:

§ 74. Փրկիչը Սիմոն բորոտի տան մէջ:
(ՅՈՒԷ. ԺԲ. 1—11.)

Օտակի տօնից վեց օր յառաջ, Յիսուս Վրիստոս կրկին եկաւ Բեթանիա, ուր Սիմոն բորոտը հացկերոյթ պատրաստեց Վորա համար իւր տանը: Մարթան ծառայումէր սեղա-

նին, և նորա եղբայր Վազարոսը սեղանակիցներից մինն էր: Բայց Մարիամ, առնելով մի լիտր նարդոսի ագնիւ իւղ, եկաւ և ջերմեռանդ սրտով օծումէր Յիսուսի ոտքերը և իւր երկայն մագերով սրբումէր. և տունը լցուեցաւ իւղի անուշահոտութեամբ: Այս գործողութիւնը անհաճոյ թուեցաւ Յուդայ Իսկարիովտացուն. « Ինչո՞ւ այդ իւղը երեք հարիւր դենարի չվաճառուեցաւ, ասաց նա ցաւելով և չբաժանուեցաւ աղքատներին: Բայց այս ասելով ոչ թէ հոգ էր տանում աղքատների մասին, այլ որովհետեւ արծաթասէր էր և այն արկղը, ուր աղքատների անոնով դանձանակ էին ձգում, իւր մօտ էր պահում, և երբեմն գողանումէր: » Թոյլ տուր դորան, ասաց Յիսուս, դա մի բարի գործ գործեց որ թաղմանս նշանակն է: Աղքատներ ձեզ հետ ամէն ժամանակ կ'ունենաք, բայց ինձ ամէն ժամանակ չէք կարող ունենալ: »

Երբ որ Յիսուսի Բեթանիա լինելու ձայնը տարածուեցաւ, ժողովուրդը մեծ բազմութեամբ եկաւ տեսնելու ոչ միայն Յիսուսը այլև յարուցեալ Վազարոսը: Յիսուսի թշնամիքը կրկին բորբոքուեցան նախանձով և խորհուրդ առնելով որոշեցին որ և Վազարոսը սպանեն. վասն զի նորա պատճառով արդէն շատերը հաւատացել էին Յիսուսին:

ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԱՂԹԱՆԵԿՆԵՐԻ ԵՐՈՒՍԵ-ՂԼԵՍԻ ՄՏԵՆԵԼՈՒՅ ՄԻՆԶԵՒ ԷԼՄԻՆԻՉՈՒՄՆ ԿՈՐԱ ՅԵՐԿԻՆՈՒ:

§ 75. Հանդիսաւոր մուտ Յիսուսի յԱրուսաղէմ: (ՄԱՅՔ. ԻՇ. 1—17. ՄԱՐԿ. ԺԸ. 1—11. ՂԱԿ. ԺԹ. 29—44 ՅԱՎԷ. ԺԲ 12—36.)

Երկրորդ առաւօտը, Սիմոն բորոտի տան մէջ ընթրիք աւելուց յետոյ, Յիսուս Քրիստոս Բեթանիայից մեծաշուք հանդէսով ճանապարհ ընկաւ դէպի մայրաքաղաքը իւր հայրենիքի—Արուսաղէմ: Երբ աշակերտների հետ մօտեցած էր Ձիթենիաց սարին, կանչեց նոցանից երկուսը և ասաց. « Գնա-

յէք այդ գիւղը, որ ձեր առաջնն է. և այնտեղ կ'գտանէք կապած մի էշ իւր յաւանակի հետ միասին, արձակեցէք և բերէք Ինձ: Իսկ եթէ մինը ասէ ձեզ, թէ է՞ր էք արձակում տանում, ասացէք թէ իւր Տիրոջ հարկաւոր է, և նա թոյլ կ'տայ ձեզ: » Գնացին աշակերտքը և կատարեցին որպէս պատուիրել էր Յիսուս, բերին էջը իւր յաւանակի հետ, իւրեանց շորերը ձգեցին նոցա վերայ և հեծուցին Յիսուսը ¹⁾: Այսպէս ճանապարհ ընկաւ Փրկիչը դէպի Արուսաղէմ. այն մեծ բազմութիւնը, որ Արուսաղէմից եկած էին Բեթանիա Յիսուսը տեսնելու, անպատմելի ուրախութեամբ լցուած գնումէին Նորա հետ: « Կաւ խուռն բազմութիւնը օտարականների, որ Օատկի պատճառով եկած էին Արուսաղէմ, լսելով թէ հասարակաց Բարերարը և Ազատիչը գալիս է, արմաւենու ճիւղեր առած եկան ընդառաջ Նորա: Եւ մինչդեռ գնումէր Յիսուս, ունեք սկսան իւրեանց հանդերձները տարածել Նորա անցանելու ճանապարհի վերայ. այլք՝ ծառերի ծաղկած ճիւղերը կտրատելով սփռումէին Նորա առաջը. և ամենեքեան, միա բերելով այն մեծամեծ հրաշքները որ տեսած էին, ցնծութեամբ և ուրախութեամբ Նորա յառաջից և հետեից գնալով, սկսան բարձրաձայն օրհնել զԱստուած և աղաղակել. « Ովաննա Բարձրելոյն. Օրհնութիւն Որդւոյ Վաւթի. օրհնեալ որ գայ թագաւորդ յաշուն Տեառն. խաղաղութիւն յերկինս և փառք ի բարձունս: » Այս ուրախութեան ձայները, որ փառաւորումէին Յիսուսը, խոցողումէին նախանձաբէկ Փարիսեցիների սրտերը և ականջները. նոքա, այլ ևս չկարողանալով համբերել մօտեցան Նորան և ասացին. « Վարդապետ, սաստիք աշակերտներիդ որ լռեն: » Եթէ

¹⁾ Հաւանական կարծիք է մեկնաց թէ Յիսուս կէս ճանապարհը նստաւ էշի վերայ և միւսը կէտը՝ յաւանակի. և ասում են թէ այդ իրողութիւնը խորհրդաւոր էր. էջը որ թողեց Յիսուս, ցրինակ էր Եբրայական ժողովրդին, որ կամակար մտքով կուրացաւ և չկամեցաւ ճանաչել և ընդունել իւր Տիրոջ Իսկ նոր յաւանակը օրինակ էր հեթանոսների, որ քարոզութեամբ Աւետարանին պիտի հնազանդէին Քրիստոսադիր նոր օրէնքին:

դոքա լուեն՝ քարերը կ'աղաղակեն՝ . պատասխանեց նոցա Յիսուս: Յետոյ երբ որ մօտեցաւ Երուսաղէմին, ցաւակցաբար նայեց քաղաքի վերայ և, միտ բերելով նորա մօտայուտ կործանումն, արտասուելից աչքերով խօսեց. «Ո՛հ, Երուսաղէմ՝ Երուսաղէմ, ասաց, զոնեա՛ պսօր ճանաչէիր քեզ խաղաղութիւն պարգեւողը. բայց այդ ծածկած է այժմ քո աչքերիցդ: Եւ այսպիսի ապաշնորհութեանդ համար կ'հասանեն քեզ օրեր որ թշնամիքդ կ'զան քո վերայ, կ'պաշարեն քեզ, ամէն կողմից կ'նեղեն քեզ, որդիքդ կ'սպանեն և հիմնայատակ կ'կործանեն քեզ և քո քարդ-քարի վերայ մնալու չէ. որովհետեւ չճանաչեցիր այցելութեանդ ժամանակը ¹⁾»: Երբ որ Յիսուս մեծահանդէս յաղթանակաւ մտաւ Երուսաղէմ, բոլոր քաղաքը դղրդեցաւ և զարմանալով հարցանումէր «Ո՛վ է Սա՛». և բազմութիւնը պատասխանումէր. «Սա է մարգարէն Յիսուս, Գալիլէայի՝ Նազարէթ քաղաքից»: Յիսուս Քրիստոս գնաց տաճարը և դուրս հանեց այն տեղից վաճառողները և գնողները, լումայափոխները և աղաւնէվաճառները, և լի վայրացմամբ որ մայնակից լինելով չափահասներին, աղաղակումէին՝ «Ով սաննա՛, օրհնութիւն Որդւոյ Գաւթի», բարկացան և ասացին Յիսուսին. «Լսումես ինչ են ասում դոքա»: «Եւ յո՛ւսումես, պատասխանեց Յիսուս, միթէ չէ՞ք կարդացել որ Տրայոց և կաթնակեր մանուկների բերանով պիտի կատարուի օրհնութիւն»: (Սաղ. Բ. 3.) ²⁾:

1) Այս մարգարէութիւնը կատարուեցաւ Քրիստոսի 70 թուականին, երբ Հռոմ մայեցիք Տիտոսի ձեռամբ հիմնայատակ կործանեցին Երուսաղէմը:

2) Յիսուսի հանդիսաւոր յաղթանակաւ Երուսաղէմ մտանելու տօնը Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին կատարումէ Զատիկից մի շաբաթ յառաջ, այսինքն՝ մեծի պահոց 6-րդ շաբաթի Վիւրակէ օրը, որ կոչուումէ «Ծաղկազարդ կամ ծառազարդ Վիւրակէ»:

Երբ Յիսուս դուրս եկաւ տաճարից, հեթանոսք ումանք, որ եկած էին Երուսաղէմ երկիրպագանել ճշմարտին Աստուծոյ, մեծ փափագանօք կամեցան տեսնել Վորան. բայց չհամարձակեցան ուղղակի մօտենալ, այլ իւրեանց ջերմ փափագը յայտնեցին Փիլիպպոս առաքեալին ¹⁾. սա ևս ասաց Ներդէասին և այսպէս երկուքը ի միասին նոցա խնդիրը յայտնեցին Յիսուսին: Յիսուս քաղոր մարդասիրութեամբ ընդունեց նորանց, և տեսնելով հեթանոսների մէջ հաւատքի սկզբնաւորութիւնը, որով ինքն պիտի փառաւորուէր, յետ Իւր մահուան և յարութեան, դարձաւ դէպի առաքեալքը և ասաց. «Հասաւ ժամանակը որ փառաւորուի Որդին մարդոյ: Ճշմարիտն ասեմ ձեզ, թէ որ ցորենի հատը հողի մէջ չընկնի և չմեռանի, ինքն միայն կ'մնայ. բայց եթէ մեռանի՝ շատ պտուղ կ'բերէ: (Եւսիւնքն՝ նախ քան Իմ փառաւորութիւնը Ես պիտի չարչարուիմ և մեռանիմ): Բայց այժմ տրտում է իմ սնծը. և ի՞նչ ասեմ. Հայր՝ փառաւորիր Վո Որդիդ»: Եւ ինչ ասաց այդ խօսքը, յանկարծ երկնքից ձայն եկաւ. «Փառաւորեցի և դարձեալ պիտի փառաւորեմ»: Պարզ էր ձայնը և ամենեցուն լսելի. սակայն ումանք ասումէին թէ՛ Որոտումն է. այլք՝ թէ Հրեշտակ խօսեց Վորա հետ: Ոչ թէ Իմ համար եկաւ այս ձայնը, ասաց Յիսուս, այլ ձեր համար: Եւ յիշատակեալ զատաստանը. այժմ այս աշխարհի իշխանը դուրս կ'ձգուի»: Եւ թողեց նոցա, գնաց Բեթանիա և գիշերը այնտեղ անցուց:

1) Որպէս աւանդումէ մեր Խորենացի պատմագիրը, սոքա էին Հայոց Արգար թագաւորի զեկամանները, որ եկած էին հրաւիրել Յիսուսը Եդեսիա Արգարը, անբուժելի հիւանդութեամբ վարակուած լինելով, լսեց Քրիստոսի հրաշագործութեանց համբաւը և, խելոյն հաւատալով Նորա Աստուածութեանը, թողութ զբեց Նորան և աղաչեց զաւ իւր ամոռանիտ քաղաքը և բժշկել իւր հիւանդութիւնը: Յիսուս Քրիստոս պատասխան գրել տուաւ թովմաս Առաքեալին, երանեց Արգարու մեծահաւատ բաղձանքը, որ առանց տեսնելու հաւատացել էր, և խոստացաւ իւր համբաւանալոց յետոյ ուղարկել իւր աշակերտներէից մէկը, նորա հիւանդութիւնը բժշկելու և երկնաւոր միութարութեամբ միութարելու Նորան. այլ և իւր աստուածային երեսաց կենդանագիրը դատաւարակի վերայ դրոշմած ուղարկեց նորան (Խոր. Գիրք. Բ. ԳԼ Է ԼԱ, ԼԵ):

§ 76. Անիծեալ թղենին:
(ՄԱՐԿ. ԺԱ. 12—26. ՄԱՏԹ. ԻԱ. 18—22.)

Պիշերը հանգստանալով Բեթանիայում, վաղ առաւօտուն Յիսուս Քրիստոս կրկին դարձաւ Լըրուսաղէմ: Ճանապարհին բաղնեցաւ. և հեռուից տեսնելով մի տերեւալից թղենի՝ մօտեցաւ որ մի քանի թուղ առնու, բայց ոչինչ չգտանելով, բայց ի տերեւներից, անիծեց նորան և ասաց. «Այսուհետեւ յաւիտեան պտուղ չտաս». և իսկոյն չորացաւ թղենին¹⁾: Երկրորդ օրը, երբ նոյն ճանապարհով Յիսուս Քրիստոս կրկին գալիս էր Լըրուսաղէմ, աշակերտքը զարմացան որ անիծուած թղենին բոլորովին արմատից չորացել էր: Պետրոսը չկարողացաւ պահել իւր զարմանքը և ասաց Տերոջը. «Ո՛ւրբե՛ր՝ ահաւասիկ թղենին, որ անիծեցիր, չորացել է»: Յիսուս, կամենալով նոցա հաւատքը հաստատել, ասաց. «Եթէ ունենաք կատարեալ հաւատք դէպի Աստուած, ճշմարիտ ասումեմ ձեզ, ոչ թէ միայն թղենին, այլ եթէ այս լեւանը ևս հրամայէք, սրտի աներկմիտ վատահումեամբ, թէ Ելի՛ր ծովը ընկիր՝ կ'ընկնի. ասումեմ ձեզ. ինչ բան որ կատարեալ հաւատքով խնդրէք աղօթքի մէջ՝ կ'ստանաք»: Բայց որպէս զի առաքեալքը չլինի թէ հաւատքի զօրութեամբ չարին չար հատուցանէին, կամ թէ աղօթքի մէջ Աստուծոյ վրէժխնդրութիւնը խնդրէին իւրեանց թշնամիների վերայ, յաւելացրեց Տէրը. «Բայց և մի մոռանաք թողութիւն տալ ընկերին, որպէս զի և ձեր երկնաւոր Հայրը թողութիւն տայ ձեր յանցանքին. եթէ դուք չթողուք, և ձեր Հայրը թողնելու չէ ձեր յանցանքը»:

¹⁾ Այս տերեւաղարդ բայց անպտուղ թղենին օրինակ էր Եբրայական ժողովրդին, մանաւանդ քահանայապետներին, դպիրներին և Փարիսեցիներին, որք, արտաքուստ կեղծ բարեպաշտութեամբ հպարտացած, ապաշխարութեան արժանաւոր պտուղ չբերին Յիսուսի վարդապետութեամբ. ուստի և Տէրը, անիծանելով այդ թղենին, հասկացրեց նոցա թէ իւրեանց խտաւարութեան և անհնազանդութեան համար, Աստուծոյ արդար վրէժխնդրութեամբ, կ'ստանան իւրեանց արժանի հատուցումն:

§ 77. Յիսուսի խօսքը քահանայապետների և ժողովրդեան ծերերի հետ. Մշակների և թագաւորի որդւոյ հարսանեաց առակները:
(ՄԱՏԹ. ԻԱ. 23—46. ԻԲ. 1—14. ՄԱՐԿ. ԺԱ. 27—33. ԺԲ. 1—12. ՂԱԿ. Ի. 1—19.)

Երբ Յիսուս Լըրուսաղէմում տաճարի մէջ ուսուցանումէր ժողովուրդը, վերայ հասան քահանայապետները, դպիրները և ժողովրդեան ծերերը և ասացին Նորան. «Վա՛ւ ի՞նչ իշխանութեամբ ես ուսուցանում ժողովուրդը. կամ թէ հովտաւ բեղ այդ իշխանութիւնը»: «Եւ Ես մի բան հարցանեմ ձեզ, պատասխանեց Յիսուս, եթէ կ'ասէք Ինձ, այն ժամանակ և Ես կ'ասեմ ձեզ թէ ի՞նչ իշխանութեամբ եմ զործում այդ: Յովհաննու մկրտութիւնը ուստի՞ էր, երկնքից թէ մարդերից»: Նոքա չգիտէին թէ ինչ պատասխանեն. սկսան մտածել այսպէս. եթէ ասենք երկնքիցն էր, կ'ասէ մեզ, ապա ընդէ՞ր Հաւատացիք. (վասն զի Յովհաննէսը վկայումէր Յիսուսի մասին թէ նա է Մեսիան). իսկ եթէ ասենք մարդերից, վախենումէնք ժողովրդից, որովհետեւ ամէնքը ընդունումէին Յովհաննէսը իբրեւ ճշմարիտ մարգարէ: Ուստի պատասխանեցին. «Չգիտենք»: «Ուրեմն, ասաց Յիսուս, և Ես չկամիմ ասել ձեզ թէ ինչ իշխանութեամբ զործումեմ այդ»: Յետոյ քանի մի խորհրդաւոր առակներով սկսաւ կշտամբել դպրաց և Փարիսեցւոց կեղծաւորութիւնը, որ ցուցանումէին իւրեանց անձր իբրեւ օրինապահ, բայց իրօք այնպէս չէին. և հասկացրեց նոցա թէ իւրեանց անհաւատութեան համար կ'զրկուին Աստուծոյ արքայութենից և փոխանակ նոցա Աստուած կ'իջէ հեթանոսները: «Մի մարդ, ասաց, երկու որդի ուներ. մեծին ասաց. Ո՛րդեակ, զնա՛ այսօր այգին գործելու: Ես պատասխանեց՝ կ'երթամ, Տէր. բայց չգնաց: Երկրորդին ասաց նոյնը, նա պատասխանեց՝ չկամիմ զնալ. բայց յետոյ զղջացաւ և զնաց: Այդ երկուսից հրը կատարեց Հօր հրամանը»: Եւսացին՝ «Վերջինը»: Ապա ասաց Յիսուս. «Ճշմարիտ ասում ձեզ, որ մաքսաւորները և մեղաւորները աւելի շուտով

երբ լսեց այդ, բարկացաւ. զօրք ուղարկեց, կոտորեց այն սպանողները և նոցա քաղաքը այրեց, և ապա, դառնալով դէպի ծառայքը, ասաց. «Արսանիքս պատրաստ են, բայց հրաւիրեալքը արժանի չէին. ուրեմն գնացէք ճանապարհների անցքերի վերայ ինչ մարդ որ գտանէք հարսանիք կանչեցէք: Վնացին ծառայքը փողոցների մէջ, ինչ լաւ ու վատ մարդ գտան ժողովեցին բերին և հարսանիքը լցուեցաւ բազմականներով: Ներս մտաւ թագաւորը և, նայելով բազմականների վերայ, տեսաւ որ մինը հարսանեաց հանդերձ չէր զգեցած (մնացեալքը կանխագոյն հոգացել էին ըստ կարողութեան հարսանեաց վայելու հանդերձ). Բ՛նկեր, ասաց, ի՞նչպէս մտար այստեղ որ չունէիր հարսանեաց հանդերձ. և նա պապանձուած մնաց: Յայնժամ ասաց թագաւորը սպասաւորներին. Վապեցէք դուրս ոսները ու ձեռները և հանէք դէպի արտաքին խաւարը, ուր որ կայ լաց և ատամների կրճտումն: Վասն զի բազումք են կոչեցեալք և սակաւք են ընտրեալք»:

§ 78. Օրէնք հարկատուութեան. Յարութիւն մեռելոց:
(ՄԵՅԹ. ԻԲ. 15—46. ՄԵՐԿ. ԺԲ. 13—37. ՂՈՒԿ. Ի. 20—44.)

Յիսուսի ոսոխները, տեսնելով թէ բռնութեամբ չէին կարող ձեռք բերել Նորան, խորհուրդ արին խօսքով որսալ Նորա բերանից տէրութեան հակառակ մի բան, որով իբրեւ քրէական յանցաւոր ընդդէմ տէրութեան, հռովմայեցի դատաւորի ձեռքով դատէին Նորան: Ուստի որոշեցին իւրեանց աշակերտքը «երովդիանոսների»¹⁾ հետ ուղարկել Յիսուսի մօտ, որ խորհուրդ հարցանեն Նորանից, արդեօք պէ՞տք է հարկ տալ կայսեր՝ թէ ոչ: Այս անդամ դիտաւորութեամբ մօտեցան սոքա Յիսուսին և ասացին. «Վարդապետ՝ զիտե՞ք որ Վաւ ճշմարիտ ես և Աստուծոյ ճանապարհը ճշմարտու-

թեամբ ես ուսուցանում, և ամենեւին երեսպաշտութիւն չես անում մարդկանց. ուրեմն ասա՛ մեզ, ի՞նչպէս ես կարծում, պէ՞տք է հարկ տալ կայսեր՝ թէ ոչ»: Եւ մնացաւ Տէրը նոցա խորամանկութիւնը և ասաց. «Վեղձաւորք՝ ինչո՞ւ էք փորձում ինձ. ցոյց տուէ՛ք հարկի դահեկանը»: Եւ նոքա մի դահեկան հանեցին տուին Նորան: «Սորա վերայ պատկերը և գրուածքը ո՞ւմն է». հարցրեց Յիսուս: Պատասխանեցին «կայսեր»: «Վնացէ՛ք, ասաց, ինչ որ կայսերն է՝ կայսեր տուէ՛ք. և ինչ որ Աստուծոյն է՝ Աստուծոյ»: Այս որ լսեցին, զարմացան և ամօթապարտ խայտառակութեամբ հեռացան Նորանից:

Մի և նոյն օրին մօտեցան Յիսուսին Սաղուկեցիքը, որ մեռելոց յարութեանը և հոգւոյ անմահութեանը չէին հաւատում, և ասացին Նորան. «Վարդապետ՝ Մովսէսը օրէնքի մէջ պատուիրումէ որ եթէ մինը անգլաակ մեռանի, նորա եղբայրը առնու Նորա կինը: Երբ մէջ եօթն եղբայր կային. առաջինն կին առաւ և անգլաակ մեռաւ, և թողեց կինը իւր եղբօրը. նոյնպէս և երկրորդն և երրորդն մինչև եօթներորդը առանց զաւակի մեռան. նոցանից յետոյ մեռաւ և կինը: Այժմ ասա՛ մեզ, յարութեան ժամանակին, այն եօթն եղբայրներից որո՞ց կինը պէտք է լինի նա»: Պատասխանեց նոցա Յիսուս. «Մոլորեալք, դուք ո՞չ Ս. Վիլքը գիտէք և ո՞չ Աստուծոյ զօրութիւնը. յարութեան ժամանակին ո՞չ կին կ'առնուն և ո՞չ մարդու կ'գնան, այլ երկնքի հրեշտակների պէս կ'լինին մարդիկ: Բայց և մեռելոց յարութեան համար չէ՞ք կարդացել դուք այն՝ որ Աստուած մօրենու մօտ ասաց Մովսէսին. Ե՛ս եմ Աստուած Աբրահամու, Աստուած Իսահակայ և Աստուած Յակոբայ. (Եւք. գ. 6.) և Աստուած՝ մեռելոց Աստուած չէ, այլ կենդանեաց. ըստ որում Նորա մօտ ամէնքը կենդանի են (հոգւով)»: Փարիսեցիք, որ անհաշտ թշնամի էին Սաղուկեցիներին, լսելով թէ Յիսուս, համառօտ, բայց իմաստուն վարդապետութեամբ, պապանձեցրեց նոցա, ժողովեցան ի միասին և կամեցան կրկին փորձել Յի-

1) Սոքա հերովդէս թագաւորի արքանեակներն էին, որ իբրեւ Մեսիա պաշտումէին Նորան:

սուսը. ուստի դպիրներից մինը, որ աւելի ներհոն գրագէտ էր համարուած, հարցրեց Վորան. «Օրէնքների մէջ որ պատուիրանն է մեծ»: Վատասխանեց Յիսուս. «Միրիր քո Տէր Աստուածը ամենայն սրտով, ամենայն հոգւով և ամենայն մտքով. այս է մեծ և առաջին պատուիրանը: Սորա նման է և երկրորդը. Միրիր քո ընկերը, ինչպէս քո անձդ ես սիրում. այս երկու պատուիրանների մէջ են պարունակուած ամենայն օրէնք և մարդարէք»: Յետոյ Յիսուս ինքն մի բան հարցրեց Փարիսեցիներից. «Ի՞նչ կարծիք ունիք Վրիստոսի (Մեսիայի) մասին, ասաց, ում որդիքն է»: պատասխանեցին. «Վաւթի»: «Լեթէ Վաւթի որդին է, ասաց Յիսուս, ապա ի՞նչպէս ինքն Վաւթիթը Հոգւոյն աղգեցութեամբ Տէր է կոչում Վորան, ասելով. «Ասաց Տէր ցՏէր իմ՝ նիսա ընդ աջմէ իմէ... (Սաղմ. ԺԹ. 1.): Ուրեմն եթէ Վաւթիթը Վորան Տէր է կոչում, ի՞նչպէս նորա Որդին կ'ընեն»: Այդ բանին Փարիսեցիք չկարողացան պատասխանել. և այնուհետեւ ոչ ոք չէր համարձակում Վորանից մի բան հարցանել:

§ 79. Փրկիչը հրապարակաւ խայտառակումէ Փարիսեցւոց անձնասիրութիւնը. Այրի կնոջ լումայն: (ՄԱՏԹ. ԻԳ. ՄԱՐԿ. ԺԲ. 38—44. ՂՈՒԿ. Ի. 45—47. ԻՄ. 1—4.)

Երբ որ Յիսուս իւր պատասխաններով ամաչեցրել էր դպիրքը և Փարիսեցիքը, դարձաւ դէպի աշակերտքը և ժողովողի բազմութիւնը, և ազդու խօսքերով յանդիմանեց Փարիսեցւոց կեղծաւոր և ունայնասէր բարքը, նոցա խարդախութիւնը և անիրաւութիւնը:

Մովսէսի աթոռը, ասաց, նստան դպիրք և Փարիսեցիք: Ամենայն բան, ինչ որ ասեն ձեզ ((Օրէնքից), արէք և պահեցէք, բայց նոցա գործերին մի՛ հետեւիք. որովհետեւ ուսուցանումեն՝ բայց չեն կատարում: Ծանր և դժուարախիբ բեռներ գնումեն մարդկանց ուսերի վերայ և ինքեանք մատով անգամ չկամին մարդկանց ուսերի վերայ և ինքեանք մատով անգամ չկամին հաշարժել: Եւրեանց բոլոր գործերը մարդկանց ցոյց տալու հաշարժ են գործում: Վրապանակները լայնացնումեն և իւրեանց

հանգրծի քղանցքը (ծայրերը) երկայնացնում¹⁾: Սիրումեն ընթրիքների մէջ առաջնակարգ տեղը և ժողովարանների մէջ առաջին աթոռները և հրապարակների մէջ ողջոյններ ստանալ և ամէնքից կոչուել Ուրբի Ուրբի: Ապա խօսքը դարձցնելով դէպի Փարիսեցիքը, ասաց. «Այն ձեզ դպրաց և Փարիսեցւոց կեղծաւորաց, որ երկնքի արքայութիւնը փակումէք մարդկանց առաջը (թիւր և քմահաճոյ մեկնութիւն տալով օրէնքին). դուք չէք մտնում, և ցանկացողներին թոյլ չէք տալիս մտնել: Այն ձեզ դպրաց և Փարիսեցւոց կեղծաւորաց, որ ուսումէք (աւատ տուրքեր ստանալով) այրիների տները, գիտութեամբ երկար աղօթելով նոցա համար: Այն ձեզ դպրաց և Փարիսեցւոց կեղծաւորաց, որ ծով ու ցամաք պտտումէք, մի հետեւնու հրէական օրէնքին դարձցնելու համար. և երբ այդ յաջողումէ ձեզ, պատրաստումէք նորանից որդի գեհնի, կրկին վաթար քան թէ դուք: Այն ձեզ կոյր առաջնորդներ, որ ասումէք թէ՛ ով որ տաճարի անուշով երգվումէ, ոչինչ բան է. բայց ով որ երգվումէ ոսկիով որ տաճարի մէջ է, պարտական է պահել երգումն: Հիմարք և կոյրք՝ ո՞րն է մեծ, ոսկին թէ տաճարը, որ սրբումէ ոսկին...: Այն ձեզ դպրաց և Փարիսեցւոց կեղծաւորաց, որ անանուխի, սամիթի և չամանի (մանր, աննշան բաների) տասանորդը տալիս էք. բայց օրէնքի ծանր ծանր պատուիրանները թողնումէք անփոյթ, այսինքն՝ արդարութիւնը, ողորմութիւնը և հաւատքը...: Կոյր առաջնորդներ, որ մօղակները քամումէք և ուղտերը կլանում: (այսինքն՝ փոքր բաների մէջ խղճմտանքով էք վարվում, իսկ մեծամեծների մէջ անխղճաբար մեղանշումէք): Այն ձեզ դպրաց և Փարիսեցւոց կեղծաւորաց, որ բաժակը և սկաւառակը արտաքուստ սրբումէք, բայց ի ներքոյ լի են յափշտակութեամբ և անկարգութեամբ: Այն ձեզ դպրաց և Փարիսեցւոց կեղծաւորաց, որ նման էք գեղեցիկ գերեզմանների, որ դուրսից փառաւոր են երևում. բայց

1) Մովսէս Աստուծոյ հրամանով պատուէր տուաւ ժողովողին, ասելով. «Օրէնքի խօսքերը իբրեւ նշան կապեցէք ձեր ձեռներին. և անպակաս լինին նոցա ձեր աչքի առաջը». (Երկ. օր. ք. 8. Ժա. 18.): Այս օրէնքը կատարելու մտքով, Հրէայք գրապանակներ (կաշայ փաթեթներ) չինեցին, օրէնքի խօսքերը գրած վերան, որ աղօթքի ժամանակ կրումէին ճակատի և ձեռների վերայ: Իսկ Փարիսեցիք լայնացնումէին այդ գրապանակները, իբրեւ ապացոյց իւրեանց առանձին օրինապահութեան և սրբութեան: Եւ որպէս զի Հրէայք չմոռանային որ ինքեանք Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդն են, Աստուած Մովսէսի բերանով խոսեց. «Ասա՛ նոցա որ իւրեանց հանգրծի ծայրերին կապտաղոյն թելով ծոպեր (փունջեր) չենեն». (Թիւք Ժե. 38—40.): Փարիսեցիք մեծացնումէին այդ ծոպերը, որով մոտծումէին սուրբ երեւել ժողովողի աչքին:

ներսից լի են մեռելոց ոսկրներով և ամենայն պղծութեամբ: Վոյնպէս և դուք դուրսից արդար էք երևում մարդկանց, բայց ներսից լի էք կեղծաւորութեամբ և անօրէնութեամբ: Այն ձեզ դպրաց և Փարիսեացոց կեղծաւորաց, որ շինումէք մարգարէների տապանները և զարդարումէք արդարների գերեզմանները: Եւ ասումէք. եթէ որ մեր հայրերի օրերով ապրէինք մէք, մասնակից լինելու չէինք մարգարէների արիւնին: Այա ուրեմն վկայումէք ձեր մասին թէ նոցա որդիքն էք որ մարգարէքը կոտորեցին: ()ձք՝ ծնունդք իժից, ի՛նչպէս պիտի փախչիք գեհենի դատաստանից:» Ա երջացնելով իւր խօսքը, Փրկիչը երեսը դարձուց դէպի Երուսաղէմը և բացագանչեց. «Երուսաղէմ՝ Երուսաղէմ, որ կոտորեցիր մարգարէքդ, քարկոծեցիր առաքելքդ. քանի՜ քանի անգամ կամեցայ ժողովելքդ մանուկները, ինչպէս հաւը իւր ձագերը ժողովումէ թեւերի տակ, բայց դուք չկամեցաք: Այժմ ձեր տունը (տաճարը, քաղաքը և երկիրը) աւերակ կ'դառնայ: Բայց ասեմ ձեզ որ այսուհետեւ տեսնելու չէք Ինձ, մինչև որ ասէք՝ ()Րհնեալ եկեալ յանուն Տեառն:» (այսինքն մինչև որ հաւատաք թէ Ես եմ Վրիստոսն):

Այս խօսքերը աւարտելուց յետոյ, Յիսուս դուրս եկաւ տաճարից և կանգնեցաւ դէմ յանդիման դանձանակին, և նաշումէր թէ ինչպէս ժողովուրդը դրամ էր ձգում այնտեղ: Եւ ահա շատ մեծատուններ իւրեանց հարստութենից առատ առատ դրամներ ձգեցին. եկաւ և մի աղքատ այրի կին և ձգեց երկու լումայ: Յիսուս մօտ կանչեց աշակերտքը և ասաց. «Ղշմարիտն ասեմ ձեզ, այս տառապեալ այրի կինը ամենից աւելի ձգեց դանձանակը. պատճառ որ միւսները իւրեանց աւելորդ ունեցածից ձգեցին, բայց սա իւր չքաւորութեամբ ինչ որ ունէր չունէր սուաւ:» (Ուրեմն հասկանալի է որ Աստուած չէ նայում սուղի ձեռքին, հապա նորա բարեսրտութեանը. և ջերմեւանդ սրտով սակաւ տուածն Աստուծոյ առաջ շատ կ'համարուի):

§ 80. Յիսուս Վրիստոս գուշակումէ տաճարի կործանումը, Երուսաղեմի աւերումը, և աշխարհիս կատարածը. Տանկուսանաց առակը:

(ՄԱՏԹ. ԻԴ. ԻԵ. 1—13. ՄԱՐԿ. ԺԳ. ԴՈՒԿ. ԻԸ. 5—38.)

Երբ որ Յիսուս տաճարից դուրս էր գնում, աշակերտներից մինը, ցոյց տալով տաճարի գեղեցիկ և աշտարակազարդ շինուածքի վերայ, ասաց Վորան. «Այրդապետ՝ տես որպիսի մեծազին քարեր են և որպիսի շինուածք:» Պատասխանեց Յիսուս. «Բոլոր այդ շէնքը պիտի կործանուի և քար քարի վերայ պիտի չմնայ: Իսկ երբ բարձրացաւ Ջիթենեաց սարի վերայ և նստաւ տաճարի հանդէպ, առանձին մօտեցան Վորան Պետրոսը, Յակոբոսը, Յովհաննէսը և Անդրէասը, և ասացին. «Այրդապետ՝ ասա մեզ՝ երբ պիտի լինի այդ (կործանումն տաճարի), և կամ ի՞նչ նշան պէտք է լինի Վո երկրորդ գալստեանը և աշխարհիս վերջին:» Պատասխանեց նոցա Յիսուս. «Չգոյշ կացէք որ չխաբուիք. վասն զի շատերը կ'գան Խմ անուշովս և կ'ասեն՝ Ես եմ Վրիստոսն, մի գնաք նոցա հետեից: Երբ կ'լսէք պատերազմներ և պատերազմի համբաւներ, մի շփոթուիք, ըստ որում այդ բոլորը պէտք է լինի, բայց այն դեռ վերջը չէ: Ազգ ազգի վերայ վեր կ'կենայ և թագաւորութիւն թագաւորութեան վերայ, տեղ տեղ գեանաշարժք կ'լինին, սովք և մահ տարածամբ. ապկայն այդ ամէնը դեռ ևս նեղութեանց սկիզբն է: Այն ժամանակ կ'մատնեն ձեզ դատաստանի, ժողովարանների մէջ կ'տանջեն ձեզ, կ'սպանեն, դատաւորների և թագաւորների առաջ կ'տանեն, միայն այն պատճառով որ դուք իմ աշակերտքս էք: Այնտեղ դուք պիտի վկայէք իմ մասին. բայց յառաջագոյն մի հոգաք թէ ինչ պիտի պատասխանէք. այլ որ ինչ նոյն միջոցին կ'թելադրուի ձեզ՝ այն խօսեցէք. վասն զի խօսողը դուք լինելու չէք, այլ Հոգին սուրբ: Երդարեւ ձեզ կ'մատնեն ձեր ծնողքը, եղբարքը, ազգականքը և բարեկամքը և շատերը ձեզանից կ'սպա-

ներն: Իմ անուան համար ատերի կ'լինիք ամենքի աչքում: Բայց իմացած եղիք որ ձեր գլխից մի մազ անգամ կորչելու չէ. և ձեր տեղական համբերութեամբ կ'ստանաք յաւիտենական կեանք և փրկութիւն: Եւ շատ սուտ մարգարէք յառաջ կ'գան և շատերը կ'մոլորեցնեն. և անօրէնութիւնը բազմանալու պատճառով շատերի սէրը կ'ցամաքի: Արբ արքայութեան Աւետարանը կ'քարոզուի բոլոր տիեզերքի մէջ ի վկայութիւն հեթանոսաց, այն ժամանակ կ'լինի աշխարհիս կատարածը:

Իսկ երբ որ կ'տեսնէք Արուսաղէմը շուրջ պատած զօրքով յայնժամ իմացէք որ մօտ է նորա կործանումն. ըստ որում վրէժ-խնդրութեան օրեր պէտք է լինին նոքա, որպէս զի Ս. Գրոց խօսքերը կատարուին: Այն օրերը այնպիսի մեծ նեղութիւն և տագնապ կ'լինի, ինչպէս որ աշխարհի սկզբից եղած չէ մինչև այժմ և լինելու չէ. Արուսաղէմի բնակիչքը սրոյ ճարակ կ'լինին և գերի կ'ընկնին հեթանոսների ձեռքը, և Արուսաղէմը ոտնակոխ կ'լինի հեթանոս ազգերից, մինչև որ կատարուի հեթանոսների ժամանակը: Քշմարիտ ասումեմ ձեզ, այս ազգը դեռ չանցած, այդ բոլորը կ'լինի:

Ա երջացելով Արուսաղէմի և տաճարի կործանման մասին գուշակութիւնքը, Յիսուս Քրիստոս յայտնեց թէ ինչ նշաններ պիտի լինին Եւր երկրորդ փառաւոր գալստեանը և աշխարհիս կատարածին: «Ինչպէս փայլակը, ասաց, որ փայլումէ արեւելքից և երեւումէ մինչև արեւմուտք, այնպէս պիտի լինի և գալուստը Որդւոյ մարդոյ: Յանկարծակի, այն օրերի նեղութիւններից յետոյ, արեգակը կ'խաւարի, լուսինը լոյս պիտի չտայ, աստղերը կ'թօթափին երկնքից և երկնային զօրութիւնքը (հաստատութիւնը) կ'շարժին: Արկրիս վերայ մարդկանց սրտերին ահ ու սարսափ կ'տիրէ, ինչպէս խռովեալ ծովի ահաւոր ձայներից. մարդիկ սաստիկ երկիւղեց անհնարին տագնապ կ'լինեն, սպասելով այն նեղութեանցը, որ պիտի հասանեն տիեզերքին: Եւ ապա երկնքի վերայ կ'երևի Որդւոյ մարդոյ նշանը (Ս. Իսահ) . երկրիս բոլոր ազգերն լաց ու կոծի մէջ

կ'լինին և կ'տեսնեն Որդին մարդոյ, որ բազմաժ լուսափայլ ամպերի վերայ կ'գայ զօրութեամբ և մեծ փառքով: Եւր հրեշտակները կ'ուղարկէ 'Աս, և նոքա սոսկալի փողերի ձայներով կ'ժողովեն 'Աորա ընտրեալքը աշխարհիս չորս կողմից՝ մի ծայրից մինչև միւսը: Թագնու օրինակով իմացէք ժամանակը. երբ նորա ճիւղերը կակղում են և տերեւները ցցվում, իմանումէք որ ամառն մօտ է: 'Այնպէս և դուք երբ այս նշանները կ'տեսնէք, իմացէք որ Աստուծոյ արքայութիւնը մօտ է: Միայն թէ այն վերջին օրի և ժամի մասին ոչ դժգոհեմ, ոչ երկնքի հրեշտակները և ոչ Որդին, բայց միայն Հայրն: Որպէս 'Այի օրերով պատահեցաւ, այնպէս կ'լինի և Որդւոյ մարդոյ գալստեանը: Գրհեղեղից յառաջ մարդիկ ուտումէին, խմումէին, կին էին առնում, մարդու էին դնում: և այնքան անհոգ մնացին մինչև վերայ հասաւ ջրհեղեղը և ամենքը բնաջինջ արեց: Այնպէս կ'լինի և Որդւոյ մարդոյ գալստեանը: Ուրեմն զգուշացէք ձեր մասին որ ձեր սրտերը չճանրանան շուայտութեամբ և արեցութեամբ և աշխարհային հոգսերով, որ մի գուցէ այն օրը յանկարծակի հասանէ ձեր վերայ: Արթուն կացէք այսուհետև և աղօթք արէք. վասն զի չգիտէք երբ կ'գայ այն ժամանակը:

» Յայնժամ երկնքի արքայութիւնը կ'ամանի տառն կուսանաց, որ իւրեանց լապտերքը առած դուրս եկան ընդ առաջ փեսայի: Հինգը նոցանից յիմար էին և հինգը՝ իմաստուն: Յիմարքը մոռացել էին իւրեանց հետ ձէթ առնելու, բայց իմաստունք ամանով առել էին: Եւ որովհետև ուշացաւ փեսայի գալուստը, կուսանք թմրեցին և քուն մտան: Յանկարծ կէս գիշերին ձայն բարձրացաւ թէ՛ 'Ահա գալիս է փեսան, ելէք ընդ առաջ նորա: Այն ժամանակ բոլոր կուսանքը վեր կացան և լապտերքը պատրաստեցին: Յիմարքը ասացին իմաստուններին. Տուէք մեզ ձեր իւղից, մեր լապտերքը հանգչումեն: Գուցէ և մեզ բաւական չլինի, պատասխանեցին իմաստունքը, գնացէք վաճառողներից գնեցէք: Արբ նոքա գնա-

ցին, և ահա յանկարծ եկաւ փեսան. հինգ պատրաստ կուսանքը ներս մտան նորա հետ հարսանիք և դուռը փակուեցաւ¹⁾: Յետոյ եկան և միւս կուսանքը և ասացին. Տէր Տէր, բաց մեզ: Եւ նա պատասխանեց նոցա. Ըմեն ասեմ ձեզ, ոչ գիտեմ զձեզ: Ուրեմն արթուն կացէք, որովհետեւ չգիտէք ոչ օրն և ոչ ժամն, երբ գալոց է Որդին մարդոյ²⁾:

§ 81. Քանքարն երի առաւր. Նկարագիր վերջին դատաստանի:
(ՄԱՏԹ. ԻԵ. 14—46.)

Հետեւեալ առակով Յիսուս Քրիստոս ուսուցանում է թէ Իւր երկրորդ դալտեանը նորա միայն կ'վարձատրուին, որ Աստուծոյ պարգեւած շնորհները արիաջան աշխատութեամբ գործ կ'ընեն, և օգտաւէտ կ'լինին թէ իւրեանց և թէ ընկերի փրկութեանը նպաստելով: «Մի մարդ, ասաց, գնալու էր օտար աշխարհ, կանչեց իւր ծառայքը և յանձնեց նոցա իւր կայքը. մինին տուաւ հինգ քանքար, միւսին՝ երկու և երրորդին՝ մի. իւրաքանչիւրին իւր կարողութեան համեմատ, և ինքը ծանապարհ ընկաւ: «Եւ, որ հինգ քանքար էր ստացել, գործ դրեց այն և ձեռք բերեց այլ ևս հինգ. նոյնպէս և նա, որ երկու քանքար էր ստացել, յաւելացրեց նոցա վերայ այլևս երկու. իսկ մի քանքար ստացողը գնաց փորեց գետինը և տիրոջ տուած արծաթը թաղեց: Մի քանի ժամանակից յետոյ դարձաւ ծառաների տէրը և հաշիւ պահանջեց նոցանից: «Եւ, որ հինգ քանքար էր ստացել, յառաջ եկաւ, և, միւս հինգ քանքարը յանձնելով տիրոջը, ասաց. Տէր՝ դու ինձ հինգ քանքար տուիր, ահա այլևս հինգ քանքար շահուեցայ նոցա վերայ: Այնիւ ծառայ, բարի և հաւատարիմ, ասաց նորան Տէրը, որովհետեւ սակաւ բանի մէջ հաւատարիմ գտանուե-

1) Խորայեւացոց մէջ ստորութիւն էր, որ փեսան հարսանեաց գիշերին գնումէր հարսի մօտ և հանդէսով բերումէր նորան իւր տունը. իսկ հարսի ընկեր կուսանքը այն միջոցին վառած լապտերներով սպասումէին փեսայի տան մօտ. դուռս էին գալիս նոցա առաջ և բերումէին փեսայի տունը, ուր և կատարվումէր հարսանեաց հանդէսը:

2) Այս առակով Յիսուս Քրիստոս պատուիրեց իւր Հետևողներին ապասել իւր փառաւոր դալտեանը, ոչ միայն հաւաքի լապտերով, այլև առաքելութեան ու բարեգործութեան իւղով:

ցար, շատ գործերի վերայ կառավարիչ կ'ընշանակեմ քեզ, եկ ուրախակից եղիր տիրոջ: Մօպեցաւ և երկու քանքար ստացողը և ասաց. Տէր՝ երկու քանքար ստացայ քեզանից, ահա միւս երկուսը վատտակեցի: Եւ ասաց նորան տէրը. Այնիւ ծառայ, բարի և հաւատարիմ, որովհետեւ այս սակաւ բանի մէջ հաւատարիմ մնացիր, շատ գործեր կ'յանձնեմ քեզ, եկ և ուրախացիր տիրոջ հետ: Վերջապէս յառաջ եկաւ և մի քանքար ստացողը և ասաց. Տէր՝ գիտեմ դու մի խտասիրտ մարդ ես, հնձումես այն՝ ինչ որ սերմանած էես, և ժողովումես այն տեղից, ուր ոչինչ դրած էես. և երկիւղ կրելով գնացի և թաղեցի քանքարդ գետնի մէջ, ահա քեզ՝ ստացիր այն: Պատասխանեց նորան տէրը. «Ծառայ չար և վատ. եթէ գիտէիր որ ես հնձումեմ, ուր սերմանած էեմ և ժողովումեմ, ուր ոչինչ դրած էեմ, ուրեմն պարտական էիր իմ արծաթը սեղանաւորներին յանձնել, որ իմ վերադարձին տոկոսով ստանային: Եւ երբ դորանից քանքարը և տուէք տասն քանքար ունեցողին: Վասն զի ով որ ունի (գիտէ գործ զննել ունեցածը) կրկին աւելորդով կ'ստանայ. իսկ ով որ չունի (չգիտէ գործ զննել ունեցածը) կ'զրկուի և նորանից, ինչ որ ունի: Բայց այս անպիտան ծառայն հանէք արտաքին խաւարը, ուր կ'լինի լաց և ատամների կրճատում»:

Աշխարհիս կատարածը նկարագրելուց յետոյ, Յիսուս Քրիստոս յառաջ տարաւ Իւր խօսքը վերջին դատաստանի մասին, և այսպէս նկարագրեց այն: «Երբ Որդին մարդոյ կ'գայ Իւր փառքով և բոլոր հրեշտակները՝ Նորա հետ, յայնժամ կ'նստի Իւր փառաց աթոռի վերայ և ամենայն ազգերը կ'ժողովուին Նորա առաջև. և Նա կ'բաժանէ նոցա միմեանցից, որպէս հովիւ որոշումէ ոչխարքը այծերից. ոչխարքը (արդարքը) կը կանդնեցնէ աջակողմը, իսկ այծերը (մեղաւորքը), ձախակողմը: Յայնժամ իբրև տիեզերակալ թագաւոր վճիռ պիտի տայ, ասելով աջակողմն եղածներին. «Եկաց օրհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք աշխարհիս սկզբից ձեր համար պատրաստած արքայութիւնը: Վասն զի քաղցեցայ և կերակրեցիք ինձ. ծարաւեցայ՝ և ջուր տուիք ինձ: Օտար էի՝ և ընդունեցիք ինձ. մերկ էի՝ և զգեցուցիք ինձ. հիւանդ էի՝ տեսութեան եկաք ինձ. բանտումն էի՝ և այցելութիւն արիք ինձ»: Եւ յն ժամանակ ար-

դարձր պատասխան կ'աւան նորան. Տէր՝ երբ տեսանք քեզ քաղցած և կերակոնցիկնք, կամ ծարաւի և արբուցիկնք: Երբ տեսանք քեզ օտար և ընդունեցիկնք, կամ մերկ և զգեցուցիկնք: Երբ տեսանք քեզ հիւանդ կամ բանտում և այցելութիւն աւրինք քեզ: Պատասխան կ'տայ թագաւորը. «Ամէն ասեմ ձեզ, որովհետեւ այս փոքրիկ (կարօտեալ) եղբայրներից մինին արիք՝ ինձ արիք»: Յետոյ դառնալով դէպի մեղաւորը, որ ձախակողմն էն, կ'ասէ. «Երթայք յինէն անիծեալք ի հուրն յաւիտեանական, որ պատրաստած է սատանայի և նորա արքանակաների համար: Այն զի քաղցեցայ և չկերակրեցիք ինձ. ծարաւեցայ և չարբուցիք ինձ: Օտար էի և չընդունեցիք ինձ. հիւանդ էի և բանտի մէջ՝ այցելութիւն չարիք ինձ»: Այն ժամանակ և նոքա կ'պատասխանեն նորան, ասելով. Տէր՝ երբ տեսանք քեզ քաղցած կամ ծարաւի կամ օտար կամ մերկ կամ հիւանդ կամ բանտի մէջ և չպատուեցիկնք և չճառայեցիկնք Վեդ: «Ամէն ասեմ ձեզ, կ'պատասխանէ թագաւորը, որովհետեւ այս փոքրիկ եղբայրներիցս մինին չարիք, ուրեմն և ինձ չարիք»: Եւ կ'երթան նոքա ի տանջանան յաւիտեանականս և արդարքն ի կեանան յաւիտեանականս»:

§ 82. Յուդա մատնիչ:

(ՄԵՏԹ. ԻԶ. 2—6. 14—16. ՄԱՐԿ. ԺԴ. 1—2. 10—11. ԴԱՌԿ. ԻԲ. 1—6.)

Չատկից երկու օր յառաջ, քահանայապետը և դպիրքը ծերերի հետ միասին ժողովեցան Վայիափա քահանայապետի տունը, և խորհուրդ ի մէջ առնելով որոշեցին նենգութեամբ բռնել Յիսուսը և սպանել. միայն թէ այս օտնի օրերին չլինի, ասումէին, որպէս զի խռովութիւն չպատահի ժողովրդի մէջ: Այն ժամանակ երկուտասան առաքեալներից մինը՝ Յուդա Իսկարիօտացին յանկարծ եկաւ ներս մտաւ և ասաց ժողովին. «Ինձ ի՞նչ կ'տաք, եթէ ես մտանեմ՝ նորան ձեր ձեռքը»: Այս առաջարկութեան վերայ յանչափս ուրախացած, Յիսուսի թշնամիքը խոստացան նորան երեսուն արծաթ (որ մի հասարակ ստրուկի զին էր): Յանձն առաւ Յուդա. և այնուհետեւ յարմար ժամանակ էր որոնում, որ ամբոխից հեռու իւր Վարդապետը մտանէր նոցա ձեռքը:

§ 83. Պատրաստութիւն Չատկի. Ոսնալուայ. Ընթրիք Տեառն. Սահմանադրութիւն Հաղորդութեան Ս, Խորհուրդ: (ՅԱՎՀ ԺԳ. 1—30. ՄԵՏԹ. ԻԶ. 17—29. ՄԱՐԿ. ԺԴ. 12—25. ԴԱՌԿ. ԻԲ. 7—30.)

Բաղարջակերաց առաջին օրը, որ հինգշաբթի էր, Նիսան ամսոյ 13-ը, ընթացք, հետեւելով Սովսիական օրէնքին, պիտի մօրթէին Չատկական դառն, և, արեւը մայր մտանելուց յետոյ, ուտէին այն բաղարջով և եղէգով ի յիշատակ ազատութեան եգիպտական դառն ծառայութեանից:

Յիսուս Վրիստոս, կամենալով այդ վերջին Պատեքը ածնել իւր աշակերտների հետ միասին, կոչեց Պետրոսը և Յովհաննէսը և պատուիրեց նոցա գնալ Երուսաղէմ և պատրաստել Չատկական դառն: Եւ երբ հարցրին նոքա թէ «Ո՞ւր», ասաց, «Չնացէք քաղաք և ներս մտանելու ժամանակ մի մարդ կ'գայ ձեզ հանդէպ, ջրի սափորը ուսին. հետեւեցէք նորան և որ տուն նա մտանէ, մտէք և դուք և ասացէք տանտիրոջը. «Վարդապետը ասումէ, ժամանակս մօտեցել է (մեռանելու), կամիմքք տանը Չատկի առնել աշակերտներիս հետ. նա ցոյց կ'տայ ձեզ մի մեծ զարդարած վերնատուն, այն տեղ սեղան պատրաստեցէք»: Չնացին նոքա և, Վրիստոսի տուած նշանների համեմատ, գտան այն տունը, ուր ամենայն բան պատրաստեցին: Երեկոյեան, արեւը մայր մտանելու ժամանակ, Յիսուս Վրիստոս եկաւ պատրաստած վերնատունը և երկուտասան առաքեալների հետ սեղան բազմեցաւ: Ընթրիքից յառաջ, «Մեծապէս կ'բաղձայի, ասաց, նախ քան իմ չարչարանքը այս Չատկական դառն ձեզ հետ ուտել»: Եւ մինչդեռ ուտումէին, Յիսուս, կամենալով իւր անապաման սէլը վերջին անգամ ցոյց տալ աշակերտներին և խոնարհութեան օրինակ թողուլ ամենեցուն, վեր կացաւ ընթրիքից, հանեց հանդերձը, ղենջակ կապեց մէջքին, կոնքի մէջ ջուր լցրեց և սկսաւ աշակերտների բռնեքը լուանալ և ղենջակով սրբել: Երբ կարգը Պետրոսին հասաւ, սոսկացաւ շիթութեցաւ նա և, լի յարգանքով, ասաց. «Տէր՝ Վա՛ն իմ ոտքս լուանաս. քա՛ւ լի-

ցի, յաւիտեան չեմ թողնելու այդ: «Պատասխանեց նորան Յիսուս. «Այժմ չգիտես իմ արածը, բայց յետոյ կ'իմանաս. և եթէ չլուանամ, ինձ հետ մասն և բաժին չունիս»: «Տէր՝ բացագանչեց Պետրոսը, եթէ այդպէս է, ո՛չ միայն ոտներս այլ և ձեռներս ու գլուխս լուսւմ»: «Ո՛չ, ասաց Յիսուս, լուացածին պէտք է միայն ոտները լուանալ, վասն զի ինքն աւմենեին սուրբ է. և դուք սուրբ էք, բայց ոչ ամենեքեան»: Այս ասելով ակնարկումէր Տէրը այն աշակերտին, որ իւր մարմնաւոր սրբութեան հետ չունէր ներքին՝ հոգեւոր սրբութիւնը. սա Յուդան էր, որ մտածումէր մասնել իւր Վարդապետը: Երբ ամենեցուն ոտքը լուաց Յիսուս, հանեց ղենջակը, զգեցաւ հանգերձը և կրկին եկաւ սեղան բազմեցաւ: «Գիտէ՞ք, ասաց, ինչ արի ես ձեզ: Գուք կոչումէք Ինձ Վարդապետ և Տէր, և ճշմարիտ էք ասում. վասն զի այնպէս եմ իսկ: Ապա թէ որ Ես՝ Տէր և Վարդապետ գոլով՝ ձեր ոտքը լուացի, դուք ևս պէտք է միմեանց խոնարհիք և պատրաստ լինիք միմեանց ոտքը լուանալու: Սորանով օրինակ տուի ձեզ, որ ինչպէս Ես ձեզ արի՝ այնպէս և դուք առնէք: Մտածեցէք որ ծառան մեծ չէ իւր տիրոջից և առաքեալը՝ առաքողից: Գուք այս գիտէք. բայց բաւական չէ իմանալը, եթէ գիտէք՝ ևս առաւել երանելի կ'լինիք՝ եթէ գործով ցոյց տաք: Բայց ոչ ամենքդ երանելի էք, վասն զի գիտեմ ում որ ընտրած եմ. իսկ այժմ ժամանակն է որ կատարուի մարգարէութիւնը թէ՛ «Էեսս հաց ուտողը, խաբէութիւն արեց ինձ». (Մաղմ. խ. 10.): Այս խօսքերով Յիսուս կամենումէր զգաստացնել Յուդան, ուստի կրկին աւելի յայտնի խօսեց. «Ճշմարիտն ասեմ ձեզ, ասաց, ձեզանից մինը պիտի մատնէ Ինձ»: Առաքեալք այս լսելով զարհուրեցան. և ամեն մինը տարակուսած հարցանումէր, «Արդեօք եմ եմ, Տէր. բայց Յուդայի սրտին ազահութեան ակտը տիրել էր, նա լուռ էր: Այն ժամանակ Յիսուս, աւելի ազդեցութիւն տալու համար իւր խօսքին, յայտնապէս ասաց, «Տաներկուսիցդ մինն է, որ ձեռքը իմ

հետ սկաւառակը մտեց: Երթալը պէտք է երթայ Որդին մարդոյ, որպէս գրած է՝ Նորա մասին, բայց վնց այն մարդուն, ում ձեռքով Որդին մարդոյ կ'մատնուի. լաւ էր որ ծնած չլինէր այն մարդը»:

Այս խօսակցութիւններից յետոյ, ընթրիքի վերջին, Յիսուս առաւ (բաղարջ) հաց, օրհնեց, կոտորեց և տալով իւր աշակերտներին, ասաց. «Առէք կերէք, այս է մարմին իմ». յետոյ առաւ գինիով բաժակը, օրհնեց, գոհացաւ և տուաւ նոցա, ասելով. «Արեք զորանից ամէնքդ. այս իմ արիւնս է՝ նոր ուխտի, որ թափվումէ ձեր և շատերի մեղաց քառութեան համար»: Եւ այս խօսքերով սահմանեց Տէրը Հաղորդութեան սուրբ խորհուրդը. և պատուիրեց Եւր մահուան յիշատակի համար այդ խորհուրդը (Պատարագի) կատարել միշտ: Հաղորդութեան խորհուրդը հաստատելուց յետոյ, Յիսուս, տեսնելով որ իւր մասնութեան և չարչարանաց ժամն մօտենումէր, խռովեցաւ հոգւով և հրապարակաւ յայտնեց իւր ներքին կսկիծը, բայց առանց յայտնելու տակաւին մատնիչի անունը: Որպէս փոքր մի յառաջ ասած էր, կրկնեց նոյնը, ասելով. «Ճշմարիտն ասեմ ձեզ, ձեր միջից մինը մատնելու է Ինձ»: Այս խօսքը խոր խոցեց աշակերտաց սիրտը, բայց ոչ Յուդայի. ամէնքը տրտմեցան և ապշած նայումէին միմեանց վերայ թէ ում համար էր ասում Տէրը: Պետրոսը, կամենալով իմանալ այդ գաղտնիքը, նշանով հասկացրեց Յիսուսի սիրելի աշակերտին (Յովհաննէսին), որ հարցանէ թէ ով պիտի մատնէ: Յովհաննէսը, որ աւելի մօտ նստած էր Եւր Վարդապետին, ընկաւ Նորա լանջքով և հարցրեց: «Ես է, մեղմ ձայնով պատասխանեց Յիսուս, ում որ ես պատառը կ'թաթախեմ և կ'տամ». և թաթախելով պատառը սուտաւ Յուդա Իսկարիոտացուն: Այն ժամանակ սատանան բոլորովին տիրեց Յուդայի սրտին. որ, տեսնելով թէ Տէրը մատմբ ցոյց է տալիս իւր վերայ, ոչ միայն չամուսնեցաւ, այլ յանդգնեցաւ անդամ հարցանել «Արդեօք եմ եմ, Վարդապետ»:

պետ“: „Վա՛ն ես“, պատասխանեց Յիսուս: Վերջապէս այս պարզ վկայութեամբ ևս չզղջաց և իւր խտտասրտութեան մէջ յամառութեամբ մնաց. ուստի և Յիսուս ասաց նորան. „Ինչ որ անելու ես, արա՛ շուտով“: Ոչ որ առաքելաներից չհասկացաւ այս խօսքը. նորա կարծումէին թէ որովհետեւ հասարակաց արկղը Յուդայի մօտ էր, Յիսուս պատուիրեց նորան գնել ինչ որ հարկաւոր էր տօնի համար, կամ թէ որորմնութիւն տալ աղքատներին: Իսկ Յուդա առնելով պատասխան դուրս եկաւ իսկոյն և գիշերով գնաց Յիսուսի թշնամիների մօտ, իւր չար դիտաւորութիւնը գլուխ բերելու:

§. 84. Վան խառնացու թիւն Պետրոսի ուրացու թեան մասին. Յիսուսի վերջին պատուէրը սիրոյ:
(ՄԱՏԹ. ԻԶ. 30—35. ՄԱՐԿ. ԺԴ. 26—31. ԴՈՒԿ. ԻԲ. 31—39. ՅՈՎՀ. ԺԳ. 31. ՅՈՎՀ. ԺԷ.)

Մասնիչ և ապերախտ աշակերտի հեռանալուց յետոյ, Յիսուս Վրիստոս, տեսնելով որ մօտ էր իւր չարչարանաց ժամն, դարձաւ դէպի մետասան առաքելաբք և ասաց. „Որդեակբ իմ, փոքր ինչ ժամանակ ունիմ մնալ ձեզ հետ. կը որոնէք Ինձ, բայց որպէս շրէից ասացի՝ թէ ուր Ես պէտք է գնամ դուք չէք կարող գալ, նոյնը այժմ ձեզ եմ ասում: Եթէ որ պատուիրան եմ տալիս ձեզ. սիրեցէք միմեանց, որպէս ես ձեզ սիրեցի՝ այնպէս և դուք սիրեցէք միմեանց. այս նշանով կ'ճանաչեն մարդիկ թէ դուք իմ աշակերտքս էք, երբ միմեանց կ'սիրէք“: Սիմոն Պետրոսը հարցրեց. „Տէր՝ ուր երթաս“: Պատասխանեց Յիսուս. „Ուր ես գնում եմ՝ դու այժմ չես կարող գալ իմ հետեից, բայց յետոյ կ'գաս“: Տէր, կրկնեց Պետրոս, ինչո՞ւ այժմ չեմ կարող գալ Վրի հետեից. Վրի համար կեանքս պատրաստ եմ դրժելու“: „Սիմոն Սիմոն, պատասխանեց Յիսուս, Ես աղօթեցիք համար որ հաւատքդ չպակասի. բայց դու, երբ կ'զղջաս և կ'դառնաս, հաստատիր եղբարքդ: Պուք ամենքդ այս գիշեր գայթակղուելու էք Ինձանից. վասն զի գը-

րած է՝ շովիւր կ'զարկեմ, ոչխարքը կ'ցրուին: Իսկ յետ յարութեանս կ'անննեմ ձեզ Վալիլիսցում“: Պատասխան տուաւ Պետրոս. „Թէպէտեւ ամենքեան գայթակղին Վրեզանից, սակայն ես՝ ոչ երբէք: Տէր՝ Վրեզ հետ բանտ երթալ և մեռանել անգամ պատրաստ եմ“: Եթէ կրկնումէին և բոլոր աշակերտքը: „Ճմարտան ասեմքեզ, պատասխանեց Յիսուս Պետրոսին, այս գիշերիս, դեռ աքաղաղը չխօսած, դու երբէք անգամ կ'ուրանաս Ինձ“:

Ենհարին արամութիւն տիրեց առաքելոց սրտին, երբ լսեցին թէ իւրեանց բարեգութ Տէրը շուտով պիտի հեռանար նոցանից: Բայց Յիսուս քաջալերեց նորանց, ասելով. „Թող չզփոթուին ձեր սրտերը, այլ հաւատացէք Աստուծոյ և Ինձ: Իմ օր տան (աքքայութեան) մէջ օթեւաններ շատ կան, կ'երթամ ձեր համար տեղ պատրաստելու, և երբ կ'պատրաստեմ, դարձեալ կ'գամ և ձեզ Իմ մօտ կ'առնում. որպէս զի ուր Ես եմ, այնտեղ և դուք լինիք: Ես եմ ճանապարհ և ճմարտութիւն և կեանք: Ով որ Ինձ հաւատումէ, այն գործերը, որ Ես գործում եմ և նա կ'գործէ, և առաւել ևս մեծամեծ բաներ կ'գործէ: Ամենայն բան՝ ինչ որ իմ անունով կ'խնդրէք՝ կ'ստանաք: Եթէ սիրէք Ինձ՝ իմ պատուիրանները կ'պահէք. և Ես կ'աղաչեմ ձայրը, և այլ Մխիթարիչ կ'տայ ձեզ, որ ձեզ հետ կ'բնակի յաւիտեան: Ճմարտութեան հոգին, Մխիթարիչ շողին սուրբը, որ ձայրը կ'ուղարկէ Իմ անունով, նա ամենայն բան կ'ուսուցանէ ձեզ և կ'յիշեցնէ ձեզ ամենայն՝ ինչ որ ասացի ձեզ: Ով որ զիտէ և պահումէ Իմ պատուիրաններս, նա է՝ որ սիրում է Ինձ. և Ինձ սիրողը՝ սիրելի կ'լինի իմ օրիցը, և ես կ'սիրեմ Եթրան և Ինձ կ'երեւցնեմ նորան: Թէ որ մինէ սիրում է Ինձ, իմ խօսքերը կ'պահէ, և ձայրս կ'սիրէ նորան. և նորա մօտ կ'գանք և բնակութիւն կ'հաստատենք նորան մէջ: Խաղաղութիւն եմ թողում ձեզ, իմ խաղաղութիւնն եմ տալիս ձեզ, ոչ այնպէս՝ որպէս աշխարհն է տալիս՝ Ես տալիս եմ ձեզ. թող չզփոթուին ձեր սրտերը և չփխնան“:

Այս խօսքերով Յիսուս աւարտեց վերջին ընթրիքը և, աւաքեալների հետ միասին, դռհարման երգով դուրս գալով վերնատանից, գնաց դէպի Ջիթենեաց լեռան: Ճանապարհին, յառաջ տանելով իւր վարդապետութիւնը, Յիսուս Քրիստոս կամեցաւ բացայայտել աշակերտներին որ թէ և ինքն շուտով պիտի հեռանար նոցանից, սակայն այն սերտ միութեան կայն, որով ինքն կապուած էր հաւատացեալների հետ, քակուելու չէ երբէք. ըստ որում այդ կայն ներքին և հոգեւոր էր: «Եւ եմ որթն (խաղողի ծառն) ճշմարիտ, ասաց, և Հայրս մշակն է: Ամենայն ուռ (ձիւղ) որ պտուղ չէ բերում, Նա կտրումէ, իսկ այն՝ որ բերումէ պտուղ, Նա մաքրումէ, որպէս զի առաւել ևս պտղաբեր լինի: Հաստատուն կացէք իմ մէջ և Ես ձեր մէջ. որպէս ուռն ինքն ըստ ինքեան կարող չէ պտուղ բերել, եթէ հաստատուած չէ որթի վերայ, այնպէս և դուք եթէ հաստատուած չլինիք իմ վերայ: Ես եմ որթ, իսկ դուք ուռ. ով որ իմ մէջ հաստատուած է և Ես նորա մէջ, նա շատ պտուղ կ'բերէ. վասն զի առանց Ինձ ոչինչ կարող չէք առնել: Այս է իմ պատուէրս որ սիրէք միմեանց, որպէս և Ես ձեզ սիրեցի: Սորանից աւելի մեծ սէր չկայ՝ եթէ մի մարդ իւր անձը զոհէ բարեկամների վերայ: Գուք իմ բարեկամքս էք, եթէ կատարէք ինչ որ պատուիրում եմ ձեզ: Եթէ աշխարհը ձեզ ատէ, իմացէք որ յառաջ ինձ ատեց: Եթէ այս աշխարհից լինէիք՝ ապա աշխարհը կ'սիրէր իւր որդիքը. բայց որովհետեւ դուք աշխարհից չէք, այլ Ես ընտրեցի ձեզ աշխարհից, այս պատճառով և աշխարհը ատումէ ձեզ: Յիշեցէք իմ խօսքը որ ասացի թէ ծառան մեծ չէ իւր տիրոջից. եթէ ինձ հալածեցին՝ ուրեմն և ձեզ կ'հալածեն. եթէ իմ խօսքերը պահեցին՝ ապա և ձերը կ'պահեն: Այս բաները ասացի ձեզ, որպէս զի չգայթակղեք: Ժողովարաններից պիտի դուրս հանեն ձեզ. և կ'գայ ժամանակ, երբ ձեզ սպանողը կ'կարծէ թէ աստուհաճոյ գործ է կատարում: Եւ այն պատճառով այսպէս կ'վարուին ձեզ հետ, ըստ որում չճանաչեցին ոչ Հայ-

րը և ոչ Ինձ: Այլ ևս շատ բաներ ունիմ խօսելու ձեզ հետ, բայց այժմ չէք կարող տանել, վասն զի ձեր սիրտը լի է տրամուլթամբ: Իսկ երբ կ'գայ Նա, ճշմարտութեան Հոգին, որ Հօրից է ելանում, ամենայն ճշմարտութեամբ կ'առաջնորդէ ձեզ և գաղց բաները կ'պատմէ»:

Այս խօսակցութենից յետոյ Յիսուս Քրիստոս աչքը դէպի երկինք բարձրացնելով մի սրտառուէ աղօթք ասաց, բոլոր հաւատացեալների միութեան համար Հօր Աստուծոյ հետ, և յանձնեց նորանց երկնաւոր Հօր պաշտպանութեանը: «Հայր՝ հասնել է ժամը, ասաց, փառաւորիր Քո Որդին, որպէս զի և Որդիդ Քեզ փառաւորէ: Գու Կորան իշխանութիւն տուիր ամենայն մարմնոյ վերայ, որ Նա ևս յաւիտենական կեանք պարգեւէ ամենեցուն: Այս է յաւիտենական կեանքը որ Քեզ միայն ճանաչեն ճշմարիտ Աստուած և Քեզանից ուղարկուած Յիսուս Քրիստոսը: Ես Քեզ երկրիս վերայ փառաւորեցի, այն գործերը որ յանձնեցիր Ինձ՝ կատարեցի: Եւ այժմ փառաւորիր ինձ Հայր այն փառքով, որ յառաջ քան զլինելն աշխարհի ունէի Քեզանից: Քո անունդ յայտնեցի մարդկանց, որ տուիր ինձ աշխարհից: Քո խօսքերը տուի նոցա և նոքա ընդունեցին և հաւատացին թէ Գու առաքեցիր ինձ: Այժմ Ես նոցա համար եմ աղաչում, Հայր սուրբ՝ պահիր նորանց որպէս զի լինին մի, որպէս և մեք մի եմք: Մինչ Ես նոցա հետ աշխարհումն էի, պահեցի նորանց Քո անունով, և ոչ ոք չկորաւ նոցանից, բայց միայն որդին կորստեան (Յուդա) որ Գիրքը կատարուի: Քո խօսքերը յայտնեցի նոցա, բայց աշխարհը ատեց նորանց, ըստ որում նոքա աշխարհից չեն՝ որպէս և Ես: Ես այն չեմ աղաչում որ նորանց վերցնես աշխարհից, այլ որ պահես նորանց չարից: Սրբիւր նորանց Քո ճշմարտութեամբ, վասն զի Քո բանդ ճշմարտութիւն է: Որպէս Գու Ինձ առաքեցիր աշխարհ, այնպէս և Ես առաքեցի նորանց աշխարհ: Բայց ոչ թէ միայն դոցա համար եմ աղաչում, այլ և դոցա խօսքով բոլոր Ինձ հաւատացողների, որպէս զի ամենքը լինին մի: Ինչպէս Գու Հայր իմ մէջ ես և Ես Քո մէջ, թող որ նոքա ևս մի լինին մեր մէջ, որ ճանաչէ աշխարհը թէ Գու առաքեցիր ինձ. և Ես սիրեցի նորանց որպէս և Գու սիրեցիր ինձ: Հայր՝ կամիմ որ Քեզանից ինձ տուածները լինին այնտեղ, ուր Ես եմ, որ յայտնապէս տեսնեն այն փառքը որ տուիր ինձ. վասն զի Գու սիրեցիր ինձ յառաջ քան զլինելն աշխարհի»:

§ 85. Յիսուսի աղօթքը Պեթսեմանի պարտեզի մէջ և Նորա ըմբռնումն:

(ՄԱՏԹ. ԻԶ. 36—56. ՄԱՐԿ. ԺԴ. 32—52. ԼՈՒԿ. ԻԲ. 39—53. ՅՈՎՀ. ԺԸ. 1—11.)

Այնքան պատուէրները աշակերաններին աւանդելուց յետոյ, Յիսուս Քրիստոս անց կացաւ Աեդրոնի ձորից և նոցա հետ միասին գնաց դէպի Պեթսեմանի գիւղը, որ Ձեթենեաց լեռան ստորոտումն էր: Այնտեղ կար մի պարտեզ, ուր և յառաջուց շատ անգամ եղած էր Յիսուս իւր աշակերտներին հետ: Այս պարտեզը մասնակիւ ժամանակ, Յիսուս ասաց աշակերտներին. «Նստէք այստեղ, մինչև որ Նա երթամ աղօթեմ». և, առնելով իւր հետ Պետրոսը, Յակոբոսը և Յովհաննէսը, մնաւ նոցա հետ պարտեզի մէջ: Նա զգաց իւր մօտեցած չարչարանաց և մահուան տագնապը և սկսաւ տխրիլ և հոգալ. «Տրտումէ հոգիս մինչև ի մահ, ասաց նոցա, կացէք այստեղ և արթուն մնացէք ինձ հետ»: Եւ ինքն փոքր ինչ յառաջ գնաց հեռացաւ նոցանից, և ապա երեսի վերայ ընկած սկսաւ աղօթել. «Հայր իմ, ասաց, եթէ հնար է, թող այս բաժակը (չարչարանքով մեռանելս) անցանէ Ինձանից, բայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս Պաւ»: Յետոյ եկաւ իւր երեք աշակերտներին մօտ և, տեսնելով որ նոքա քնած են, «Ամեն, ասաց, քնած ես. մի ժամ չկարողացաւ արթուն մնալ: Արթուն կացէք և աղօթք արէք որ փորձութեան մէջ չընկնիք: Հոգիս յօժար է՝ բայց մարմինս տկար»: Միւսանգամ հեռացաւ նոցանից և երեսի վերայ ընկած սկսաւ աղաչել. «Հայր, ասաց, եթէ կամիս, թող այս բաժակը անցանէ Ինձանից, բայց ոչ թէ Իմ (մարդկային) կամքս, այլ Քո (աստուածային) կամքդ լինի»: Ապա յետ դալով աեսաւ որ աշակերտքը քնած էին, վասն զի նոցա աչքերը ծանրացած էին արամութենից, թողեց նոցա և գնաց աւելի եռանդով աղօթք արեց: Այն ժամանակ հոգեկարութեան տագնապի մէջ էր Փրկիչը, քրտնքը արեան կաթիլների պէս թափվու-

մէին Նորա երեսից գետնին, և ինքն նոյն աղօթքն էր կրկնում. «Օր Աստուծոյ առաջ: Այդ միջոցին երկնից հրեշտակ եկաւ և սկսաւ զօրացնել Նորան: Աւարտելով աղօթքը Նա դարձեալ եկաւ աշակերտների մօտ և ասաց նոցա. «Վաղը դեռ քնած էք. այսուհետև ննջեցէք և հանգստացէք, որովհետև հասաւ մասնութեանս ժամը: Ահա առիկ մասնիչը մօտենումէ, վեր կացէք գնանք»: Վեռ խօսքը չէր վերջացրել Յիսուս, երբ պարտեզի մէջ երևեցաւ Յուդա Իսկարիովտացին, և նորա հետ շատ զօրք, և քահանայապետներից, Փարիսեցիներից ու ծերերից ուղարկուած ծառայքը, որ լապտերներով, ջահերով, սրերով և բերով մօտենումէին Յիսուսին: Յուդա արդէն յառաջագոյն նշան տուած էր նոցա թէ Ում որ ես համբուրեմ՝ Նա է, բռնեցէք զգուշութեամբ տարէք: Ուստի և ինքն ամենից յառաջ մօտեցաւ Յիսուսին, «Ողջոյն Վեղ Աւրդապետ», ասաց, և համբուրեց Նորան: Յիսուս, սիրոյ հայեցումով վերջին անգամ կամեցաւ նորան դարձի բերել. «Յուդա, ասաց, համբուրելով մասնումես Որդին մարդոյ». յետոյ, իսկոյն դառնալով դէպի ամբոխը, հարցրեց, «Ում կամիք»: «Օ, Յիսուս Նազովրեցին», պատասխանեցին նոքա: «Ես եմ», ասաց, այս լսելով զարհուրեցան ամենքեան և յետ յետ գնալով գետնի վերայ տարածուեցան: Միւսանգամ հարցրեց նոցա. «Ում կամիք», և երբ կրկնեցին նոքա՝ «Օ, Յիսուս Նազովրեցին», Յիսուս պատասխանեց. «Ասացի ձեզ թէ Նա եմ. թէ որ ինձ կամիք, թողէք դոցա (աշակերտաց) երթալ»: Օգորականք մօտեցան որ բռնեն Նորան: Այս միջոցին առաքեալք խնդրեցին որ Յիսուս թող տայ նոցա սրով զարկել թշնամիքը. իսկ Պետրոսը չսպասելով պատասխանին, սուրը քարշեց և քահանայապետի Մաղքոս ծառայի աջ ականջը կտրեց: Յիսուս յանդիմանեց Պետրոսի անտեղի միջամտութիւնը. «Եւրդ պատեանը դիր, ասաց, սուր առնողը սրով կ'մեռանի: Մի՛ թէ չըմպեմ այն բաժակը, որ Հայրս տուաւ ինձ: Կարծումես թէ չեմ կարող աղաչել Իմ

Հայրս որ այժմ հասուցանէ Ինձ աւելի քան տասներկու գունդ հրեշտակներ¹։ և այս ասելով, ամենագութ Տէրը մօտեցաւ Մաղքոսին և բժշկեց նորա ականջը։ Քահանայապետքը, տաճարի իշխանքը և ծերերը, իւրեանց չար դիտաւորութիւնը դիւրաւ իրագործելու համար ինքեանք եկած էին և շրջումէին ամբօխի մէջ։ Տեսնելով նոցա, ասաց Յիսուս. «Խբրեւ աւագակի վերայ էք եկել սրերով և բրերով բռնել Ինձ, ամենայն օր ձեզ հետ էի և հրապարակաւ ուսուցանումէի տաճարի մէջ, այն ժամանակ չբռնեցիք Ինձ, բայց պէտք է մարգարէից պրուածքը կատարուին։ Ե՛յժմէ՛ ձեր ժամանակը և իշխանութիւնը լաւարի²։ Յետոյ թոյլ տուաւ Յիսուս որ կապեն իւրեան, իսկ առաքեալք երկիւղեց թողին Նորան և փախան, միայն Պետրոս և Յովհաննէս հեռուից հետևումէին իւրեանց աստուածային Վարդապետին։

§ 86. Յիսուս Քրիստոս Եննա և Այլիափա քահանայապետներ յատենի առաջէ։

(ՄԼՏԹ. ԻԶ. 57—68. ՄԼԲԿ. ԺԴ. 53—65. ՂԱԻԿ. ԻԲ. 63—71. ՅՈՎՀ. ԺԸ. 12—15. 19—24.)

Օրհնութիւններին առաջնորդող հազարապետը Հրէից սպասաւորների հետ միասին, դուրս հանելով կապեալ Յիսուսը Վեթականի պարտէզից, տարան Եննա քահանայապետի տունը, որ նոյն տարու Այլիափա քահանայապետի աներն էր։ Եննա սկսաւ հարցովորձ առնել Յիսուսը աշակերանների և Նորա վարդապետութեան վերայ։ Յիսուս պատասխանեց նորան. «Ես յայտնապէս խօսել եմ աշխարհիս առաջը, և միշտ ուսուցել եմ ժողովարանի և տաճարի մէջ, և ծածուկ բան երբէք ասած չեմ։ Ինչո՞ւ Ինձ ես հարցանում, լողնելին հարցրու թէ ի՞նչ եմ խօսել։ Իմ խօսածները նոքա գիտեն³։ Ե՛յն տեղ կանգնած սպասաւորներից մինը, քահանայապետի պատուին անվայել համարելով այդ պատասխանը, յանկարծ ապտակ վարկեց Յիսուսին, ասելով. «Ե՛յդպէս ես պատասխան

տալիս քահանայապետին¹»։ Յիսուս հանդարտութեամբ և հեղութեամբ ասաց նորան. «Թէ որ անիրաւ բան խօսեցայ, վկայիր, իսկ եթէ իրաւամբ խօսեցայ՝ ընդէ՞ր զարկումես Ինձ²»։

Եննա կապեալ Յիսուսը ուղարկեց Այլիափայի տուն, ուր յառաջագոյն ժողոված էին քահանայապետք, դպիրք և ծերք։ Սոքա Յիսուսի մահուան դատակնիքը արդէն վաղուց իւրեանց մտքում վճռել էին, բայց որովհետև չէին կարող հիմնաւոր առիթ գտանել Նորան մահապարտ առնելու, յառաջուց շատ սուտ վկայք կաշառած էին, և ինչպէս Յիսուս դուրս եկաւ ատենի առաջ, սուտ վկայքը մի առ մի մօտեցան և սկսան զրպարտութիւններ առնել Յիսուսի վերայ, բայց նոցա սուտ վկայութիւնքը միմեանց հակառակ էին։ Վերջապէս նոր երկու սուտ վկայք եկան և ասացին թէ՛ անձամբ լսած էին ինքեանք, ինչպէս Յիսուս ասած էր թէ՛ Նա կարող եմ քակել այս ձեռագործ տաճարը և երեք օրի մէջ մի այլ անձեռագործ տաճար շինել։ Սակայն և այս վկայութեամբ չէր կարելի մահապարտ կացուցանել Յիսուսը։ Յիսուս լուռ կանգնած հանդարտութեամբ լսում էր և ոչինչ չէր պատասխանում նոցա։ Եյն ժամանակ քահանայապետը ոտքի կանգնեցաւ և ասաց Նորան. «Ձե՛ս լսում ինչ են վկայում դոքա Քո մասին, պատասխան չունի՞ս տալու³»։ Յիսուս դարձեալ լուռ մնաց։ Քահանայապետը նորից խօսեց. «Երդուեցնում եմ Քեզ կենդանի Աստուծով, որ ասես մեզ թէ Վ՛հու ես Քրիստոսը, Որդին Աստուծոյ⁴»։ «Ես եմ, պատասխանեց Յիսուս, այսուհետև կ'տեսնէք Ինձ Աստուծոյ աջ կողմը նստած, և կ'գայ մի օր (վերջին դատաստանին), երբ կ'տեսնէք որ երկնքի ամպերի վերայ նստած պիտի գամ⁵»։ Վատառեցաւ քահանայապետը այս համարձակ պատասխանի վերայ և հանդերձը պատառելով ասաց. «Հայհոյեց, այսուհետև ի՞նչ պէտք է մեզ

1) Աւանդութիւն կայ թէ այդ ապտակ զարկող ապաշնորհը՝ Պրորատիկէ աւագանի մօտ գտնւիող երեսուն և ութամեայ անգամաւրջն էր, որը Յիսուս բժշկեց, ասելով. «Մի՛ ևս մեղանչեր»։

վկայ. «Նորա բերանից մեք անձամբ լսեցինք հայհոյութիւնը: Ի՞նչպէս է երևում ձեզ»: Ամէնքը միաբերան վճռեցին թէ Մահապարտ է»: Այն ժամանակ դուրս հանեցին Յիսուսը քահանայապետի սրահը, և մինչև առաւօտ յանդուգն և վայրենի սպասաւորքը սկսան անհնարին չարչարանք և նախատինք հասուցանել Նորան: Ոմանք թաղումէին Նորա երեսին, կռիւումէին Նորան, ոմանք ևս ծածկումէին երեսը և ապտակ զարկելով ասումէին ծաղրաբար. «Մարգարէացիք մեզ Քրիստոսդ, ո՞վ զարկեց Քեզ». և այլք շատ հայհոյական խօսքեր էին ասում Նորան: Փրկիչը ամենեւին լուռ էր և համբերութեամբ տանումէր այդ դառն նախատինքներին:

Միւս օրը, որ ուրբաթ էր, վաղ առաւօտուն վերին ատեանը, ժողովուրդով Ապիսափայի տանը, ներս կոչեցին Յիսուսը և կամեցան կրկնել առաջին քննութիւնը, որպէս զի օրինաւոր եղանակաւ մահապարտ կացուցանէին Նորան: Ուստի և հարցրին. «Վա՛հ ես Քրիստոսն, ասա՛ մեզ»: Պատասխանեց Յիսուս. «Եթէ ասելու լինիմ, հաւատալու չէք. և եթէ մի բան հարցանեմ, ոչ կ'պատասխանեք և ոչ կ'արձակէք Ինձ: Բայց այսուհետև Որդին մարդոյ Աստուծոյ զօրութեան աջ կողմը պիտի նստի»: Ամենեքեան սկսան աղաղակել. «Ուրեմն Վա՛հ Աստուծոյ Որդի՞ն ես»: «Այդպէս է, պատասխանեց Յիսուս, ճշմարիտ ասացիք»: Այնուհետև ծերակուտի բոլոր անդամքը ամէն կողմից սկսան աղաղակել. «Այլ ևս վկայութիւն ի՞նչ պէտք է մեզ. Նորա հայհոյութիւնը մեք անձամբ լսեցինք»: Ուստի և միաձայն հաւանութեամբ ի մահ դատապարտեցին Յիսուսը:

§ 87. Պետրոսի ուրացութիւնը և Յուդայի կորուստը:

(ՄԱՏԹ. ԻԶ. 69—75. ԻԷ. 3—10. ՄԱՐԿ. ԺԴ. 66—72. ԼՈՒԿ. ԻԲ. 54—62. ՅԱՎՀ. ԺԸ. 15—18. 25—27.)

Պեթսեմանի պարտեզի մէջ Յիսուսը ըմբռնելուց յետոյ, մինչդեռ բոլոր աշակերտքը երկիւղից ցրուեցան, նոցանից եր-

կուսը միայն՝ Պետրոսը և Յովհաննէսը զնացին Նորա հետեւից: Ապիսափայի ատենի առաջ և Յիսուսը քննելու ժամանակ, Պետրոս դուրս նստած էր սրահի մէջ: Յուրտ գիշեր էր. սպասաւորքը սրահի մէջ տեղում կրակ վառեցին և չորս կողմը նստած տաքանումէին. Պետրոսը ևս մօտեցաւ կրակին և նրստաւ տաքանալու: Այն ժամանակ դռնապան աղախինը, տեսնելով նորան, բարձրաձայն ասաց. «Վա՛հ ևս Պալիւեացի Յիսուսի հետ էիր»: Պետրոսը, երկիւղ կրելով, ուրացաւ ամենքի առաջ և ասաց. «Ես Նորան չեմ ճանաչում. չգիտեմ ինչ ես խօսում»: Եւ այն ինչ դուրս եկաւ նա սրահից իսկոյն աղաղաղ խօսեցաւ: Պետրոսը կրկին ներս մտաւ սրահը, վստան զի հոգւով անհանգիստ էր և փափագումէր իմանալ թէ իւր սիրելի Վարդապետի վերջը ի՞նչ պիտի լինէր: Այնտեղ մի այլ աղախին տեսաւ նորան և ասաց մօտ կանգնած մարդկանց. «Սա ևս Նազովընցի Յիսուսի հետ էր»: Վարձեալ ուրացաւ Պետրոս, ասելով. «Ես չգիտեմ այն մարդը»: Յետոյ փոքր ինչ անցած, երբ որ Յիսուսի ի մահ դատապարտուելու լուրը սրահի մէջ տարածուեցաւ, ներկայ գտանուող սպասաւորներին մինը եկաւ և ասաց նորան. «Անշուշտ դու ևս Յիսուսի աշակերտներից մինն ես, վստան զի լեզուդ ևս ցուցանումէ Պալիւեացի լինելդ»: Նոյն միջոցին վերայ հասաւ Մաղքոսի աղգականներից մինը և ասաց Պետրոսին. «Մի՛թէ ես չտեսնեցիք Յիսուսի հետ միասին պարտեզի մէջ»: Մեծ երկիւղի մէջ էր Պետրոս. նա սկսաւ նզովել և երդնուլ թէ «Չեր ասած մարդը չեմ ճանաչում»: Եւ նոյն ժամայն աղաղաղ խօսեցաւ: Այդ միջոցին վերջացաւ քննութիւնը և Յիսուսը դուրս հանեցին սրահը. և մինչ Պետրոս երգմամբ ուրանումէր իւր Վարդապետը, Յիսուս, անցանելու ժամանակ, դարձաւ դէպ ի նա և նայեցաւ նորա երեսին: Տիրոջ հայեացքը թափանցեց Պետրոսի սրտի խորքը. նոյն ըոպէին յիշեց նա Յիսուսի կանխասացութիւնը իւր ուրացութեան մասին, զիջացաւ և, քահանայապետի սրահից դուրս գալով, սկսաւ դառնապէս լալ:

Իսկ Յուդա, լսելով Յիսուսի մահուան դատապարտելու լուրը, սարսափեցաւ իւր արած յանցանքի վերայ. տարաւ եւ ընտւն արծաթը քահանայապետներին և ժողովրդի ծերերին և ասաց. «Մեղայ, զե արդար արիւն մահանցի»: «Մեղ փոյթ չէ, դու գիտես», պատասխանեցին նոքա սպանութեամբ: Յուդա արծաթը ձգեց տաճարի մէջ և ինքն դառնացած սրտով գնաց յուսահատութեամբ խեղդուեցաւ: Բայց քահանայապետը, առնելով արծաթը, անվայել համարեցին տաճարի դանձանակի մէջ ձգել այն, որովհետեւ արեան գին էր. ուստի և միաբան հաւանութեամբ այն արծաթով, օտարների գերեզմանի համար, մի բրուտի ագարակ գնեցին, որ այն ժամանակից սկսած «Ակեղդամա» ասուեցաւ, այսինքն «Ագարակ արեան»:

§ 88. Յիսուս Պիղատոսի և Հերովդեսի ատենի առաջ և:

(ԻԸՏԹ. ԻԷ. 11—25. ԻԸԲԿ. ԺԵ. 1—15. ԳՈՒԿ. ԻԳ. 1—25. ՅՈՎՃ. ԺԸ. 28—40.)

Հրէայք թէ և ի մահ դատապարտեցին Յիսուսը, սակայն իշխանութիւն չունէին գործ դնել իւրեանց վճիռը առանց հաւանութեան Հռովմայեցւոց դատաւորի. այս պատճառով քահանայապետը, դպիրը և ծերը դարձեալ կապեցին Նորան և տարան Պիղատոս դատաւորի պալատը: Որովհետեւ Օլաուկի տօնին դատաստանարան մտանել արգելած էր Հրէից և մտանողը անարժան էր համարվում զատկական տօնը կատարելու, ուստի և ներս չմտան, այլ պալատի առաջ, «Քարայատակ» կոչուած տեղը (եբրայեցերէն՝ Սապպաթա) կացուցին Յիսուսը և աղաչեցին որ դուրս գայ Պիղատոսը: Եւ իսկ Պիղատոս և հարցրեց նոցա. «Եւս մարդու վերայ ի՞նչ ամբաստանութիւն ունիք»: «Եւթէ չարագործ չլինէր, հպարտութեամբ պատասխանեցին Հրէայք, Նորան մատնելու չէինք քեզ»: «Եւթէ այդպէս է, ասաց Պիղատոս, առէք տարէք և ձեր օրինաց համաձայն դատեցէք»: Հրէայք, տեսնելով որ Պիղատոսը այնչափ յօժարութիւն ցոյց չէ տալիս նոցա կամքը կա-

տարելու, սկսան ամբաստանել Յիսուսը, ասելով թէ՝ «Նա միտրեցնումէ ժողովուրդը, կայսեր հարկ տալ արգելումէ և Ինքն իւր անձը Վրիստոս, Խարայէլի Թագաւոր է անուանում»: «Վճե ես Հրէից թագաւորը», հարցրեց Պիղատոս Յիսուսին: «Ես եմ», պատասխանեց Յիսուս: Եւս լսելով քահանայք առաւել ևս սաստկացրին իւրեանց չարախօսութիւնքը, բայց Յիսուս համբերութեամբ նոցա զրպարտութեանցը և ոչինչ չէր պատասխանում: «Զե՞ս լսում թէ որչափ դժբաքեղ հակառակ են վկայում», ասաց Պիղատոս. բայց Յիսուս ոչինչ չպատասխանեց: Եւս լուծութիւնը շատ զարմացրեց Պիղատոսին, և նա հասկանալով թէ Հրէայք նախանձից շարժուած չարախօսումէին Նորա վերայ, ներս տարաւ Յիսուսը և հարցրեց առանձին. «Վճե ես թագաւորն Հրէից»: «Քեզանից ես ասում այդ, թէ ուրիշներից լսեցիր», պատասխանեց Յիսուս: «Մի՞թէ և ես Հրէայի եմ, ասաց Պիղատոս, Վրո ազգը և քահանայապետների մասնեցին Վեզ ինձ. ի՞նչ բան ես արել»: «Իմ թագաւորութիւնս այս աշխարհից չէ, պատասխանեց Յիսուս, եթէ այս աշխարհից լինէր, ապա իմ ծառայքս կ'պատերազմէին և չէին թողնելու որ Հրէից ձեռքն ընկնիմ. ուրեմն իմացիր որ իմ թագաւորութիւնը այս աշխարհի թագաւորութիւն չէ»: «Ապա ուրեմն Վու թագաւոր ես», հարցրեց Պիղատոս: «Վու ես ասում թէ թագաւոր եմ, պատասխանեց Յիսուս, բայց Ես յատկապէս դորա համար ծնած եմ և եկած աշխարհ, որ ճշմարտութիւն քարոզեմ և ճշմարտութիւն սիրողը լսումէ Ինձ» (այսինքն՝ իմ թագաւորութիւնը հոգեւոր է և ճշմարտութեան թագաւորութիւն է. իմ հպատակներս նոքա են՝ որ բոլոր սրտով նուիրուած են ճշմարտութեանը): Պիղատոս, տեսնելով որ Հռովմայեցւոց հզօր տէրութեանը, մի այդպիսի խեղճ մարդ, չէր կարող վտանգաւոր լինել, հարցրեց Յիսուսին թէ «Ի՞նչ է ճշմարտութիւնը», և չսպասելով պատասխանին դուրս եկաւ և ասաց Հրէից. «Ես Նորա վերայ ոչ մի յանցանք չեմ գտա-

նում“ : Եւ այս յայտնի վկայութիւնը նորա, Յիսուսի անմեղութեան մասին, սաստիկ գրգռեց չարամիտ ամբաստանողներին սիրտը, նոքա սկսան աւելի սնդել և ասել թէ՝ „Նա խռովումէ ժողովուրդը և ուսուցանումէ բոլոր Հրէաստանի մէջ, Պալելիայից սկսեալ մինչև Երուսաղէմ“ : Եւ ինչ Պիղատոս լսեց Պալելիայի անունը, իսկոյն հարցրեց թէ՝ „Եւ զմարդը Պալելեացի՞ է“ : „Պալելեացի է“, պատասխանեց ամբոխը : Ուրախացաւ Պիղատոս որ իւր անձը կարող էր սորանով ազատել այդ ծանր և անիրաւ դատաստանից, ուստի և զինուորաց ձեռքով ուղարկեց Նորան Պալելիայի չորրորդապետ Հերովդեսին, որ Օւստի տօնի պատճառով եկած էր Երուսաղէմ : Հերովդէս, երբ որ տեսաւ Յիսուսը իւր առաջ, շատ ուրախացաւ, վասն զի շատ բաներ լսած էր Նորա մասին և վաղուց փափագումէր տեսնել Նորան, յուսալով որ իւր առաջ ևս մի հրաշք կ'գործէ : Սխալ զանազան հարցումներ առնել Նորան, բայց Յիսուս ամենեւին պատասխան չտուաւ : Բահանայապետը և ծերք, որ եկած էին այնտեղ, Հերովդեսի առաջ նոյնպէս սկսան չարաչար ամբաստանել Նորան, բայց նոցա զըպարտութեանց դէմ ոչինչ չխօսեց Յիսուս : Հերովդէս, զայրացած Յիսուսի լռութեան վերայ, պալատականներով արհամարհեց Նորան և ծաղրելու համար մի սպիտակ հանդերձ ձգեց վերան և առանց մի վճիռ տալու յետ ուղարկեց Պիղատոսին :

Պիղատոս, տեսնելով որ Յիսուսը դարձեալ իւր մօտ բերին, դուրս եկաւ քահանայապետների և իշխանների առաջ և ասաց. „Պուք այս մարդը բերիք իմ մօտ, իբրև խոտորեցուցիչ ժողովուրդեան. ահաւասիկ ես ձեր առաջ հարցրի Նորան և ձեր չարախօսութեանց ոչ մինը չգտայ դորա վերայ : Եւ և Հերովդեսին ուղարկեցի, և նա նոյնպէս մահու արժանի յանցանք չգտաւ դորա վերայ. ուրեմն խրատեմ դորան ու արձակեմ“ :

Հրէայք սովորութիւն ունէին ամենայն տարի՝ Օւստի

տօնին, հասարակաց ընտրութեամբ, մի կալանաւոր արձակել բանտից, Եւ զիպատացուց լծից ազատելու յիշատակի համար : Եւ ահա այս սովորութիւնը մէջ բերելով Պիղատոս կամեցաւ ազատել Յիսուսը : Եւ ինչ միջոցին կալանաւորների մէջ Բարաբբա անունով մի նշանաւոր չարագործ և մարդասպան մարդ կար : Պիղատոս դարձաւ դէպի ժողովուրդը. „Պուք, ասաց, սովորութիւն ունիք Օւստի տօնին մի-կալանաւոր արձակել բանտից, ուրեմն ո՞ւմ կամիք որ արձակեմ, խռովարար և մարդասպան Բարաբբան թէ Յիսուս Վաղովդէցին“ . և այստեղ ընդհատեց նա իւր խօսքը, վասն զի նորա կինը ծառայ ուղարկեց և ծածուկ իմաց տուաւ նորան, ասելով թէ՝ „Եւ զարդար Մարդը մի՛ դատապարտեր, որովհետեւ այս գիշեր երազեմ մէջ շատ սոսկալի բաներ տեսայ Նորա վերայ“ : Եւս որ լսեց Պիղատոս, աւելի զգուշացաւ, վճռեց իւր մտքում որ և իցէ հնաքով ազատել Յիսուսը. Նա հաստատ համոզուած էր, թէ հասարակ ժողովուրդը, որ շատ անգամ բարերարութիւն տեսած էր Յիսուսից, փոխանակ Բարաբբայի կ'ընտրէր ազատել Նորան, բայց սխալուեցաւ, ըստ որում նոքա, յառաջագոյն գրգռուած լինելով քահանայապետներից և ծերերից, միաբերան աղաղակեցին. „Երձակիր մեզ Բարաբբան“ : „Եւս ի՞նչ անեմ Հրէից թագաւորը“, բարկութեամբ հարցրեց Պիղատոս : „Խաչ հանիր, խաչ հանիր դուրս“, բարձրաձայն գոչեց ամբոխը : „Ի՞նչ չար բան գործեց Նա, ասաց Պիղատոս, ես Նորա վերայ մահու արժանի յանցանք չգտայ. խրատեմ Նորան և արձակեմ“ . բայց նոքա առաւել ևս աղաղակումէին՝ „Ի խաչ հան զդա, ի խաչ հան զդա“ : Եւ ինչ ժամանակ Պիղատոս հրամայեց արձակել Բարաբբան, իսկ Յիսուսը տուաւ զինուորաց ձեռքը որ ծեծեն :

§ 89. Պանահարութիւն և նախատինք Յիսուսի. և դատաւարութիւն Նորա ի մահ խաչի :

(ՄԱՏԹ. ԻԵ. 26—30. ՄԱՐԿ. ԺԵ. 16—19. ՅՈՒՀ. ԺԹ. 1—16.)

Պիղատոսի զինուորքը տարան Յիսուսը գաւթի հրապա-

րակը և այն տեղ իւրեանց բոլոր վայրենի կատաղութիւնը
թափեցին անմեղ Նահատակի վերայ: Փրկչն կրած սոսկալի
չարչարանաց մէջ ամէնից սաստիկն այն էր, որ կրեց այս հե-
թանոս զինուորաց ձեռքից: Նա Խնքն քանիցս անգամ արդէն
նախագուշակած էր Իւր չարչարանաց մասին, բայց յատկա-
պէս յիշած էր այդ սարսափելի տանջանքները, ասելով. «Իւ-
չարչարեսցի, և մասնեացի հեթանոսաց ի չարչարանս»: Գա-
ղանաբարոյ զինուորքը, հաւաքուելով Յիսուսի չորս կողմը,
հանեցին Նորա հանդերձը և խարազանով (փշայեց չուանով)
անողորմաբար այնքան զանազանեցին, մինչև բոլոր մարմինը
վերքերով ծածկուեցաւ: Իւր որովհետև Յիսուս իւր անձը
թագաւոր էր անուանած, նոքա ծաղրելու մտքով թագաւոր
ձեացրին Նորան: Նորա վերապատ և արիւնաշաղախ մարմնոյ
վերայ կարմիր քղամիդ (վերարկու) ձգեցին, թագաւորական
թագի տեղ փշեայ պսակ անցուցին գլուխը և գաւազանի տեղ
մի եղէգ տալով ձեռքը, ծաղրաբար ծուռն էին դնում Նորա
առաջը և ասումէին. «Ո՛ղջ լեր թագաւոր շնորհ»: Ոմանք
թքումէին Նորա աստուածային երեսին, այլք չարաչար ապ-
տախներ էին տալիս և շատերը առնումէին նորա ձեռքից եղէգը
և զարկումէին գլխին. բայց Յիսուս արիական համբերու-
թեամբ տանումէր այս դառն տանջանքներին: Երբ դուրս ե-
կաւ Պիղատոս և տեսաւ զինուորաց չափազանց խստութիւնը
և Յիսուսի խեղճ վեճակը, սիրտը շարժեցաւ և իսկոյն հրա-
մայեց վերջացնել: Յուսալով որ շնորհ գութը ևս կ'շարժի,
թուլացած և արիւնաշաղախ Յիսուսը, ծիծաղական քղամի-
դով և փշեղէն պսակով դուրս հանեց բաղնիքէան առաջ, և
ասաց. «Նհա՛ դարձեալ միանգամ բերումեմ ձեր առաջ և
կրկին յայտնումեմ որ Վորա վերայ ոչինչ դատապարտելու
բան չգտայ»: Երբ որ քահանայապետքը և սպասաւորքը տե-
սան Նորան, փոխանակ գլխալու աւելի կանոնադրութեամբ ա-
ղաղակեցին. «Ի խաչ հան, ի խաչ հան գդա»: «Վուք առէք
խաչեցէք, ասաց Պիղատոս, վասն՛ զի ես Վորա վերայ մահ-

ուան արժանի յանցանք չգտայ»: Վահանայապետք ասացին.
«Սեր օրէնքով Նա արժանի է մահուան. որովհետև իւր ան-
ձը Որդի Աստուծոյ անուանեց»: Այս նոր ամբաստանութեան
վերայ աւելի երկիւղ ընկաւ Պիղատոսի սիրտը, նա աւելի զգու-
շացաւ որ անիրաւ դատաստան չանէ Աստուածորդւոյն վե-
րայ. դարձեալ ներս տարաւ Յիսուսը և անհանգիստ սրտով
հարցրեց Նորան. «Ուստի՞ ես դու». (այսինքն՝ որ աշխար-
հիցն ես, երկրից թէ երկնքից): Իւր երբ Յիսուս պատասխան
չտուաւ, «Շետս չես խօսում, ասաց, չգիտեմ որ ես իշխա-
նութիւն ունիմ խաչելու քեզ և արձակելու»: «Վու ամե-
նէին իշխանութիւն ունենալու չէիր իմ վերայ, պատասխա-
նեց Յիսուս, եթէ Աստուած ի վերուստ տուած չլինէր քեզ.
բայց ամենից մեծ մեղքը նորա վերայ է, որ ինձքո ձեռքը մատ-
նեց»: Այս բանի վերայ Պիղատոսի սիրտը աւելի շարժեցաւ,
նա կամենումէր արձակել Նորան, միւսանգամ դուրս եկաւ
և հրապարակաւ յայտնեց Յիսուսի անմեղութիւնը: Բայց
շնորհ չտրեց սկսան աղաղակել. «Եթէ դորան արձակես,
կայսեր բարեկամը չես, վասն զի ով որ իւր անձը թագաւոր է
անուանում, հակառակ է կայսեր»: Այս խօսքերով շնորհք
սպառնումէին Պիղատոսին՝ իբրեւ թէ պատրաստ են այդ գոր-
ծը կայսեր վերաքննութեանը յանձնել և Յիսուսի հետ նո-
րան ևս իբրեւ դաւաճան ամբաստանել կայսեր առաջ: Նհ ըն-
կաւ Պիղատոսի սիրտը, արդարութեան ձայնը լուեց նորա մէջ.
նա արդէն յօժար էր նոցա կամքը կատարել, ըստ որում կայ-
սեր հաճոյ լինէին ամեն բանից բարձր էր նորա համար: Սա-
կայն և Յիսուսը ազատելու յոյսը տալաւին կորուսած չէր. մի
այլ փորձ ևս փորձեց նա, դուրս եկաւ Վարայատակ կոչուած
տեղում բեմի վերայ նստաւ և յառաջ քան իւր վերջնական
վճիռ տալը, հրամայեց դուրս հանել Յիսուսը, և, մասնա-
ցոյց առնելով Նորան, ասաց շնորհ. «Նհա՛ ձեր թագաւորը
ձեզ». (այսինքն՝ կարելի՞ է արդեօք կասկածել, որ մի այսպիսի
խեղճ և ողորմելի մարդ, երբ և իցէ արքայական դահ մուտ-

ծէր ձեռք բերել)։ Իսկ Հրէայք առաւել ևս կատաղած աղաղակեցին. «Բարձ ի մէնջ, բարձ ի մէնջ և հան զգա ի խաչ»։ «Եւ ձեր թագաւորը խաչ հանեմ», ասաց Պիղատոսը։ Պատասխանեցին քահանայապետքն. «Մէք բաց ի կայսերէ՝ այլ թագաւոր չունինք»։ Վերջապէս Պիղատոս, տեսնելով որ իւր այնքան խօսելն անօգուտ եղաւ, և թէ խռովութիւնը, որ հետ զհետէ սաստկանումէր, անհնար էր դադարեցնել, ջուր բերել տուաւ, բազմութեան առաջ լուաց ձեռները և ասաց. «Ես այս արդար Մարդոյ արեան պարտական չեմ, դուք գիտէք»։ Խստասիրտ ժողովուրդը միաբերան աղաղակեց. «Թող Վորա արիւնը մեր և մեր որդւոց վերայ լինի»։ Ե. յնուհետեւ Պիղատոս տուաւ Յիսուսը նոցա ձեռքը որ խաչեն։

§ 90. Խաչելութիւն Յիսուսի։

(ՄԵՏԹ ԻԷ. 31—44. ՄԵՐԿ. ԺԵ. 20—32. ԴՈՒԿ. ԻԳ. 26—43. ՅՈՎ. Զ. ԺԹ. 17—27.)

Երբ որ Պիղատոսի զննութիւնը հրաման ստացան Յիսուսին խաչ հանելու, իսկոյն Նորա վերայից հանեցին նախատական կարմիր քղամիդը, զգեցուցին իւր հանդերձը, խաչափայտն ուսը տուին և սկսան Նրուսաղեմի փողոցների միջով տանել դէպի Վողգոթա սարը (Առաւիելու տեղը), որ քաղաքի արեւմտեան կողմն էր։ Ե. յնչափ դառն տանջանքներից և նախատինքներից յետոյ, Յիսուս, բոլոր մարմնով վերաւորուած և արիւնշաղախ, ծանր խաչի բեռան տակ ճնշուած, հազիւ կարողանումէր ոտք փոխել։ Նորա անգութ թշնամիքը տեսան այդ, և երկիւղ կրելով որ մի՛ գուցէ մեռանի, առանց կրելու խաչի անարգական մահը, քաղաքի դրան մօտ խաչափայտն առին Նորանից և բռնի Սիմոն Աիւրենացւոյ շաւկը տուին, որ նոյն միջոցին իւր ագարակից դառնումէր քաղաք։ Յիսուսի հետեւից գնացող ժողովուրդի բազմութեան մէջ գտանվումէին և բարեպաշտ կանայք, որք տեսնելով Յիսուսի որորմելի վիճակը, դառն արտասուօք լալիս էին։ Վարձաւ Յիսուս և ասաց նոցա. «Վաստէք Նրուսաղեմի, իմ վերայ մի լաք,

այլ ձեր և ձեր որդւոց վերայ լացէք վասն զի կ'գայ մի օր, երբ զաւակ չունեցողին երանի կ'տան, և այն ժամանակ կ'ասեն սարերին թէ՛ ընկէք մեր վերայ, և բլուրներին թէ ծածկեցէք մեզ։ Եւ թէ դալար փայտին (Ինձ) այս են անում, ապա չորին (Հրէից ազգին) ի՞նչ կ'լինի»։ Եւրբ որ Վողգոթա սարը հասան, Յիսուսին լեզիով խառն գինի տուին, որպէս սովորաբար ամեն չարագործի տալիս էին խաչ հանելուց յառաջ, որպէս զի ցաւի սաստկութիւնը չզգային. բայց Յիսուս, որովհետեւ կամաւ յանձն էր առած արդէն չարչարանաց և մահուան բաժակը ըմպել վասն փրկութեան մարդկան, չընդունեց մատուցած ըմպելիքը։ Օհնութիւնը հանեցին Նորան Վողգոթայի վերայ և խաչեցին, ձեռները և ոտները բեռելով խաչափայտին։ Ժամն էր իբր վեցերորդ։ Յիսուսի աջ ու ձախ կողմն երկու չարագործ աւաղակներ բերին խաչեցին, որ սորանով աւելի անարգանք լինէր Նորան, որով և կատարուեցաւ մարգարէութիւնն Եսայեայ՝ «Եւ ընդ անօրէնս համարեցաւ» (Ես. ԺԳ. 12.)։ Խաչի վերայ այն կսկծազին ցաւոց մէջ, Փրկիչը աղօթումէր իւր խաչ հանողների համար, ասելով. «Հայր, թող դոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն»։ Պիղատոս, Յիսուսի վերայ դրած յանցանքը մի առանձին տախտակի վերայ գրել տուաւ, Նբրայեցերէն, Լատիներէն և Յունարէն, այսպէս. «Յիսուս Նազովըցի՝ Թագաւոր Հրէից» և հրամայեց խաչի վերին կողմն դնել որ ամենեքեան կարդան։ Ե. յս գրուածքը անհաճոյ թուեցաւ քահանայապետներին, նոքա գնացին ասացին Պիղատոսին. «Ե. յսպէս մի գրել, այլ գրիր որ ինքն իւր անձը Հրէից թագաւոր անուանեց»։ Իսկ Պիղատոս մերժեց նոցա խնդիրը, ասելով. «Օր ինչ գրեցի՝ գրեցի» — գրածս գրածս է։ Չորս զննութիւնը Յիսուսի հանդերձքը բաժանեցին իւրեանց մէջ. բայց պատմութեանը, որովհետեւ առանց կարանի էր, վերուստ մինչ ի վայր հիւսուած, չպատասխանեցին, այլ նորա վերայ առանձին վիճակ ձգեցին, որով և կատարուեցաւ Ս. Վրոց խօսքն. «Բաժանեցին զհանդերձս իմ ի մէջ իւրեանց, և ի

վերայ պատմութեան իմոյ վիճակս արկանէին: (Սաղ. իա. 19):

Թէպէտեւ Յիսուս չարչարանաց սաստիկ ցաւոյ մէջ էր, սակայն Նորա Թշնամիքը դարձեալ չէին դադարում Նորան նախատելուց: Մի կողմից անցանողքը ամենայն կերպ հայհոյումէին Նորան և դուռնները շարժելով ասումէին. «Ա՜հ, որ Աստուծոյ տաճարը պիտի կործանէիր և երեք օրի մէջ նորից շինէիր, փրկիր ինքդ քեզ. եթէ Որդի ես Աստուծոյ՝ ցած իջիր խաչից»: Միւս կողմից քահանայապետք, դպիրք և ծերք ծաղընելով ասումէին. «Ուրիշներն ազատեց, բայց իւր անձը չէ կարող ազատել: Թող պիտի Քրիստոսը՝ շրջից Թաղաւորը խաչից ցած դայ, որ տեսնենք և հաւատանք դորան»: Չինուորքն ևս, որ իբրեւ պահապան կանգնած էին խաչին մօտ, արհամարհաբար մօտենումէին և քաջախ տալով Նորան ասումէին. «Եթէ շրջից Թաղաւորն ես, փրկիր քեզ»: Այս բոլոր նախատիքը ասես թէ բաւական չէին, նաև Նորա հետ խաչուած երկու աւագակներից մինը նախատաբար ասումէր Նորան. «Եթէ դու չես Քրիստոսն, փրկիր քո անձը և մեզ»: Սակայն միւս ընկերը, որ աջ կողմն էր խաչուած, ոչ միայն ձայնակից չեղաւ նորա չարաբան լեզուին, այլ յանդիմանեց նորան անդամ, ասելով. «Երկուդ չունիս Աստուծուց, մեք մեր չարագործութեանց արժանի հատուցումն ենք կրում, բայց այս ողորմելին ոչ մի յանցանք արած չէ»: Եւ ապա ինքն, յանկարծ Աստուծոյ շնորհք լուսաւորուած, դարձաւ Յիսուսին և լի հաւատով և ջերմեռանդութեամբ ասաց. «Յիշի՛ր ինձ Տէր, երբ որ կ'գաս քո արքայութեամբ»: Պատասխան տուաւ նորան Յիսուս. «Ամէն ասեմ քեզ, այսօր դու ինձ հետ դրախտում (երկնից Արքայութեան մէջ) կ'լինիս»:

Յիսուսի Մայրն, նորա քոյրն՝ Մարիամ Աղէովպայ¹⁾, Մարիամ Մագդաղենացին և Յովհաննէս սիրելի աշակերտն մորմորելով կանգնած էին խաչի մօտ: Մեծ էր Աստուծամօր

¹⁾ Սա Ս. Յովսէփայ եղբոր՝ Աղէովպասի կինն էր, մայր Յակոբայ կրտսերոյն:

սրտի կսկիծը. իւր անպարտական միածին Որդին, այնչափ դառն տանջանքներից ու նախատիքներից յետոյ, տեսնել փուշ պատիր դուռնը, անարգ խաչին բեւեռած, և լսել թէ ինչպէս խառնիճաղանձ ամբոխը և քահանայապետքը հայհոյում էին Նորան: Սիմէոն ծերունու նախագուշակած սուրբ պիտի խոր խոցոտումէր Նորա մայրական սիրտը: Յիսուս, աչք ձգելով Մօր վերայ և ցոյց տալով Յովհաննէսը, ասաց. «Աին դու, ահա որդի քո» (և այնու Իւր բոլոր հաւատացեալ որդիքը յանձնեց Աստուծամօր Աուսի մայրենի զթուրթեանը և պաշտպանութեանը). և ապա Յովհաննէսին նայելով և Ս. Աղայը ցոյց տալով, ասաց. «Ահա ասիկ մայր քո»: Եւ այն ժամանակից Յովհաննէս առաւ Ս. Աստուծածածինը իւր տունը և իբրեւ որդի պատուեց և խնամեց Նորան մինչև Նորա երկինք վերափոխուելը: (45 Թ. Բ.)

§ 91. Մ ա հ և Թ ա գ ու լ մ ն Յ ի ս ու լ ս ի Քրիստոսի: (ՄԼՏԹ. ԻԲ. 45—66. ՄԼԲԿ. ԺԵ. 33—47. ՂԱԻԿ. ԻԳ. 44—56. ՅԱՎ. Ժ. ԺԹ. 28—42)

Յիսուս Քրիստոս երեք ժամ շարունակ (վեցերորդ ժամից մինչև իններորդը¹⁾) խաչելութեան դառնակսկիծ չարչարանաց մէջ էր: Իններորդ ժամին, մահուան զարհուրելի տաղանալի մէջ մեծաձայն աղաղակեց Նա. «Աստուած իմ, Աստուած իմ (Եբրայեցերէն Ա՛լ է Ա՛լ է), ընդէ՛ր Թողեր զիս»: Այս լսելով Նորա Թշնամիքը ծաղընաբար ասումէին. «Նա Եղիան է կանչում»: Եւ երբ Պրոց խօսքը կատարելու համար ասաց Նա՝ «Ծարաւի եմ», զինուորներից մինը իսկոյն սպունգը քացախի և լեղիի մէջ թաթախեց և եղէզի ծայրն անցուցած մօտեցրեց Նորա բերանին²⁾: Անորէն շրջապէս ևս ցոյց տուին իւրեանց անդթութիւնը. նոքա թոյլ չէին տալիս զինուորին և նախատաբար ասումէին. «Թող անս-

¹⁾ Մեր հաշուով տասներկու ժամից մինչև երեքը կէսօրից յետոյ:

²⁾ Սորանով կատարուեցաւ Դաւթի մարգարէութիւնն. «Ետուն ի կերակուր ինձ լեղի, և ի ծարաւ իմ արբուցին ինձ քացախ» (Սաղ. ԿԵ. 22.)

նենք թէ Լեւոնի կ'գայ արդեօք փրկելու Վորան: Եւ ինչ ճաշակեց Յիսուս լեղախառն քացախը, «Եւ մենայն ինչ կատարեալ է ¹⁾», ասաց, և ապա բարձրաձայն գոչեց. «Հայր, ի ձեռքոս անձնդ տո՛ղ զհոգի իմ», և այս ասելով գլուխը խոնարհեցրեց և աւանդեց հողին: Վեռնա Յիսուսի խաչելու թեան սկզբից, ի նշան Վորա Աստուածութեան, արեգակն խաւարել էր ²⁾ և բոլոր երկիրը թանձր խաւար էր պատել: Իսկ երբ աւանդեց հողին, նոյն ժամայն երկիրը շարժեցաւ, քարերը պատառեցան, գերեզմանք բացուեցան, և շատ սուրբ ննջեցելոց մարմիններ յարութիւն առին, և դուրս գալով գերեզմաններից սուրբ քաղաքը (Երուսաղէմ) մտան և երևեցան շատերին, նաեւ տաճարի մէջ Արքութիւն սրբոցի առաջ կախած վարագոյրը վերուստ ի վայր պատառեցաւ ³⁾: Եւս սքանչելիքը տեսնելով, ժողովուրդը, ահ ու սարսափի մէջ՝ կուրծքերին զարկելով լուռ և տրտում տուն էր դառնում: Հարիւրապետը և նորա զինուորքը, որ անշարժ կանգնած էին խաչին մօտ, հիացած այս սքանչելեաց վերայ, խոստովանեցին Յիսուսի անմեղութիւնը, ասելով. «Արդարեւ Արդի Աստուծոյ էր Սա»:

Հրէայք չկամենալով որ խաչածների մարմինքը շաբաթամօին խաչի վերայ մնան, քստ որում Օւստիկի տօնախմբութեան օրն էր այն, դնացին հրաման խնդրեցին Պիղատոսից խաչածների ծուռները խորտակելու: Պիղատոս համաձայ-

1) Եւսիքն ինչ որ մարգարէներից գրած էր շարժարանաց համար, բոլորը կատարուեցաւ. այսուհետեւ ոչ այլ ինչ մնում էր ինչ, բայց միայն մեռանքը:

2) Արեգակն այս խաւարումն բնական խաւարումն չէր, այլ սքանչելիք էր. որովհետեւ բնականապէս արեգակն խաւարում է լուսնի ծննդեան փոքրիկ, բայց Յիսուսի խաչելութեան ժամանակ, Չատիկ տօնին, լուսնի լուսն էր (14): Գիտնական Արիստարքոսը, իւր երկու թղթոց մէջ (Պոլիկարպոսին և Ապոկալիպտիսին գրած), յիշում է թէ ականատես էր եղած այս խաւարմանը Եգիպտացւոց Հեղիոպոլիս քաղաքում: Եւս խաւարման մասին վկայում են և հիւսնոս մատենագիրքը: (Փլեգոն, Տաղոս)

3) Վարագուրի պատառելին, Քրիստոսի մահումը, նշանակ էր Մովսիսական օրենաց դադարելուն և նոր Քրիստոսագիր օրենաց սկսելուն. նաեւ ցուցանում էր թէ ինչ որ հին օրինաց մէջ մարգարէութիւնք կային Մեսիայի համար, բոլորը կատարուեցան և վարագուրով ծածկած չեն:

նեցաւ և նոր զինուորներ ուղարկեց Վողգոթա: Սոքա եկան երկու խաչակից աւազակաց ծուռները ջարդեցին և մեռուցին. իսկ երբ մօտեցան Յիսուսին և տեսան թէ «Նա արդէն մեռած էր, աւելորդ համարեցին Վորա բարձր խորտակել ¹⁾»: Միայն զինուորներից մինը, աւելի ապահով լինելու համար, տիգով խոցեց Վորա կողը, և ահա իսկոյն խոցուած տեղից արիւն և ջուր բղխեց ²⁾:

Օերակուտի պատուաւոր անդամներից մինը՝ Յովսէփ Եւրիմաթացին, որ մի մեծատուն նախարար էր՝ նշանաւոր անձն իւր արդարութեամբ և բարեգործութեամբ, և Հրէաներից երկիւղ կրելով ծածուկ աշակերտ էր Յիսուսին, համարձակութեամբ գնաց Պիղատոսին և հրաման խնդրեց նորանից Յիսուսի մարմինը գերեզման դնելու: Օւսմացաւ Պիղատոս Յիսուսի այնչափ շուտով մեռնելու վերայ. կանչեց հարիւրապետը և հարցրեց. և երբ տեղեկացաւ նորանից թէ Յիսուս արդէն մեռել է, հրամայեց Վորա մարմինը տալ Յովսէփին: Նոյն օրը երեկոյեան պահուն Յովսէփ, առնելով իւր հետ ազնիւ սպիտակ կտաւ, գնաց Վողգոթա, ուր եկաւ և Վիկոզիմոս իշխանը, բերելով իւր հետ մարմինը օծելու համար զմուռս (անուշահոտ խէժ) և հալուէ (ազնիւ խուսկ): Սոքա երկուքը Յիսուսի մարմինը խաչից իջուցին, և որպէս այն ժամանակի երեւելի մարդկանց մարմինը թաղելու սովորութիւնն էր, մեծագին խնկերով մարմինը օծեցին և մաքուր կտաւով պատեցին: Վողգոթայի լեւան մօտ Յովսէփ մի պարտէզ ունէր, ուր քարի մէջ իւր համար փորել տուած պատրաստած էր մի նոր գերեզման: Յիսուսի մարմինը այդ գերեզմանի մէջ

1) Մովսիսական օրէնքը արգելում էր Չատիկան գառն ոսկրը փշեւել (Թիւք. թ. 12) և այս գառն օրինակ էր Յիսուսի Քրիստոսի. և ահա այսպէս կատարուեցաւ Ս. Գրոց խօսքը. «Ոսկր նորա մի՛ փշեցցի»:

2) Այսպէս կատարուեցաւ մարգարէութիւնն. «Հայեցին ի նա յոր խոցեցին (Չաթ. ժ. 10): Զուրը նշանակում էր թէ Յիսուս Քրիստոս մեռած էր մարմնով, իսկ Արիւնը՝ թէ կենդանի էր Աստուածութեամբ: Ոմանք ևս անուան թէ ջուրը աւազանի մկրտութեան խորհուրդն էր յայտնում և Արիւնը՝ կենարար Հաղորդութեան:

դրին և իբրև կախարիչ մի խոշոր քար թաւալեցին գերեզմանի վերայ և ինքեանք տխուր և տրտում տուն դարձան:

Ըստ թ օրը ամենեքեան ուրախութեամբ կատարումէին Օստիկ տօնախմբութիւնը, միայն Յիսուսի արիւնածարաւ թշնամիքը հանգստութիւն չունէին: Այլ առաւօտուն գնացին նոքա Պիղատոսին և ասացին. «Տէր, այն մեղսորդացիք իւր կենդանութեան ժամանակ ասումէր թէ՝ Լըբէ օրից յետոյ պէտք է յարութիւն առնեմ, ուստի հրամայիր որ երեք օր գերեզմանի մօտ պահպանութիւն լինի, զուցէ աշակերտքը գիշերով մաքմինը դողման և համբաւ տարածեն թէ յարութիւն առաւ»: Պատասխանեց նոցա Պիղատոս. «Զեր հրամանին յանձնուած զինուորներ կան. գնացէք զգուշացէք որ պէս և զիտէք»: Եւ նոքա գնացին գերեզմանի վերայի քարը կնքեցին և չորս կողմը պահպաններ կացուցին, խտութեամբ պատուիրելով նոցա արթուն մնալ և զգուշանալ գերեզմանին:

§ 92. Յարութիւն Քրիստոսի:

(ՄԱՏԹ. ԻԸ. 1—15. ՄԱՐԿ. ԺԶ. 1—11. ԼՈՒԿ. ԻԴ. 1—12. ՅՈՎ. Ի. 1—18.)

Երրորդ օրն յետ մահուան Յիսուս Քրիստոս, աստուածահրաշ սքանչելեօք, դարձեալ կենդանացած փառաւորապէս դուրս եկաւ գերեզմանից: Նորա յարութեան ժամանակ աստիկ գեանաշարժ եղաւ, և մի հրեշտակ իջաւ երկնքից, գերեզմանի վերայ դրած քարը մի կողմը թաւալեց և նստաւ նորա վերայ: Եյս հրեշտակի տեսիլն ահաւոր էր և ցոլանումէր իբրև փայլակն, և հանդերձն էր օպիտակ իբրև ձիւն: Պերեզմանի պահպանքը ահաբեկուած այս սոսկալի նշաններից կիսամեռ գեանի վերայ տարածուեցան:

Մարիամ Մագդաղենացին, Մարիամ մայրն Յակոբայ, Յովհաննա, Սոդոմէ և այլ բարեպաշտ կանայք, որ ուրբաթ օրը Յիսուսի մարմինը գերեզման դնելու ժամանակին հեռուից դիտած էին, աղնիւ խնկեր և անուշահոտ իւղեր պատ-

րաստեցին, և շաբաթ օրը ըստ օրինաց տեղից չշարժեցան, բայց կիրակի օրը վաղ առաւօտուն գնացին գերեզմանին որ օծեն Յիսուսի մարմինը: Նոքա չգիտէին որ գերեզմանի չորս կողմն պահպաններ էին դրած: Ճանապարհին անհանգստութեամբ խօսումէին միմեանց հետ թէ՝ Պերեզմանի վերայ դրած այն ծանր քարը ո՞վ պիտի թաւալէ. իսկ երբ պարտեղ մտան և մօտեցան գերեզմանին, տեսան որ քարը արդէն մի կողմ էր դրած: Մարիամ Մագդաղենացին ամենից յառաջ եկած էր գերեզմանի մօտ, այն ինչ տեսաւ թէ Յիսուսի մարմինը այնտեղ չէ, իսկոյն շփոթուած յետ դարձաւ քաղաք, դաւա Պետրոսը և Յովհաննէսը և ցաւօք սրտի ասաց նոցա. «Տէրը գերեզմանից հանել են, ո՞վ գիտէ ուր են դրել»: Իսկ մնացեալ իւղաբեր կանայք ևս, տեսնելով որ Յիսուսի մարմինը գերեզմանի մէջ չէ, սաստիկ շփոթուեցան: Եւ ահա յանկարծ երկու լուսաւոր հրեշտակներ երևեցան նոցա, և մինչ նոքա երկիւղից երեսի վերայ ընկած էին, հրեշտակներից մինը ասաց նոցա. «Մի՛ վախենաք, գիտեմ որ Նազովքեցի խաչեցեալ Յիսուսն էք խնդրում. բայց ինչո՞ւ կենդանին մեռածների մէջ էք որոնում. Նա այստեղ չէ, յարութիւն առաւ. և որպէս յառաջագոյն ասած էր ինքն՝ Պաղիւս պիտի երթայ: Փութացէք Նորա աշակերտներին և Պետրոսին աւետել այդ»: Եյս լսելով, աստուածասէր կանայք ահիւ և խընդութեամբ դուրս եկան պարտեղից և գնացին պատմեցին աշակերտներին ինչ որ լսած էին: Բայց առաքեալք հաւատ չընծայեցին նոցա խօսքին. միայն Պետրոսը Յովհաննէսի հետ միասին չկարողացան համբերել վազեցին դէպի գերեզմանը: Յովհաննէսը Պետրոսից յառաջ հասաւ, գերեզմանի մէջ նայեց և տեսաւ միայն կտաւքը, բայց ներս չմտաւ: Յետոյ եկաւ և Պետրոսը, մտաւ գերեզմանի մէջ և տեսաւ նոյն կտաւքը, այլև Յիսուսի գլխին դրած վարչամակը, որ կտաւների հետ չէր, այլ առանձին ծալած մի կողմ էր դրած, ապա ներս մտաւ և Յովհաննէսը, տեսաւ և հաւատաց Յիսուսի ճշմար-

տապէս յարութեանը, թէ և տակաւին միւս առաքելոց պէս
հաստատ չգիտէր Վրոց խօսքը՝ թէ պարտ էր Յիսուսի մե-
ռելոց յառնելը: Եւ այսպէս անձամբ ստուգելուց յետոյ այդ
երկուքը դարձան միւս աշակերտների մօտ. մինը հաւատացած,
իսկ միւսը զարմացած ու տարակուսած: Այն ինչ հեռացան
նոքա, Մաղդաղենացին միւսանդամ եկաւ և գերեզմանի մօտ
նստած լալիս էր. և երբ արտասուելից աչքերով գերեզմանի
մէջ նայեց, սպիտակ զգեստով երկու հրեշտակ տեսաւ, որ Յի-
սուսի մարմինը դրած տեղում՝ գլխի և ոտքի կողմը նստած
էին: «Աին դու, ինչո՞ւ լալիս ես». հարցրին նոքա: «Որովհե-
տե՞ Տէրս գերեզմանից հանել են, և չգիտեմ ուր են դրած»,
պատասխանեց Մարիամ. և այս ասելով յետ նայեց, և ահա
Յիսուս կանգնած էր նորա առաջը¹⁾, բայց նա չճանաչեց
Նորան, կարծեց թէ պարտիզպանն էր: Եւ երբ Յիսուս նո-
րա լալու պատճառն հարցրեց, արտոմութեամբ պատասխանեց
Մարիամ. «Տէր, եթէ դու ես հանել նորան այս գերեզմա-
նից, ասա ինձ, ո՞ւր ես դրած»: Այն ժամանակ Յիսուս իւր
սովորական ծանօթ ձայնով կոչեց նորան «Մարիամ», և նա
իսկոյն ճանաչեց իւր քաղցրագութ Տէրը, և ասելով «Բա-
բունի», անկաւ տարածուեցաւ գետնի վերայ որ համբուրէ
նորա ոտները: Բայց Յիսուս ասաց նորան. «Ինձ մի՛ մօտենար,
վասն զի դեռ ես չօրս մօտ գնացած չեմ²⁾». այլ գնա և ասա
եղբարցս (աշակերտացս) թէ ելանեմ (պիտի համբառնամ)
Եւս առ չայրն իմ և առ չայր ձեր, և Աստուածն իմ և Աստ-

1) Հաւանական կարծիք է մեկնաց թէ Յիսուս Քրիստոս յետ յարութեան ամենից
յառաջ երեւցած է իւր Մօրն՝ Մարիամ Ս. Կուսին: Մարկոս Աւետարանիչի ասելով
թէ ամենից առաջ Յիսուս երեւցաւ Մարիամ Մաղդաղենացուն, պարտ է խմանալ իւ-
ղարեր կանանցից յառաջ և ոչ թէ յառաջ բան երեւել Մարիամ Ս. Կուսին:

2) Մաղդաղենացին կարծուեց թէ իւր սիրելի Վարդապետը նոյն ժամայն պիտի
երկնիք վերանայ, և թէ այս վերջին անգամն էր որ տեսնուեց Նորան. ուստի իւր
սրտի փափաքը լցոյցանելոյ համար տարածուեցաւ գետնի վերայ որ համբուրէ Նորա
ոտները: Բայց Յիսուս հասկացրեց նորան թէ Ինչն դեռ ես բաւական ժամանակ պի-
տի մնայ երկրի վերայ, ուստի և ասաց. «Ինձ մի՛ մօտենար» և այլն:

ուած ձեր»: Երբ որ իւղարներ կանայք քաղաք էին դառնում
աշակերտներին պատմելու ինչ որ լսած էին հրեշտակից, ճանա-
պարհին պատահեցաւ նոցա Յիսուս և ասաց. «Ողջոյն ձեզ».
նոքա ուրախութենից շիտթուեցան, անկան նորա ոտքը և եր-
կրպագութիւն տուին: Տէրը քաջալերեց նորանց, «Մի՛ վա-
խենաք, ասաց, զնացէք եղբարցս ասացէք որ Վալիլիս եր-
թան, և Ինձ այնտեղ տեսնեն»: Որպէս Մարիամ Մաղդա-
ղենացին այնպէս և այս իւղարներ կանայքը և այլք եկան պատ-
մեցին առաքելոց, ինչ որ լսած ու տեսած էին. բայց առա-
քելքը, նոցա պատմածն երազական խօսքեր համարելով չհա-
ւատացին նոցա:

Յիսուսի յարութեան համբաւը աշակերտների մէջ տարա-
ծուելուց յետոյ, գերեզմանապահ զօրականներից ոմանք, որ
երկիրդից փախել էին, գնացին քաղաք և մի առ մի պատմե-
ցին քահանայապետներին, ինչ որ պատահած էր գերեզմանի
մօտ: Նոքա իսկոյն ծերերի հետ խորհուրդ արին, և շատ ար-
ծաթ տալով զօրականներին համոզեցին որ իւրեանց տեսած
հրաշքները զաղտնիք պահեն՝ մարդու չասեն, այլ ձայն հանեն
թէ՛ Վիշերը մեր քնած ժամանակին, աշակերտքը գողացան
Նորա մարմինը: Եւ եթէ բանը դատաւորի ականջին հասնի,
ասացին, մեք նորան կ'հանդարտեցնենք»: Եւ նոքա, առնելով
արծաթը, ամենայն կողմ տարածեցին այս սուտ համբաւը:

§ 93. Յարուցեալը երևուի աշակերտներին:
(ՂԱԻԿ. ԻԿ. 13—48. ՅՈՒՀ. Ի. 19—23.)

Յիսուսի Վրիստոսի յարութիւն առած օրը, աշակերտ-
ներից երկուքը (Սղէովպաս և Ղուկաս) գնումէին Եմմաուս
գիւղը, որ Նյուսաղեմից երեք ու կէս ժամու ճանապարհ էր,
և խօսումէին միմեանց հետ վերջին օրերի տխուր անցքերի
վերայ: Եւ ահա Զանկարծ մօտեցաւ նոցա Յիսուս, անծա-
նօթ մարդու կերպարանքով, և սկսաւ նոցա հետ գնալ. «Ի՞նչ
բանի վերայ էք խօսում ձեր մէջ, ասաց, և ինչո՞ւ տրտմա-

էք: «Նոցանից մինը՝ Ղեդովպաս պատասխան տուաւ Նորան և ասաց. «Գճ Ես միայն որ չես խնայել այս օրերս Նորուսադեմի մէջ պատահած բաները»: Եւ երբ Յիսուս հարցրեց թէ «Ի՞նչ», պատասխանեցին. «Յիսուս Նազովրեցին, որ խօսքով ու գործով Աստուծոյ և մարդկան առաջ և մի հզօր Մարգարէ էր, մեր քահանայապետքն ու իշխանքը մահուան դատապարտեցին և խաչ հանեցին: Մէք յոյս ունէինք որ Նա պիտի փրկէ Խորայեւի ազգը. ահա երրորդ օրն է որ այդ բանը պատահեցաւ: Բայց այսօր քանի մի կանայք զարմացրին մեզ. նոքա վաղ առաւօտուն գնացին Նորա գերեզմանի մօտ և չգտան Նորա մարմինը, դարձան և պատմեցին մեզ իբր թէ հրեշտակներ են տեսել, որք ասել են թէ Նա կենդանի է: Մեզանից ոմանք գնացին ստուգելու, ամենայն բան գտան այնպէս՝ ինչպէս կանայք ասած էին, բայց Նորան չտեսան»: Այս խօսքի վերայ Յիսուս յանդիմանեց նոցա, ասելով. «Ո՛վ անմիտք և մարգարէից գուշակութեանց հաւատալու թուլասիրտք. միթէ պարտ չէ՞ր Քրիստոսին այսպէս չարչարուիլ և ապա իւր փառքի մէջ մտանել»: Եւ Մովսէսից սկսած ինչ որ գրած էին մարգարէք Քրիստոսի վերայ՝ մի առ մի մեկնեց նոցա: Այս խօսակցութեան մէջ երեկոյեան ժամանակ նոքա մօտեցան Լւմմաւուս գիւղին. Յիսուս պատճառեց իբր թէ աւելի հեռագոյն տեղ պիտի երթար, բայց աշակերտք չկամեցան բաժանուիլ Նորանից, աղաչեցին որ իւրեանց մօտ իջեանի. Յիսուս յօժարեցաւ: Եւ երբ նոքա միասին սեղան բազմեցան, Յիսուս հացն առաւ և ըստ իւր սովորութեան օրհնեց, կտրեց և տուաւ նոցա: Այն ժամանակ նոցա աչքերը բացուեցան և ճանաչեցին որ Յիսուսն է. բայց Նա իսկոյն աներևոյթ եղաւ: Աշակերտքը ուրախութենից նոյն ժամայն թողին սեղանը և ճանապարհ ընկան դէպի Նորուսադեմ որ այս ուրախալի լուրը յայտնեն առաքեալներին: Այդ միջոցին Առաքեալք և այլ շատերը աշակերտներէից Նորուսադեմում մի տան մէջ ժողովուած էին միասին. նոքա ևս մի նոր լուր առած էին Յիսուսի

յարութեան վերայ: Երբ ներս մտան Եմմաուսից դարձողները, ամենքը միասին աւետեցին նոցա. »Արդարեւ յարեալ Տէր և երևեցաւ Սիմոնի՝: «Եղբաւ Լա պատմեցին Առաքեալներին ինչ որ պատահած էր Ճանապարհին:

Մինչդեռ Եմմաուսից եկողները պատմում էին Առաքելաւ ներին թէ ինչպէս ճանաչեցին Տէրը հացը կտրելու ժամանակին, և ահա յանկարծ երևեցաւ նոցա մէջ Յիսուս, և ողջոյն տալով նոցա, ասաց. «Խաղաղութիւն ընդ ձեզ, ես եմ, մի երկնէք»։ Աշակերտքը զարհուրեցան և կարծում էին թէ ոգի է իւրեանց աչքի առաջ (վասն զի տան դռները շրէաների ահուց փակած էին պահում)։ բայց Յիսուս քաջալերեց նորանց, ասելով. «Ինչո՞ւ շփոթուած էք, և այդպիսի տարադէպ խորհուրդներ յղանումեն ձեր մտքի մէջ։ Տեսէ՛ք ձեռքս ու ոտքս, ես նոյնն եմ, շօշափեցէք ինձ և տեսէ՛ք վասն զի ոգին մարմին ու ոսկր չունի, ինչպէս որ ես ունիմ»։ և այս ասելով ցոյց տուաւ նոցա ձեռները ու ոտները։ Բայց որովհետեւ ուրախութենից տակաւին չէին հաւատում աշակերտքը և զարեւանցած կանգնած էին, Յիսուս առաւել ևս հաւաստի կացուցանելու նոցա թէ իսկապէս Ինքն է, ասաց նոցա. «Ուտելու բան ունի՞ք»։ Նորբա իսկոյն բերին Նորա առաջ խորոված ձուկն և մեղր։ և Յիսուս, փոքր ինչ ճաշակելով, մնացորդը տուաւ նոցա։ Յետոյ սկսաւ մեկնել նոցա բոլոր մարդարեից բանքը, ինչ որ գրուած էին Վրիստոսի չարչարանաց և յարութեան համար, լուսաւորեց նոցա միտքը, որպէս զե Ս. Գրոց իմաստն կարողանան հասկանալ։ Բաժանուելու միջոցին յաւելեցրեց այս խօսքերը. «Ինչպէս որ շալրս ինձ ուղարկեց, այնպէս և Լսա ձեզ եմ ուղարկում»։ այս ասելով փչեց նոցա վերայ և ասաց. «Առէ՛ք շողին սուրբ, ում մեղքը որ թողուք՝ թողուած կ' լինի, և ում որ չ' թողուք՝ թողուած չ' լինի»։ Եւ խօսքը աւարտելով Տէրը իսկոյն աներևութացաւ նոցա աչքից։

§ 94. Յիսուս Վրիստոս յանդիմանումէ թովմասի թերա-
հաւատութիւնը, երեւումէ աշակերտներին Տիբերական ծո-
վի մօտ և Պալիկիայի լերան վերայ:

(ՅՈՒՆ. Ի. 24—29. ԻՄ. 1—19. ՄԱՏԹ. ԻԸ. 16—20. ՄԱՐԿ. ԺԶ. 12—18.
Լ. ԿՈՐՆԹ. ԺԵ. 5—6.)

Բոլոր Առաքեալքը հաւատացին Վրիստոսի յարութեա-
նը. միայն թովմասը, որ ներկայ չէր այն միջոցին, տարակոյս
ունէր դեռ ևս: Եւրբ որ եկաւ նա և ընկերքը ասացին նորան
թէ „Տէրը տեսանք“, պատասխանեց նա. „Մինչև ‘Նորա ձեռ-
ների վերայ բեւեռների տեղը և կողը չըջափեմ, հաւատարու
չեմ“: Ութ օրից յետոյ ¹⁾, երբ դարձեալ տան դռները փա-
կած միասին ժողովուած էին աշակերպքը և թովմասը նոցա
հետ, Յիսուս միւսանդամ երեւեցաւ նոցա մէջ, „Ողջոյն ձեզ“
ասաց. և դառնալով դէպի թովմասը, „Ձեռքիս վէքքերը շո-
շափիր և տես, ասաց, բեր ձեռքդ կողս դիր և մի լինիր ան-
հաւատ, այլ հաւատացեալ“: Եւն ժամանակ թովմաս հա-
ւատաց ‘Նորա յարութեանը և սրտի խորքից բացազանչեց.
„Տէր իմ և Աստուած իմ“: Յիսուս Վրիստոս պատասխա-
նեց նորան. „Վա՛ր տեսար ինձ և հաւատացիր. երանի՛ նոցա՝
որք առանց տեսնելու կ’հաւատան“:

Օգտակի տօնը անցանելուց յետոյ, Առաքեալք դնացին
Պալիկիա: Միանգամ Պետրոս, թովմաս, ‘Նաթանայէլ, Օւ-
բեդեայ որդիքն՝ Յակոբոս և Յովհաննէս և այլ երկու աշա-
կերպք միասին գտանուելով, Պետրոսի առաջարկութեամբ դնա-
ցին Տիբերեայ ծովի մօտ ձուկ որսալու: Բոլոր գիշերը աշխա-
տեցան, բայց բան չկարողացան բռնել: Եւրբ առաւօտ եղաւ,
Յիսուս Վրիստոս՝ անծանօթ կերպարանքով՝ ծովեզրում կան-
գնած ձայն տուաւ նոցա, „Մանկունք, ուտելու բան ունի՞ք“.
և երբ նոքա պատասխանեցին „Ոչ“, „Ուռկանը նաւի աջ կողմ՝

¹⁾ Ութերորդ օրը կոչուած „Նոր կիրակի“ կամ „Արկնազատիկ“, որովհետեւ յետ
յարութեան Յիսուս այս երկրորդ անգամն էր որ երեւեցաւ Առաքեալներին:

ձգեցէք, ասաց, և կ’բռնէք“: Ձգեցին նոքա և այնչափ ձուկ
լցուեցաւ որ ուռկանը չէին կարող հանել: Յովհաննէս իսկոյն
հասկացաւ թէ ո՞վ էր ծովեզրում կանգնած այն անծանօթ
մարդը և ուրախութեամբ ասաց Պետրոսին թէ „Տէրն է“:
Եւն ինչ լսեց Պետրոս թէ Տէրն է, իսկոյն փաթաթուեցաւ
կտաւով ընկաւ ծովը և լող տալով ցամաք դուրս եկաւ Յի-
սուսի մօտ. իսկ միւս աշակերպքը նաւով գալիս էին նորա հե-
տեից, իւրեանց հետ քարշելով ձկներով լցուած ուռկանը: Եւրբ
ցամաք դուրս եկան, տեսան այնտեղ պատրաստ հաց և վա-
ռած կրակի վերայ մի ձուկ: Յիսուս հրամայեց նոցա բռնած
ձկներից բերել կերակուր պատրաստել. Պետրոս իսկոյն դնաց
դուրս հանեց ուռկանը, որ լցուած էր հարիւր յիսուն և ե-
րեք հաւ խոշոր ձկներով: ‘Նոցանից մի քանիսը խորովեցին և
նստան ճաշելու: Ճաշելուց յետոյ Յիսուս երեք անգամ հարց-
րեց Պետրոսին. „Միմո՞ն Յովնանու, սիրումես ինձ“, և երբ
Պետրոս նոյնպէս երեք անգամ պատասխանեց՝ „Եյո՛, Տէր, դու
ևս դիտես որ սիրումեմ քեզ“, Յիսուս ասաց նորան. „Արա-
ծիր իմ՝ գառները և ոչխարները ¹⁾“ և միանգամայն ակնար-
կեց թէ նա խաչի մահուամբ պիտի մեռանէր:

Միանգամ մետաքան Առաքեալքը Յիսուսի հրամանով
ժողովուած էին Պալիկիայի մի լերան վերայ, և նոցա հետ էին
գրեթէ բոլոր հաւատացեալքը՝ մօտ հինգ հարիւր հոգի: Եւրբ
երեւեցաւ նոցա Տէրը, նոքա իսկոյն երկրպագութիւն տուին
‘Նորան. ոմանք ևս, չկարողանալով ճանաչել ‘Նորան, տարակու-
սեցան թէ արդեօք Խոնքն է՝ թէ չէ: Յիսուս Վրիստոս մօ-
տենալով նոցա, ասաց. „Տուած է ինձ ամենայն իշխանութիւն
երկնքի և երկրի վերայ. ինչպէս ուղարկեց ինձ Հայրս՝ այն-
պէս և ես ձեզ եմ ուղարկում: Վնացէք այսուհետեւ, բոլոր
հեթանոսներին քարոզեցէք Աւետարանը, մկրտեցէք նորանց

¹⁾ Երեք անգամ հարցանելով Յիսուս ներքե Պետրոսի երկու ուրացութիւնը և հո-
գեւոր Հովնութեան պաշտօնի մէջ վերստին հաստատեց նորան:

յանունն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ: Ուսուցէք նոցա պահել բոլոր ձեզ աւանդած պատուիրաններս: Ով որ հաւատայ և մկրտուի՝ կ'փրկուի. իսկ ով որ չհաւատայ՝ կ'զատապարտուի: Եւ հաւատացողների նշանները այն կ'լինի որ Խմանումով դեւեր կ'հանեն, նոր լեզուներ կ'խօսեն, ձեռներով օձեր կ'բարձրացնեն և եթէ մահացու դեղ խմեն, նոցա փաստելու չէ, հիւանդների վերայ ձեռք կ'դնեն և նոքա կ'բժշկուին: Եւ ահաւասիկ Ես ձեզ հետ եմ ամենայն օր մինչև աշխարհիս վերջը:՝

§ 95. Համբարձուին Քրիստոսի:

(ՄԱՐԿ. ԺԶ. 19. ԳՈՒԿ. ԻԴ. 49—53. ԳՈՐԾ. Ա. 4—12.)

Յիսուս Քրիստոս, իւր յարութիւնից յետոյ քառասուն օր մնալով երկրիս վերայ, շատ անգամ երևեցաւ Առաքեալներին և խելամուտ արեց նորանց Աստուծոյ արքայութեան խորհուրդներին: Առաքեալք արդէն հաստատապէս հաւատացած էին Նորա Ճշմարիտ մահուան և յարութեանը և աներկմիտ համոզուած էին թէ Նա իւր աստուածային զօրութեամբ յարութիւն էր առել մեռելութենից: Պենտեկոստէի տօնից տասն օր յառաջ Առաքեալք ժողովուած էին Նրուստղէմում, ուր Տէրը վերջին անգամ երևեցաւ նոցա և ասաց. «Նհա ես պիտի ուղարկեմ Հօրս խոստացած պարգեւը. և դուք չհեռանաք Նրուստղէմից մինչև որ երկնքից զօրութիւն ստանաք: Վասն զի Յովհաննէս ջրով մկրտեց, իսկ դուք մի քանի օրից յետոյ Հոգւով սրբով պիտի մկրտուիք: Առաքեալք լսելով որ մօտ էր այն ժամանակն՝ երբ ինքեանք Հոգւով սրբով զօրացած պէտք է դուրս գային քարոզութեան, սիրտ առին հարցանել Յիսուսից թէ երբ արդեօք յայտնելու էր Նա իւր արքայութեան փառքը: Պատասխանեց նոցա Յիսուս. «Ձեզ չէ տուած իմանալ այն ժամը և ժամանակը, որ Հայրը իւր իշխանութեանը պահեց. բայց Հոգին սուրբ կ'գայ ձեր վերայ, և դուք Նորանով զօրացած իմ անուանս պիտի

վկայէք Նրուստղէմի, Հրէաստանի և Սամարիայի մէջ և մինչև երկրի ծայրերը: Այս խօսակցութենից յետոյ Փրկիչը դուրս բերեց աշակերտքը դէպի Բեթանիա և հանեց Ձիթենեաց լեռան վերայ: Այնտեղ ձեռները բարձրացնելով օրհնեց նորանց և սկսաւ յանկարծ նոցա աչքի առաջ երկինք համբառնալ, և մի լուսաւոր ամպ ծածկեց Նորան նոցա աչքից: Մինչդեռ Առաքեալք զարմացած և հիացած անթարթ աչքով նայումէին դէպի երկինք, սպիտակ զգեստով՝ մարդկային կերպարանքով երկու հրեշտակ երևեցան նոցա և ասացին. «Երբ Գալիլիացիք, ինչո՞ւ այստեղ կանգնած դէպի վեր էք նայում: Այս Յիսուս, որ այժմ ձեզ թողեց՝ երկինք վերացաւ, նոյնպէս մի օր պիտի գայ՝ ինչպէս որ տեսաք նորա վերանալը: Այս լսելով Առաքեալք մեծ երկիւղածութեամբ ընկան երեսների վերայ և երկրպագութիւն արին. և ապա ուրախ ու հանգիստ սրտով դարձան Նրուստղէմ, ուր վերնատան մէջ ժողովուած շարունակ օրհնումէին զԱստուած և աղօթումէին մինչև որ ի վերուստ զօրութիւն ստանային. և յետոյ Աւետարանի փրկարար վարդապետութեամբ Քրիստոսն էութիւնը տարածէին աշխարհիս վերայ:

Եւ այսպէս Յիսուս Քրիստոս, որպէս Տէր և Թագաւոր, համբարձաւ յերկինս և նստաւ Հօր Աստուծոյ աջ կողմը, — մոռանելով Իւր աստուածային փառաց մէջ, որ ունէր յառաջ քան զլինելն աշխարհի:

Յ Ե Ն Կ Գ Լ Խ Ո Յ

ՊԵՏՄՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿՏԵԿԵՐԵՆԻ

- ՆԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Հրէական ազգի քաղաքա-
կան և կրօնական վիճակը Յիսուսի Քրիստոսի ժամանակին. 1—3
Համառօտ տեղեկութիւն չորս Լսետարանիչների վերայ. 4
Ծանուդ և ընծայումն Ս. Լստուածածնի. 5

- §§ 1. Օգբարիա, Եղիսաբեթ և Գաբրիէլ հրեշտակը. . . 7
2. Լսետումն Սրբոյ Կուսին 8
3. Ծանուդ Յովհաննու Մկրտչի. 10
4. Ծանուդ Յիսուսի Քրիստոսի. —
5. Մոգերի գալուստը արևելքից և ընծայաբերութիւնքը
նորածին աստուածեղէն մանուկին 12
6. Տեառնընդառաջ. Սիմէոն ծերունի 14
7. Փախուստ յԵգիպտոս 15
8. Երկոտասանամեայ Յիսուսը տաճարի մէջ 16
9. Քարողութիւնք Յովհաննու Մկրտչի. Մկրտութիւն
Յիսուսի. 17
10. Յիսուսի փորձութիւնը անապատում. 18
11. Յովհաննու Մկրտչի վկայութիւնը Յիսուսի Քրիս-
տոսի մասին 19
12. Յիսուսի առաջին աշակերտները 20
13. Գալիլեայի Կանա քաղաքի հարսանիքը 22

ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԵՐՈՋՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱԶԻՆ ՏԵՐԻՆ

14. Յիսուս տաճարից արտաքսումէ վաճառականները. . 23
15. Տիրոջ խօսքը Նիկողիմոսի հետ 24
16. Սամարացի կինը 26
17. Թագաւորազնի որդւոյ բժշկութիւնը. 28

- §§ 18. Յիսուսի քարողութիւնքը Նազարէթ քաղաքում. . 29
19. Հրաշալի ձկնորսութիւն. 30
20. Յիսուս բժշկումէ դիւահարը, Սիմոնի զոքանչը և այլ
հիւանդներ 31
21. Լիդամալուծի բժշկութիւնը Ասիառնաում քաղաքում. 33
22. Մատթէոս Լուսաբերոյ կոչումը. —

ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԵՐՈՋՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՐԻՆ

23. Երեսունըութամեայ անգամալոյծը Բեթհզդա աւա-
ղանի մօտ 34
24. Ելլ օրինակք Յիսուսի բարեգործութեան շարաթ
օրերի մէջ 36
25. Երկոտասան Լուսաբերների ընտրութիւնը. 37
26. Հռովմայեցի հարիւրապետը. 43
27. Ելլի կնոջ միամօր որդին Նային քաղաքում. . . 44
28. Փրկիչը Սիմոն Փարիսեցւոյ տան մէջ 45
29. Բժշկութիւն դիւահարի, որ միանգամայն կոյր էր և
համր 46
30. Սերմանացանի առակը 48
31. Որոմնացանի առակը 49
32. Խնքնաբոյս ցորենի, մանանեխի հատի, խմորի, ադա-
րակի մէջ ծածկած դանձի, մարգարիտի և ուռկանի
առակները. 50
33. Յիսուս հանդարտեցնումէ ալէկոծութիւնը. Գերգե-
սացւոց երկրի դիւահարի բժշկութիւնը. 51
34. Յիսուս բժշկումէ մի հիւանդ կին. յարուցանումէ Յայ-
րոսի դուստրը. լուսաւորումէ երկու կոյրերի աչքերը
և բժշկումէ մի համր դիւահար. 53
35. Յիսուս հրաշագործութեան և քարողութեան իշխա-
նութիւն է տալիս Լուսաբերներին 55
36. Գլխատումն Յովհաննու Մկրտչի. 57
37. Յիսուս հինգ հացով կերակրումէ հինգ հազար մարդ. 58

§§	ԼԶ.
38. Յիսուս գնումէ ջրերի վերայ և աղատումէ Պետրոսը վտանգից.	59
39. Յիսուսի վարդապետութիւնը Հաղորդութեան Խորհուրդի մասին	60
ՅԻՍՈՒՍԻ ՎՐԻՍՏՈՍԻ ՎԵՐՈՋՈՒԹԵԱՆ ԵՐՐՈՐԻ ՏԵՐԻՆ	
40. Յիսուս յանդիմանումէ Փարիսեցւոց նախանձայնուլութիւնը.	62
41. Վանանացի կինը	63
42. Յիսուս բժշկումէ մի խուլ և համր մարդ, և եօթն հացով կերակրումէ չորս հազար հոգի	64
43. Յիսուս յանդիմանումէ Փարիսեցիքը և զգուշացնումէ աշակերտքը նոցա աղանդից	65
44. Տիրոջ գուշակութիւնը իւր չարչարանաց և մահուան մասին	65
45. Պայծառակերպութիւն Վրիստոսի	67
46. Ղիւսհար լուսնոտի բժշկութիւնը	68
47. Օւրմանալի հարկատուութիւն յօգուտ տաճարի	69
48. Խրատ և օրինակ խոնարհութեան և ներողամտութեան	70
49. Տօն տաղաւարահարաց, Եօթնասուն և երկու աշակերտների ընտրութիւնը	72
50. Կինն մեղաւոր	75
51. Սամարացւոյ առակը.	77
52. Մարթա և Մարիամ.	78
53. Ի ծնէ կուրի բժշկութիւնը.	79
54. Հովկն քաջ	81
55. Յիսուս յանդիմանումէ Փարիսեցիքը և օրինականքը.	82
56. Երջանկութիւնը անցաւոր հարստութեան մէջ չէ.	83
57. Ընդունուլ թղթնու առակը. Կարկամեալ կնոջ բժշկութիւնը	84
58. Յիսուս Վրիստոս է համագոյակից Հօր Լսուածոյ.	86
59. Զորգողեալ մարդու բժշկութիւնը. Հրաւիրեալների առակը.	87

§§	ԼԶ.
60. Մոլորեալ ոչխարի, կորուսեալ դրամի և անառակ որդւոյ առակները.	89
61. Ընիրաւ անտեսի առակը.	91
62. Ընողորմ մեծատան և աղքատ Ղազարոսի առակը.	92
63. Տանն բորոտների բժշկութիւնը	94
64. Ընիրաւ դատաւորի և Փարիսեցւոյ ու մաքսաւորի առակները.	—
65. Յիսուս Վրիստոս օրհնումէ մանր տղայքը.	95
66. Մեծատուն պատանին.	96
67. Յիսուս Վրիստոս խոստանումէ առաքեալներին վարձատրութիւն. Ըյգու մշակների հաւասար վարձատրութեան առակը	97
68. Ղազարոսի հիւանդութիւնը և մահը.	99
69. Յիսուս յայտնապէս խօսումէ աշակերտաց հետ իւր չարչարանաց, մահուան և յարութեան վերայ. Սաղմէ խնդրումէ իւր որդւոց համար առաջին տեղը.	100
70. Կոյրն Երեքովի. Օւրբէոս.	101
71. Ղազարոսի յարութիւնը.	102
72. Հրէից ծերակոյտը վճռումէ մեռուցանել Յիսուսը.	103
73. Տանն մնասի առակը.	104
74. Փրկիչը Սիմոն բորոտի տան մէջ.	105

ՅԻՍՈՒՍԻ ՎՐԻՍՏՈՍԻ ՅԵՂԹԱՆԵԿՆԵԻ ԵՐՈՒՍԵՎԵՐԻ ՄՏԵՆԵԼՈՒՅ ՄԻՆՁԵԻ ՀԵՄԻՆԻՉՈՒՄՆ ԿՈՐԸ ՅԵՐԿԻՆՈՒ

75. Հանդիսաւոր մօտ Յիսուսի յԵրուսաղէմ.	106
76. Ընիծեալ թղթնին.	110
77. Յիսուսի խօսքը քահանայապետների և ժողովուրդեան ծերերի հետ. Մշակների և թաղաւորի որդւոյ հարսանեաց առակները	111
78. Օրէնք հարկատուութեան. Յարութիւն մեռելոց.	114
79. Փրկիչը հրապարակաւ խայտառակումէ Փարիսեցւոց անձնասիրութիւնը. Ըյրի կնոջ լումայն	116

§§	122.
80. Յիսուս Քրիստոս գուշակումէ տաճարի կործանումը, Երուսաղեմի ակերումը, և աշխարհիս կատարածը. Տասն կուսանաց առակը.	119
81. Քանքարների առակը. Նկարագիր վերջին դատաս- տանի	122
82. Յուդայ մատնիչ	124
83. Պատրաստութիւն Չատկի. Ոտնալուայ. Ընթրիք Տեառն. Սահմանադրութիւն Հաղորդութեան Ս. Խորհրդոյ	125
84. Կանխասացութիւն Պետրոսի ուրացութեան մասին. Յիսուսի վերջին պատուէրը սիրոյ	128
85. Յիսուսի աղօթքը Գեթսեմանի պարտէզի մէջ և Նո- րա ըմբռնումն.	132
86. Յիսուս Քրիստոս Լննա և Կայիափա քահանայա- պետների ատենի առաջև	134
87. Պետրոսի ուրացութիւնը և Յուդայի կորուստը . .	136
88. Յիսուս Պիղատոսի և Հերովդեսի ատենի առաջև. .	138
89. Գանահարութիւն և նախատինք Յիսուսի, և դատա- պարտութիւն Նորա ի մահ խաչի	141
90. Խաչելութիւն Յիսուսի.	144
91. Մահ և թաղումն Յիսուսի Քրիստոսի	147
92. Յարութիւն Քրիստոսի	150
93. Յարուցեալը երևումէ աշակերտներին	153
94. Յիսուս Քրիստոս յանդիմանումէ Թովմասի թերա- հաւատութիւնը, երևումէ Լուաքելոյ և այլ աշակեր- տաց Տիրերական ծովի մօտ և Գալիլիայի լերան վերայ .	156
95. Համբարձումն Քրիստոսի	158

ԱՇԽԱՏԱՅԻՆ ՊԱՂԵՍՏԻՆՈՒ

Հին և նոր կառավարանի
ստորագրության համար.

Ա. Տեղ	Ա. Տեղ	Գ. Տեղ	Վ. Տեղ
Ն. Տեղ	Ն. Տեղ	Բ. Տեղ	Բ. Տեղ
Չ. Տեղ	Չ. Տեղ	Յ. Տեղ	Յ. Տեղ
Բ. Տեղ	Բ. Տեղ	Շ. Տեղ	Շ. Տեղ
Ս. Տեղ	Ս. Տեղ	Ը. Տեղ	Ը. Տեղ
Ե. Տեղ	Ե. Տեղ	Թ. Տեղ	Թ. Տեղ

1. Դավթ Առաքելյան
2. Դավթյան
3. Բաբելյան
4. Առաքելյան Առաքելյան
5. Բաբելյան
6. Բաբելյան Բաբել
7. Բաբելյան
8. Տեղ Կառավարիչ
9. Տեղ Կառավարիչ
10. Կառավարիչ
11. Կառավարիչ
12. Կառավարիչ
13. Կառավարիչ
14. Կառավարիչ
15. Կառավարիչ

57

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0596902

